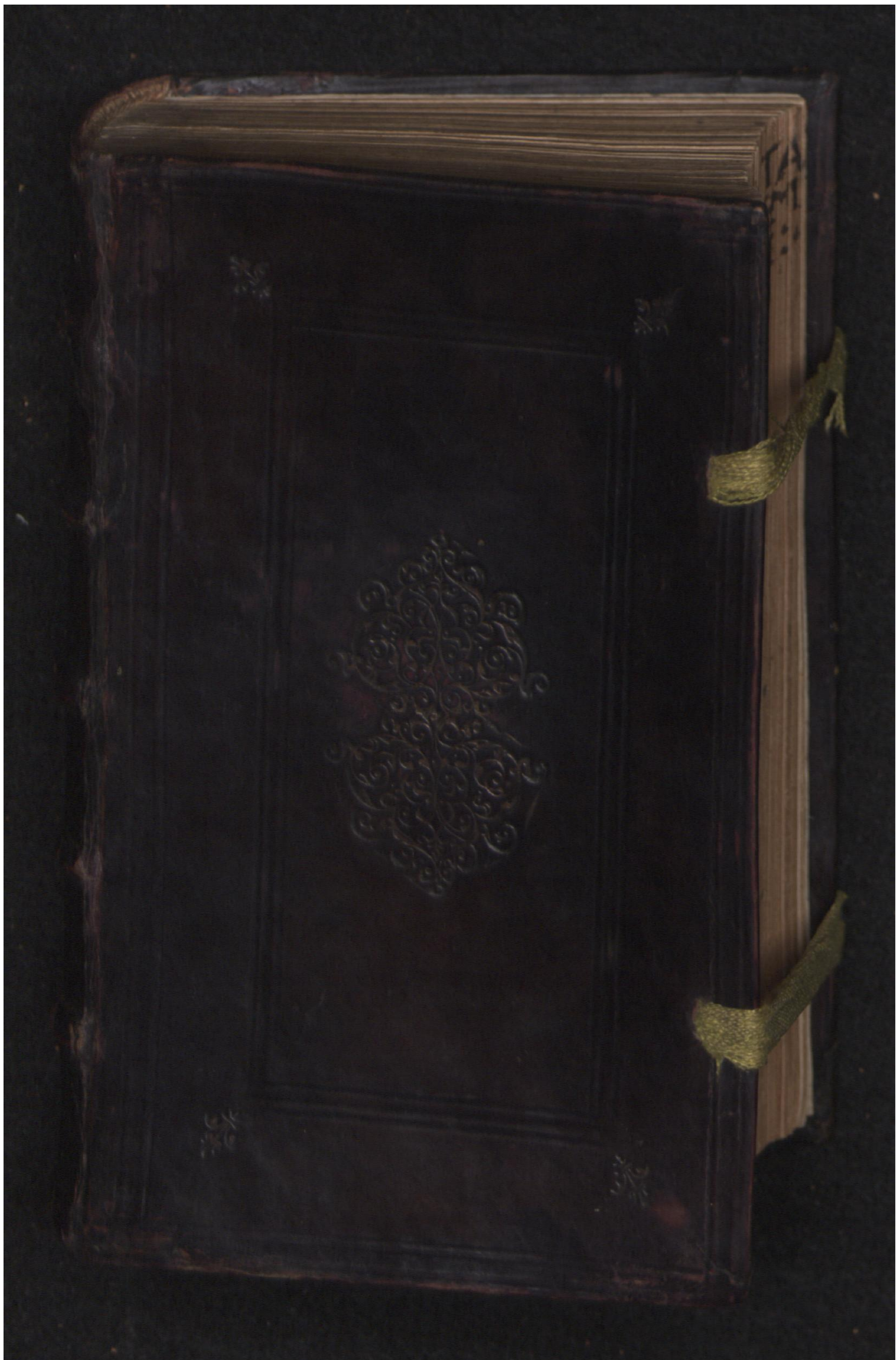
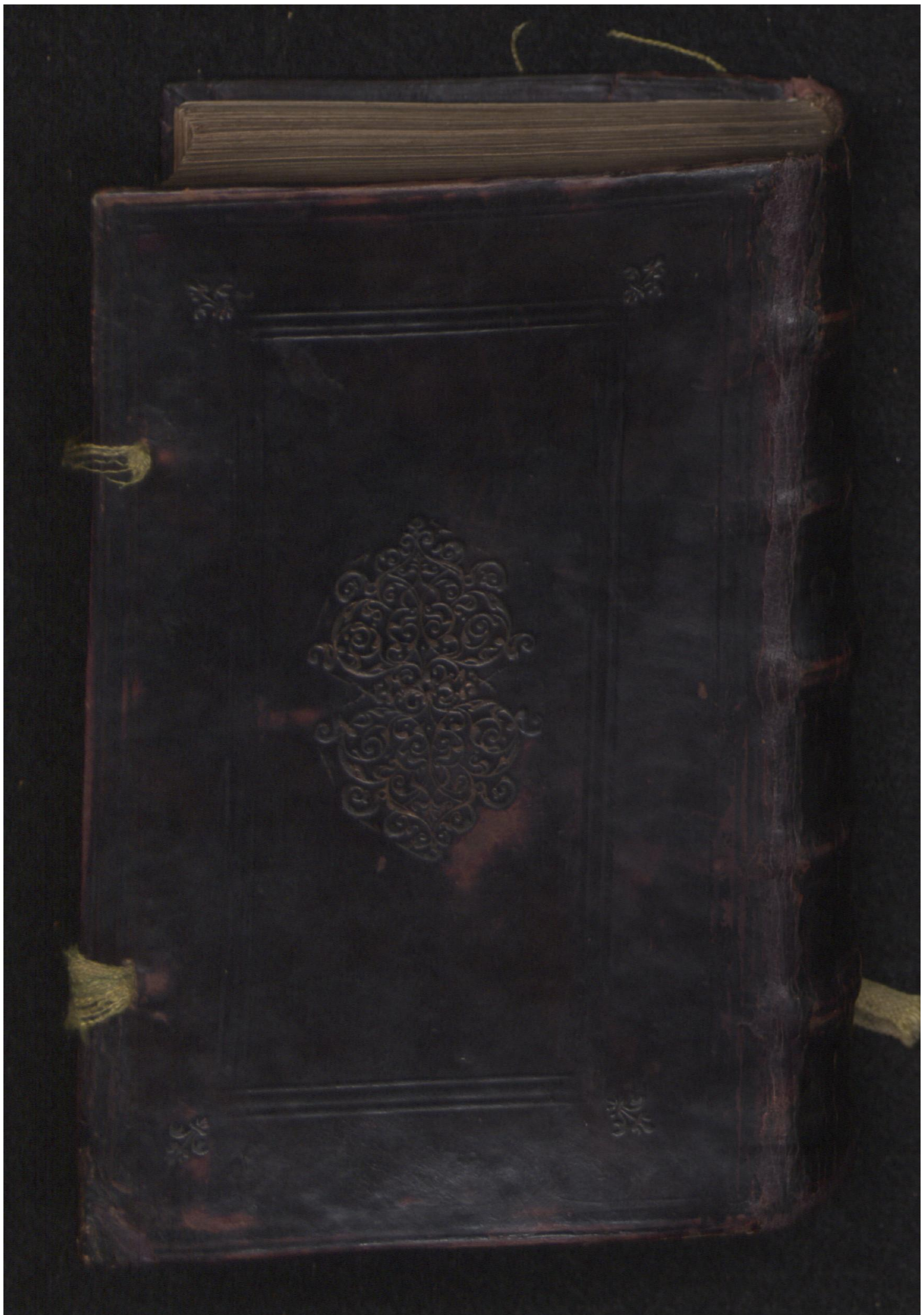

SYN TA
GMA EM
MINGII:

Author natus est, An. 1513.
Die 12 Mar. et mortuus est An.
1600 D. 23 Mai, Roschildiæ, cum
vixisset, Annos 87. Scripsit Epi,
taphium de seipso, cum adhuc
superesset;

O mea mens posthac æternum
vive beata,
Creta redemtoris voce manuque
vitõ,
Cum tuba coelestis postremo
tempore clanget,
Ecce sepulcra dabunt corpora quæ,
quæ sua.
Lector vive, vale, mortem
meditare, memorq;
Perpetuæ vitæ, vivere disce
DEO.

DA Boy

Georg. Haas.
sua manu. s.

Honesto pio erudito
ac Sapienti viro D:
Johanni Mathie Sym
mista ad dnum Spm
vigilantissimo suo
Amico meo

Nicolaus
Hemmingius

Udtaget permfyld henlagt
blandt uidentificerede fragmenter
indtil videre K 10/8-81

3.-48

Aller velt sin und mut,
Stet nach lust Kunst, ehr
und gut,
Und ven sie dass erverben,
Liegen sie sich nieder und
sterben.

Quousque Domine.

G. B. V.

Johann [illegible]
[illegible]
[illegible]

Hafn. 27 De[illegible]

SYNTAGMA

INSTITVTIONVM CHRISTIANARVM,

PERSPICVIS ASSERTIONIBVS ex doctrina Prophetica & Apostolica congestis, (plerisq; propositis & disputatis in Academia Hafniensi) comprehensum.

Autore

NICOLAO HEMMINGIO.

SOLOMON.

Lex Lux.

Torbernus Jacobi Haseland, Ao 1613.

IMPRESSVM HAFNIAE,

Cum Gratia & Priuilegio, serenissimi Danorum Regis.

ORNATISSIMO VIRO, DOCTRINA, PIETATE, VIRTVTE, ATQVE SAPIENtia excellenti, D. IOHANNI FRANCISCO Ripensi, artis medicæ Doctori eximio, Rectori Academiæ HAFNIENSIS magnifico, & suo collegæ ac fratri in CHRISTO charissimo.

NICOLAVS HEMMINGIVS.

RIA SVNT HOmini, magnifice domine Rector, frater et collega carissime, in primis meditanda, Quomodo benè sapiat, Quomodo benè agat, & Quomodo benè habeat. Ad hæc enim hominis natura fertur: hæc appetit: in his finem bonorum collocat. Huc pertinent tres illæ facultates animæ, à DEO Opt: Max: homini astructæ, γνωστικὴ, ἐπιθυμητικὴ, & θυμικὴ. Harum prima verum & bonum vt inquirat, satagit: nec quicquam illi satis est pri-

uſquam ad veriſsimum & ſummum bonũ peruenerit. Media verò & bono inuento ſe applicat, & in eo acquieſcit. Poſtrema illud ipſum verum & bonum tuetur, & contrarijs aduerſatur. Huc proinde quæcunq; à maximis ingenijs acutiſsimè excogitata & perſcripta ſunt, pertinent: huc ſcholaſtici labores, huc facultatum ac profeſsionum ordinatio, referuntur: quibus hic ſcopus præfixus eſt, vt & ingentibus corporis animiq; morbis remedium adferant, & hominem ad quietem, tranquillitatem & beatitudinem perducant.

Cæterum, etſi omnium, qui in hoc ſtudio occupantur, laudandus eſt conatus: tamen euentus conatui & expectationi in omnibus peræque non reſpondet. Nam, vt Pindarus ait: ἐπὶ μὰν βαίνει τι καὶ λάθας ἀτέκμαρτον νέφος, καὶ παρέλκει πραγμάτων ὀρθὰν ὁδὸν γε ἔξω φρενῶν. Hoc eſt, Accedit obſcura nubes obliuionis, & rectam viam rerum agendarum aufert ex mentibus. Tametſi autem Pindarus aliquid mali in naturam humanam ſuperueniſſe, quò impediũtur homines, quò minus ἀρετὰν καὶ χάρματα, quæ naturâ appetunt, aſſequantur, rectè animaduertit: tamen malum illud, & obſcu-

ram illam obliuionis nubem, monſtrare non
potuit, luce diuina deſtitutus. At Eccleſia
Dei, & nouit illud malum, & habet remedi-
um, quo illi malo medeatur. Malum ipſum
eſt peccatum originis. Remedium mali eſt
prædicatio Euangelij. Ideò Paulus ait: Poſt-
quam in ſapientia DEI non cognouit mun-
dus, per ſapientiam, DEVM: placuit DEO, per
ſtultitiam prædicationis, ſaluare credentes.
Hoc eſt, Poſtquam in hac mundi fabrica,
quæ eſt veluti ſpeculum quoddam ſapien-
tiæ DEI, non cognouerunt homines, per lu-
men rationis ac demonſtrationes, DEVM,
vt par erat, viſum eſt DEO ex gratuita ipſi-
us bonitate, per ſtultam coram mundo præ-
dicationem, de CHRISTO crucifixo, ſalua-
re credentes. Tametſi itaq; magna laus eſt
Sapientiæ, quam profitentur illi qui Philo-
ſophi nominantur: & profectò magnus ip-
ſius vſus eſt, in vita œconomica, politica, ad-
do etiam in Eccleſia: tamen plurimùm diſ-
fert humana illa Sapientia ab illa, quam Pau-
lus ſtultitiam, iudicio mundi, ſed Dei ſapi-
entiam, vero iudicio, nominat. Nam ſi-
ue autores ſpectes vtriuſq; Sapientiæ, ſiue
cauſsas certitudinis attendis, ſiue effecta ſcru
taris, apparebit quantum DEI Sapientia

ſapientiam principum huius mundi, excellat.

Primùm autores diſcreti ſunt. DEVS eſt autor Sapientiæ Eccleſiæ: homo eſt inuentor Sapientiæ, quam Paulus ſapientiam nunc mundi, nunc principum huius mundi appellat. Verùm ſi quis obijcit humanam Sapientiam à DEO eſſe, qui facultates Naturæ indidit, quibus inuenta, locupletata & aucta eſt Sapientia hæc, quam Philoſophiam nominamus: huic viciſsim obijcio νέφος ἀτέκμαρτον λάθας (cuius Pindarus meminit) ex quo factum eſt, vt ſæpiſsimè extra viam aberrent Philoſophi. Vt ergo Deus & homo diſtant in infinitum inter ſe, & bonitate & dignitate: (vt alia taceam) ita ſapientia Dei, bonitate & dignitate ſapientiam hominum excellit. Hoc diſcrimen notat Paulus, in hunc modum Corinthijs ſcribens. Porrò ſapientiam loquimur inter perfectos, Sapientiam autem non ſeculi huius, neq; principum ſeculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio abſconditam, quam præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. Hic habemus deſcriptam veram ſapientiam, quæ non hominum ſed Dei eſt. Si ergo ſapientia

Dei eſt, non eſt contemnenda nec reijcienda in tertiam claſſem Scientiarum, quaſi inferior multùm eſſet Scientijs humanis εἰκασίᾳ proxima. Si ſapientia Dei eſt, caueat puluis & cinis, ne menſurâ ſenſuum & rationis eam metiri velit. Si eſt in myſterio recondita, non eſt noua & nuper nata, ſed ante mundi conſtitutionem à Deo concepta & deſtinata in ſalutem & veram hominis beatitudinem. Si eſt in gloriam noſtram, eò pertinet vt nos perficiat, & ad gloriam verã æternæ beatitudinis perducat, vt Deo iuncti perfecto amore, optimè habeamus.

Secundùm diſcrimen inter Philoſophicam ſapientiam & diuinam, à cauſsis certitudinis petendam eſſe propoſuimus. Philoſophi iactant lumen rationis: proferunt κριτήρια, quibus quaſi manu ducuntur à notis ad ignota: amuſsim philoſophicã immotam eſſe gloriantur. At Dei ſapientia lumen Dei prætendit, experientiâ Sanctorum comprobatur, arrhabone Spiritus confirmatur, & multis demonſtrationibus Spiritus firmiſsima eſſe conuincitur: adeò, vt eius reſpectu humana ſapientia omni ferè teſte carere videatur.

Diſcrimen tertium ab obiectis petimus. Phi-

Philoſophica Sapientia, etſi de Deo diſſerit: tamen nec naturam Dei, nec diſtinctionem ὑφισταμένων in vna ſimplicisſima natura, nec voluntatem rectè intelligit, ſed cum Deo philoſophatur, in horrendas tenebras incidit: id quod videmus omnibus philoſophis, qui Euangelij cognitione deſtituebantur accidiſſe, qui, cùm ſibi ſapere videbantur ἐματαιώθησαν καὶ ἐμωράνθησαν, vt Paulus loquitur.

Effecta quoq; variant. Quid efficit Philoſophia aliud, quàm vt hominē pædagogia quadam in officio contineat? quàm vt hominem in arcana naturæ introducat? quàm vt ſermonem regat? Quid? An non hæc magna ſunt? Permagna eſſe fateor, & veſtigia quædam diuinitatis, cum Paulo agnoſco: Sed ſapientia Dei, ſi pædagogiam ſpectamus ſpiritualem, quæ locum habet in familia Dei, ſola nos regit & perficit ita vt & benè ſapiamus, & benè agamus, & benè habeamus. Nam philoſophia etſi multa præclara de virtute habet, digna quæ cognoſcantur: tamen nec vnde proficiſcantur Chriſtianæ virtutes, nec quæ ſint, nec quomodo fiant, nec quò tendant, rectè & ſine errore monſtrat. Siquidem ſola pietas, quam profi-

profitetur ſapientia Dei eſt principium, fundamentum, formatrix, dux & gubernatrix omnium virtutum quæ Deo probantur. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Fundamentum, quia ſuper ea tanquam ædificium veræ virtutes extruuntur. Formatrix, quia fides quæ percipitur ex ſapientia diuina facit vt virtutes ſint, quæ ex mandato fiunt. Dux, quia regit eas, & continet intra ſuos limites, ne euagentur, & in ſpectra virtutum conuertantur. Gubernatrix, quia vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet ad gloriam Dei, ædificationem Eccleſiæ, tranquillitatem vitæ, & vtilitatem proximi, facit.

Porrò, ſi quis ex ijs, quæ diximus, de excellentia virtutum, quas ſapientia Dei docet, velit inferre abijciendam eſſe eam humanæ ſapientiæ partem, quæ doctrinam de virtutibus continet, ille ſanè haud rectè iudicat. Nequaquam enim ideò abijcienda eſt philoſophia in doctrina virtutum, vt quidam, (opinione ſua docti,) autumant, quòd imperfectior ſit: ſed vt lumen adhibendum eſt illi ex doctrina cœleſti: ita illuminata vtiliter ſeruit Eccleſiæ Dei. Quemadmodum enim non abijciendum eſt cuprum, quòd

aurum sit illo longè præstantius & nobilius. Habet enim cuprũ suum vsum, modò auro reliquat suum præcium: Et rursus aurum indiget interdũ cupro, vt id quod inde efficitur fiat stabilius: Sic doctrina Ecclesiæ de virtutibus, etiamsi longè excellit philosophiam: tamen multum in ædificio tabernaculi DEI, cognitione virtutum philosophicarum, tanquam exoticis quibusdam thesauris iuuatur. Quare qui illam Philosophiæ partem, quæ doctrinam de virtutibus continet, contemnit, dignus est potiùs flagris quàm refutatione, præsertim, cùm videamus Paulum Apostolum non raró dicta Philosophorum & Poëtarum de virtutibus mutuatum esse.

Iam ad eam partem humanæ sapientiæ veniamus, quæ naturas rerum scrutatur. Hìc profectò fatendum est eam Philosophiæ partem, qui rerum naturas rimatur, magnum adminiculum adferre ijs, qui in Schola CHRISTI versantur. Multa enim in Mose, Prophetis, Psalmis, Euangelicis scriptis occurrunt, quæ sine humana sapientia de rerum naturis & proprietatibus, intelligi non possunt. Quod qui negat, ei sanè Helleboro opus est; vt interim sileam, eum ingratum

tum eſſe Deo, qui dona ipſius in Philoſophis non agnoſcit & veneratur.

Quantum autem ad ſermonem attinet, Philoſophia facit, vt ſermo ſit & emendatus et rectus, & elegans. Quò profectò beneficio humanæ ſapientiæ Eccleſia Dei carere non poteſt, niſi muta eſſe velit. Quid de theoria dicam, quam Epiphanius in Scripturæ ſacræ interprete requirit? certè qui ſine dialectica hanc accedit, profectò ὥσπερ ὄνος πρὸς λύραν accedit. Vt taceam theorian planè ἀχαλίνωτον eſſe ſine dialectica & in præcipicia agere. Quomodo enim ſine dialectica collationes inſtituet? Quomodo ordinem intelliget & monſtrabit aliјs? Quomodo genera, ſpecies, & differentias inueniet? Quomodo definitiones extruet? Quomodo diuiſiones faciet? Quomodo rationes ordinabit et iudicabit? Quomodo antilogias ſoluet?

At ſi quis Enthuſiaſta obiecerit Apoſtolos fuiſſe rudes harum rerũ, Igitur neq; iam requiri in doctoribus Eccleſiæ, ſed ſufficere Spiritum S. Etſi ſpiritus Chriſti doctor veritatis ſemper eſt implorandus, vt nos doceat, & in veritate dirigat: tamen diſcernendũ eſt inter miraculoſam inſtructionẽ: qualis fuit Prophetarum; deinde Apoſtolorum,

qui die Pentecoſtes per Spiritum S: plenè ſunt edocti de myſterio Euangelij : deindè paucorum aliorum : & Ordinariam, qualis eſt eorum qui ſucceſſerunt Apoſtolis. Hanc commendat Paulus ſuo diſcipulo, cùm ait: Attende lectioni. Neq; poteſt hæc ordinaria inſtructio, quam requiro in interprete Scripturarum, vtiliter fieri, ſine rerum multarũ notitia, quæ ex Philoſophia petenda eſt. Proindè vt & rectè ſapiamus, & benè agamus, opus eſt nobis & Philoſophia & Theologia: illa quidem, vt miniſtra: hac verò, vt imperatrice. Quando ergo humana ſapientia quæ Philoſophia dicitur, ſubmittit ſe diuinæ ſapientiæ, id eſt, Theologiæ, eiq; ſeruit, vtiliſsimum eſt ipſius miniſterium. Verùm ſi, vt Agar ancilla dominari voluit Saræ heræ ſuæ, ita Philoſophia incipiat dominari Theologiæ: vt meretrix de familia Dei eijcienda eſt. Neq; aliud vult Paulus cùm hortetur Coloſſenſes, vt caueant ne quis ſe decipiat, & à recta via abducat, per inanem philoſophiam, maneſeſtè opponens inani philoſophiæ, veram & piè ſeruientem dominæ ſuæ, hoc eſt, diuinæ ſapientiæ. Porrò, qui rectè ſapit & benè agit, is etiam benè habet, animo ſaltem. Corporis

enim

enim morbis deſtinata eſt ars medica, quæ ex media Philoſophia nata, obſeruatione & experientia aucta & confirmata eſt. Quam qui non magnificat, donum Dei contemnit, & Spiritui ſancto reſiſtit, qui iubet, vt medicum in honore habeamus.

Hactenus expoſuimus quæ ſunt homini inprimis meditanda, videlicet quomodo benè ſapiat, benè agat, & benè habeat, & oſtendimus præſtantiſsimorum hominũ ingenia in ijs tradendis & tranſferendis in vſus hominum, elaboraſſe. Quorum exemplo & nos pro modulo ingenij noſtri aliquid adferre conati ſumus, & hoc Syntagma aſſertionum de præcipuis noſtræ religionis articulis, euulgamus, vt ſtudijs eorum, qui benè ſapere, benè agere, & benè habere cupiunt, conſulamus. Devs faxit vt omnia in ipſius laudem, in ædificationem Eccleſiæ, & ſalutarem inſtructionem eorum qui hæc lecturi ſunt, cedant.

Quòd autem, magnifice domine Rector, frater, & collega cariſsime, hoc Syntagma ſub tuo nomine in lucem prodire voluerim, has habui cauſsas. Primùm enim quia longo tempore in hac Academia vnà viximus, vera amicitia & ſumma familiari-

tate

tate coniuncti, volui hoc testimonium amoris mei erga te publicè extare, quo vterq; nostrum tanquam symbolo quodam, de vinculo familiaritatis mutuæ, qua deuincti sumus, admoneamur. Deindè, vt tua autoritate, summo magistratu in nostra Academia magna cum laude fungentis, studiosa iuuentus excitata, hoc Scriptum, in eorum potissimùm vsum euulgatum, legat libentiùs. Adhæc vt signum sit meæ gratitudinis erga collegas meos omnes, potissimùm propter amplissimum illud munus, quo me nuper honorarunt, te & rectore & suasore. His benè & feliciter vale, cum collegis meis & fratribus carissimis. Oro autem æternum Deum Patrem Domini nostri IESV CHRISTI, vt dulcissimo vinculo sui Spiritus in vero amore nos coniungat, regatq; singulos, vt omnes nostros conatus eò referamus, vt qui nostræ fidei commissi sunt, proficiant in vera sapientia, pietate & virtute, quò nobiscum sani sint & animo & corpore, Amē.

Ex musæo nostro, primo Aprilis. Anno Domini, 1574. Ætatis autem meæ, sexagesimo primo.

Mortuus est Roskildiæ 23 Maij. 1600 - ætat - 87.

CATA-

CATALOGVS LOCORVM, IN hoc Syntagmate congeſtorum & explicatorum.

Præfixus numerus ſeriem locorum, poſterior paginarum indicat.

Catalogus Locorum secundæ partis, in qua leges Decalogi explicantur.

DEVS.

DVPLEX DE DEO 1.
hominum est institutio,
Vniuersalis vna, quæ
omnium hominum est,
Peculiaris altera, quæ fi-
liorum DEI est propria.

Vniuersalis Dei instructio, Natura & 2.
Demonstratione, ex operibus DEI desum-
pta, nititur. Vt enim Natura magistra,
omnes sani homines intelligunt DEVM
esse: ita opera DEI, & vnum esse Deum
clamant, & eundem æternum omnipoten-
tem, sapientem, bonum, misericordem, ve-
racem testantur.

Huic cognitioni DEI naturali, du- 3.
plex finis est propositus, proprius vnus, al-
ter accessorius.

Proprius quidem finis bipartitus est, 4.
videlicet veri Dei vera noticia, & DEI

cognitiverus cultus. Acceßorius verò accedit hominum culpa, nimirum vt sint inexcusabiles, vt qui nihil prætendere poßint, quin iure sint damnabiles, quotquot Deum non agnoscunt, vel agnitum non glorificant veris cultibus.

5. Etsi igitur fatendum est, mentem humanam quasdam de Deo prolepses veras habere: tamen cùm istæ prolepses, hypothesibus & actionibus accommodari incipiunt, ipsa Διάνοια toto aberrat cœlo, id quod cum experientia testatur Apostolus, Rom. 1.

6. Et tametsi Opera Dei satis euidentem demonstrationem de DEO suppeditant, quantum quidem ad lucem Dei attinet: sensus tamen humanus, verbo Dei destitutus, deficit, antequam aßequatur, aut quis sit Deus, aut quæ sit eius voluntas, vt in Socrate, qui iudicatus est sapientißimus, videre est.

7. Sibi igitur relicta ratio, à vero Deo aberrat, adeò, vt nec eßentiam, nec distin-

ctionem personarum, nec beneficia erga Ecclesiam, salutariter intelligat.

Quare Philosophi, etsi multa dispu- 8.
tarunt de DEO acutè, multasq́; gnomas prodiderunt veras: tamen salutarem Dei noticiam non sunt aßecuti. Nam iuxta Pauli dictum, cùm se putarunt sapientes, stulti facti sunt, vt qui pro vero & solido cultu Dei, speciem eius amplexati sunt, suis dialogismis, vt Paulus loquitur, decepti.

Contra verbum Dei rhetoricantur, 9.
imò nugantur potius, qui sanctis Patriarchis, Regibus & Prophetis, annummerant Scipiones, Fabios, Fabritios & alios quosdam, qui verbum DEI non didicerunt, sed potius pro ludibrio habuerunt.

Vano enim et erroneo nituntur funda- 10.
mento, cùm aiunt: Gentes, lege naturæ: Iudæos, lege Mosaica: & Christianos, lege Christi, saluari, somniantes qualemcunque disciplinam morum, salutis meritum eße.

Siquidem vnica salutis via est Iesus 11.

Christus. Qui hac in cœlum non tendunt ad inferos detruduntur, vt qui sub ira DEI manent damnati. Firmum enim est dictum illud Iohannis 3. Qui non credit in filium, ira DEI manet super eum.

12. Neque tamen hæc naturalis DEI noticia, pijs est inutilis, imò mirum in modum eos erigit, confirmat & consolatur. Nam dum cœlos narrare gloriam DEI vident, ipsi rapiuntur, non solùm in admirationem potentiæ & sapientiæ Dei: verum etiam de æterno Christi regno, cum Dauide, cogitant, in quo Christum, Solem iusticiæ, venerantur, Prophetas, pios reges, Apostolos &c. tanquam stellas suspiciunt, non sine ingenti animorum voluptate.

13. Altera DEI noticia, quam propriam filiorum Dei dixi, duobus firmißimis fundamentis nititur, nempe verbo Dei infallibili, & testimonio verbo addito. Quod enim verbo exponitur, id testimonio, tanquam maiestatis diuinæ sigillo, confirmatur & obsignatur.

Ver-

Verbum disertè pronunciat vnum 14.
esse Deum, qui est pater æternus, & filius coæternus patri, & Spiritus sanctus coæternus patri & filio. Testimonium patefactionis in baptismo Domini idem verbum confirmat & obsignat.

Cùm ergò talis omninò sit cogitandus 15.
DEVS, qualis per verbum & testimonium nobis proponitur, & oporteat omninò pios de Deo quærere ex eius verbo, de Deo cogitare cum eius verbo, de DEO loqui per eius verbum: Vt vnum æternum Deum: ita in vna diuina & indiuidua essentia Dei, tres hypostases seu personas, patrem & Λόγον, & spiritum sanctum confiteri par est.

Nam cùm scriptura vnum solum De- 16.
um agnoscit, & eadem patrem DEVM fatetur, qui non sit filius: & filium Deum veneratur, qui non sit pater: & Spiritum sanctum Deum colit, qui nec pater sit, nec filius: discernit vtique tria hyphi-

ſtamena, in vna indiuidua diuina natura.

17. Non eſt igitur aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus, quia vna indiuidua & diuina eſt natura, licet alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Nam nec Pater Filius eſt, nec Spiritus ſanctus Pater aut Filius.

18. Hinc piè Fulgentius aduerſus Hæreticos: Cùm vnum Deum audis, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vnam naturam iſtius ſummæ Trinitatis, intellige: Cùm Trinitatem audis, tres perſonas illius ſummæ Trinitatis, agnoſce.

19. Proinde, etſi Pater, & Filius, & Spiritus S: idem ſunt eſſentialiter, vt qui ſunt ὁμούσιοι, non σωωούσιοι aut ταυτούσιοι: tamen realiter diſtinguuntur, & ſuas diſtinctas proprietates interiores & exteriores habent.

20. Interiores quidem proprietates ſunt: quòd ſolus Pater ingenitus gignit Filium: ſolus Filius naſcitur ex Patre: ſolus Spiritus

ritus ſanctus procedit ab vtroque. Exteriores verò proprietates ſunt, mittere & mitti. Pater mittit: Filius miſſus eſt, & aſſumpſit naturam humanam, in qua & victima factus eſt: Spiritus ſanctus mittitur in corda hominum, vt in ijs accendat nouam lucem & iuſticiam.

Neque hæ exteriores proprietates infringunt regulam Auguſtini, qui dicit Opera trinitatis ad extra eſſe indiuiſa, modò eam intelligamus, ſeruata cuiuſq; perſonæ proprietate: vt, Pater creat, Filius creat, Spiritus ſanctus creat: Pater ſaluat, Filius ſaluat, Spiritus ſanctus ſaluat, ſed ſeruatis proprietatibus perſonarum. 21.

Proprietates, quibus Deus à creaturis diſtinguitur, inter alias hæ ſunt. 1. quòd in vna indiuidua natura ſint tres hypoſtaſes. 2. quòd DEVS ſit eſſentia æterna. 3. quòd ſit creator & ſaluator. 4. quòd ſit in mundo & ſupra mundum. 5. quòd ſit in nullo loco, & in omni loco. 22.

23. *Præterea, cùm varia prædicata in scripturis tribuantur DEO, obseruandæ sunt eorum differentiæ, quarum prima est, quòd quædam negatiuè, quædam affirmatiuè de DEO dicuntur. Vt Negatiua quid non sit Deus indicant, qualia sunt ingenitus, immensus, ineffabilis,* ἄναρχος: *ita affirmatiua ad descriptionem Dei pertinent, non quòd vlla nomina satis explicant diuinam naturam, sed vt talem nobis delineent, qualem intellectus noster eum potest apprehendere.*

24. *Affirmatiua prædicata sunt multiplicia. Quædam enim essentialiter Deo tribuuntur, seu ad se dicuntur, vt loquitur Augustinus: quædam relatiuè: quædam per similitudinem, vt sunt ea, quæ ad actionem, passionem locum, situm, tempus, habitum referuntur: quædam ex tempore & relatiuè simul, vt, Dominus, creator, refugiũ, donatus, datus, missus: quædam ex tempore sine relatione, vt, humanatus, incarnatus.*

Essen-

Eſsentialiter tribuuntur DEO voces quæ Categorijs ſubſtantiæ, quantitati & qualitati ſubijciuntur, vt, Deus omnipotens, bonus &c. de his ſunt duæ regulæ obſeruandæ. 25.

Prima. Quòd iſta varia attributa Dei, non diuerſitatem in eſsentia, aut vllum accidens ſignificant, (in Deum enim nullum cadit accidens) ſed vnam eandemq́; eſsentiam notant, quæ effectuum ratione in creaturis, varias ſortitur appellationes. Nam ſecundum eſsentiam non diſtinguitur bonitas à iuſticia aut omnipotentia, ſed ſolùm reſpectu effectorum. 26.

Secunda. Quicquid propriè ad ſe dicitur Deus, & de ſingulis perſonis dicitur, patre & filio & Spiritu ſancto, & ſimul de ipſa Trinitate, non pluraliter, ſed ſingulariter, dicendum eſt. Siquidem non aliud eſt Deo eſse, aliud magnum eſse, aliud bonũ eſse. Quare vt vna eſsentia eſt diuina: ita vna magnitudo, vna bonitas, & ſic de alijs. 27.

28. *Quæ relatiuè dicuntur nomina, non commeant. Qui enim eſt Pater, non eſt Filius, nec Spiritus ſanctus. Etſi autem Pater dicitur ad Filium, et Filius ad Patrem, ſecundum aliquid, vt vocant: non eſt tamen accidens Patri, quòd Pater ſit, nec Filio, quòd Filius ſit, quia & ille ſemper Pater, & hic ſemper Filius exiſtit.*

29. *Quæ per ſimilitudinem dicuntur, vt Sedere ſuper Cherubin, amictum eſſe abyſſo, aſcendere, deſcendere, poenitere & ſimilia, nequaquam accidentia in Deo eſſe, conuincunt, ſed tantùm Deus ſe accommodat captui humano, per huiuſmodi imagines, & ſuam prouidentiam teſtatur, quò noſtra fiducia ſuſcitetur & creſcat.*

30. *Hanc Dei noticiam, inauguratio Chriſtianiſſimi, quæ fit per Baptiſmũ, requirit. Iubemur illic baptizari in nomine Patris, et Filij, & Spiritus ſancti, vt vnius Dei, qui eſt Pater, & Filius, et Spiritus ſanctus, fidei nos committamus, eumq́; ſolùm colamus.*

Hanc

Hanc quoque Symbolum, quod Irenæus traditionem Apoſtolicam vocat, efflagitat. In eo enim ſymbolo duo proponuntur, Hiſtoria, & Fidei profeſsio. Hiſtoria primo loco, vnum Deum Chriſtianis commendat. 2. tres enumerat perſonas. 3. perſonales differentias exprimit. 4. Opera communia Trinitatis proponit. 5. Peculiares in Eccleſia actiones perſonarum in trinitate, attingit. Fidei (quæ in noticia hiſtoriæ, & fiducia miſericordiæ poſita eſt) profeſsio, Chriſtianum ab omnibus mundanis ſectis ſeparat. 31.

Cæterùm huic noticiæ DEI, idem quidem finis propoſitus eſt, qui & naturali Dei noticiæ. Verùm, quia hæc noticia ſalutaris eſt, habet eius finis plures partes. Primùm enim hæc noticia eò pertinet, vt rectè formet iudicium noſtrum de Deo, qui vult à nobis agnoſci talis, qualem ſe ſuo verbo & teſtimonio patefecit. Deindè, vt rectè de creatione iudicare diſcamus, quæ 32.

eſt

est opus totius Trinitatis. Tùm, vt rectè de reparatione generis humani cogitemus. Prætereà vt articuli fidei nostræ, perspicui sint & illustres. Adhæc, vt rectè de Deo edocti, solicitè in hac vita ambulemus coram ipso, in vero timore, fide & vera inuocatione, (est enim inuocatio in hunc solum Deum dirigenda, qui est vnus in essentia, trinus in personis) & in futura vita, perpetuò eius conspectu beati fruamur.

33. *Porrò, cùm hæc ex verbo Dei, & confessione Catholicæ Ecclesiæ, asserimus, damnamus simul & execramur omnes hæreses cum his assertionibus pugnantes.*

34. *Inprimis autem execramur Epicureorum* ἀθεΐαν, *cum græcorum* πολυθεΐα, *& Manichæorum deorum iugo, cùmque omnium Philosophorũ (quos patriarchas hæreticorum rectè appellat Tertulianus) aberrante à verbo Dei, sententia.*

Damnamus quoque Nouatianos & Sabellium, qui tametsi vnicam essentiam diuinam

diuinam rectè agnouerunt: perperam tamen vnam tantum personam, cœcæ Philosophiæ ductu præcipitati, docuerunt.

Arium præterea execramur, qui etsi rectè tres personas agnouit: impiè tamen tres eßentias statuit, quarum alia eßet Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: Patris quidem increatam agnoscens, sed reliquas sacrilegè in creaturarum ordinem redigens. 36.

Similiter & Donatistas execramur, qui filium Dei minorem patre, & Spiritum sanctum minorem filio impudenter asseruerunt. 37

Deinde, cum his hæresiarchis, damnamus etiam impium & impurißimum nebulonem, Michaëlem Seruetum, qui rabiosè contemtis sanctorum patrum consilijs, Arij, & aliorum Fanaticorum hominum damnatas hæreses, reuocare conatus est, quem iustè accusatum à D. Iohanne Caluino, meritò Geneuates affecêre supplicio. 38.

Creatio.

CREATIO.

1. REATIO propriè est primaria illa rerum productio siue formatio, qua Deus æternus Pater domini nostri Iesu Christi, vnà cum Filio æterno & Spiritu sancto, produxit ex nihilo, sua diuina potentia, & formauit cœlum & terram, & quicquid in illis continetur, visibile & inuisibile, vt ipse à creatura rationali agnoscatur et celebretur: vt qui res omnes sapienter creatas, nunc sua bonitate & paterna prouidentia, complectatur.

2. Hæc descriptio plures habet partes, quarum singulæ diligentius perpendendæ et excutiendæ sunt, quò in maiorem Opificis admirationem rapiamur, & rebus ab optimo Deo conditis, in ipsius gloriam, cum gratiarum actione, vtamur.

3. Sunt autem hæ partes. 1. Quis creat? 2. Vnde creat? 3. Quid creatum est?

4. Quis

4. Quis creationis finis? 5. Quæ rerum gubernatio & administratio? De his partibus ordine dicendum est.

Cùm audimus, vnum æternum Deum rerum creatorem esse, iuxta verbū Dei infallibile, vt munimur non solùm aduersus errorem Aristotelis, qui sine demonstrationibus, & falsò, asseruit mundū esse ἄναρχον, *fortè vt præceptoris sui Platonis dogma, de principio mundi, euerteret, verumetiam aduersus Manichæos, qui duos rerum formatores finxerunt, vnum bonum alterum malum: Ita, qui rebus creatis & ipsi creati vtimur, admonemur de gratitudine erga opificem, & legitimo rerum creatarum vsu.* 4.

Hic æternus Deus, non ex præiacente materia, vt finxit Plato, sed ex nihilo produxit creaturas. Qui autem materiam DEO coæternam fingunt, hi & DEVM, sensuum suæ rationis mensura, sacrilegè metiri conantur, & Materiam diuina Natura præditam esse, 5.

tacitè

tacitè fingunt, cùm nihil æternum dici possit, nisi idem sit Deus.

6. *Res creatas et productas, Moses per synecdochen cœlum et terram vocat. Vt enim ipsum cœlum & terram condidit: ita omnium rerũ, quæ in illis continentur, opifex est.*

7. *Tametsi autem hac breui diuisione, periocha omnium rerum absoluitur: tamen vt magis admiremur opificis sapientiam, omnipotentiam & bonitatem, vtile est, & aliarum rerum creatarum ordines aspicere.*

8. *Primùm igitur hic ordo consideretur, quòd quicquid Deus creauit, vel est spirituale tantùm, vel corporale tantùm, vel vtriusq; particeps. Vt autem quod spirituale tantùm est, supremum dignitatis locum occupat, & id quod corporale tantùm, infimum: ita quod est vtriùsq; particeps, vt est supra corporalia omnia: ita proximum est spiritualibus.*

9. *Hæc triplicia rerum genera ad bonitatis suæ participationem produxit Deus:*

quorum Primum, continet inuiſibiles & angelicas ſubſtantias: Medium, viſibilia atq; corporalia, vt ſunt elementa, animalia, cœlum, &c. quorum admirandum ordinem, motum & virtutem, præclaræ illæ artes, Phyſica, Aſtronomia & Medicina, rimantes, inde opificis ſapientiam, potentiam & bonitatem monſtrant. In tertio rerum genere ipſe homo eſt, vt qui ex ſpirituali & corporali natura conſtat.

Nec iſte ordo rerum creatarum, quem 10.
Phyſici eruditè ponunt, eſt negligendus. Dicunt enim, rerum eſſe quatuor gradus, quorum Primus & infimus, eſt earum rerum quæ ſunt tantùm, vt Elementa, lapides, metalla: Proximus, rerum quæ ſunt & viuunt tantùm, vt Plantæ, herbæ, frutices: Tertius, rerum quæ ſunt, viuunt et ſentiunt ſimul, vt Animalia, bruta: Quartus, rerum quæ intelligunt, vt Angeli & homines.

Porrò, in his rebus, pulcherrima ſpe- 11.

cierum varietas, facultatum ac virium proprietas, Vt nobis summam sapientiam & bonitatem Opificis monstrant: ita nihil esse frustrà conditum clarissimè ostendunt. Ex quo efficitur, quòd quicquid conditum sit, nequaquam debeat suarum facultatum vsum sibi soli retinere, sed benignè alijs communicare.

12. Vt enim Deus suæ bonitatis participes fecit creaturas: ita vicissim res sic condidit, vt aliæ alijs sua communicent dona, in omnium communem vsum collata, & Opificis gloriam.

13. Hinc Sol suum lumen communicat Lunæ, & Luna rursus suas virtutes impertit rebus inferioribus, & sic de alijs.

14. At si quæ creatura hanc Dei ordinationem violet: bonitatis rationem amittit, & reatu coram DEO obstringitur. Hinc est, quòd homo in peccatum lapsus, omnium maximè hunc diuinum ordinem perturbat.

Quicquid

Quicquid enim creatum est, etsi ra- 15.
tione Efficientis caussæ & Materiæ, bo-
num semper existit: tamen, cùm in suo
ordine Opifici non seruit, contra ordinem
diuinum ruit, & peccato inuoluitur, vt vi-
demus in angelis lapsis & hominibus.

Etsi autem finis creationis & rerum 16.
creatarum, ex ijs, quæ dicta sunt, in gene-
re intelligi potest: tamen is paulò distin-
ctiùs est repetendus.

Creationis quidem finis est, quem Sa- 17.
lomon ponit his verbis: Omnia operatus
est Iehoua propter semetipsum, Hoc est, vt
ipse in eis agnoscatur, laudetur & glori-
ficetur.

Verùm si res creatas spectes, triplex 18.
earum finis est spectandus, nempe, Status,
actionis, & ordinis, quorum Primus, Se-
cundo: & vterque, Tertio, destinatur.

Quantum autem ad statum cuiusli- 19.
bet rei attinet, finis est, vt quælibet res
incolumitatem suam, absq; incommodo tuea-

tur. Vt, finis herbæ est, vt crescat, abundet humoribus, virescat & floreat. Equi, vt, sine freno, lasciuus feratur in campis. Hominis, vt sit mens sana in corpore sano, absque omni mœrore & ærumnis.

20. Ad hunc statum hominis tuendum, DEVS contulit homini triplicia bona, vt Alijs alatur, Aliorum ministerio vtatur, Alia ad honestam voluptatem conuertat. Voluptas autem, quam Epicuri schola tuetur, cum hominis dignitate pugnat.

21. Secundus finis actionis est, quem erudite Physici ex duobus principijs colligunt. Primùm enim, cum Theologis fatentur, nihil frustrà conditum esse, sed ad certum vsum: quia omnia, quæ fecerat DEVS, erant valde bona. Deinde, quia DEVS singulis speciebus rerum indidit peculiares facultates, inde rectè concluserunt, cuiuslibet rei actiones, quæ procedunt à proprijs eius facultatibus, esse finem eius rei.

Hoc

Hoc Lemmate constituto, finem hominis (vt de alijs rebus, quas Physici sibi excutiendas aßumunt, taceam) hoc modo saniores Philosophi colligunt. 22.

Duæ sunt facultates in homine, quæ eius propriæ sunt, nempè, facultas inquirendi, & facultas eligendi: quarum, illa inquirit veritatem: hæc, honestatem meditatur. 23.

Facultas inquirendi veritatem, quadruplici vtitur instrumento, Mente, Ratione, Phantasia, Sensu. Verùm quia, lapsu hominis in peccatum, deprauata est Mens & Ratio, quantum ad res diuinas attinet, opus habet homo doctrina cœlesti, sine qua in salutarem Dei cognitionem, ad quam & conditus & regenitus est, minimè peruenire potest. 24.

Facultas eligendi honesta, expedita quidem fuit ante lapsum, Sed nunc ad salutares actiones, coniungendæ sunt tres caußæ: Verbum, quod monstrat veras acti- 25.

ones: Spiritus sanctus, intus mouens, & voluntas, Spiritui sancto obtemperans.

26. Hinc efficitur, quòd, si actionem spectes, duplex sit finis hominis: nempe, veritatis inquisitio agnitioq́, & virtutis electio. At, cùm summa veritas sit noticia Dei, & summa virtus sit DEVM vero cultu celebrare, sequitur quod finis hominis sit agnitio Dei & cultus.

27. Hinc Scriptura pronunciat, ideò conditum esse humanum genus, & deinceps ideò redemtum, vt sit templum Dei, Deum celebrans: Sicuti & Dominus testatur, cùm ait: Hæc est vita æterna, vt te verum Deum agnoscant, & quem misisti, Iesum Christum.

28. Finis, quem ordinis appellaui, rectè aßignatur à Stoicis Deus ipse, qui omnia dicunt hominis caußa facta, homines verò Dei: nempe, vt ad ipsum omnia referant, & eum celebrent.

29. Nam, hac conditione, Deus res cre-

auit: vt inferiores gradus rerum seruiant superioribus, donec ad Deum ventum fuerit, qui est finis bonorum. Quare, vt tres primi rerum ordines seruiunt homini: ita quartus, in quo sunt angeli & homines, Deo seruire debent.

Vt igitur suum ordinem vniuersæ creaturæ seruant, seruientes homini: ita homo, cùm Deo non seruit, contra suam dignitatem facit, & ordinem Naturæ rerum peruertit. 30.

Propter has rerum fines, DEVS, qui condidit res, Idem easdem, paterna cura, & prouidentia, complectitur. 31.

PROVIDENTIA.

1. PROVIDENTIA DEI est, cùm sapientia, tùm actio DEI, quibus sustentat, gubernat, & moderatur omnia à se condita, in sui nominis gloriam.

2. Huius prouidentiæ modi, tres sunt. Primus est vniuersalis, quo dirigit Deus omnes creaturas, iuxta conditionem & proprietatem, quas singulis, dum formauit eas, dedit, & nunc eas sua cura complectitur, vt stet incolumis naturæ status.

3. Hæc vniuersalis Dei operatio, nequaquam prohibet, quo minus singulæ creaturæ, tùm in cœlo, tùm in terris, qualitatem suam & naturam retineant, propriamq́; inclinationem sequantur.

4. Vnde Augustinus rectè dicit, Deum res

res conditas ita administrare, vt eas propriis motibus agere ſinat. Nam hoc ipſum prouidentiæ opus eſt, & naturam, & inclinationem, modumq́ naturæ agendi, ſuſtentare.

5. Secundus prouidentiæ modus eſt ſpecialis, quo Deus moderatur omnia, & adducit creaturas in obſequium ſuum, vt maximè expedire & conducere ſibi videtur.

6. Hac prouidentia, tonitrua, gelu, grandinem, ſiccitatem, tempeſtatem, ſerenitatem, abundantiam, famem, bellum, pacem, exilium efficit Deus: vt hæc ſint bonitatis, iuſticiæ & iudicij ſui inſtrumenta, prout nunc ſeruos ſuos iuuare, nunc ſontes punire, nunc pios caſtigare conſtituit: idque iuxta ſuas promiſsiones & minas, non ex Stoica neceſsitate.

7. Hoc ita eſse, conuincunt prophetæ Dei, Eſaias, Ieremias, Hoſeas, Amos, Abacuc, Hagæus, quorum ſententijs potius acquieſcendum eſt, quàm ſtultis imagi-

nationibus hominum, qui vel fatali necessitate, vel casu, omnia ferri falsò autumant.

8. Tertius modus prouidentiæ est peculiaris, quo Deus viuit & regnat in Ecclesia Christi, fideles erigit & fouet, operatur velle & perficere, inspirat precandi affectum, & efficit, vt in præceptis suis ambulemus, iuxta promissionem quæ habetur, Ezechiel: 36.

9. Vt autem cogitatio prouidentiæ Dei sit nobis gratior, cùm finis, tùm eius vsus, diligenter est perpendendus.

10. Finis duplex est, Prior, vt nos totos Deo commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. Posterior, vt in rectè factis securè contemnamus, quicquid vel mundus vel Sathan minatur.

11. Vsus autem gubernari potest duabus regulis, quarum prior est, quòd tàm in præteritum quàm in futurum consideranda sit prouidentia Dei. Posterior, quòd

Deus

Deus interdum medijs, nonnunquam etiam contra omnia media, aliquando absq; medijs, suam prouidentiam exequatur.

Si ad tempus respicis præteritum, 12.
Diuinæ prouidentiæ asscribes, quicquid vel prosperi vel aduersi tibi contigit, Sed diuersimodè. Si enim quid prosperi contigit, habes occasionem Dei celebrandi, idq; exemplo Sanctorum. Si quid aduersi contigit, duo facienda sunt. Primùm cogita cum Iob: Vt Domino placuit, ita factum est. Deinde, actæ vitæ subeat memoria, vt ex pœnis tibi inflictis, peccata tua agnoscas, & emenderis.

In tempus futurum, hoc modo est 13.
reputanda prouidentia DEI, vt semper ad comminationes & promissiones respicias. Honora, inquit, parentes. Huic præcepto obtemperanti benè erit. Qui autem non obtemperat, pœnis subiacebit.

Porrò si per media nobis prospicit 14.
Deus, accipiẽda sunt quidem illa media vt

organa

organa Dei, & diuinæ prouidentiæ instrumenta, sed Deo gratias agemus, agnito beneficio, & organa amplectemur, vt Dei manum, per quam nobis sua beneficia porrigit.

15. *Si absq; medijs nos iuuat, quemadmodum Mosen & Eliam absq; pane aluit, verbo Domini hoc asscribemus, iuxta illud: Non in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo quod procedit ex ore Dei.*

16. *At si contra media nobis prospicit Dominus, hoc est, cùm nulla obstacula prouidentiam diuinam impedire poßunt, sicuti viris qui erant in camino Babylonico accidit, prædicabimus Deum, & omnibus hominibus patefaciemus eius bonitatem.*

7. *Huius prouidentiæ exemplum conspicitur illustre hodie in Ecclesia, contra quam portæ inferorum, & conciliabula hominum præualere non poßunt. Et, vt alia taceam, vnum illum Prophetam DEI, Martinum Lutherum, Satan vt leo rugiens,*

giens, & vniuersus orbis furibundus, non potuit ledere vel in minimo capitis pilo.

Etsi autem hoc non est vniuersale, 18.
quòd suos ita miraculosè seruet Deus: tamen cùm sit, agnoscenda est Dei prouidentia cum gratiarum actione: Sin autem secus visum fuerit diuinæ prouidentiæ, etiam id in explorationem et salutem Sanctorum fieri, statuendum est.

Breuiter hîc tres regulæ teneantur, 19.
quarum maximus erit vsus in tota vita.

Prima, Retineatur fides & bona 20.
conscientia, quæ non possunt esse nisi coniunctæ, etiamsi fides natura prior est.

Secunda, Cauendum ne vel in prospe- 21.
ris efferaris, vel in aduersis succumbas: quod Christianæ fortitudinis opus est.

Tertia, Submittas te sapienti proui- 22.
dentiæ Dei, in vero timore, inuocatione, gratiarum actione & obedientia.

Porrò, hîc quæritur, cum DEVS 23.
omnia sua prouidentia gubernat, adeò vt

nihil

nihil poßit ipsius voluntati resistere: Qui fiat, quòd multa videantur fieri contra ipsius voluntatem?

24. *Duplex modus voluntatis Dei est, videlicet, Decreti puri, & permißionis.*

25. *Voluntas decreti puri semper permanet immota. De hac dictum est: Voluntati eius quis restitit?*

26. *Voluntas permißionis pendet ex ordine prouidentiæ Dei, tantum abest, vt cum prouidentia pugnet.*

27. *Est autem ordo prouidentiæ diuinæ, vt Deus conseruet modum agendi, quem dedit rebus à se creatis, cùm eas primùm creauit.*

28. *Nunc autem, cùm alias res ita creauit, vt naturaliter agant, alias, vt voluntariè: certè cùm res voluntariè agentes feruntur liberè, Deus suum opus conseruat, videlicet modum agendi ijs in creatione attributum.*

29. *Hæc Dei voluntas, permißionis dicitur,*

citur, quæ relinquit angelis et hominibus liberā προαίρεσιν, quam ſi non haberet homo, nec præceptio, nec prohibitio locum haberet.

30. *Addo, quòd nec virtutis laus vlla eſſet, nec ſcelerum iuſta pœna, ſi voluntatis nulla eſſet libertas.*

31. *Hinc ergô fit, quòd tam multa contra ordinem diuinum ferantur, quæ tamen prouidentiam diuinam non effugiant.*

HOMO.

1. *OMO CREATVra Dei, conſtans corpore & anima rationali, Vt ad imaginem DEI cum libera voluntate eſt conditus: ita præſes creaturarum inferiorum ordinum eſt conſtitutus, vt Deum agnoſcat, & agnitum celebret cum ſanctis angelis in omni æternitate.*

Hæc

2. Hæc definitio quia extructa est ex verbo Dei, nullo modo labefactari potest. Etsi enim hominis vires diminutæ sunt, per lapsum primorum parentum: conuenit tamen definitio homini, qualis primùm est creatus.

3. Neq; enim simpliciter considerandus est homo, cuius status pro diuersitate conditionum ipsius mirabiliter variat. Esse autem statum hominis quadruplicem, verbo Dei clarè ostenditur, cuius diuersitatis respectu, etiam de eius viribus iudicandum erit.

4. Primus etenim hominis status fuit innocentiæ, in quo homo creatus purus ab omni peccato fuit, & Deo plenam obedientiam præstare potuit. Habuit enim homo in hoc primo statu imaginem Dei, integritatem, εὐταξίαν omnium virium, verbum, & sacramentum duplex, nimirum immortalitatis & probationis.

5. Imago Dei, quæ in homine relucebat, gratui-

gratuita erat. Ad hanc enim ipsum Deus formauit. Hæc imago erat quædam conformitas & similitudo, quæ Adamo erat cum Deo: qua iusticiam & sanctitatem DEI, quasi in speculo representauit Adam. Nam libertate suæ voluntatis potuit, & iudicare quæ recta erant, & velle quæ rectè iudicauit, & exequi quæ voluntas imperauit. Quare rectè ante lapsum αὐτεξούσιος *dici potuit.*

Erat præterea hæc imago testimo- 6.
nium, quòd homo fuit conditus ad immortalitatem, & perpetuam cum Deo societatem, in qua re finis hominis principalis est positus.

Hinc est, quod Sapientiæ 2. scri- 7.
tum est: Deus creauit hominem ad immortalitatem, eumq́ ad imaginem propriæ similitudinis fecit, hoc est, propriæ naturæ, Vt sicut ille est immortalis: ita eum ornauit eadem gloria. Ea cùm sit propria ipsius DEI: singulari eius beneficio,

hominis communicata est. Item Sapien: 6. Immortalitas facit vt proximè ad Deum accedamus. Hac ergò similitudine homo Deo coniungitur.

8. Integritas autem, qua præditus fuit Adam ante lapsum, fuit mentis perfectè intelligentis, & rectißimè iudicantis: cordis iustißimè & ordinatißimè appetentis: & virium animi & corporis promtißimè exequentium, quæ mens perfectè iudicauit, et voluntas imperatrix rectè imperauit.

9. Εὐταξία, omnium virium pulcherrima harmonia fuit, qua mens nihil cogitauit, cor nihil appetiuit, corpus nihil executum est, nisi quod Deo probabatur. Hæc harmonia mentis, cordis, corporis, cum voluntate Dei, summum hominis decus fuit, in quo & iusticia originalis posita erat.

10. Verbum habuit, quod præceptum, prohibitionem, & comminationem continebat. Præceptum erat: Ex omni arbore Paradisi comedes. Prohibitio: De arbore autem

autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. Comminatio : Quocunquè die de arbore iſta comederis, morte morieris.

Huic verbo appoſitum erat à Deo, 11.
Sacramentũ duplex: immortalitatis vnum, videlicet, Arbor vitæ: Alterum, probaonis, ſcilicet, Arbor ſcientiæ boni et mali. Quemadmodum enim Arbor ſcientiæ boni & mali exitio fuit Adamo: (non quidem ſua natara. Bona enim Dei creatura erat: ſed propter mandati Dei, quod violare nefas erat, tranſgreßionem) ita, ſi præcepto obtemperaßet, fructus Arboris vitæ, Sacramentum fuißet illi immortalitatis.

Secundus ſtatus hominis eſt, in quem 12.
Adam, violato præcepto diuino, eſt detruſus, vt in eo, ſuæ inobedientiæ iuſtas pœnas lueret. Atq; hic ſtatus omnium miſerrimus eſt. Amiſit enim imaginem Dei, integritatem & εὐταξίαν, adeò vt totus corruptus ſit, et maledictioni ob ſuã tranſgreßionem obnoxius.

13. *Tertius ſtatus hominis, eſt Gratiæ & benedictionis, qualis fuit Adamj poſtquam promiſsione erectus eſt: & qualis Abrahæ, poſtquam verbo Dei credidit: deniquè qualis eſt omnium, qui Spiritus ſancti gratia per ſemen immortale regenerantur.*

14. *In hoc ſtatu imago Dei reparari incipit, dum homo regeneratus veram pietatem & ſanctitatem meditatur. Et quemadmodum in hac vita regeneratio non perficitur, perficienda in extremo die: ita hîc imago non plenè reparatur, Sed tum demum plena & perfecta erit, quando ſimiles filio Dei erimus in omni æternitate.*

15. *Quartus ſtatus hominis, erit Gloriæ, in quo donabitur homo immortalitate, idq́; reſcuſcitatis corporibus, quando reddet vnicuique Deus iuxta facta ſua.*

16. *In hoc ſtatu, recuperabit homo, imaginem DEI plenam, qua conformis erit Deo in vera iuſticia & ſanctitate, in omni æternitate.*

Verùm

Verùm quod de erecto hominis cor- 17.
pore Xenophon, & post illum Ouidius, dicunt, memorabile est. Hac enim figura formati humani corporis asserunt homines admoneri rerum cœlestium, vt Deum, qui in cœlis habitat, colant & venerentur.

In animæ humanæ fabrica, mirabile 18.
opificium Dei conspicitur. Nam cùm eam formârit duplicibus facultatibus præditam, γνωστικοῖς & ὀρεκτικοῖς: satis indicat hominem formatum esse ad noticiam recti, & electionem boni, vt in his duabus rebus totus occupetur.

Hinc finis hominis rectè statuitur, 19.
Noticia summi boni, & eiusdem electio ac fruitio. Vnde Christus: Hæc est vita æterna, vt te agnoscant verum DEVM, & quem misisti Iesum Christum.

PECCATVM.

1. VM MOSES AIT: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea : quænam sit vera peccati ratio, manifestißimè ostendit.

2. Nam ex hoc dicto sequitur: omne quod Deus præcipit, cùm non fit : & omne quod Deus prohibet, cùm fit, peccatum eße, quo transgreßor obnoxius maledictioni redditur.

3. Quare peccatum rectè definitur eße inobedientia aduersus Deum, seu defectio à lege & volūtate Dei, cui coniuncta est ad maledictionem obligatio, donec fiat remißio.

4. In hac definitione, inobedientiæ vox, latius accipitur. Nam interdum comple-

ctitur defectum, corruptionem, & inclinationem: interdum cum his actionem quoque, pugnantem cum lege & voluntate Dei.

Iohannes, cùm ait: Peccatum est 5.
ἀνομία: omnia quæ recensui complectitur: Est enim ἀνομία quicquid est in nobis, vt defectus, corruptio, inclinatio: & quicquid fit à nobis, vt omnis actio, interna & externa, cum lege Dei non congruens.

Hoc breuiter & benè expressit Am- 6.
brosius hisce verbis: Peccatum est legis diuinæ præuaricatio.

Porrò, cùm lex Dei homines obli- 7.
gat, aut ad obedientiam, aut ad pœnam: duo in peccati ratione concurrere necesse est, quorum prius, Theologi veteres vocarunt Materiale, posterius Formale.

Materiale est vel defectus, vel cor- 8.
ruptio, vel inclinatio, vel actio, vel hæc omnia simul. Formale est ipse reatus ad quem obligatur Legis transgressor, nimirū, vt iuxta Legis sententiam, pœnam luat.

9. *Eſſe ſine timore Dei materiale eſt. Hanc inobedientiam obnoxiam eſſe maledictioni, formale huius peccati eſt.*

10. *Etſi autem in omnibus hominibus eſt defectus, corruptio, inclinatio, & actio, pugnantes cum voluntate Dei: tamen non eſt in omnibus plena peccati ratio.*

11. *In omnibus infantibus & adultis, qui non ſunt participes promiſsionis gratiæ, plena eſt peccati ratio. Nam & in eis eſt defectio à lege Dei, & ſunt maledictionis ſententiæ ſubiecti.*

12. *At in infante, ex Chriſtianis parentibus nato, eſt defectus & corruptio, quæ ſunt materiale peccati in infante. Sed formale peccati, quod eſt reatus, non eſt in Chriſtiano infante. Miſericordia enim Dei abſolutus eſt à reatu: quæ abſolutio, Baptiſmi obſignatur ſacramento.*

13. *In Paulo conuerſo fuit defectus, corruptio, inclinatio & actio, pugnantes cum legi Dei, quæ fuerunt materiale pec-*

cati

cati in Paulo. Verùm non fuit in eo formale peccati. Reatus enim ipsi in Christum credenti, condonatus fuit.

Atque hac sententia loquitur Iohannes, cùm ait: Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et, Qui natus est ex Deo non peccat. Prius enim dictum de materiale, posterius de formale peccati intelligendum est. 14

Postquam autem de peccati ratione in genere dictum est: Nunc eius varia genera sunt spectanda, quorum obseruatio: &, nos nostrarum sordium admonebit: &, quam gratum nobis esse debeat beneficium Christi, à peccatorum sordibus nos abluentis, commonefaciet. 15.

Prima itaque partitio peccati hæc est, quòd aliud sit originale, aliud actuale. Illud parens, hoc misera est proles: Illud fons impurus, hoc riuulus fœtidus: Illud camarina pessima, hoc pestis lethalis. 16.

Originale autem peccatum est, cùm 17.

defectio & corruptio humanæ naturæ, propagata ab Adam in eius posteros, tùm reatus, quo nascentes, propter Adæ lapsum, rei sunt iræ Dei & mortis æternæ, donec fiat remißio.

18. *Hæc definitio vtrumque complectitur, Materiale scilicet & Formale peccati originis, à qua non dißentit illa Anshelmi eruditißima definitio, per priuationem contrarij formata. Ita enim ait: Peccatum originis, carentia est iusticiæ originalis, debitæ ineße.*

19. *Iam cùm certum est, iusticiam originalem (cuius carentia est peccatum originis) duo complecti, nempe integritatem omnium virium in Adam, & approbationem, qua DEO acceptus erat Adam: sequitur, quòd peccatum originis, sit defectus, corruptio, & reatus.*

20. *Qualis autem sit defectus, & qualis corruptio peccatum originis, rectius sciri non potest, quàm ex integritatis partitione.*

Nam cùm integritas humanæ naturæ, fuit imago Dei, obedientia & ἐυταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis erga Deum : ſequitur quod iſte defectus et corruptio, ſit inductio imaginis Dei, & ἀταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis.

Hoc peccati genus à Paulo inhabi- 21.
tans peccatum dicitur, propterea quòd in carne noſtra maneat perpetuò vſq; ad mortem, & propagatur ab vno Adamo in omnes, vnde fit quòd omnes naſcamur, vt Paulus ait, filij iræ.

Porrò, de ratione reatus, hoc tenendum 22.
eſt. Diſcernendum eſt inter perſonam Adæ & naturam Adæ. Non ſum particeps perſonæ Adæ, quare nec reus ſum propter perſonam Adæ. Particeps ſum naturæ Adæ, quæ humana natura in omnes homines propagata eſt, idcirco naturæ reſpectu reus ſum non minus, quàm ſi ipſe peccaßem.

Atq; hæc poſſunt hac ſimilitudine vt- 23.
cunq; declarari. Sicut in vna perſona, multa ſunt

ſunt diuerſa membra, quæ omnia ſunt rea, dum perſona ſit rea: ita in vna natura humana, multæ ſunt perſonæ, tanquam eius membra. Quare natura humana rea, in primo homine, omnes perſonæ reæ ſunt, quæ naturæ communis veluti membra exiſtunt.

24 Atq; hinc eſt quòd Paulus Ephe: 2. ait: Natura omnes filij iræ ſumus. Hoc eſt, Quia rea facta eſt natura in primo homine, nos omnes ab eo propagati, rei ſumus, vt eiuſdem naturæ participes.

25. Huc etiam querela Dauidis pertinet: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

26. Hîc Dauid nequaquam accuſat parentes ſuos, nec thorum coniugalem culpat, ſed retrò reſpicit, & conqueritur de vicioſa natura, in nos, à primo homine Adam, propagata talis, qualis facta eſt propter Adæ tranſgreſsionem.

27. Porrò, qui extenuant peccatum Adæ,

quo

quo tota natura contaminata est & rea, non iusta mensura peccatum originale metiuntur, in quo plurima peccata grauissima concurrunt, quæ in filijs Adæ, se manifestè produnt.

28. *Primùm enim in peccato Adæ fuit horribilis dubitatio, de veritate DEI. Secundò, amissa est fides, cum non credit Deo minanti pœnas. Tertiò, curiositate peccauit. Quæsiuit enim alienam sapientiam, relicto Deo. Quartò, superbus est factus, vt qui voluerit magnifieri & Deus haberi. Quintò, peccauit* ἀποστασία *qua antetulit Diabolum Deo. Sextò, ingratus erat, expulit enim Spiritum sanctum in se habitantem. Septimò, homicidium commisit, qui & se & suos posteros occidit. Octauò, contemsit Deum, dum ipsius mandatum contra conscientiam violauit.*

29. *Hæc omnia & plura concurrisse in peccato Adæ, ostendunt eius fructus, in posteris Adæ, qui non aliundè veniunt,*

quàm à primo fonte peccati venenato.

Porrò, hoc virus propagatum, etsi
30. manet in omnibus hominibus, vsque ad mortem: tamen plurimum pro diuersitate hominum, vi & afficacia variat.

31. Nam in non renatis manet materialiter & formaliter simul: In renatis autem materialiter tantum. In non renatis habitat & regnat simul: In renatis habitat quidem, sed non regnat. In non renatis fertur cœco impetu per suas concupiscentias: In renatis freno spiritus repressum domatur, & gladio spiritus magisq; mortificatur.

32. Hactenus quid ex verbo Dei sentiendum sit de peccato originis diximus, Nunc nonnihil de erroribus quorundam attingamus. Quidam Deum autorem faciunt peccati originis, contra manifestam Scripturam, quæ Diabolo, & hominis liberæ voluntati & electioni hoc malum attribuit. Monachi negant esse peccatum, sed tantum

fomitem,

fomitem, contra Pauli vocem, qui dicit nos nasci filios iræ. Pelagiani negant peccatum originis ab Adam propagari in posteros, contra Pauli aßertionem, Roman: 5. Anabaptistæ nullos natos fuiße in peccato originis post Christum exhibitum, insulsè nugantur, cùm pœnæ peccati originis in infantibus manifestè conspiciantur.

Porrò, actuale peccatum, fructus pec- 33.
cati originis, est omnis cogitatio, affectio, locutio, actio, pugnans cum voluntate Dei, vnde homo obstringitur nouo reatu, & fit reus iræ Dei & mortis æternæ.

Seu, vt breuius dicam, Peccatum actu- 34.
ale, est omnis commißio & omißio, pugnans cum lege & voluntate Dei, maledicta & damnata à Deo.

Cùm autem omnis Legis transgreßio 35.
mereatur mortem, & obliget hominem ad æternas pœnas: sciendum est meritum mortis triplex eſſe, videlicet, irremißibile, remißibile, & veniale.

Meritum

36. *Meritum mortis irremißibile est peccatum in Spiritum sanctum, quòd est voluntaria veritatis euidenter cognitæ renunciatio, & rebellio ex odio veritatis nata, coniuncta cum Tyrannica, Sophistica, & Hypocritica veritatis oppugnatione. De quo aliâs plura.*

37. *Meritum mortis remißibile est quæuis legis diuinæ transgreßio, quæ fit à sciente & volente contra conscientiam. Hoc peccatum remittitur, si transgreßor illud peccare desinat, & confugiat ad propitiatorium: alioqui minimè. Proindè ab euentu, & non à natura, remißibile dicitur.*

38. *Veniale meritum mortis est, cùm ipsum peccatum inhabitans in Sanctis, tùm mala eius desideria quæ excitat, & impedimenta quæ adfert conantibus piè viuere. Hoc peccatum veniale dicitur, ob veniam, qua indulget propitius Pater ijs, qui contra ipsum fide & spiritu luctantur. Nam in non conuersis nullum est veniale peccatum.*

Hinc

Hinc clarè liquet, quomodo vetus di- 39.
stinctio, qua peccatum in mortale & veni-
ale distinguitur, intelligi debeat. Non
enim vllum peccatum dicitur veniale sua
natura, Sed ex euentu, & ob veniam,
quemadmodum dictum est.

Quicquid enim Deus præcipit cùm 40.
non fit, peccatur mortaliter, & quicquid
prohibet Deus, cùm fit, peccatur mortali-
ter, si naturam peccati & non Gratiam
condonantis respicis.

Etsi autem fatendum est, contra Stoi- 41.
corum Paradoxon, Alia peccata aliis esse
grauiora: tamen omnia idcirco naturâ sunt
mortalia, quia legis diuinæ sunt transgres-
siones, iuxta dictum: Maledictus omnis
qui non permanserit in omnibus quæ scri-
pta sunt in libro Legis, vt faciat ea.

Hæc maledictio tantisper durat, do- 42.
nec ad Christum peccati expiatorem ven-
tum fuerit. Qui enim in Christum credit,
fide iustificatus est, hoc est, absolutus à

reatu peccati, vt non amplius propter illud reus habeatur coram DEO, & obnoxius damnatoriæ Legis sententiæ.

43. Proinde vera absolutio in Ecclesia perpetuò durans, nihil aliud est quàm solutio & liberatio ab obligatione damnatoria propter peccatum, quam absolutionem omnis qui credit in Christum, habet. Ita enim Iohannes ait: Qui credit in filium habet vitam æternam. Quod si vitam æternam habet: profectò liber est obligatione mortis æternæ.

44. Hæc ergò perpetua Ecclesiæ absolutio, solo Christi merito nititur, quando videlicet, peccator confugit ad propitiatorium vnicum, Iesum Christum, iuxta illud: Iustificati illius gratia, per redemtionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus ἱλαςήριον per fidem in eius sanguine

45. Hæc nostra aßertio de perpetua Ecclesiæ absolutione, nequaquam conuellit absolutionem Ecclesiasticam quam vtilem di-

sciplinæ

sciplinæ partem in Ecclesia iudicamus. De qua suo loco disputabimus.

PROMISSIO
REPARATIONIS.

PROMISSIO REparationis & salutis per CHristum consequendæ, voce DEI proponitur Genes: 3. Inimicitias ponam inter te (alloquitur Dominus serpentem) & ipsam mulierem, & inter semen tuum & semen eius, ipsum conteret tibi caput, & tu mordebis calcaneum eius. Hoc est, Christus filius virginis destruet opera tua, & te victo, liberabit suos à ditione tua, & tu more serpentum, qui insidiosè aggrediuntur et mordent incautos, insidiaberis ei, et mala quæcunque poteris, inferes 1.

2. Hanc promissionem Adam altius pen-

pendens, multiplicem in ſe continere doctrinam haud obſcurè intellexit, cuius ſingulas partes abſq; dubio per totam vitam piè & prudenter meditatus eſt.

3. *Intellexit enim hinc, duo regna eſſe, eaq; potentiſſima, nempè Chriſti & Sathanæ, longè diuerſiſſimis ſtudijs occupata.*

4. *Intellexit Chriſti regnum & Sathanæ ſibi inuicem aduerſari, ita vt nulla vnquam inter ea ſtabiliri poſſit conſenſio.*

5. *Intellexit fore maxima certamina inter iſta regna, nec prius à certamine quietem futuram eſſe, quàm Chriſtus victor, regnum Sathanæ penitus aboleret.*

6. *Intellexit perpetuam Eccleſiæ in hoc mundo perſecutionem, à Sathana & eius membris imminere.*

7. *Intellexit Diabolum callidè inſidiaturum eſſe Eccleſiæ, cùm in doctrina, tùm in moribus, vnde & ſcandala varia & perturbationes & cædes orirentur.*

8. *Intellexit, quòd quemadmodum Sa-*

than regnaturus eßet per peccatum, maledictionem & mortem: ita Christus suum regnum eßet administraturus per Remißionem peccatorum, Benedictionem et Vitam.

Intellexit tandem futuram gloriosam victoriam Ecclesiæ, vt nullas amplius à Sathana timeret insidias, abolito extremo hostium morte. 9.

Intellexit huius reparationis promissionem fide amplectendam & retinendam eße, qua fide iustificatus homo, Deo verum cultum præstaret, certa fiducia promißam salutem expectans. 10.

Vt autem huius promißionis memoria maneret firmior, & ad posteritatem Adæ perueniret: addidit Dominus suo verbo externum Symbolum, sacrificandi ritum. 11.

Semper enim ab ipsis mundi initijs, hunc ritum in homine instituendo seruauit Deus: Primùm verbis illi animum voluntatemq́ suam aperuit. Deindè quô 12.

clariùs id exprimeret, quod erat verbis ac oratione complexus, Symbola quædam adiecit, quorum vsu atq; consuetudine, in eius verbi exercitatione versaretur homo.

13. Sacrificiorum itaque crebra iteratione inculcabatur promissio, vnde fides, in promissum humani generis reparatorem Christum, accendebatur, alebatur, & conseruabatur.

14. Tametsi autem statim orta est contentio, inter liberos Adami, de sacrificijs & cultu Dei: Abel tamen verbum promissionis rectè intellectum retinuit, cùm Cain contrà, oblitus promissionis, solummodo suum factum admiratus est, & magnifecit, Atq; ita se Sathanæ imperio subiecit ac fratrem innocentem occidit.

15. Abel, ciuis regni Christi fidelis, aspiciens suam victimam, eamq; cruentam, admonebatur sui reatus, (sanguis enim Symbolum reatus fuit) admonebatur pro-

mißionis factæ suo patri, de semine, quod futurum erat victima pro peccato. Hanc promißionem fide amplectens, iustificatur & regeneratur Abel, atq; ita Deo verum cultum ex fide præstitit.

Ad eundem modum sancti Patriarchæ, Seth, Enos, Enoch & alij ante Diluuium, promißionem de Meßia, Verbis & Symbolis conseruarunt & propagarunt. 16.

Post diluuium, multiplicatis hominibus, & latè sparsis per orbem, iterum suam promißionem inculcat Dominus, dum promittit benedictionem in semine Abrahæ, quam promißionem Abraham fide recipiens, iustus coram Deo reputatus est, iuxta dictum: Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iusticiam. 17.

Huic promißioni, non nouo sensu, sed noua verborum forma, propositæ, adiecit Dominus externum sigillum, Circumcisionem, qua iusticia fidei patri nostro Abrahamo obsignata fuit. 18.

19. *Retinuit ergò Abraham olim institutum sacrificandi ritum, quo admonebatur promissionis primis parentibus factæ, cum nouo Symbolo, quod iteratæ promissionis testimonium fuit.*

20. *Hanc promissionem, cum suo externo sigillo, retinuerunt posteri Abrahæ, vsque ad promissionis complementum.*

21. *Porrò, constituta certa & peculiari populi DEI politia, plura sacrificiorum genera sunt addita, inter quæ Agnus Phase, & sanguis Testamenti, præcipua fuerunt: cùm, vt populus Dei istis adminiculis retineretur in cultu Dei, tùm, vt vmbræ quædam extarent veritatis in Christo Iesu exhibendæ.*

22. *Huc illud Iohannis: Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.*

23. *Vt enim Moses iram & maledictionem monstrauit, & vmbras quasdam futurorum bonorum exhibuit: ita Christus*

gratiam & fauorem Dei adferens, compleuit in veritate, quod vmbræ obſcurius præfigurabant.

Nam poſtquam venit plenitudo tem- 24.
poris, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub Lege: vt eos qui ſub Lege erant redimeret, vtq́; adoptionem filiorum acciperemus.

Hic ergò verus Meßias, Deus & 25.
homo, promißionem compleuit. In cuius rei memoriam & certitudinem, duo inſtituit huius rei teſtimonia, Baptiſmum & cœnam Dominicam.

Cæterùm, ſolenne præconium mani- 26.
feſtati Chriſti, in quo promißiones olim Patribus factæ, ac ſæpius per Prophetas inculcatæ, aptißimo & dulcißimo vocabulo, Euangelium, Apoſtoli appellarunt.

Etſi autem hoc vocabulum, prius fuit 27.
apud Scriptores profanos in vſu, ſignificans quemuis felicem, optatum, & fauſtum nuncium: tamen hanc generalem ſig-

nificationem, κατ' ἐξοχὴν Apoſtoli aptiſſimè accommodarunt ad præconium manifeſtati Chriſti, qui vitam & ſalutem gratis offert, & credentibus eandem donat, & obſignat.

28. Hic proinde gratiæ, reconciliationis, ſalutis, & vitæ nuncius, quo nihil homines, ob peccata ſua maledicti & damnati, felicius, optatius & fauſtius audire poſſunt, rectiſſimè Euangelium dicitur.

29. Quemadmodum enim latronibus, propter ſua latrocinia adiudicatis Rotis, acerbiſſimo & maximè probroſo ſupplicij generi, nihil lætius, nihil iucundius, nihil deniq; optatius contingere poteſt, quàm vt à ſententia damnatoria liberati, iam gloria Regia, & libertate gaudeant: ita hominibus reis iræ æternæ, maledictioniſq; ob ſua peccata, quid melius, quid felicius, quid optatius, quàm audire ſe à damnationis ſententia abſolutos, inter filios Dei cenſeri & eſſe?

Hinc

Hinc illud apud Lucam Domini di- 30.
ctum : Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit pati Chriſtum, & reſurgere ex mortuis tertia die, & proclamari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, coram omnibus Gentibus.

Hæc breuis Chriſti concio clariſsi- 31.
mam Euangelij definitionem ſuppeditat, nimirum quòd Euangelium ſit vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum in nomine Chriſti.

Huc & illud vltimum Chriſti man- 32.
datum ad Apoſtolos : Euntes in mundum vniuerſum, proclamate Euangelium omni creaturæ : Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit : Qui verò non crediderit, condemnabitnr.

In hoc Chriſti mandato, primùm 33.
indicatur, quàm latè pateant beneficia Chriſti, nempè, ad mundum vniuerſum, non ad peculiares quaſdam in mundo nationes. Deindè ſignificatur, quomodo

eadem

eadem beneficia offerantur : nempe, per prædicationem Euangelij. Proclamate, inquit, Euangelium. Tùm oſtenditur quibus offerantur, cum ait : Omni cræaturæ : qua voce ſignificat, quòd nemo mortalium ſit excluſus à Chriſti beneficijs, ſi modò ſibi ipſi non defuerit. Poſtremò indicatur quomodo oblata beneficia accipiantur, & quomodo reijciantur. Vt enim ſola fide recipiuntur : ita diffidentia reijciuntur:

34. Ex his omnibus, quæ dicta ſunt, ſimul conſideratis, vt nobis ſit gratior & dulcior hic nuncius ſalutaris, pleniorem quandam deſcriptionem Euangelij colligemus, eamq; in ſuas partes retexemus.

35. Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à maledictione Legis, ab ira DEI, à morte æterna, & proclamatur remiſsio peccatorum, pax & reconciliatio cum Deo, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Filium DEI Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum:

Chriſtum : idquè propter eiuſdem victimam, ſine meritis noſtris, ſecundum promiſsionem olim Patribus factam : vt perpetuò gloria bonitatis DEI prædicetur, vtque porrò dignos Euangelio fructus edant per Chriſtum liberati, tandemq; vita fruantur æterna.

Hæc deſcriptio primùm diſcernit inter Legem & Euangelium. Lex peccatum oſtendit : Euangelium gratiam. Lex morbum indicat : Euangelium remedium. Lex mortis miniſtra eſt : Euangelium vitæ. Lex iuſticiam hominis requirit, cum interminatione damnationis, ſi quis Legis iuſticiam non habuerit : Euangelium iuſticia aliena credentes ornat, & à damnatoria Legis ſententia iuſtificatum fide abſoluit. 36.

Vt ergò in Lege proclamatur ira Dei, 37.
peccati virtus, maledictio & mors : ita in Euangelio annunciatur pax cum Deo, peccati abſolutio, benedictio, vita æterna : idq;

gratis

gratis absq; omnibus humanis meritis & operibus.

38. *Hinc Paulus: Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij dilecti sui, in quo habemus redemtionem, per sanguinem eius, remissionem peccatorum. Per remissionem peccatorum intelligendum est, quicquid cum ea, ex gratia Dei, coniunctum est, vt iusticia, redemtio, salus, vita, pax.*

39. *Quoniam autem magna pars mundi ruit præceps in damnationem, ob sua scelera, & Euangelij contemtum: descriptio nostra duo genera hominum indicat, quorum alij credunt Euangelio, alij Euangelium contemnunt. Vt enim illi saluantur: ita hi iustè damnantur, vt qui noluerunt salutem gratis oblatam accipere.*

40. *Hinc Apostolus: Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti. Credenti enim imputatur fides in iusticiam, hoc*

eſt, Qui credit, iuſticiæ Chriſti imputatione iuſtus coram Deo reputatur. At non credentem, maledictionis ſententia ad æterna ſupplicia obligat.

Non ergò operantis meritum : ſed credentis donum eſt iuſtificatio & ſalus. 41.
Vt enim ei qui operatur, non imputatur merces ex gratia, ſed datur ex debito : ita non operanti, ſed credenti in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam, Rom : 4

Qualis autem fides illa ſit, quæ beneficia Chriſti per Euangelium oblata, recipiat, Paulus, propoſito Abrahami exemplo, docet : ac ſumma huc redit, quòd fides ſit fiducia promiſſæ ſalutis propter Chriſtum. 42.

Vt enim Chriſtus pro peccato noſtro ſatiſfecit, factus pro nobis peccatum : ita ſuam obedientiam, ne Legis damnemur ſententia, nobis donat : vt, non ſolùm liberati à peccato, verùm etiam Chriſti 43.
iuſti-

iusticia ornati, appareamus in conspectu Dei iusti.

43. Hæc Euangelica gratia multis, & parabolis, & exemplis passim in Scripturis pingitur: vt in Seruo debitore 10000. talentorum: in duobus Debitoribus, & Peccatrice, Luc: 7. In Paulo, Cornelio, Dauide, & multis alijs.

44. Hæ imagines & exempla, Vt gratuitum esse docent beneficium redemtionis: ita qualesnam oporteat eos esse, qui Euangelio credunt, & iustificati fide sunt, clarè ostendunt.

45. Seruo debitori condonauit Dominus ex mera misericordia totum debitum, quod soluendo non erat: Sed eundem, durum in conseruos, ad pœnas reuocat. Peccatrix fide iusta, non desinit officiosa erga Christum esse.

46. Nam tametsi sine operibus & meritis nostris, gratia iustificationis & salus contingit: tamen à gratia hac, donatio

Spiritus

Spiritus ſancti, & regeneratio ſeparari non poſſunt. Nam Regeneratio inſeparabile iuſtificationis accidens eſt.

Quapropter duo genera hominum hîc impingunt, Iuſticiarij & Epicurei. Illi quidem, propterea quòd ex operibus merita ſalutis, & cauſsas iuſtificationis faciunt: Hi verò, quia de gratuita iuſtificatione & ſalute gloriantes, ſe omni turpitudini proſtituunt, & cupiditatum carnis ſe ſeruos conſtituunt. 48.

Vterq; error peſtilens eſt, & confutatur finibus aduentus Christi in mundum, & Euangelij. Nam vt Chriſtus venit in mundum, vt deſtruat opera Diaboli: quod ſanè facit, vincendo Diabolum, expiando peccatum, infundendo gratiam, & conſumando opus redemtionis, quod futurum eſt in reſurrectione: ita finis Euangelij prædicati eſt, vt glorificemus Deum, vt fructus fidei edamus, vt vincamus mundum, vt tanquam ſacerdotes noui, induamus iuſticiam 49.

ſticiam & ſanctitatem, & ſeruiamus Deo omnibus diebus vitæ noſtræ, hoſtias gratas Deo per Chriſtum offerentes.

50. *Quàm ſit huiuſmodi obedientia in renatis neceſſaria, tota Scriptura docet: omnium Sanctorum exempla comprobant: natura fidei euincit: energia Spiritus, quo impelluntur fideles, atteſtatur: gratia adoptionis indicat. Breuiter, Regni Chriſti ratio oſtendit.*

MEDIATOR.

1. HIC TRIA ORDINE *exponenda ſunt: videlicet, cur neceſſe fuerit mediatorē Dei & hominum eſſe Deum: Cur oportuerit eundem eſſe hominem: Quòd, & cur ſit vna perſona in duabus naturis ſubſiſtens.*

Quòd

Quòd neceſſe fuerit mediatorem eſſe Deum, duæ grauiſsimæ ſunt cauſſæ: videlicet, Magnitudo mali, quo premebatur natura humana, & impotentia ſeu infirmitas creaturæ, ad reſtituenda bona, quæ per peccatum amiſſa erant. 2.

Magnitudo mali cernitur in quatuor potiſsimum: videlicet, in Peccati grauitate, in iræ diuinæ iuſticia, in potentia mortis, & in Diaboli tyrannide crudeliſſima. 3.

Peccati grauitas maior eſt, quàm vt eius onus ſuſtinere poſsit finita potentia, qualis eſt angelorum & hominum. Nam cùm infinitus reatus ſit, propter infinitum bonum offenſum, videlicet Deum, cuius Maieſtas læſa erat per peccatum primorum parentum: neceſſe fuit vt hoc peccatum, aut infinitis pœnis puniretur, iuxta normam iuſticiæ Diuinæ, aut pro eo ſatiſfieret iuſticiæ Diuinæ. Verùm, quia hæc ſatiſfactio debuit eſſe prætium infinitæ 4.

bonitatis, & æquiualens, non potuit ab vlla, imò ne ab omnibus creaturis ſimul, fieri. Quare neceſſe fuit expiatorem peccati Deum eſſe. Solus enim Deus, vt eſt infinitus: ita ſolus infinitum malum ſuperare, aboleréq; potuit.

5. Iræ diuinæ iuſticia proportionem vindictæ ad offenſam poſtulabat. Cùm ergò offenſa erat infinita: fuit & ira infinita, quam pura creatura ſuſtinere, placareq; non potuit. Quare neceſſe fuit, vt Mediator, qui iram Dei placaret, Deus eſſet. De hac ira loquitur Paùlus, Rom: 1. Reuelatur ira Dei de cœlo, ſuper impietatem omnium hominum. Quòd autem hæc tolli non poſſit ſine Mediatore, docet hoc dictum Baptiſtæ apud Iohannem: Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Quòd autem hæc ira Dei ſit immenſa & infinita propter peccatum: (in quo concurrunt hæc mala, contemtus Maieſtatis diuinæ, ſuperba contumacia aduerſus legem Dei,

indigna

indigna imaginis Dei, ad quam conditus erat homo, conſpurcatio, imitatio Sathanæ hoſtis Dei, fœda defectio à caſtris Dei ad Diabolũ, et intolerabilis ingratitudo, &c) cognoſcitur ex pœna primorum Parentum, ex pœna ſecuta in omnibus poſteris Adæ, ex comminationibus diuinis, ex calamitatibus, quibus premitur humanum genus, ex tyrannide Diaboli in homines, ex ſignis iræ Dei in cœlo, in terra, in mari, ex magnitudine æternarum pœnarnm, quas luent, qui non conuertuntur: Denique ex pretio infinito, ſoluto pro redemtione pœnæ peccati. Quis hîc non videt impoßibile fuiſſe iram Dei tolli, niſi per Mediatorem, cuius eßet infinita potentia?

Potentia mortis maior fuit, quàm vt 6.
ab vlla creatura ſuperari potuerit: adeò quòd Plinius dixerit, ſed falſò, ne DEO quidem poßibile eſſe mortuum excitare. Nunc autem cùm munus præcipuum eſt Mediatoris, deſtruere mortẽ: neceſſe fuit,

vt potentia Diuina polleret, qua, vt vitam conferre: ita mortem abolere poßet. Non est enim apud illum, vt Angelus ait, impoßibile omne verbum.

7. Tyrannis Diaboli crudelißima, sub qua captiuum tenebatur genus humanum propter peccatum, etiam erat opprimenda à Mediatore. Quàm autem hoc fuerit impoßibile humanæ Naturæ, Historia mundi cum omnium hominum experientia, testatur Quare neceße fuit Mediatorem eße Deum, qui tyrannidem Diaboli sua opprimeret potentia. Hinc perspicuum est, quòd, ad magnitudinem mali, quo premebatur genus humanum, tollendam, requirebatur, vt Mediator eßet Deus.

8. Hic iuxtà cogitetur magnitudo amoris in æterno Patre & Filio & Spiritu sancto, erga genus humanum. Pater Filio suo non perpercit: sed voluit eum subijci pœnis, vt nos ab æternis pœnis liberaret. Filius volens & obediens Patri, factus est

victima,

victima, reatum peccati in se deriuans. Spiritus sanctus ipse vult in cordibus reconciliatorum habitare, & motus diuinæ voluntati congruentes in ijs accendere. Hæc in nobis excitabunt fidem, inuocationem & gratitudinem erga Deum: & munient animos nostros aduersus terrores mortis, aduersus Diaboli tyrannidem, &c.

Secunda caußa cur oportuerit media- 9.
torem eße Deum est impotentia & infirmitas creaturæ, ad restituenda bona, quæ per peccatum amisimus. Etsi autem vna voce imaginis Dei, hæc bona comprehenduntur: tamen plura ad eius reparationem neceßariò requiruntur: quæ Paulus enumerat, 1. Corinth: 1. Cùm ait: Christus natus est nobis à Deo Sapientia, Iusticia, Sanctificatio, & Redemtio, vt qui glorCommunicatiatur in Domino glorietur. Hæc quatuor bonorum genera nulla creatura aut finita potentia restituere hominibus potuit, quemadmodum de singulis ordine videbimus.

10. Primùm itaq; ſapientiam debuit mediator reſtituere, non qualis eſt mundi, quæ certis terminis clauditur, ſed quæ abſcondita eſt à principibus ſeculi huius. Quæ ſanè ſapientia à Zacharia definitur eſſe ſcientia ſalutis, in remiſsionem peccatorum per viſcera miſericordiæ Dei noſtri. De hac ſapientia loquitur Iohannes cùm ait: Deum nemo vidit vnquam, ſed Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis.

11. An non Iohannes Baptiſta miſſus eſt, Zacharia teſte, ad dandam hanc ſapientiam? An non per Angelos & Prophetas potuiſſet Deus hominibus hanc reuelare ſapientiam? Aliud eſt dare ſapientiam ſeu docere vt miniſtri, aliud eſt eſſe ſapientiam, hoc eſt, efficaciter præſtare, vt corda hominum percipiant ſalutarem ſapientiam. Vox quidem hominis ferit aures corporis: At filius Dei, qui eſt ipſa Dei ſapientia, animum hominis replet ſapientia ſalutari. Nam tum demum verbũ Prophetarum

phetarum fructum adfert, quando Verbum Deus cor aperit, & instillat veræ sapientiæ semina. Quod sanè, non est creaturæ vllius, sed Creatoris solius Ex quo sequitur oportuisse meditatorem esse Deum.

Secundo loco oportuit Mediatorem 12.
iusticiam restituere. Nam sine perfecta iusticia nemo potest in conspectum DEI prodire. Verùm perfectam iusticiam, quæ sufficiat omnibus, nemo potest conferre, nisi Deus. Siquidem duo requiruntur, vt homo sit perfectè iustus coram Deo: quorum primùm est liberari ab iniusticia & peccato, quæ mala in mundum homines secum adferunt: Alterum, donari & ornari plena legis diuinæ (quæ est mensura iusticiæ, quæ coram Deo valet) obedientia. Neutrum horum præstitisset mediator nisi Deus esset.

De priori suprà diximus, vbi osten- 13.
dimus enormitatem peccati, & iusticiam iræ diuinæ: De altero, quod est donari &

ornari iusticia quæ satisfaciat legi DEI, manifestum est quòd nullius creaturæ iusticia, cùm sit finita, possit sufficere infinitis hominibus in salutem: Quod sanè in mediatore requiritur. Siquidem, vt sufficienti expiationis victima pro peccatis satisfacere, atque adeò omnem reatum tollere: ita obedientia sua erga Legem, omnes iustos coram Deo sistere, qui in ipsum credunt, debuit. Ita enim Paulus ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Talem proinde Mediatoris iusticiam, hoc est, infinitam, esse oportuit: vt infinitis hominibus sufficeret. Quare necesse erat, vt Mediator noster sit verus Deus.

14 *Sanctificatio tertio loco sequitur, quam Mediator adferre debuit, quòd sanè cùm nulla creatura præstare potuit, Deum oportuit esse mediatorem. Siquidem solius DEI est, dare Spiritum sanctificatorem, sine quo, ne incohari quidem, ne*

dum consumari potuit sanctificatio nostri.

Porrò, cùm sanctificatio opponitur 15.
peccato, & in peccato sunt duo, videlicet, Formale, vt reatus, & Materiale, vt vitiosæ qualitates & actiones: duplex erit sanctificatio. Vna quæ opponitur reatui, quæ est expiatio peccati per Christi sanguinem: Altera opponitur vitiosis qualitatibus & actionibus, quæ est, segregratio hominis à profanitate Gentium, per mortificationem carnis: & coniunctio eiusdem hominis cum Deo, per viuificationẽ Spiritus

Hæc sanctificatio vocatur etiam à 16.
Paulo Philip: 3. Circumcisio spiritualis. Nos, inquit, circumcisio sumus, qui Spiritu Deum colimus, et in Christo gloriamur, & non in carne confidimus. Proinde circumcisio spiritualis est amputatio fiduciæ carnis, cui succedit gloriatio in Christo, & purus colendi Deum affectus. Atque hæc reuera est sanctificatio illa, quam Deus & homo, Mediator noster, adfert.

Redem-

17. Redemtio, quam postremo loco collocat Paulus, primum requirit perpetuam præsentiam mediatoris in Ecclesia, latè per mundum sparsa. Sed quis potest, simul & semper in tot locis præsens esse, nisi sit Deus? Secundo loco requirit custodiam Ecclesiæ, videlicet, vt Mediator sit custos, non solùm Ecclesiæ totius, verumetiam singulorum membrorum, aduersus infinitas technas Diabolorum & hominum. Quod sanè diuinæ potentiæ esse, manifestum est. Tertiò, requirit vt Mediator inspiciat corda, ne fallatur externa hypocritarum larua. Iam autem, cùm solius Dei sit intueri corda hominum, & intimos affectuum recessus contemplari, & hoc Mediatoris est officium: certè oportuit Mediatorem esse Deum. Quarto, requirit, vt vbiq; audiat gemitus se inuocantium, & in Spiritu & veritate precantes exaudiat: quòd sanè solius diuinæ virtutis est. Quintò requirit, vt in extremo die exusci-

exuscitet mortuos, vt prodeant ex terræ puluere omnes homines, inde vsque ab Adam ad vltimum. Sed quid ad tantum opus valent omnium creaturarum vires? Sanè, omnes angeli & omnes homines suis viribus, ne vnum excitarent mortuum, nedum omnes, idq; in ictu oculi. Sextò & vltimò requirit, vt Mediator conferat resuscitatis, qui in vera fide obierant, æternam vitam, perpetuam gloriam & conformitatem cum Deo. Sed quantum hoc opus superat creaturarum vires, nemo non videt, nisi qui & mente & sensu caret. Cùm igitur mediatoris sit, tantis bonis Ecclesiam suam ornare, quæ conferre nemo potest, nisi sit Deus, Profectò necesse fuit Mediatorem Deum esse.

Breuiter, vt omnia vno verbo conclu- 18.
dam. Si mediator Deus non esset, saluator non esset, sed potius saluatore indigeret. Et Iohannes Caßianus: Audi loquentem ad pastores de Dei ortu, angelum Dei.

Natus est, inquit, hodie vobis saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David. Ne solum utique in Christo hominem intelligeres, & Domini & Saluatoris nomen adiecit, Scilicet, vt quem saluatorem esse cognosceres, Deum nequaquam esse dubitares: Et cùm saluandi virtus non nisi diuinæ competeret potestati, diuinæ esse eum potentiæ, non ambigeres, in quo potentiam saluandi esse didicisses.

19. Hactenus cur necesse fuerit mediatorem esse Deum dictum est. Nunc secundo loco, vt proposuimus, dicendum erit, cur oportuerit eundem esse hominem. Et possunt quatuor caussæ ex Scripturis aptè numerari, quæ sunt Iusticia Dei, Restitutio imaginis Dei amissæ per peccatum, Adoptationis ratio, et Resurrectionis certitudo.

Iusticia Dei requirebat, vt inobi-
20. dientia commissa in carne nostra, in eadem sarciretur. Congruebat enim ordini diuinæ iusticiæ, ut cùm genus humanum primùm pec-

peccaßet in vno Adamo, aliquis in humano genere à peccato immunis, pœnam solueret, quæ eßet pretium pro cæteris. Ideò ergò Dominus noster aßumpsit humanam naturam & homo factus est, veluti personam ipsius Adæ referens: (cuius etiam nomen illi tribuitur) vt pœnam peccati in carne, in qua admißum fuerat, persolueret. Ideò Paulus ait: Si vnius delicto mors regnauit per vnum (scilicet Adam) multò magis abundantiam gratiæ, donationis & iusticiæ accipientes in vita regnabunt, per vnum Iesum Christum. Item sicut per inobedientiam vnius multi constituti sunt peccatores: ita per obedientiam vnius multi constituentur iusti. Item: Quia per hominem mors, per hominem etiam resurrectio mortuorũ. Item ad Heb: 2. Quoniam pueri sunt participes carnis et sanguinis, ipse quoq; consimiliter factus est particeps carnis et sanguinis, vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium,

hoc

hoc eſt, Diabolum. Huc & illud Irenæi dictum: Oportebat eum, qui inciperet occidere peccatum, & mortis reum redimere hominem, id ipſum fieri, quod erat ille, id eſt hominem. Et Auguſtinus: Caro occæcauerat te, caro te ſanat: Quoniam ſic venit Chriſtus, vt de carne vitia carnis reſtingueret.

21. *Reſtitutio imaginis Dei, ad quam homo fuit conditus, fieri debuit, per naturalem imaginem Dei, Vnde Athanaſius: Congruebat filium aßumere humanam naturam, vt hæc perſona, quæ eſt ſubſtantialis imago Patris, reſtitueret imaginem Dei in nobis.*

22. *Adoptionis noſtri ratio idem poſtulabat. Ideò enim venit filius Dei, aßumpta humana natura: vt nos filios Dei faceret. Voluit ergò nobis naturæ ſocietate iungi, & frater noſter fieri: vt nos ipſius membra effecti, filij DEI fieremus. Nam ideò filij Dei ſumus, quia in Chriſto*

qui

qui est naturalis filius Dei, sumus per fidem. In hoc enim solo dilecti sumus, & filij. In hanc sententiam loquitur Ireneus: Filiorum, inquit, adoptionis eius non participes possemus esse, nisi per filium eam quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionem, nisi verbum eius communicasset nobis, caro factum.

Resurrectionis nostri certitudo, vis & efficacia in hoc sita est, quòd Mediator noster sit homo. Vnica enim spes & certitudo, quam de resurrectione corporum habemus, est, quòd Christus mediator noster, carnem nostram assumpserit. Nam caro, quam nunc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam suscitata est in Christo vt in primitijs, & in possessiònem regni cœlorum ingressa, ibiq; immortalis est facta. Virtute igitur societatis, quam habemus cum Christo, excitabimur in extremo die, et donabimur, etiam secundum carnem immortalitate. Hisce quatuor rationibus demon- 23.

ſtratur, ſummè neceſſarium fuiſſe mediatorem Dei et hominum, verum hominem eſſe.

24. Tertio loco propoſuimus, quòd Mediator, qui eſt Deus & homo, ſit vna perſona, & cur hoc fuerit neceſſarium. Quòd ſit vna perſona Mediator noſter, hæc dicta confirmant: Et VERBVM caro factum eſt. Quo dicto ſignificatur vnio diuinæ & humanæ naturæ, & non confuſio, aut mutatio. Nam FACTVM EST, refertur ad compoſitionem ſeu vnionem extremorum, ſcilicet Verbi & carnis, & non ad extrema compoſitionis. Dicitur enim Verbum factum non abſolutè, ſed reſpectu carnis aſſumtæ. Ad Rom: 1. Filius Dei natus eſt ex ſemine Dauid, ſecundum carnem, et declaratus eſt Filius Dei per potentiam. Ad Rom: 9. Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, Qui eſt ſuper omnia benedictus in ſecula.

25. In his dictis Pauli, SECVNDVM, eſt diſtinctiua particula, qua diſtinguuntur

tur

tur naturæ vnius & eiusdem personæ. Luc: 1. Quod ex te nascetur Sanctum, Filius DEI vocabitur. Ad Galat: 4. Postquam venit plenitudo temporis, misit DEVS Filium suum natum ex muliere. Philippen: 2. Dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus sit Iesus Christus ad gloriam sui patris.

Hæc dicta testantur quod Christus sit 26.
vna persona, in qua sunt duæ naturæ, non mutatæ aut confusæ, sed Personaliter vnitæ.

Quod autem ex Damasceno & Gre- 27.
gorio Nysseno adfertur de deificata natura humana, dextrè accipiendum est. Dicitur enim natura humana deificata, non quidem per conuersionem ipsius in diuinam naturam: Sed per coniunctionem humanæ naturæ ad diuinam in vnam hypostasin.

Quod autem necessarium fuerit, vt 28.

Mediator eſſet vna perſona, & non duæ, vt ſunt duæ diſtinctæ naturæ: hæ ſunt rationes.

29. Prima. Mediator noſter DEVS & homo vna perſona eſſe debuit, vt Deum & homines vnum faceret. Iungitur ergò Patri vera diuinitate, & homini vera humanitate, vt ita vtroſque copulet.

30. Secunda. Mediator inter partes diſſidentes nihil efficiet, ſi vni adhæret, & ab altera diſſidet. Quare oportuit vt Mediator quadam neceſſitate vtriq; parti iunctus ſit. DEO ergò, qui offenſus erat peccato noſtro, vera diuinitate eſt iunctus mediator noſter: Homini autem vera humanitate ſociatus eſt, vt poſſet coniungere aduerſas partes, ſocietate quam habuit cum vtriſque: iuxta illud Irenæi lib: 3. cap: 20. vbi agit de cauſſis cur verbum Dei caro fieret. Oportuerat, inquit, Mediatorem Dei & hominum propter ſuam ad vtroſque cognationem in amicitiam &

concordiam vtrosque reducere, & facere vt Deus aßumeret hominem, & homo se dederet Deo. Et Theodoretus. Quemadmodum qui duos quospiam, manus inter se conserentes, vult reconciliare, se medium interponens, & hunc quidem dextra, illum verò sinistra tenens : ad amicitiam deducit & coniungit: ita ipse cùm diuinam naturam humanæ vnijsset, inuiolabilem, & quæ dißolui non potest, pacem conciliauit.

Tertia. Si non eßet Mediator vna persona, opera redemtionis in humana na- 31.
tura peracta, nequaquam eßent sufficiens pretium pro peccato, quo infinitum bonum est offensum. Mors siquidem debebatur pro peccato. Verùm, purus Deus mortem sentire non potuit, nec solus homo superare potuit : factus est ergò Deus homo : vt homo & DEVS, & deberet, & poßet satisfacere pro morte æterna humano generi debita.

Aßumpsit proinde æternus Dei filius 32.

humanam naturam in vnionem perſonalem, vt opera in humana natura peracta, infinitæ eſſent virtutis & meriti. Siquidem ex indiuidua naturæ diuinæ & humanæ, in vna perſona, vnione, eſt dignitas infinita, perfectio abſolutiſsima, & inæſtimabile pretium ſanguinis, mortis, atque adeò omnium actionum & paſsionum Chriſti, in ſanctiſsima eius humanitate. Inde eſt potentia & virtus delendæ iniquitatis, & poteſtas remittendi peccata, iuſtificandi, viuificandi & ſaluandi credentes.

33. *Etſi autem Chriſtus in ſola carne paſſus eſt: tamen Paſsio perſonæ tribuitur, propter illam arctiſsimam duarum naturarum vnionem in vna perſona. Atq; hoc vult Cyrillus, cùm ait: Quoniam corpus, quod proprium eius factum eſt, paſſum eſt, propterea Verbum ipſum pro nobis paſſum dicitur. Atq; hinc eſt quod omnia in Chriſto habeantur diuina, immenſa, inæſtimabilia & ſaluifica opera, & beneficia redemtionis.*

COMMVNICATIO IDIOMATVM.

IDIOMATA IN Christi persona sunt proprietates, quibus naturæ, videlicet diuina & humana, et integræ saluæq; manent, & distinguuntur vna ab altera. 1.

Est enim idioma quod vni naturæ ita proprium est, vt non sit alterius reipsa. 2.

Diuersæ igitur cum sint naturæ: diuersa habeant idiomata essentialia, necesse est. 3.

Neq; ex personæ vnitate confundenda, sed ex naturarum diuersitate distinguenda sunt in vno Christo idiomata. 4.

Saluis igitur naturis diuersis, maneant idiomata distincta: & idiomatis confusis, confundantur etiam naturæ, necesse est. 5.

6. *Cùm ergò hæc enunciatio: Deitas est humanitas: sit absurda & falsa (diuersissimæ enim sunt naturæ) fieri non potest, vt ea quæ sunt huius propria, ~~illi attribuantur, sine errore & confusione naturarum.~~*

7. *His ita positis, distinctius idiomata naturarum Christi explicemus.*

8. *Idiomata ergò diuinæ naturæ sunt duplicia. Quædam enim sunt* ἀκοινώνητα, *id est, imcommunicabilia, quæ reipsa non communicantur, hoc est, neque induntur creaturis, neque creaturæ aliquas proprietates inde mutuantur. Qualia sunt hæc: esse æternum, esse immensum, esse infinitum, esse incircumscriptum, per se existere.*

9. *Nihil enim præter solum Deum est æternum, est immensum, est infinitum, est* ἀπερίγραπτον, *est per se existens.*

10. *Quædam sunt* κοινωνητὰ, *id est communicabilia, quæ tametsi vt sunt, ita manent*

quoque

quoque vnius Deitatis propria, alioqui communia effecta, non amplius idiomata dici possent.

Nam τὸ κοινὸν *&* ἰδίωμα *ita opponuntur, vt nec alterum alteri, nec ambo tertio alicui, propriè & reipsa tribui possint.* 11.

Huius generis sunt existere, sapientem esse, bonum esse, purum esse, sanctum esse, potentem esse, &c. 12.

Hæc enim etsi reipsa sunt Dei propria: tamen vsus & virtutis respectu, item qualitatis ac similitudinis cuiusdam tenuis ratione, communicari dicuntur: quam ob rem etiam κοινωνητὰ *appellantur. Vt cum dicitur: homo existit: homo est beatus: virgo est pura: qui credit est sanctus: Rex est potens.* 13.

Hæc attributa, etsi Dei re ipsa sunt idiomata: tamen Deus bonus & amans suæ creaturæ, radios quosdam harum suarum proprietatem communicat creaturis. 14.

Idiomata humanæ naturæ Christi 15.

 sunt

ſunt in triplici diſcrimine: quædam enim ſunt temporaria: quædam perpetua: quædam poſt reſurrectionem & triumphum Chriſti acceſſêre.

16. Temporaria idiomata humanæ naturæ Chriſti fuerunt infirmitatis: atque ideò durârunt ſolummodo vſque ad mortem: vt fatigari, eſurire, dormire, triſtari, lacerari, angi, & multa huius generis. Hæc omnia cum morte depoſuit, ea enim ad tempus aſſumpſerat, vt nobis ſimilis per omnia, excepto peccato, inueniretur.

17. Pertinebant igitur iſta ad tempus exinanitionis, qua filius exinaniuit ſeipſum vſque ad mortem crucis.

18. Non quod Diuinitas, ſui ipſius reſpectu, & ſeorſim, ſit exinanita, ſed quatenus carni ſeſe vniuit. Non enim vt in naturam humanam participatio gloriæ, ita diminutionis ignominia in diuinam cadit naturam.

19. Perpetua idiomata naturæ humanæ

ſunt,

ſunt, quibus ſublatis naturam humanam ſimul tolli neceſſe eſt.

Fieri enim non poteſt vt vlla res ſine ſuis eſſentialibus proprietatibus conſiſtat. Sunt enim eſſentiales proprietates, quæ eſſentiam ipſam ſeu naturam conſtituunt. 20.

Huius generis ſunt, occupare certum locum, ſecundum Petrũ Apoſtolum Act: 3. περίγραπτον eſſe, ſecundum Nazianzenum & Iuſtinum, Loco teneri, ſecundum veri corporis modum, vt Auguſt: loquitur. In certo ſpacio eſſe, & finitum eſſe, ſecundum Vigilium. Breuiter tota pia antiquitas cum vniuerſæ ſcripturæ conſenſu, veritatem humanæ naturæ in Chriſto agnoſcit & confitetur. 21.

Idiomata humanæ naturæ poſt reſurrectionem, præter illa, quæ perpetua eſſe cum tota Scriptura & puriori antiquitate diximus, ſunt omnia, quæ coniuncta ſunt cũ conſeſſu eius ad dexterã Patris: videlicet, quòd Chriſtus depoſita omni infirmitate, in eum 22.

gloriæ

gloriæ gradum ſit euectus, quo ſupra omne nomen, vt Paulus loquitur, id eſt dignitatem & eminentiam, emineat, carne ipſius iam plenè à Deitate, σωματικῶς in ea inhabitante, glorificata, non in ſua eſſentia, neque in proprietatibus eſſentialibus abſorpta, quod ſanè non eſſet glorificari, ſed aboleri potius humanam naturam. Atque hoc eſt quod Iuſtinus ait: Corpus Chriſti particeps factum eſt, non naturæ Deitatis ſed diuinæ dignitatis.

23. Quod autem quidam humanam naturam Chriſti, poſt reſurrectionem, ita maieſtate Deificatam eſſe contendunt, quòd ſuas proprietates eſſentiales non retineat, manifeſta refutantur Scriptura.

24. Scriptura enim vtriuſque meminit: videlicet, maieſtatis & loci, ſeu ſitus carnis Chriſti poſt aſcenſionem. Ita enim autor Epiſtolæ ad Hebræ: ait: Sedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis.

25. Si ergò quæris, quid acciderit Chriſto
poſt

post ascensionem? respondet: Sedet ad dexteram Maiestatis. Si vlterius quæris, vbi nam sedet? respondet, in excelsis, hoc est, vt Paulus ad Ephes: 4. interpretatur: supra omnes cœlos.

Verùm si obieceris, omnia esse plena Maiestate gloriæ Christi. Respondeo. Sit anathema, qui vel aliud sentit vel dicit. 26.

Discernendum interea est, inter Maiestatem simpliciter, & thronum Maiestatis, quem in cœlo esse Scriptura pronunciat. Hebræ: 8. Qui consedit ad dexteram throni Maiestatis in cœlis. Huc facit illud Augustini, tractatu 50. in Iohannem. Quoniam verum est quod ait: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consumationem seculi, & abijt: & hic est: & redijt: & nos non deseruit. Corpus enim suum intulit cœlo, Maiestatem non abstulit mundo. Et Cyprianus lib: 6. cap: 14. Hic animaduertendum est, quòd etsi corporis sui præsentiam hinc subduxerit, Maiestate 27.

tamen

tamen diuinitatis semper adest, sicut ipse à discipulis abiturus pollicetur: Ecce vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

28. Hoc ipsum de veritate humanæ naturæ Christi, docet modus aduentus Christi ad iudicium. Veniet, (ait ipse Filius hominis) in gloria sua, & omnes sancti Angeli eius cum eo, & sedebit super thronum gloriæ suæ. Item, Videbitis filium hominis sedentem ad dexteram potentiæ DEI, & venientem in nubibus coeli. In hac maiestatis gloria sedens, statuet oues quidem à dextris suis, hœdos verò à sinistris. Non ergò gloria maiestatis tollit localitatem aut circumscriptionem carnis Christi, sicut impurus Eutyches docuit.

29. Qui localitatem & circumscriptionem carnis Christi, existimant non posse stare cum Vnione personali, sed separari Diuinitatem à carne: craßißimè impingunt, somniantes infinitatem finitam eße.

Nequ

Neque necesse est, ea quæ vnita sunt, æquè omnibus partibus patêre.

Teneatur ergò hoc Antiquitatis testimonium, quod est apud Damascenum lib: 3. de fide cap: 7: Deitas est incircumscripta, non coëxtensa carne eius cum incircumscripta eius diuinitate. 30.

Quamuis itaque non secundum vtramque naturam: tamen secundum inseparabilem personæ vnitatem, totus præsens est. 31.

Retineamus ergò constanter articulos fidei nostræ, de vero Christi ascensu in cœlum, & de reditu eiusdem ad iudicium, iuxta testimonium angelorum Act: 1. Hic Iesus, qui aßumtus est à vobis in cœlum, Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum 32.

Iam videamus Κοινωνίαν ἰδιωμάτων, *id est, communicationem proprietatum. Verùm priusquam eam definiemus, nominum quorundam, quorum noticia ad huius mysterij declarationem neceßaria videtur,* 33.

discrimen

discrimen tenendum est, quod est quintuplex.

34. Primum. Quædam sunt naturarum propria: vt, Deitas, humanitas, caro, diuinitas, diuina natura, humana natura.

35. Hæc enim solammodo naturas declarant, nisi quod carnis nomen interdum concretè accipiatur per Synechochen, vt in illo dicto Iohannis: Verbum caro factum est.

36. De his tenenda est regula: Quæ naturâ distincta sunt, eorum quoque idiomata & actiones distingui oportet.

37. Cùm ergò Deitas, seu natura diuina, ita distincta sit ab humana natura, vt nunquam poßit eße, aut fieri humanitas, seu humana natura: sequitur idiomata & actiones harum distinctarum naturarum minimè confundi aut alternari poße, nisi simul confundantur naturæ, quæ tamen inconfusè vnitæ sunt.

38. Secundum. Quædam sunt propria personæ in natura diuina ab omni æternitate,

tate, quibus Filius à Patre & Spiritu sancto distinguitur: vt, Filius DEI, imago Dei, Deus de Deo, lumen de lumine. Item Λόγοσ, ὀυ ῥητὸσ, ἀλλ᾽ ὀυσιώδησ.

Tertium. Quædam sunt communia 39.
personæ Christi cum Patre & Spiritu sancto ab æterno: vt, eſse omnipotentem, æternum, increatum, infinitum, immensum, incircumscriptum, quæ æqualitatem, coæternitatem & identitatem naturæ docent.

Quartum. Quædam sunt officij per- 40.
sonæ Christi in duabus naturis subsistentis. Etsi enim hîc persona tota agens est: tamen media actionum sunt naturæ ipsæ, quæ suis proprietatibus agunt & perficiunt opus redemtionis, quod est totius personæ Christi Dei & hominis.

Quintum. Quædam sunt communia 41.
naturis Christi & personæ, ab incarnationis tempore: videlicet, &, ea quæ sunt secundi & tertij ordinis, quæ diximus ab æterno Christo conuenire: &, ea quæ ho-

mini facto ex tempore attribuuntur: vt, Deus, Λόγος, Filius Dei, Dominus gloriæ, Homo, Filius hominis, Filius Dauidis, Semen mulieris.

42. Hæc, quia concreta sunt, naturas cum subiecto significant.

43. In his solis concretis locum habet κοινωνία ἰδιωμάτων. Obtinent enim concreta compositum significandi modum, vt abstracta simplicem. Etsi aliâs denominationem capit persona à diuina natura, aliâs ab humana: tamen semper persona vna significatur.

44. Hoc discrimine nominū, quæ tribuuntur Christo, obseruato, faciliùs erit iudicare de communicatione idiomatum, quæ locum habet, vt diximus, solummodo in concretis, quibus persona significatur, vt abstractis naturæ.

45. Communicatio igitur idiomatum non sic dicitur respectu idiomatum inter sese, vt nonnulli putant, quasi hæc communicatio aut esset effusio proprietatum vnius na-

turæ in aliam, aut mutua idiomatum confusio. Nam si ita eßet: & illa, quæ effunderet suas proprietates, aboleretur: & ea, quæ reciperet, alia fieret quàm erat anteà. Atque ita Christus nec Deus nec homo eßet, conflatis scilicet duabus naturis in vnam tertiam compositam.

Sed hæc communicatio idiomatum 46.
dicitur respectu personæ, de qua promiscuè prædicantur idiomata, vndecunque persona denominationem accipiat, hoc est, siue à diuina siue ab humana natura.

Proinde communicatio idiomatum, 47.
est talis prædicatio, in qua proprietates vnius naturæ, tribuuntur non alteri naturæ, sed personæ denominatæ ab altera natura, propter vnionem duarum naturarum in vna eademque persona.

Seu, vt clariùs fortè dicatur, Commu- 48.
nicatio idiomatum, est communis prædicatio idiomatum de persona, vndecunq; denominatur, siue à deitate, siue ab humanitate.

49. Hinc rectè dicitur: Deus est homo, Deus est crucifixus, Deus acquisiuit sibi Ecclesiam suo sanguine, Deus est mortuus, Deus resurrexit. Et contrà: Hic homo est Deus, Hic homo condidit cœlum & terram, Hic homo est vbique, Hic homo saluat, suscitat mortuos, dat vitam æternam.

50. Hìc enim Hominis nomine intelligitur persona, quæ est Deus & homo, etsi denominationem capit à natura humana.

51. Hæ ergò prædicationes verissimæ sunt, quia subiecta in his propositionibus sunt concreta, quibus duo significantur, videlicet, persona & naturæ. Proinde personæ respectu veræ sunt istæ enunciationes: Siquidem persona illa, vna & eadem, est & Deus, & homo.

52. Si quæris, qualisnam sit hæc prædicatio? rectè responderi potest, quod sit realis. Nam si ea prædicatio est realis, cùm id inest verè in subiecto, & reipsa quod de eo prædicatur: non video cur hæc prædicatio

dicatio idiomatum de persona, realis dici non poßit. Est enim reuera in persona, & Diuina & humana natura, cum suis eßentialibus proprietatibus.

Verùm si hanc prædicationem verbalem dixeris, in multa absurdißima incures. 53.
Negabis personæ in duabus naturis subsistentis vnitatem. Negabis manere saluas duas naturas in vna persona. Negabis concreta habere compositum significandi modum, hoc est, sua significatione complecti, & rem, & subiectum, in quo res illa est, quæ principaliter nomine concreti significatur

Cùm ergò Patres, inter quos sunt Iu- 54.
stinus, Damascenus, & Gregorius Nyßenus, dicunt, carnem Christi deificatam esse, accipiendum est dextrè, iuxta piorum doctorum in Ecclesia interpretationem.

Non enim dicitur caro Christi deifi- 55.
cata, eò quòd sit conuersa natura humana in diuinam, aut quòd sit facta ipsa diui-

nitas: ſed quia coniuncta eſt humana natura ad diuinam, in vnionem perſonalem: & quòd ſit facta DEI caro.

56. Vt enim natura diuina non poteſt in aliud conuerti, quoniam eſt incorruptibilis: ita nec aliud in eam conuerti poteſt, eò quòd ſit ingenerabilis.

57. Ad hanc quæſtionem Iuſtinus reſpondens ait: Μένει Μεν τὸ σῶμα σῶμα, εἴπερ οὖν σῶμα θεὸσ, μετείληφε δὲ θείασ ἀξίασ, οὐ φύσεωσ.

58. Neque tamen exiſtimandum eſt, quòd hæc deificatio, pertineat ad communicationē idiomatum duarum naturarum, quæ eſt alternata, vt declarauimus, proprietatum vtriuſque naturæ de perſona, prædicatio: Sed ad excellentiam vnius naturæ, nempe humanæ, in perſona Chriſti, qua humana natura antecellit omnibus creaturis, ſapientia, bonitate, puritate, ſanctitate, potentia, maieſtate & gloria.

59. Et tametſi hæc excellentia, manat à natura diuina in humanam, propter vnio-

nem personalem, quemadmodum Nazianzenus indicat hisce verbis: τὸ μὲν ἐθέωσε τό δὲ ἐθεώθη: Tamen ab vnione illa omnino distinguenda est, ne vel, cum Nestorio, faciamus Christum, diuinum hominem, atque ita imprudentes constituamus duos Filios, vnum DEI, alterum virginis, hoc est, duas personas, vt sunt duæ naturæ: vel, cum Eutychete, somniemus vnam naturam ex duabus compositam, vt est vna persona.

Hæc omnia incōmoda facilè cauebimus 60.
si accuratè, quemadmodum iam ostensum est, distinguamus inter hæc tria, videlicet, Vnionem personalem, Communicationem idiomatum, & Donorum, quibus est ornata humana Christi natura, collationem, quàm à Patribus deificationem dici ostendimus.

Sed quid efficit illa κοινωνία ἰδιωμάτων? 61.
Primùm, contra Nestorium, vnitatē personæ, in duabus naturis subsistētis confirmat. Nam nisi vna eademque persona esset Deus et homo, absurdissima esset alternata illa idio-

idiomatum prædicatio. Cùm igitur Christus dicit: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo: manifeſtè ex communicatione idiomatis diuinæ naturæ, quod tribuit Filio hominis, ſignificat eundem, eſſe Deum & hominem, vnam videlicet perſonam, in duabus naturis ſubſiſtentem.

62. Denique hæc communicatio idiomatum, docet precium actionum Mediatoris in humana natura infinitum eſſe, quia perſona vna eademquè, quæ eſt DEVS & homo, eſt agens, adeò vt omnes actiones, ſiue mediante humana natura, ſiue diuina, ſint, & dicantur, Perſonæ actiones.

63. Hinc eſt illud dictum Lyrani, Luc: 11. A Chriſto prouenit gratia & gloria, principaliter ratione deitatis, & inſtrumentaliter ratione humanitatis, quæ eſt organum coniunctum ipſius deitati.

64. Caro igitur Chriſti viuifica eſt, quia eſt caro eius perſonæ, quæ eſt DEVS.

Obedien-

Obedientia hominis Christi est nostra iusticia, quia est obedientia eius personæ, quæ est Deus. Paßio Christi in æternum est efficax ad sanctificandum credentes, quia est Paßio personæ, quæ est Deus. Oratio Christi omnibus prodest, quia est oratio personæ quæ est DEVS. Ad hunc modum iudicandum est, de omnibus alijs actionibus Mediatoris.

Tametsi enim quædam actiones à diuina natura propriè proficiscuntur, et quædam ab humana natura fiunt: tamen omnes æqualiter dignitatem accipiunt à persona, quæ cùm Deus & homo sit, alia agit diuina, alia humana natura. 65.

idiomatum prædicatio. Cùm igitur Christus dicit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo: manifestè ex communicatione idiomatis diuinæ naturæ, quod tribuit Filio hominis, significat eundem, esse Deum & hominem, vnam videlicet personam, in duabus naturis subsistentem.

Denique hæc communicatio idiomatum, docet precium actionum Mediatoris in humana natura infinitum esse, quia persona vna eademquè, quæ est DEVS & homo, est agens, adeò vt omnes actiones, siue mediante humana natura, siue diuina, sint, & dicantur, Personæ actiones.

63. *Hinc est illud dictum Lyrani, Luc: 11. A Christo prouenit gratia & gloria, principaliter ratione deitatis, & instrumentaliter ratione humanitatis, quæ est organum coniunctum ipsius deitati.*

64. *Caro igitur Christi viuifica est, quia est caro eius personæ, quæ est DEVS.*

Obedien-

*Obedientia hominis Christi est nostra iu-
sticia, quia est obedientia eius personæ, quæ
est Deus. Paßio Christi in æternum est
efficax ad sanctificandum credentes, quia
est Paßio personæ, quæ est Deus. Ora-
tio Christi omnibus prodest, quia est oratio
personæ quæ est DEVS. Ad hunc mo-
dum iudicandum est, de omnibus alijs acti-
onibus Mediatoris.*

Tametsi enim quædam actiones à di- 65.
*uina natura propriè proficiscuntur, et quæ-
dam ab humana natura fiunt: tamen om-
nes æqualiter dignitatem accipiunt à per-
sona, quæ cùm Deus & homo sit, alia
agit diuina, alia humana
natura.*

CHRISTVS SACERDOS.

1. DE FILIO DEI, REGE et pontifice nostro, quatuor tenere pios oportet 1. Quòd sit verus Deus. 2. Quòd sit verus homo. 3. Quòd admirãda sit coniunctio duarum naturarum, Diuinæ et humanæ, in vnionem personalem. 4. Quodnam sit personæ officium, quæq; eius benificia erga Ecclesiam.

2. Pontificem nostrum Iesum Christum, verum Deum esse, quintuplicia Testimonia conuincunt, quorum autoritas tanta esse debet pijs, vt nec à Diabolis, nec ab hominibus, sibi aliud persuaderi permittant. Quicunque enim hîc impingit, gratia Dei & salute excidit.

3. Primum testimonium, est ipsa vox Prophetarum & Apostolorum, qui Christum verum Deum pronunciant. Psal: 68. ait de Christo: Iehoua nomen illi, Exultate in conspectu eius. Et 1. Iohan: 5. Et

sumus

sumus in Filio eius Iesu Christo, Hic est verus Deus & vita æterna. Huiusmodi Prophetarum, & Apostolorum pronunciata, sunt penè infinita.

Secundum, est cultus Christo mediatori nostro exhibendus. Nam, cùm vniuersa Scriptura veteris & noui Testamenti præcipit inuocare Christum: Et sancti Prophetæ & Apostoli, cum tota Ecclesia, Christum adorant, Nemini dubium esse potest, Christum esse verum Deum. Creaturam enim inuocare, abominanda idolatria est voce Dei damnata. 4.

Tertium. Opera Christi, testantur veram Christi diuinitatem. Cùm enim solus Deus creet, viuificet, exaudiat, saluet, & hæc opera Christo rectè tribuantur: sequitur, eum naturâ Deum esse. 5.

Quartum. Confessio puræ et Catholicæ Ecclesiæ, quæ in Symbolis, Apostolico, Athanasiano, et Ambrosiano, apertissimis verbis Filium Dei, vnum cum patre Deum, in vera et æterna diuinitate, agnoscit. 6.

7\. Quintum, Est munus Mediatoris, quod puræ creaturæ nullo modo conuenit, quemadmodum paulò pòst declarabimus.

8\. Hæc testimonia, vt veram noticiam Diuinitatis Christi astruunt: ita fidem piorum confirmant, qua statuunt Christum omnipotentem esse, ideòque posse credentibus omnia quæ promittit in suo verbo præstare, etiamsi tota rerum vniuersitas contradicere videatur.

9\. Secundum, quod tenendum dixi de Christo Mediatore, est, quòd sit verus homo, de virgine matre natus, quæ virgo rectè à sanctis Patribus θεοτόκος dicta est. Nam Filius, quem genuit, secundum carnem, verum hominem, est etiam verus & æternus Deus.

10\. Hinc fides piorum, de Christi affectu erga se, alitur. Nam qui adeò se humiliauit, vt se coniungeret naturæ societate cum homine, absque omni dubio humanis ærumnis & calamitatibus afficitur,

vt

vt eis adſit, qui in ſe viua fiducia recumbunt, & ſpiritu ei ſociantur.

Tertium, quod tenere oportet, eſt 11.
Vnio perſonalis, nimirum, quòd Diuina & humana natura ita copulatæ ſeu potius vnitæ ſint in vnionem hypoſtaticam, vt & de eodem rectè dixeris: Hic eſt verus Deus: hic eſt homo verus: & quæ ſunt diuinæ naturæ, verè tribuantur homini, propter vnionem perſonalem. Vt enim piè dixeris: Deus eſt crucifixus: ita Catholicè pronunciaueris: Homo Ieſus cœlum & terram condidit. Ideò enim prædicata commutantur, quia eſt vnum ὑφιςάμενον.

Hanc commutationem prædicatorum 12.
vocarunt ſancti Patres Communicationem idiomatum, videlicet, quia idiomata, hoc eſt, proprietates vnius naturæ, alteri communicentur & tribuantur in concreto.

Diuinæ naturæ idiomata ſunt, eſſe 13.
omnipotentem, eſſe creatorem, eſſe ſcrutatorem cordium: rurſus idiomata humanæ

ſunt

ſunt naturæ, edere, bibere, fatigari, triſtari, pati, mori, reſurgere.

14. *Verùm hæc idiomata naturarum, communicantur hoc modo: Filius Mariæ eſt omnipotens: eſt ſcrutator cordium: Deus edit, bibit, fatigatus eſt, triſtatus eſt, crucifixus, mortuus eſt: Verbum factum eſt caro: nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo.*

15. *Hæ commutationes proprietatum ideò veræ ſunt, quia naturæ, Diuina & humana, vnione perſonali ſunt vnitæ, vt non quemadmodum ſunt duæ naturæ, ſint quoque duæ perſonæ, ſed vna duntaxat.*

16. *Hinc fit, quòd multa tribuantur Chriſto, ſub appellatione diuinitatis, quæ ad humanitatem pertinent, & rurſus, multa ſub appellatione humanæ naturæ, quæ propria ſunt diuinæ naturæ: Et ſæpè, quæ non ſunt, vel huius, vel illius naturæ, ſed perſonæ, tribuantur perſonæ, iam ſub*

appel-

appellatione Hominis, iam ſub appellatione DEI.

Cùm enim dicitur, DEVS edit, bibit, fatigatur, moritur: rectè quidem dicitur, quia ea perſona quæ edit, bibit, fatigatur, moritur, eſt DEVS. Item quando dico: Homo eſt omnipotens, creator, ſcrutator cordium: verè dicitur, quia ea perſona quæ eſt omnipotens, creatrix, ſcrutatrix cordium, eſt verus homo. Similiter: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, et, Iehoua eſt iuſtificator noſter, vbi Perſonæ, illic quidem ſub appellatione humanæ naturæ, hîc verò ſub appellatione Diuinæ naturæ tribuitur officium redemtionis, quod neque Diuinæ naturæ, nec humanæ ſeorſim conuenit, ſed perſonæ. Quæcunque enim ad officium redemtionis pertinent, non naturis ſeorſim, ſed perſonæ tribuẽda ſunt. Hinc illæ locutiones: Chriſtus eſt Mediator, paſtor, ſacerdos, redemtor, lux mundi, via & veritas, reſurrectio, vita, &c. 17.

Diſcer-

18. *Discernendæ sunt igitur naturarum proprietates, proprietatum communicationes, & appellationes officij, quæ ad totam personam referendæ sunt.*

19. *Quare nec Stancarus rectè facit, cùm ea quæ personæ sunt, ad naturam humanam refert, Nec Osiander, qui officium Mediatoris soli diuinitati asscribit.*

20. *Sequitur quod quarto loco proposuimus spectandum in Christo, nempe Officium personæ, eiusque erga Ecclesiam beneficia, ad quod sanè Christianæ religionis caput, omnia quæ superiùs dicta sunt, imò vniuersa Scriptura referenda est.*

21. *Vt autem hanc partem explicatiùs proponamus, quæ ad Sacerdotium & Regnum Christi spectant, nobis sunt excutienda, Quæ duo rectè explicata thesaurum beneficiorum Christi copiosissimum nobis ponunt ob oculos.*

22. *Hæc breuiter signantur, nunc appellatione Pastoris, nunc Sacerdotis, nunc* Media-

Mediatoris, nunc Regis, Quæ omnia, ſub Sacerdotis & Mediatoris voce, explicare libet: idque iuxta rerum conſequentiam & ordinem.

Conditis cœlo & terra, reliquiſque 23.
creaturis, Deus in medio principem poſuit hominem, quem ornarat ſua imagine, hoc eſt ſumma ſapientia, iuſticia, ſanctitate et veritate, quam imaginem ſi retinuiſſet, æternùm cum ſuis poſteris beatus vixiſſet. Datum enim ei in certitudinem fuit Sacramentum immortalitatis, Arbor vitæ.

Verùm quia Dominus condiderat ho- 24.
minem ad certam obedientiam, adiecit præceptum, vt caueret à vetitæ arboris fructu, cui præcepto probationis, Sacramentum addidit, Arborem ſcientiæ boni & mali.

Huic hominis fœlicitati inuidens 25.
Sathan, hominem aggreditur, verbum DEI calumniatur, malignè pellicit hominem, vt à DEO deficiat, verbum DEI,

& eius Sacramentum pro ludibrio habeat.

26. Lapſus igitur homo contra DEVM, reatu damnationis obſtringitur, cum tota ſua poſteritate. Tales enim poſteà genuit, qualis ipſe iam fuit, hoc eſt miſer, peccator, damnatus, vt qui infinitum bonum offenderat, adeò, vt nulla creatura eam offenſam mitigare potuerit. Requirebat enim iuſticia Dei, vt æternas lueret pœnas, qui infinitum bonum offenderat.

27. Poſtquam itaque peccatores facti ſumus, reíque mortis æternæ, propter peccatum: aut, æternùm nobis fuit pereundum, aut, reconciliatio cum Deo offenſo, facta compenſatione iniuriæ, ineunda erat: Alterutrum norma iuſticiæ diuinæ efflagitabat.

28. Cùm ergò reconciliatio, cum iniuriæ compenſatione, requirebatur: neceſſarius fuit Mediator, qui ſe inter hominem & Deum interponeret, Deum offenſum placaret, facta ſimul iniuriæ compenſatione.

Iam autem cùm maior eſſet ira Dei, 29.
quàm vt eam ſuſtinere poſſet vlla creatura, &, iuſticia Dei requireret, vt, quemadmodum per vnum hominem peccatum & damnatio in mundum intrauit: ita aliquis in humano genere capitali iudicio DEI ſatiſfaceret: Λόγος DEI æternus humanam aſſumpſit naturam, vt fieret Mediator & Sacerdos, qui iram Dei placaret.

Huc pertinet prima Promiſſio poſt 30.
lapſum Adæ, de Semine mulieris, quod contriturum erat caput Serpentis, quod ideò ſemini mulieris tribuitur, quia humanam naturam in vnionem hypoſtaticam, æternus Λόγος aſſumpſit.

Quoniam autem in huius ſacerdotis 31.
noticia & fide, noſtri reconciliatio cum DEO, atque adeò ſalus, eſt poſita, pio ſtudio, ſacerdotij CHriſti ratio quærenda eſt.

Plana igitur & perſpicua ratio ſacer- 32.
dotij Chriſti, in quinque horum capitum

explicatione posita est. Quorum primum est, vt sciatur conditio personæ. Deinde, vt eius officium cum suis partibus perpendatur. Tùm, vt mutui fœderis ratio teneatur. Præterea, quàm diuturnum sit hoc fœdus. Postremò, quæ sit applicationis ratio.

33. Conditio duplex consideranda occurrit in persona huius Sacerdotis, naturarum videlicet, & qualitatis.

34. Conditio naturarum est, quòd hic Sacerdos sit DEVS & homo, vna persona, Aliàs enim Mediator esse haud potuisset. Nam vt sua Diuinitate, Patri: ita nobis, humanæ naturæ societate, coniunctus est.

35. Huius coniunctionis caussas Irenæus explicans, in hunc modum ait: Oportebat Mediatorem DEI & hominum, propter οἰκείωσιν, in amicitiam & concordiam reducere, & facere, vt DEVS reciperet hominem, & homo restitueretur Deo.

Ex hoc etiam concluditur, quòd vnus eſſe debuerit Mediator ſiue Sacerdos, quemadmodum etiam DEVS vnus eſt. Hinc Apoſtolus: Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, homo IEſus Chriſtus. Nam cùm is Mediator, caput erat futurus Eccleſiæ ſuæ, vnus vt eſſet neceſſe fuit. 36.

Fœdè igitur errant, qui vel plures Mediatores inter Deum & homines docent, vel plura capita Eccleſiæ agnoſcunt, quàm vnicum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. 37.

Conditio qualitatis Sacerdotis Chriſti, ad Hebræos explicatur, quòd ſit ſanctus, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis. 38.

Huiuſmodi oportuit eſſe eum, qui peccatis hominum in ſe receptis, Legem condemnantem nos impleret, et eius capitali iudicio ſatiſfaceret. 39.

Iam officium cum ſuis partibus con- 40.

ſiderandum eſt. Officium quidem eſt, Reconciliare nos DEO, ſatiſfacere DEO pro peccatis noſtris, ac nobis ſua merita applicare, vt ipſi, eius iuſticia donati, iuſti in conſpectu DEI appareamus. Partes verò numerantur, Docere, orare, offerre. Iſta enim tria, ad complementum redemtionis per Mediatorem Chriſtum, referuntur.

41. Doctrina Mediatoris eſt, publicatio beneficij ipſius, nimirum quòd velit recipere omnes pœnitentes, donare eos ſua iuſticia, viuificare ad vitam æternam, Verbo, Spiritu ſancto, & Sacramentis, in hac vita regere.

42. Oratio eius eſt, qua intercedit pro genere humano, & petit nos recipi, propter ſua merita, quemadmodum in Euangelio precatur: Pro eis ſanctifico me ipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

43. Oblatio Mediatoris, eſt eius paßio, quæ fuit & eſt ſacrificium propiciatorium,

rium, placans iram Dei, & satisfactorium pro culpa & pœna æterna.

In hac oblatione plura perpendenda 44. occurrunt, ex quibus fides concipitur, fouetur, & alitur. Primùm, quòd Sacerdos & sacrificium simul, sit ipse Christus. Deindè, quòd Deo patri obtulerit semetipsum, per æternum Spiritum. Tùm, quòd pro humano genere reconciliando Patri cœlesti, sacrificium suum peregerit. Postremò, quòd semel peracta victima, nunquam iteranda sit: sed maneat efficax in æternum. Nam vna oblatione consũmauit in sempiternum sanctificandos.

Porrò, quia Sacerdos, alicuius fœde- 45. ris seu Testamenti sponsor est & Mediator, quale nam sit huius nostri Mediatoris fœdus, scire oportet. Illud enim fundamentum fidei Christianæ est.

Tametsi autem multa in hoc fœdere 46. concurrunt: eius tamen præcipua membra sunt, Obligatio mutua inter Deum

& homines, & fœderis ſeu Teſtamenti confirmatio.

47. *Obligatio ex patre DEI eſt, quòd Deus promittat ſe propitium fore iniquitatibus noſtris, fore DEVM noſtrum, ſcripturum leges ſuas in cordibus noſtris, adoptaturum nos in filios, donaturum nos Spiritu ſancto, ac tandem nos in glorioſum Chriſti regnum perpetuò poſsidendum introducturum.*

48. *Obligatio ex parte hominis eſt, quòd homo ſe viciſsim committat fidei DEI, credat in ipſum, expectet bona promiſſa, ac ipſi ſuam vitam approbare ſatagat. Chriſtus enim ſacrificatus, omnibus obtemperantibus ſibi, factus eſt autor ſalutis.*

49. *Confirmatio fœderis huius, effuſione ſanguinis Chriſti Mediatoris, ſancita eſt, in cuius rei teſtificationem & memoriam perpetuam, à Chriſto, in Eccleſia, duo Sacramenta ordinata ſunt, toti Eccleſiæ commu-*

communia: nempe, Baptiſmus, & ſacra Cœna corporis & ſanguinis Domini.

Durare præterea Chriſti ſacerdotis 50.
ſacrificium in æternum, Teſtimonio Patris de ipſo, Typo, & Victimæ præſtantia, concluditur.

Teſtimonium Patris & promiſsio, 51.
eſt in Pſal: 110. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos æternus.*

Typus durationem figurans, eſt Mel- 52.
chizedech. Nam ſecundum ordinem Melchizedech, eſt à Patre ſacerdos conſtitutus, qui neque initium dierum, neque vitæ finem habens, aſsimulatus eſt Filio Dei, manet ſacerdos in æternum.

Præſtantia victimæ eſt, quòd ſemel 53.
ingreſsus Chriſtus in Sancta, ſatiſfecerit, pro omnibus Mundi peccatis, inueneritq́ redemtionem perpetuò duraturam, et nunc appareat vultui Dei pro nobis.

Applicatio ſacrificij Chriſti Media- 54.
toris, fit per fidem. Sic enim Paulus ait:

Quem Deus constituit Propitiatorem, per fidem in sanguine eius.

55. *Vt enim nobis ipse Christus, ex mera gratia & φιλανθρωπίᾳ, sua beneficia offert: ita nos vicißim oblatam gratiam, cordis brachijs, hoc est, fide apprehendere, & tenere debemus.*

56. *Cùm autem hanc gratiam, qua regeneramur in nouos homines, fide poßidemus, in regales Sacerdotes, vnctione Spiritus consecramur, vt iusticia & sanctitate induti, hostias offeramus DEO gratas, per Christum Mediatorem vnicum. Nam, vt ipse nostras conscientias ab operibus mortuis emundat: ita nos vicißim, excußo peccati iugo, Deo viuenti seruire debemus.*

57. *Nequaquam enim Filius DEI mißus est, & aßumta humana natura factus est victima, vt iam omnibus furoribus opinionum & libidinum indulgeamus: imò ideò, ingenti misericordia nos liberauit,*

rauit, vt deleat peccatum & mortem, vt nos viuificet, ac sibi aſsimilet, quemadmodum Paulus ait: Nos autem retecta facie, gloriam Domini in ſpeculo intuemur, & in eandem imaginem tranſformamur, ex gloria in gloriam, tanquam ex Domini Spiritu.

Ex his, quæ hactenus fuſiùs, ſecun- 58.
dum rerum conſequentiam, dicta ſunt, duas colligemus definitiones, quò res vniuerſa ſummatim comprehendi poſsit: Vnam Sacerdotis Christi: Alteram, noui Teſtamenti, cuius ſponſor eſt Chriſtus.

Mediator itaq;, ſiue Sacerdos, eſt per- 59.
ſona vna, Deus & homo Ieſus Chriſtus, mundus & purus ab omni peccato, amans hominum, ex decreto Dei Patris proferens Euangelium, offerens ſeipſum ſemel pro hominibus, & perſoluens λύτρον, & applicans ſua merita credentibus, in æternam redemtionem, pro quibus & interpellat apud Patrem.

Nouum

60. *Nouum Testamentum est pactum Dei cum hominibus, sancitum sanguine Christi, in quo, vt Deus promittit se ignoturum peccatis hominum, propter Filium & Mediatorem: ita homo vicißim, fidei Dei se committit, credit in Deum, promittitq; ipsi obedientiam, renunciatis Sathana, Mundo & Peccato.*

61. *Hæc doctrina de Mediatore, est summa sapientia Ecclesiæ, quam non norunt, qui vel operibus hominem iustificari contendunt, vel sanctos Mediatores inuocant, vel Papale sacrificium mundo obtrudunt, cum suo impuro Canone, vel denique, qui vlli rei, principium, medium, consummationem salutis attribuunt, præterquam soli Mediatori & eius victimæ.*

62. *Etsi autem ex dictis constat, vnum eße summum Sacerdotem & Mediatorem IEsum Christum: tamen ab hoc vno & vero pontifice, Christiani hanc dignitatem accipiunt, vt & filij DEI fiant per adoptionem,*

ptionem, & Sacerdotes per communicationem.

Per Christum enim pontificem habemus ius verbum DEI docendi, accipimus ius inuocandi, præterea potestatem offerendi, sed Ευχαριστικὸν sacrificium, & non Expiatorium, quod solius Filij DEI est. 63.

Christianorum autem sacrificia sunt, Spiritus contritus, sacrificium iusticiæ, sacrificium laudis, hostia beneficentiæ & communionis, hostia rationalis propriorum corporum: Breuiter omnis obedientia & crux, cui viua in Christum fides prælucet. 64.

GRA-

GRADVS AD CONVERSIONEM.

1. PRIVSQVAM VIua & salutaris fides, (qua fit conuersio) in corde hominis concipiatur & nascatur, quatuor in homine præcedant necesse est.

2. Primum est Peccati cognitio in mente. Secundum, iustæ iræ DEI in peccatores, et meritæ damnationis in corde sensus. Tertium, Μεταμέλεια, cum qua cruciatus in conscientia, propter peccatum commißum, & propter pœnas imminentes ex iusta ira Dei, coniunctus est. Quartum, Christi vera noticia & firma, in mente ex Euangelij prædicatione, concepta.

3. Hæc quatuor sunt veluti quatuor gradus, quibus gradatim conscenditur ad veram & salutarem conuersionem, quæ fit per fidem. De quibus ordine dicemus.

Primus

Primus itaque gradus est, Pecca- 4.
ti cognitio. Hanc consequitur homo ex
lege DEI: Per Legem, ait Paulus, est
cognitio peccati.

Est enim Lex Dei, regula iusticiæ, 5.
quæ monstrat, quid iustum, quid iniustum
sit, quid Deo placeat, quidq́; displiceat.

Hinc fit, vt quicquid sit in nobis, 6.
vel fiat à nobis, non congruens cum regu-
la, hoc est, cum lege Dei, sit peccatum,
quo Deus horribiliter offenditur.

Ad hanc ergò Regulam, vitam & 7.
actiones suas, interiores & exteriores, ex-
plorabit homo, & ex ea iudicabit de fa-
ctis suis: peccata ne sint, an non.

Verùm, ne quis errore fallatur in 8.
accommodatione & vsu huius regulæ, duo
tenebit: Vnum, quòd quicquid aduersetur
caritati Dei, & caritati Proximi, prohi-
beatur lege Dei, & pugnet cum regula iu-
sticiæ: et contrà, Quicquid congruit cum ca-
ritate Dei et proximi, præcipiatur, tametsi
expre-

expreßè verbis Legis non videatur interdictum aut præceptum.

9. Nam Lex ex his duobus principijs concluditur: Diliges Dominum DEVM tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, &, Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.

10. Alterum, quod tenendum eſt, eſt, quòd Lex ſit ſpiritualis, vt quæ poſtulet puram, perpetuam, perfectam & ſpiritualem obedientiã, ex quo intelligere in promtu eſt, quòd nullus homo natus iuxta Naturæ legem, valeat legem Dei implere.

11. Nam hominis natura & Legis conditio, ita ſibi aduerſantur, vt nunquam in hac vita inter eas conuenire (vt deberet fieri) poßit. Id quod Paulus conqueritur, cum ait: Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum.

12. Hinc intelligimus omnes homines reos eſſe coram tribunali Dei, vt tranſgreßores ipſius ſanctißimæ Legis, & non

poſſe,

poſſe, ne incipere quidem, nedum præſtare vllam obedientiam, iuxta Legis mentem, priuſquam regeniti fuerint, & facti noui homines per fidem.

Secundus gradus eſt, Senſus iræ 13.
Dei & iuſtæ damnationis in corde hominis, propter peccatum, quo reus eſt homo coram DEO.

Quoties enim homo cogitat ſuum pec- 14.
catum, ſimul debet intueri iram Dei aduerſus ſe, & cogitare de pœna quam meruerat propter peccatum.

Huius iræ Dei ſenſus in corde ho- 15.
minis propter commiſſa peccata, creſcit ex harum rerum cogitatione.

Primùm, cogitandum de Lege lata 16.
primis noſtris parentibus in Paradiſo, videlicet, Quando comederis de Arbore iſta morte morieris. Hîc Dominus toti Adamo minatur mortem, ſi Legem latam violauerit, hoc eſt, minatur mortem non ſolùm perſonæ Adami, verùm etiam na-

turæ Adami, quam nos omnes habemus, qui nati ſumus ex Adam iuxta communem naſcendi legem. Atque ideò eiuſdem, cuius & Adam, condemnationis rei ſumus, qui ab eo originem traximus, Pſal: 51. Paul: Ro:5

17. Deinde, Senſus iræ Dei & iuſtæ noſtræ damnationis creſcit ex cogitatione ſententiæ, quem DEVS in monte Sina adiecit ſuæ Legi, videlicet, Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

18. Hæc Maledictio venit ex iuſta ira DEI in omnes, & infert æternas pœnas omnibus ijs, qui non, per Liberatorem Ieſum Chriſtum, ex hac Legis ſententia eximuntur.

19. Tertiò, ſenſus iræ Dei & iuſtæ condemnationis hominis propter peccatum, creſcit ex Chirographo Dei in cordibus noſtris: quod Chirographum eſt conſcientia hominis, quæ teſtatur de damnatoria ſententia, primùm in Paradiſo, Deinde in Lege propoſita.

De vtraque sententia, videlicet, Conscientiæ et Legis Dei, loquitur Iohannes, 1. Iohannis 3. Si, inquit, condemnet nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, qui nouit omnia. 20.

Quoties ergò sentimus cruciatum in conscientia nostra propter peccatum, cogitabimus esse pœnam diuinam, & præmonitionem quandam æternarum pœnarum propter peccatum, nisi nobis per Christum succurratur. 21.

Quartò, Sensus iræ Dei, & iustæ nostræ pœnæ, etiam crescere debet ex signis iræ diuinæ, quæ sunt duplicia. 22.

Quædam enim simul minantur puniuntq́: vnde maxima ira Dei in peccatores intelligitur. Huius generis signa sunt, Pestis, annonæ caritas, fames, bellum, & variæ plagæ, quibus Deus vel integra Regna, vel aliquos saltem homines, alijs in admonitionem, punit, in ostensionem futuri iudicij. 23.

24. *Quædam non ſtatim puniunt, ſed minantur, & imminentes pœnas quaſi prædicunt. De huiuſmodi ſignis minantibus, multas habemus Hiſtorias, tùm profanas, tùm ſacras.*

25. *Egeſippus ſigna* comminatia, *quæ præceſſerunt euerſionem Ieruſalem, recitat. Chriſtus Dominus Matth: 24. enumerat ſigna præceſſura extremum diem, quibus ſubiungit hanc grauiſſimam admonitionem: Videte ne quis vos ſeducat.*

26. *De his tenendæ ſunt duæ Regulæ. Prima. Quicquid non fit vſitatè, etiamſi naturales cauſſas habeat, aliquid ſignificat*

27. *Etſi ergò Cometæ, inundationes aquarum, horrendæ & inuſitatæ tempeſtates, habent ſæpè naturales cauſſas, quas Mathematici monſtrant: tamen experientia & Hiſtoriæ docent, non* ἄσημα *eſſe, quæ ita inuſitatè fiunt.*

28. *Altera regula. Signa minantia, annexam conditionem habent duplicem: videlicet,*

licet, Iudicij seu pœnæ, si non resipiscimus, signis admoniti: Misericordiæ, si vera pœnitentia confugimus ad DEVM, petentes veniam.

Exemplum in Propheta Iona habe- 29.
mus illustre. Per hunc enim Deus minatur exitium Niniuitis, post 40. diem à tempore concionis Ionæ. Sed quid accidit? Audita hac comminatione, agnouêre Niniuitæ suum peccatum & iustam iram Dei, & conuersi sunt in vera pœnitentia ad Deum, petiuerunt veniam in planctu & ieiunio. Horum ergò pœnitentiâ motus Deus, illis pepercit, & non puniuit, iuxta comminationem Prophetæ.

Horum exemplum si hodie multæ 30.
Gentes imitarentur, Deus etiam, misericordiæ suæ memor, parceret ijs, quibus iam varijs et inusitatis portẽtis, minatur pœnas.

Tertius gradus, qui veram conuer- 31.
sionem, quæ fit per fidem, præcedit, est μεταμέλεια, *dolor ob peccatum in conscientia*

Vt enim secundus, est, Sensus iræ Dei, quo verè statuimus Deum irasci peccato: ita hîc Μεταμέλεια *& dolor ob peccatum, est, quo compungimur ob culpam nostram, & vellemus nos nunquam peccasse & offendisse Deum: vnde concipitur in nobis per Spiritum sanctum (qui ideò Spiritus timoris dicitur, Rom: 8.) dolor, odium peccati, & fuga peccati.*

32. *Quòd autem huiusmodi* Μεταμέλεια *& dolor in corde, præcedat salutarem pœnitentiam, quæ est conuersio hominis ad Deum per fidem in Iesum Christum, præter alia multa, sequentia testimonia confirmant*

33. *Actor: 2. Postquam displicuisset Iudæis factum suum, & compuncti essent corde ob peccatum suum, quærunt: Quid faciemus viri fratres? Respondet Petrus,* Μετανοήσατε *& baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remißionem peccatorum. Hîc apertè vides, quòd*

&

& Μεταμέλεια *seu dolor ob peccatum, præcedat* μετάνοιαν, *Et quòd prædicatio* τῆς μετανοίας, *sit propria Euangelij: & sit conuersio ad Deum per fidem in Iesum Christum: id quod verba hæc declarant: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remißionem peccatorum, hoc est, Baptizimini, vt habeatis testimonium Dei, quòd vobis conuersis, id est, credentibus in Christum, sunt remißa peccata.*

Matth: 21. Vos videntes οὐ μεταμελή- 34
θητε, *vt crederetis ei, id est, non* μεταμελεία *ducti estis, vt conuerteremini ad DEVM, per ipsius prædicationem.*

2. *Corinth: 7. etiam clarißimè do-* 35
cet, quòd dolor ob peccatum seu contritio, præcedat salutarem pœnitentiã, id est, conuersionem: Dolor, inquit, secundum Deum operatur μετάνοιαν *salutarem, hoc est, præparat hominem, vt se ad Deum con-*

uertat per fidem, ne in suis peccatis pereat.
36. Porrò, odium & abominatio peccati ex eo venit. Primùm, si cogites, summam voluptatem Diaboli esse, videre hominem, qui est conditus ad imaginem Dei, potiùs se velle imitari quàm Deum, potiùs suam imaginem quàm Dei gestare. Deinde, si cogites, quemadmodum suprà diximus, quàm horrendè peccatum Deum offendat, vt quòd expellat Spiritum sanctum de corde hominis, & faciat ex templo Dei, habitaculum Diaboli. Tertiò, si cogites, quantum damnum tibi afferat peccatum, & quãtum alijs noceat malo exemplo. Postremò, si, vt par est, cogites, quàm turpe & abominabile sit peccatum, quod castißimos Dei angelos fugat. Hæc quatuor meritò cor hominis ad dolorem propter peccatum, ad odium & fugam peccati, commouere deberent.
37. Quartus gradus, qui viuam & salutarem fidem proximè præcedit, est Christi

vera cognitio, quæ aliunde haberi nequit, quàm ex prædicatione Euangelij. Siquidem Euangelium docet, cur CHristus in Mundum venerit, quis sit, quid fecerit, & quomodo sit affectus erga miseros peccatores, qui ad se veniunt.

Venit in Mundum, missus à Patre, 38.
vt liberet miseros peccatores à tristißimo peccati onere. Ita enim Iohannes ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Et ipse dicit: Veni in Mundum vocare peccatores ad pœnitentiam. Item, Veni saluare quod perierat. Et Paul: ait: Certus est sermo & omnium approbatione dignus, quòd Iesus Christus venit in Mundum, peccatores saluos facere.

Est verus Deus, qui potest quicquid 39.
vult, & vult, quicquid suo verbo promittit. Est verus homo, aßumta in vnionem personalem nostra natura, vt eam reddat participem Diuinæ naturæ & gloriæ. Est vna persona DEVS & homo, vt sciamus

 omnia

omnia opera ipsius esse infiniti precij & æstimationis.

40. Passus & mortuus est pro peccatis nostris, impleuit Legem: vt, sua obedientia nobis imputata, iusti habeamur coram Deo. Hic orat pro te apud æternum Patrem, vt omnis qui venit ad illum & credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

41. Deniq; ita affectus est erga quemlibet peccatorem, quòd velit ipsum in gratiam recipere, quantumuis enormiter peccauerit: modò ad ipsum venire non recusauerit. Venite, inquit, omnes qui laboratis & onerati estis, ego refocillabo vos.

42. Hunc suum affectum, in multis magnis peccatoribus conspiciendum exhibuerat: vt in Magdalena, in Latrone & in multis alijs.

43. Breuiter, vt venit in Mundum propter peccatores: ita reuera vult omnium peccatorum salutem: sed per fidem, vt ipse

ipse ait: Qui videt Filium (id est, agno- scit Filium esse saluatorem Mundi) & credit in illum, habebit vitam æternam, & ego suscitabo illum in vltimo die.

Atque ita habemus, quid veram & salutarem fidem præcedat, antequam con- cipi & nasci poßit in cordibus nostris. 44.

Ex tribus primis gradibus intelligi- mus, quæ maneat nos damnatio, nisi libe- remur à peccatis nostris: vnde oritur com- punctio cordis. 45.

Ex quarto intelligimus, remedium ad- uersus peccatum esse propositum in Iesu Christo. Nam qui in ipsum credit, habet re- mißionem peccatorum & vitam æternam. 46.

In his cogitationibus, per Spiritum S: excitatur in corde ingens desiderium pro- mißæ in Christo gratiæ, quod desiderium est veluti quidam fidei conceptus. 47

Et cùm ad hoc desiderium, fiducia cor- dis in promißionem gratiæ accedit: fides in corde nascitur. 48.

Hinc

49. Hinc concluditur, quòd viua, salutaris & Christiana fides, sit ingens desiderium gratiæ promissæ in Christo, & firma fiducia in Christum, quòd velit ex gratia remittere peccatum, & vitam æternam donare credenti, gratis absque omnibus operibus & meritis humanis.

50. Is qui in hunc modum credit, habet remissionem peccatorum, ex merito mortis Christi, Est iustus, iusticia Christi sibi imputata, Est Filius Dei, Est reconciliatus cum Deo, Est nouus homo, Habet accessum ad Deum, Stat in gratia & fauore Dei.

51. Quando fides ita est concepta & nata in corde hominis, cùm sit initio tenera & perexigua, debet quotidiè crescere, & incrementa assumere, per ardentem inuocationem DEI, vt cum Dauide ores: O Domine, confirma quod in nobis es operatus: Spiritu tuo sancto confirma me: dirige me in tua veritate. In huiusmodi

seria

seria & ardenti inuocatione, sentitur responsum Spiritus sancti in corde precantis, per læticiam cordis & consolationem aduersus peccatum & mortem. Hæc enim læticia & consolatio in corde, est testimonium Spiritus, quòd simus filij Dei, & iam incoauerimus vitam æternam.

SALVTARIS
POENITENTIA.

VM DICIMVS 1.
Euangelium esse prædicationem pœnitentiæ & remissionis peccatorum in nomine Christi: Apostolico significato, id est propriè, vocem Euangelij accipimus, et non (sicuti quidam contendunt) pro toto ministerio Legis & Euangelij: ac si prædicatio pœnitentiæ pertineret ad Legem, & prædica-

tio remiſsionis peccatorum ad Euangelium.

2. Inmotum enim ſtat hoc diſcrimen Legis & Euangelij, quòd vt Lex prædicat peccantibus damnationem: ita Euangelium pœnitentibus ſalutem.

3. Prædicatio ergò pœnitentiæ quæ ad ſalutem ducit, & prædicatio maledictionis, non ſunt eiuſdē, hoc eſt, nec Legis ſeorſim, nec Euangelij. Longè enim inter ſe diuerſa ſunt, oſtendere remedium aduerſus morbū, & in certum interitum hominem ducere.

4. Cùm Dominus dicit: Conuertimini ad me & ſalui eritis, Item: Nolo mortem peccatoris, Conuertimini & viuite, Non eſt Legis concio, quæ hanc damnatoriam ſententiam abſque miſericordia ſonat: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis: ſed ipſiſſima Euangelij vox. Non enim hîc auditur tonitru damnantis Legis, ſed ſuauiſsima compellatio miſerentis Dei, qui reuertentibus vitam promittit.

Cum

Cum his consonat vox Christi: Opor- 5.
tet prædicari pœnitentiam & remissionem
peccatorum in nomine meo. Item: Non
veni vocare iustos, sed peccatores ad pœni-
tentiam. Item Act: 5. Petrus hoc ipsum
testatur, cum ait: Hunc principem & sal-
uatorem exaltauit Deus dextera sua, ad
dandam pœnitentiam Israeli, & remissi-
onem peccatorum.

Qui ergò dicunt Legis esse munus præ- 6.
dicare pœnitentiam: nec vim Legis rectè
considerant: nec virtutem mortis & re-
surrectionis Christi rectè perpendunt, Vt
interim taceam, eos magnam iniuriam Chri-
sto facere, in cuius solius nomine pœniten-
tia est prædicanda.

Sed clamant, isto pacto Legem tolli, et 7.
locum dari Antinomis. Vtrumq; falsnm est.
Nam & Legem fatemur ea peccata mon-
strare, ad quorum pœnitentiam nos inuitat
Euangelium, & agnoscimus legem Dei,
quam vsitatè Decalogum appellamus, esse
normā vitæ Christianæ vnicam.

8. *Magna eſt ſanè inſulſitas, ex eo inferre Legis eſſe prædicare pœnitentiam, propterea quòd monſtret peccatum. Nam Lex, dum monſtrat peccatum, vulnerat, occidit, damnat, nec vnquam ſonat hanc vocem: Reſipiſce & ſaluus eris, ſed potius, morte æterna morieris. Euangelium autem, dum inuitat ad pœnitentiam, vulneri paratum eſſe remedium indicat, iuxta illud: Agite pœnitentiam, appropinquat enim Regnum cœlorum.*

9. *Præterea eius eſt inuitare ad pœnitentiam, cuius eſt ſpem veniæ facere, hoc cùm ſit ſolius Euangelij, errant qui Legis eſſe dicunt munus prædicare pœnitentiam.*

10. *Sed dicunt qui* διαλεκτικώτεροι *eſſe volunt: Lex prædicat pœnitentiam per ſe, Euangelium verò per accidens. Vtrumq; inſulſè dicitur. Verùm ſi illam dialecticam diſtinctionem retinere lubet, ita potiùs dicendum eſt: Lex eſt prædicatio pœnitentiæ, at non per ſe, ſed per accidens,* hoc

hoc eſt, quatenus deducit nos in cognitionem peccatorum, quorum iubet nos pœnitere Euangelium. Euangelium autem eſt prædicatio pœnitentiæ per ſe, quia pœnitentibus proponit Chriſtum, & offert gratuitam remiſsionem peccatorum.

Hoc etiam fine prædicationis pœni- 11.
tentiæ confirmatur. Ideo enim prædicatur pœnitentia, vt gratiæ ſit locus. Conuertimini, inquit, filij auertentes, & ego ſanabo auerſiones veſtras.

Nemo, vt exiſtimo, negabit Baptiſ- 12.
mum eſſe Sacramentum Euangelij & non Legis. Sed ipſe Baptiſmus nihil aliud eſt, quàm aſpectabilis concio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum, in nomine CHriſti. Perperàm igitur faciunt, qui quod proprium eſt Euangelij, Legi attribuunt.

Hinc ergò effectum eſt, quòd Lex 13.
per ſe prædicet tranſgreſſoribus mortem & damnationem: Euangelium verò pœni-

tentibus vitam & ſalutem, & ab omni reatu abſolutionem.

14. *Rurſus obijcient fortè, Iudam egiſſe pœnitentiam, ad quam non ipſum vocauit Euangelium, ſed Lex. Egit quidem ipſe pœnitentiam ad deſperationem & damnationem, ſed ea non prædicatur in nomine Chriſti, ſed ſuggeritur à Diabolo, vt homo reus pereat. Ad hanc non inuitant nec Prophetæ, nec Apoſtoli, nec vlli ſinceri miniſtri: imò, vt hæc caueatur, ad Euangelicam inuitant pœnitentiam, quæ in ſcriptura* μετάνοια *dicitur, & non* μεταμέλεια, *qualis Iudæ fuit.*

15. *Poſtquam iam oſtenſum eſt Euangelij proprium eſſe prædicare pœnitentiam, nunc declarandum eſt, quæ nam ſit vera ratio ſalutaris pœnitentiæ.*

16. *Vna itaque hæc ratio eſt veræ pœnitentiæ, vt audita inuitatione ad pœnitentiam, ex animo doleamus admiſſa peccata, quæ DEVM à nobis abalienarunt,*

runt, & expectemus condonationem peccatorum propter victimam Filij DEI, & certam concipiamus fiduciam remißionis peccatorum, iuxta verba Symboli: Credo remißionem peccatorum: ſimul proponentes nos velle omnem offenſam DEI in poſterum cauere, deponendo veterem hominem, & induendo nouum.

Hanc eße vnicam rationem ſalutaris 17.
pœnitentiæ coram Deo, multæ Propheticæ & Apoſtolicæ conciones, & exempla Sanctorum oſtendunt.

Paulus Epheſ: 4. ita ſcribit: Vos 18.
autem non ita didiciſtis Chriſtum. Siquidem ipſum audiſtis, & in ipſum eſtis edocti, vt deponatis, ſecundum priſtinam conuerſationem, Veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias erroris, Renouemini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt.

Paulus his verbis, vt alia teſtimonia 19.

omittamus, ſatis oſtendit veram ſalutaris pœnitentiæ rationem eſſe quam poſui, quæ hac breuiſſima definitione concludi poteſt. Pœnitentia vera eſt conuerſio hominis ad Deum, per fidem in Ieſum Chriſtum, qua fit nouus homo, iuxta voluntatem Dei viuens.

20. *Hæc diſtinctiùs intelliguntur enumeratis partibus veræ pœnitentiæ, quæ vſitatè nominantur: Contritio, Fides, & Noua obedientia. Hæ ideò partes dicuntur, qui i ordine præcedũt finem conuerſionis, qui eſt ſeruire Deo in iuſticia et ſanctitate vera.

21 Contritio eſt pauor conſcientiæ ob peccatum admiſſum, quæ tum domùm vera fit ex agnitione peccati & ſenſu iudicij Dei, quando proponitur victima Chriſti peccati expiatrix.

22. Hæc contritio quatuor proprietates ſeu effectus habet. Primùm enim agnoſcit peccatum, quod contra normam iuſticiæ DEI commiſſum eſt. Deinde agnoſcit iuſtam

iram

iram Dei & maledictionem ob peccatum.
Tertiò, seriò dolet ob admissum peccatum.
Postremò detestatur et abominatur peccatū

Hæc Euangelica contritio differt à 23.
Iud.æ contritione, cui factum non displicuit propter suam turpitudinem, & propterea quòd erat violatio normæ iusticiæ DEI: sed propter mœtum pœnæ. Voluit enim proditionem suam, cùm facta esset, esse infectam, & ideò dicitur μεταμεληθεὶς, hoc est, sollicitus & anxius factus propter suum factum, adeò quòd tristicia sit absorptus: non μετανοηθεὶς, qua voce significatur vitæ & consilij mutatio in melius.

Fides est noticia & assensus promissæ & expetitæ misericordiæ, & in eandem firma fiducia, non autem vacillans opinio. 24.

Hæc fides habet partes has, Primam 25.
Agnitionem Mediatoris et intercessoris Ie-Christi apud Patrem. Secundam, Fiduciam Mediatoris agniti, & imputatæ credenti iusticiæ Mediatoris. Tertiam, Consolatio-

nem conſcientiæ aduerſus terrores peccati & Legis. Quartam, Incoationem nouæ vitæ.

26. Hæc Euangelica fides differt à fide Legis. Fides enim Legalis talis eſt qualis promiſsio: Promiſsio autem Legis habet annexam conditionem impletæ Legis, quæ cùm à nemine præſtari poteſt, fit & irrita Legis promiſsio, donec ventum fuerit ad Chriſtum, & fides ruit quæ legales promiſsiones reſpicit. Verùm quia fides Euangelica accipit quod gratis offertur, manet firma: qua credens iuſtus & acceptus eſt Deo.

27. Noua obedientia neceſsario nexu cum fide coniuncta eſt. Hæc abſoluitur quatuor partibus, Pietate erga Deum, Caritate erga homines, ſanctimonia & puritate vitæ, & diligentia in officio. Ideò enim fide regeneramur, vt piè, iuſtè & temperanter viuamus.

28. Hæc obedientia à fide profecta, mul-

tum

tum differt ab ea, quæ qualiscunque præstatur ab impijs, iuxta externam Legis literā. Nam hæc literalis, vt ita dicam, obedientia, fecit quidem, vt Paulus esset irrepræhensibilis coram hominibus, cuius tamen cor, priusquam conuersus est ad Christum, mansit impurum. Defuit enim Paulo ante conuersionem fides, & Christi spiritus, sine quibus obedientia erga Legem placere nequit.

Hæc pœnitentiæ membra, si in illu- 29.
stribus exemplis conspiciantur, magis & animos mouebunt, & erunt in promtu tanquam veræ pœnitentiæ pictæ quædam imagines, quæ in oculos incurrunt quodammodo, & deinde in animum transferuntur.

Peccatrix, Luc: 7. audito Euangelio 30.
Christi, quo inuitantur homines ad pœnitentiam, lacrymis testatur pauorem conscientiæ ob peccatum, & odium peccati: fidem suo ad Christum accessu indicat: nouā vitam, officiosa erga Christum, declarat

31. *Latro in cruce, Voce & confeßione publica suum testatur peccatum. Ex fide Christum inuocat, atque gratitudinis erga Deum, & Caritatis erga proximum testimonia edit, atque ita mortificatur carne, & viuificatur spiritu.*

32. *Etsi autem vna est ratio veræ pœnitentiæ: tamen eius modi sunt plures. Est enim pœnitentia impij, et est pœnitentia pij. Vtraque & priuata & publica eße potest.*

33. *Pœnitentia impij est conuersio impij ad Deum, videlicet, cùm impius audiens Euangelium inuitare homines ad pœnitentiam, se coram Deo prosternit in vera agnitione peccati, concipit fiduciam in Mediatorem & meditatur pietatem erga Deum & caritatem erga proximum. Exemplum illustre est in Publicano, Lucæ 18. & in Debitore* 10000. *talentorum, pulcherrima pictura.*

34 *Pœnitentia pij est, qua pius deplorat sua occulta peccata, & lapsus alios, qui*

vel ex infirmitate, vel ignorantia contingunt, erigit se fiducia Christi, petens remissionem, & assiduè crescit in mortificatione Veteris hominis et excitatione Noui. Hæc pœnitentia in multis Psalmis describitur & præcipuè in 15.

Vtraq; priuatìm & publicè fieri potest. 35.
Priuatìm fit, cùm soli Deo te aperis: Publicè, cùm accedit publica pœnitentiæ professio

Verùm de publica sciendum est, quòd 36.
sit duplex, Vnius, & Totius cœtus Ecclesiæ: sed modus diuersus est propter circumstantias.

Publica enim pœnitentia totius cœ- 37.
tus est, quando solennis instituitur pœnitentiæ professio, indicta à magistratu gubernatoribus Ecclesiarum, qualis fuit pœnitentia Niniuitarum, & in nostris Ecclesijs sæpè eius exempla vidimus.

Huius finis est deprecatio iræ Dei 38.
& præsentium seu impendentium malorum, propter admissa scelera. Absoluitur

agnitione peccati et iustæ iræ Dei, fiducia Christi, meditatione pietatis in posterum, & inuocatione sobria & seria.

39. Publica vnius est, cùm aliquis, postquam receptus est in Album ciuium Ecclesiæ, ita suis moribus Ecclesiam offendit, vt senatus Ecclesiæ eum excludere de Ecclesiastico cœtu cogatur, sicut accidit Corinthio qui nouercam pulluerat.

40. Hæc publica pœnitentia eas partes requirit, ex quibus Ecclesia colligere potest eum, qui offenderat, verè resipiscere, & meditari pœnitentiam seriam.

41. Hinc est, quòd veteres huius pœnitentiæ tres numerant partes, contritionem, confeßionem & satisfactionem.

42. Contritio fuit aßiduus dolor exclusi à cœtu Ecclesiastico propter suam culpam, qui dolor depræhendebatur ex lacrymis pœnitentis & petentis redire in gratiam cum Ecclesia. Exemplum est incestuosus Corinthius.

Con-

Confeßio erat publica coram Ecclesia criminis admißi agnitio & detestatio: non fuit enumeratio secretorum scelerum, sed tantùm eius delicti, cuius arguebatur, expositio & deploratio. 43.

Satisfactio constabat duabus rebus. 44.
Vna, vt reus publicè à Parocho verbis castigaretur, in aliorum exemplum: quam ob caußam Græci, hanc tertiam partem pœnitentiæ publicæ, vocarunt ἐπιτίμιον, quemadmodum ex Basilio apparet. Altera, vt reus sua voce & lacrymis, peteret veniam supplex ab Ecclesia, quam offenderat: quo facto satisfiebat Ecclesiæ, adeò quòd Ecclesia lapsum fratrem in gratiam reciperet, ac eum postea omni officio prosequeretur oblita offensæ. Atque hac de caußa Latini hanc partem vocarunt Satisfactionem.

Hæc bono consilio instituta erant & 45.
& conseruabant Politiam Ecclesiasticam sancta disciplina, quæ iam maxima ex

parte

parte non ſine magno detrimento Eccleſiæ Chriſti collapſa eſt.

46. Hoc cum non animaduerterent poſteriores, hanc pænitentiam publicam fecerunt vniuerſalem, non diſcernentes inter eam pœnitentiam, quæ DEO fit, & eam quæ fit Eccleſiæ propter lapſum aliquem, quo ipſa offenſa erat.

47. Hinc factum eſt, quòd Papiſtæ dicant, tres eſſe pœnitentiæ ſalutaris, quæ fit coram Deo, partes: Contritionem, confeßionem & ſatiſfactionem, neq; vllam aliam pœnitentiam agnoſcunt.

48. Contritionem requirebant ſufficientem, cum nulla poßit eſſe ſufficiens: et hanc fingebant remißionem peccatorum mereri: quòd ſanè in Filium Dei ſummè contumelioſum eſt.

49. Confeßionem vocabant, enumerationem peccatorum coram ſacerdote, & hanc neceßariam ad obſolutionem docebant, cùm tamen nuſquam extet præceptum diuinum,

de enumeratione ſingulorum, & enumeratio omnium ſit impoßibilis, ſicut ſcriptum eſt: Delicta quis intelligit?

Satiſfactionem vocabant opus, quo fin- 50.
gebant compenſari pœnas æternas ſeu Purgatorij. Hoc figmentum vnico hoc dicto ſatis refellitur: Fruſtrà colunt me mandatis hominum, vt interim taceam nullum errorem in Eccleſia fuiſſe magis contumelioſum in Chriſtum, vnde tam immenſum errorum Chaos emerſit. Hinc Regnum Antichriſti ſtabilitum eſt, hinc Miſſæ, hinc Iudulgentiæ, hinc pingues culinæ monachorum & ſacrificulorum.

Cùm huiuſmodi ſit doctrina Antichri-
ſti, hoc eſt, Papæ & Papiſtarum, decet 51.
omnes pios eam deteſtari, & gratias Deo agere, quòd lucem ſuam accenderit, ad quam iſtæ Diabolicæ tenebræ euaneſcant.

Non minus Catharorum impium 52.
dogma eſt deteſtandum, qui negarunt poſt

Baptiſma lapſis in manifeſta ſcelera remitti peccata: qui error manifeſtè pugnat cum promiſsionibus Euangelij & exemplis illuſtribus. Nam & Petrus poſt triſtem lapſum receptus eſt à Christo, & inceſtus apud Corinthios pœnitens recipitur à Paulo: & multa alia in ſcripturis exempla extant.

53. Hoc tamen ſummo ſtudio cauendum eſt, ne vel perſeueremus in delictis contra conſcientiam, vel ſimus ſecuri, quaſi parum eſſet Deum peccatis noſtris offendere. Nam vt extant multa exempla miſericordiæ Dei in peccatores, qui ſunt recepti in gratiam, vt Adam, Manaſsis, Dauid Petri, inceſti, &c. Ita etiam horrenda exempla iudicij Dei in peccatores, qui non ſunt reuerſi per pœnitentiam, (vt ſunt Cain, Eſau, Saul, Iudas & innumeri alij) admonebunt nos timoris Dei, in cuius conſpectu nos ambulare cogitandum eſt.

54. Omnium igitur tutiſsimum conſilium

lium est illud Prophetæ: Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid requirat Iehoua abs te: vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, & humiliare te ad ambulandum cum DEO tuo.

IVSTIFICATIO HOMINIS.

PAVLVS DOCTVrus Romanos quænam sit iusticia, qua coram DEO homo consistere possit, duplicis iusticiæ mentionem facit, quarum altera hominem iustum fieri necesse est, qui salutis æternæ hæreditatem adire voluerit. 1.

Harum vnam, iusticiam ex Lege, alteram, iusticiam absque Lege appellat: illam, hominis: hanc Dei esse pronuncians. 2.

Quòd

3. Quòd autem nemo mortalium iustitia Legis coram Deo iustificari possit, firmissimis demonstrationibus astruit: inter quas hæ sex sunt præcipuæ.

4. Prima sumitur ab ipsa natura humana, quæ est impura & contagione peccati fœdata. Iam cum quicquid ab impuro fonte manat, impurum esse necesse sit: quî fieri potest, vt ex natura impura prodeat pura erga Deum obedientia, & plena erga homines dilectio? Cecidimus, inquit Propheta, quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

5. Secunda sumitur ab experientia vniuersali omnium hominum, & à proprio conscientiæ in omnibus hominibus testimonio. Nec minus certa est hæc vniuersalis experientia, nec minus certum est conscientiæ testimonium, quàm certum est per experientiam, ignem esse calidum, & aquam humidam.

Tertia

Tertia ſumitur à iuſto DEI iudicio 6.
punientis omnes homines. Iam autem cùm
nemo puniatur à iuſto iudice, niſi qui re-
us ſit, & omnes homines, etiam infantes,
diuinitus puniantur morbis & morte:
ſequitur omnes homines reos eſſe, & ne-
minem coram Deo ſua obedientia erga Le-
gem iuſtum eſſe.

Quarta ſumitur à Scripturæ teſti- 7.
monijs. Scriptura enim nullum iuſtum eſſe
Legis operibus, & ne vnum quidem, affir-
mat. Si iniquitates obſeruaueris Domine
(inquit Dauid) quis ſuſtinebit?

Vt autem fortiùs concludat Scriptu- 8.
ra, neminem operibus iuſtificari poſſe, adi-
mit homini tria, quæ ad iuſti actionem,
& plenam Legis obedientiam requiruntur:
videlicet, intelligentiam, voluntatem bo-
nam, & vires præſtandi ſpiritualem iu-
ſtitiam, qualem lex Dei requirit.

Quinta ſumitur à qualitate Legis, 9.
& qualitate hominis, quæ ſibi inuicem ad-

uerſantur. Lex enim ſpiritualis : homo, carnalis. Hinc illa Pauli querela iam iuſtificati: O me infelicem, quis liberabit me de corpore mortis huius?

10. Sexta ſumiter à neceſsitate victimæ filij DEI: Si iuſtitia eſt per legem, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. Prioribus quinque vtitur Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos: Sexta in Epiſtola ad Galat: cap: 2.

11. Ex his demonſtrationibus Paulus infert hanc concluſionem : propterea ex operibus Legis nullus homo iuſtificabitur in conſpectu Dei.

12. Hanc confecta & demonſtrata concluſione, videlicet, quòd nullus coram Deo iuſtificari, hoc eſt, iuſtus fieri per opera Legis queat, aggreditur alteram iuſtitiæ formam, quam diuerſiſsimam à iuſtitia Legis facit.

13. Ponit autem has differentias, vt ſuprà admonui : Ex lege : Abſque lege. Iu-

stitia enim Legis, est ex lege, videlicet, cum legi obedientiâ hominis satisfit: iustitia Euangelij est iustitia absq; lege, quo ad hominem iustificandum attinet. Qua differentia Paulus apertè docet, quòd opera hominum neq; sint principium, neq; caussa, neq; materia, neq; forma, neq; consummatio iustitiæ Euangelicæ, qua credentes iustificati consistunt coram DEO.

Hanc constituta differentia inter iu- 14.
stitiam legis & iustitiam Euangelij, longa expositione docet Apostolus, qualis sit res iusticia Euangelij, quæ testimonium habet à Mose & Prophetis.

Summa autem huc redit, quòd ea iu- 15.
stitia non sit in nobis qualitas, sed donum potiùs, quo condonantur credenti peccata, quo imputatur credenti Christi iustitia, quo credens acceptatur ad vitam æternam, gratìs propter Christum.

Vt ergò Legis iustitia est ex opera- 16.
tione hominis, atque ideò hominis dicitur:

ita Euangelij iustitia est ex dono Dei, atque ideò iustitia DEI per fidem Iesu Christi ab Apostolo nominatur.

17. *Hinc constat, quòd iustificatio, de qua Euangelium concionatur, sit hominis credentis in Christum absolutio à peccato, imputatio iustitiæ Christi, & acceptatio iustificati ad vitam æternam, gratìs propter Christum.*

18. *Vt autem hæc iustificationis doctrina à pijs faciliùs intelligatur, definitionem positam in suas partes quasdam retexam. quæ sunt quinq;.*

19. *Prima est, quòd fit mentio fidei, quæ propriè loquendo, non est id quo iustificamur, sed tantùm instrumentum, ac veluti manus, qua iustitia gratuita per Euangelium oblata, accipitur. Ideò fides non magis meretur iustitiam, quàm manus leprosi meretur eleemosynam sibi à pio homine porrectam.*

20. *Qualis autem res sit fides, meliùs*

doceri

doceri non poteſt quàm propoſito exemplo fidei Abrahami, cuius fidem imitari omnes oportet, qui cupiunt iuſtitiæ Euangelicæ, atq; adeò ſalutis æternæ participes fieri.

21. *Abrahamo proponitur voce* DEI *hæc promiſsio: In ſemine tuo (hoc eſt in Chriſto) benedicentur omnes cognationes terræ. Item: Ero Deus tuus & ſeminis tui. Hanc promiſsionem Abraham intelligit: huic aſſentitur: expetit etiam toto pectore promiſſam benedictionem. Et quia ſtatuit* DEVM, *& veracem eſſe, & omnipotentem, firma fiducia recubuit in promiſsionem factam, dans* DEO *gloriam: nihil motus rationibus quas contrà obiecit ſenſus & ratio.*

22. *Hinc efficitur, quòd fides vera ſit notitia, & aſſenſus, & expetitio miſericordiæ promiſſæ: & in eum, qui promiſit, fiducia firma.*

23. *Etſi autem Diaboli, & multi impij habent notitiam & aſſenſum promiſsionis*

 gratiæ:

gratiæ: tamen quia Diaboli promiſsionem non habent, & impij homines viua carent fiducia, non habent veram & iuſtificantem fidem, quæ propria eſt filiorum DEI.

24. Publicanus in Euangelio, & Latro in cruce, nouerunt hanc promiſsionem Euangelij, quòd Chriſtus venerit in Mundum ad ſaluandos peccatores. Huic notitiæ non ſolùm aſsentiuntur, verumetiã expetunt promiſsam gratiam, ac viua fiducia in Chriſtum, quem veracem eſse & omnipotentem per diuina eius opera didicerant, recubuerunt. Eadem ratio eſt fidei etiam in alijs pijs.

25. Deinde ſecundo loco in difinitione fit mentio abſolutionis à peccato, quæ eſt prima pars iuſtitiæ Chriſtianæ. Huc illud Dauidis dictum: Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates. Beatus cui Dominus non imputauit peccatum.

26. Eſt autem abſolutio à Peccato, liberatio hominis credentis ab obligatione

ne mortis æternæ & damnationis ob peccatum.

Quòd huiusmodi absolutio contingat credenti in Christum, testatur Christus cùm ait: Qui credit in filium habet vitam æternam. Qui autem vitam æternam habet, eum à morte & damnatione liberatum esse manifestum est. 27.

Tertio loco in definitione nostra fit mentio imputationis iusticiæ Christi. Huius enim obedientia, nostra fit iusticia, quando eum credimus. 28.

Hoc comprobatur dicto Pauli, 2 Cor: 29.
5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustitia Dei in ipso. Hoc est, DEVS Pater Christum Filium, qui non fuit peccator, fecit reum nostro nomine, tanquam omnia nostra peccata perpetrasset, vt nos fieremus iusti ipsius iustitia coram DEO.

Ad eum ergò modum iusti sumus coram Deo, qualiter Christus fuit pecator. 30.

Vt enim is personam nostram quodammodo suscepit, quò reus nostro nomine fieret, & tanquam peccator iudicaretur, non ob propria, sed aliena delicta, cùm purus foret ipse, & mundus ab omni culpa, pœnamq; subiret, nobis non sibi debitam: ita nos nunc iusti sumus in ipso, non quia operibus nostris satisfaciamus iudicio Dei, sed quoniam censemur iusti CHristi iustitia, quam fide induimus, vt nostra fieret.

31. *Idem docetur Rom: 5. hisce verbis: Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis (Adami) peccatores constituti sunt multi: Sic etiam per obedientiam vnius (CHRISTI) iusti constituentur multi.*

32. *Huc accedit dictum Augustini: Nostra delicta sua delicta fecit, vt suam iustitiam, nostram iustitiam faceret.*

33. *Quarto loco in definitione, fit mentio acceptationis iustificati ad vitam æternam.*

Nam

Nam ideò absoluimur à peccato, ideò imputatur nobis iustitia Christi: vt accepti simus DEO, tanq̃ dilecti filij in Christo Iesu.

Hæc acceptatio non pertinet ad ruinas huius vitæ, sed ad æternam vitam, qua donabuntur omnes in Christo iustificati. Nam hos ita habet Pater caros in dilecto, vt æterna beatitudine eos donare decreuerit. 34.

Postremo loco in definitione annectitur: GRATIS propter Christum. Gratis quidem, vt omnia humana merita excludantur: Propter Christum verò, vt beneficium redemtionis soli filio Dei acceptum feratur. 35.

Hinc apparet cur sancti Patres, Augustinus, Basilius, Ambrosius, Bernhardus, & multi alij vtantur particula, Sola: affirmantes sola fide nos iustificari. Nam voce, Sola, significant nullum eße in nobis meritum iustitiæ: sed nos sola fide eam 36.

nobis verbo ablatam accipere. Non excludit ergò particula, Sola, caußas iustitiæ, quæ extra nos sunt, sed tantùm vnam facultatem in nobis ponit, qua illam iustitiam apprehendimus.

37. *Etsi hæc doctrina iustificationis solidis nititur testimonijs Scripturæ & exemplis: tamen multi omnibus ætatibus, astu Sathanæ, contra ipsam exorti sunt errores: quorum præcipuos recensebimus, & firmis rationibus, sed breuißimè, refutabimus.*

38. *Primus error est Libertinorum veterum & recentium. Hi cùm audiunt hominem gratis iustificari aliena iustitia, nempe Christi, & humana merita & opera non eße caußas iustificationis: securitatem carnalem docent, quasi iustificatis fide, quiduis liceret.*

39. *His ita responsum volumus. Etsi reuera beneficium est gratuitum, & iustificatio distinguenda est ab operibus nostris:*

tamen

tamen cum iustificatione coniuncta est regeneratio, et sanctificatio seu noua obedientia.
Paulus enim apertè dicit: Qui spiritu 40.
DEI aguntur, hi sunt filij Dei. Et Christus: Bona Arbor facit bonum fructum. Qui ergò statuit, hominem iustum esse fide, cuius mala & flagitiosa est vita, sensu communi destitutus esse videtur.
Vtrumq; igitur tenendum est, quòd 41.
& iusti simus imputatione iusticiæ Christi, & iustificati debitores simus DEO, vt non viuamus secundum carnem, sed secundum spiritum. Si enim, inquit Apostolus, secundum carnem vixeritis moriemini.
Discernendam est itaq; inter caus- 42.
sas iustificationis, & qualitates seu proprietates iustificati: Caussa iustificationis est sola gratia in Christo: qualitas iusti ex gratia, & proprietas est, vt iustitiæ fructus edat, iuxta illud: Qui facit iusticiam iustus est.
Hinc

43. *Hinc manifeſtum eſt, quòd horribiliter errent, qui negant bona opera eſſe neceſſaria in iuſtificatis. Etſi enim non ſunt neceſſaria, vt merita iuſtificationis: tamen neceſſaria ſunt, vt fidei fructus, & Nouæ creaturæ propriæ actiones. Siquidem finis iuſtificationis in hac vita eſt, vt ſeruiamus DEO per iuſtitiam, Rom: 6. Poſt hanc vitam, ſalus animæ: & vita beata poſt reſurrectionem.*

44. *Neq; tamen recipimus illorum orationem, qui dicunt, bona opera neceſſaria eſſe ad ſalutem: propter ambiguitatem. Nam ſi ſic eam interpreteris: Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt cauſſa ad effectum: planè falſa eſt. Verùm ſi ſic eam accipis, vt ſit ſenſus: Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt iter intermedium: vera eſt. Verùm quoniam propoſitiones dogmaticæ debent eſſe certæ et perſpicuæ, ſine ambiguitate: iuſtè à quibuſdam fratribus eſt improbata.*

Secundus error pugnans cum vera 45.
ſententia de iuſtificatione, eſt Phariſaicus
& Papiſticus. Phariſæi enim & Papi-
ſtæ non intelligentes iuſtitiam gratuitam,
duplici errore implicantur. Vno, quòd iu-
ſtitiam in operibus collocent. Altero, quòd
traditionum ſuarum obſeruationem, iuſti-
tiam eſſe contendant.

Hunc errorem, quia manifeſtè pug- 46.
nat cum verbo Dei, non eſt quòd eum mul-
tis refellamus. Dauid apertè clamat: Do-
mine ne intres in iudicium cum ſeruo tuo,
quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo om-
nis viuens. Et Dominus poſt Eſaiam di-
cit: Fruſtrà me colunt docentes doctrinas
hominum.

Quòd autem ſuæ ſententiæ patroci- 47.
nium quærant ex Iacobo, nihil eſt. Spiri-
tus idem locutus eſt per vtrumque, qui men-
tiri aut fallere neſcit. Paulus dicit, ho-
minem iuſtificari ſine operibus: Iacobus
dicit hominem iuſtificari ex operibus. V-

trumq;

trumq; verum est, rectè intellectum, iuxta scopum disputatinis vtriusq;.

48. Paulus enim, cùm dicit, hominem iustificari absque operibus, loquitur de effectione iustitiæ. At cùm Iacobus dicit hominem iustificari ex operibus, loquitur de declaratione iustitiæ. Iustificari euim apud Paulum est iustum fieri: apud Iacobum, est iustum declarari. Ille loquitur de principio, vnde sit res: hic, vnde cognoscatur.

49. Tertius error est Iudaicus & Papisticus. Iudæi enim & Papistæ existimant iustitiam Christianam constare fide & operibus simul, tanquam partibus iustitiam Christianam constituentibus.

50. Hic etsi magnus & pestilens est error: tamen magis speciosus est, quàm superior: Sed facilè refutari potest. Nam cùm constat obedientiam CHRISTI esse iusticiam nostram, cuius pars nec fides nostra existit, nec opera nostra: quis compos

compos mentis, Christianæ iustitiæ faciet partes, fidem & opus hominis? 51.

Paulus quoq; hunc errorem refutat, Rom: 10. his verbis. Testificor enim illis quòd zelum DEI habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam, & propriam iustitiam quærentes stabilire, iustitiæ DEI non subiecti fuerunt. Finis enim legis Christus in iustitiam omni credenti.

Hîc Paulus manifestè reiectionis 52.
Iudæorum caußam ponit, quòd voluerint & suam iustitiam, hoc est, sua opera, partem iustitiæ facere, & simul iustitiam amplecti, quæ est ex fide.

Rationem huius rei subiungit: quia 53.
Christus est finis Legis in iustitiam omni credenti. Non est dubium quin Legis finis (hoc est, extremum quòd quærit Lex) sit illos iustificare, qui eam obseruant. Quo minùs aßequatur Lex, impedit non ipsius Legis impotentia, sed carnis

nostræ

nostræ vitiositas, cui demùm ita medetur Christus, vt eius iustitia gratìs nobis per fidem imputata finem Legis consequamur, per illum scilicet iustificati: qui, quia pro nobis Legem impleuit, factus est nobis iustitia, 1. Corinth: 1.

54. Hoc etiam confirmatur Roman: 4. Operanti, inquit, merces non imputatur secundum gratiam, sed datur secundum debitum: at credenti in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius in iustitiam.

55. Hìc Apostolus duplicem iustitiam ponit, quarum vna ab altera est diuersa. Nam habent contrarias caussas. Fidei enim iustitia, qua iustificatur credens, imputatur & gratìs donatur: sed operum iustitia non est gratuita: vt quæ pendeat ex operum merito.

56. Ex his liquet Christianam iustitiam non conflatam esse ex fide & operibus, sed esse ipsissimam Christi iustitiam credenti-

dentibus imputatam, ſicuti ſuperiùs oſtenſum eſt.

Quartus error eſt recens Oſiandri, qui ſtatuit iuſtitia DEI eſſentiali, hoc eſt, iuſtitia, quæ eſt ipſa diuina eſſentia, homines iuſtos fieri, quem errorem, quia obedientiam crucis, qua Chriſtus peccatum noſtrum expiat, & obedientiam Legis, quam Dominus nobis credentibus imputat, extenuat, imò reijcit, non iudicamus dignum longiori refutatione, etiamſi magnos quoſdam patronos habeat. 57.

EXTRVCTIO REGNI CHRISTI.

1. POST LAPSVM primorum Parentum, DEVS decretum edidit de reparatione generis humani, viamq; monstrauit, quomodo homines lapsi erigi possint, vt, è regno Sathanæ vindicati, ciues regis Christi censeantur.

2. Nam cùm Adam lapsus cum sua posteritate, erigere se nequiret: Deus, porrecta manu, illum erexit, facta promissione Seminis contrituri caput Serpentis, hoc est, demolituri opera Sathanæ: vt ita homo in pristinum statum restitutus, Deum per Christum perpetuò celebret.

3. Cùm hoc reparationis mysterium scire perutile sit: illud in quatuor partes distributum explicare conabimur, cui breuem

uem regni Christi descriptionem subijciemus. Nam huic erigendo mysterium reparationis destinatum est.

4. *Partes autem mysterij reparationis, hæ sunt spectandæ. 1. De gradibus actionis diuinæ in reparationis mysterio. 2. De modo reparationis. 3. De officio hominis qui reparandus est, eiusque officij partibus. 4. De salutis nostræ, hoc est, reparationis certitudine*

5. *Quinam gradus sint actionis Dei in hominis reparatione, Paulus ostendit his verbis: Quos præsciuit, eos & prædestinauit conformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres: quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & glorificauit.*

6. *Hîc Paulus quinque actionum gradus in Deo enumerat. Primùm enim præsciuit Deus, quos vult in gratiam propter Christū*

recipere, vult autem omnes eos recipere, qui fide ad Christum confugerint, quantumuis impij antea fuerunt, & infinitis peccatis contaminati. Vt enim lapsus fuit vniuersalis: ita etiam promissio gratiæ absque discrimine statuum, personarum & nationum omnibus facta est.

7. Deinde prædestinauit & ordinauit, quos præsciuit, ad vitam æternam consequendam, absque omni ipsorum merito, sola gratia per Christum reparatorem.

8. Tertiò, præscientiam & electionem per vocationem patefacit. Nam cùm Christus mandat discipulis his verbis: Ite in mundum vniuersum, proclamate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur, Satis declarat consilium suum esse, vt omnes optemperantes voci Euangelij, sint salutis per Christum partæ, hæredes.

9. Quarto loco, vocatos iustificat, hoc est,

est, eos, qui ad Euangelij vocem agunt pœnitentiam, & promißioni gratuitæ credunt, absoluit à peccato, Christi iustitiam imputat, & acceptat gratis propter Christum ad vitam æternam. Neq; enim hæc iustificatio est, aut actio hominis, aut paßio, aut vlla affectio, sed eius, quæ est Christi propria, iustitiæ imputatio.

Quinto loco, glorificat iustificatos, 10.
hoc est, donat beata immortalitate. Hæc glorificatio est plena hominis reparatio, scopus vltimus ministerij Euangelici.

Modus reparationis ad Gal: 4. his 11.
verbis describitur: Vbi venit plenitudo temporis, emisit DEVS Filium suum, natum ex muliere, factum sub Lege, vt eos qui sub Lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus: quia autem estis filij, emisit DEVS Spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem Abba pater.

Initium salutis facit Apostolus ca- 12.

ritatem illam Patris cœlestis immensam, qua Filium suum dedit. Hoc ipsum & Dominus testatur, cùm ait: Sic DEVS dilexit Mundum, vt filium suum vnigenitum daret &c. Deinde redemtionem nostri factam per oblationem Christi asserit. Cum hac coniuncta est adoptio, Spiritus sancti donatio, ac inuocatio.

13. Officium nostrum eiusq; partes, tametsi ex dictis intelligi possunt: tamen vt distinctiùs teneantur, Matthej 13. pulchrè depingi videntur, quemadmodum ex antithesi colligitur. Prima ergò officij nostri pars est oculis videre, hoc est, sentire nostram miseriam, & damnationem intelligere. Secunda, verbum reconciliationis audire & cognoscere, in quo remedium proponitur. Tertia, verbum illud ipsum amplecti, eiq; assensum præbere. Postrema, conuerti ad Dominum vera pœnitentia, ac ita, per totam vitam, fructus dignos pœnitentiæ facere.

In

In certitudine de reparationis effe- 14.
ctu tria sunt spectanda: Ius Christia-
norum de salute consequenda: Securitas
Christianæ mentis de iure salutis: Di-
scrimen inter eos, qui hoc ius habent,
& alios.

Ius adeundi hæreditatem vitæ im- 15.
mortalis, triplex habent fideles, Electionis,
redemtionis & promißionis. Electio
fundata est in filio DEI Domino nostro
IESV CHRISTO: Quare hoc ius
infallibile est. Redemtio est satisfactio pro
peccato, quæ facta est per Sanguinem
CHRISTI, qui est sufficiens λύτρον
pro peccatis omnium hominum. Promis-
sionis verbum sæpißimè Scriptura repe-
tit: Qui credit in Filium habebit vi-
tam æternam. Hoc triplici iure, Fide-
les suas mentes confirmabunt, aduersus
omnes tentationes vndecunque veni-
ant.

Securitas Christianarum mentium, 16.

residet in caritate adoptionis : Sic Deus dilexit Mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam. In veritate promissionis, Qui enim promisit DEVS immutabilis est : Cœlum & terra citiùs transibunt, quàm vnum iota de ipsius promissione : In facultate promissi præstandi, Ad hanc respexit Abraham, cùm tota rerum natura videretur reclamare promissioni diuinæ.

17. *Discrimen inter eos, qui ius habent cœlestis ciuitatis, & alios, duplex est, Internum & externum. Internum est, quòd qui ius ciuitatis cœlestis obtinet, habeat arrhabonem spiritus, hoc est, fidem, motus excitatos à Spiritu sancto, bonam conscientiam, siue, vt breuiùs dicam, qui retinet fidem & bonam conscientiam, habet notas, quæ testantur de iure ciuitatis cœlestis. Contrà, qui hæc non habent adhuc*

huc extra familiam DEI sunt. Externum Interni effectus est. Qualis enim animus est, talis relucet in externa vita & moribus. Nam, iuxta CHRISTI dictum: ex fructibus Arbor cognoscitur.

Quicunque ergò iuxta carnem viuunt 18.
& desideria carnis faciunt, vt nec spiritum Christi habent, nec fidem: ita adhuc sunt in suis peccatis, & reparatio in ipsis nequaquam est incoata.

Hìc non attenditur ratio diuitis & 19.
pauperis, nobilis & ignobilis, clari & obscuri, sacerdotis & laici, domini & serui, masculi & fœminæ: Sed, vt omnes, qui Christo fide & spiritu adhærent, vnum in ipso sunt: ita qui fide & Christi spiritu vacui inueniuntur, serui sunt Satanæ, quantumuis externa religionis larua se inter filios DEI vendicent. Honestus ille aulicus Iohan: 4. inter ciues regni Christi fuit, cùm interim superbus Pharisæus, Satanæ erat mancipium.

20. Regnum Christi triplex est, Potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentia vicit Diabolum & peccatum, vt esset locus gratiæ : per gratiam in fidelibus dominatur, vt viam ad gloriam præparet.

21. Regnum potentiæ, est quo potenter dominatur omnibus creaturis in cœlo, in terra, & apud inferos. Hoc illi commune est cum Patre & Spiritu sancto. Vt enim hæ tres personæ vnus DEVS est: ita vnum, potentiæ regnum : cui nemo resistere potest.

22. Regnum gratiæ, est quo per spiritum & verbum regnat in piorum animis. Huius regni fructus est iustitia, pax, gaudium in Spiritu sancto. Neque venit hoc regnum cum vlla externa obseruatione, hoc est, cum externo quopiam maiestatis splendore.

23. Etsi autem hoc gratiæ regnum, externam & mundanam pompam non agnoscit : tamen habet suam quandam pecu-

liarem rationem in erectione, propagatione, conseruatione, ordine, dominio, seruitute.

24. *Erigitur ab ipso summo architecto DEO, vt Psal: 2. docet. Vnde mens pia fiduciam concipiet, nunquam fore, vt hoc Regnum vllis Satanæ machinis aboleatur. Concutitur quidem: sed inuictum tamen manet. Hoc regnum Christus erigit sceptro verbi sui, Quod vbicunque purè sonat, ibi hoc gratiæ regnum est.*

25. *Propagatur præterea per Verbum, per pios Euangelij ministros, per sanctos Reges & principes, cuiusmodi fuerunt Dauid, Ezechias, Iosias, Iohannes Fridericus, Christianus tertius & alij multi: quales Deus subinde excitare solet, vt sint propagatores sui regni, ac nutritores Ecclesiæ Christi. Atq; hi in beata vita vt splendor firmamenti æternùm splendebunt.*

26. *Huic regno propagando student quoque pij patresfamilias, Consiliarij regnorum*

DEVM

DEVM timentes, imò quilibet in suo statu & ordine, quando vita operibus, consilio, Christi gloriam quærit.

27. *Conseruatur hoc regnum ab eodem qui illud erigit, hoc est, DEO: vnde fiducia concipienda est, de eius firmitudine & stabilitate contra portas inferorum.*

28. *Ordo in hoc regno non est Politicus & Tyrannicus. Non vnus aliquis præest vt in Monarchÿs mundi: sed sunt in eo docentes & discentes, sine dominio vnius in alterum. Omnes pÿ in hac vita potestati politicæ eminentiori subiectos se esse sciunt, cui & honorem debitum præstant, modò nihil imperatur, quòd cum scelere perficitur. Tùm enim sequenda est Regula: Oportet DEO magis obedire, quàm homini..*

29. *Dominium in hoc gratiæ regno vnius Christi est: idque* ἀνυπεύθυνον. *Hic enim solus in suo regno dominatur, nec obnoxius*

noxius est ad reddendam alicui superiori rationem suæ administrationis.

30. *Sceleratus Papa, qui, ab impijssimo Phoca, difficulter admodum dominium in Ecclesiam impetrauit, isto facto satis ostendit, se non Christi seruum esse, sed aduersarium, hoc est, Antichristum. Nec est alius Antichristus expectandus, quàm iste filius perditionis Papa: quem Filius DEI iam cæpit conficere gladio oris sui, & tandem tollet omninò è medio, per suum, omnibus pijs expectatum aduentum, iuxta doctrinam Pauli.*

31. *Restat seruitus præstanda Regi Christo iu suo regno, quam definit sanctus ille rex Dauid, cùm inquit: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Zacharias in suo carmine, collocat hanc seruitutem in iustitia & sanctitate: quibus nos decet seruire Regi Christo, omnibus diebus vitæ nostræ.*

32. *Regnum Christi gloriosum, ad quod*

via

via est regnum gratiæ, spectatur dupliciter. Primùm enim consideratur in ipso Christo Rege: qui postquam surrexit à mortuis, gloriosè suum regnum occupauit, captiuam ducens captiuitatem ascendendo in cœlum, vbi sedet ad dexteram Dei Patris, vnde & redibit iudicatum viuos & mortuos.

33. Deinde spectatur Christi gloriosum regnum in Christi mystico corpore, quod est Ecclesia. Qua ratione tùm demùm perficietur hoc Christi regnum gloriosum, vbi resuscitatos mortuos adduxerit ad æternum Patrem. Tùm enim, vt pij perpetuo conspectu Dei & sanctorum Angelorum fruentur: ita impij, qui gratiæ Christi regno aduersabantur in hac vita, perpetuis flammis cruciabuntur.

34. Hinc ergò admoneantur omnes: Impij quidem, vt cùm adhuc in via sunt, resipiscant maturè, ne subitus eis superueniat interitus: Pij verò, vt constanter

vsque

vsque ad finem perseuerent, expectantes beatam illam spem & illustrem aduentum gloriæ magni Dei ac seruatoris nostri Iesu Christi. Huic sit Regnum, gloria, benedictio, robur in secula seculorum, Amen.

LEX DIVINA

ETSI VOX LEGIS plura complectitur in Scriptura: nos tamen hîc solam eam partem intelligi volumus, quã & à numero præceptorum, Decalogum, et à communi eius vsu, Moralem legem appellamus. 1.

Hæc diuina Lex, quæ & naturæ dicitur, vnà cum primis hominibus nata est: quæ illorum animis impreßa, & Deum colendum, & homines diligendos eße dictat. 2.

3. *Eadem rectißima via est ad vitam. Nam si in eius obedientia perstitißent primi Parentes nostri, æternùm vixißent beati: quia iusti. Verùm, quia eam violarunt, ceßit eis & posteris ipsorum in mortem. Atq; ita mandatum, (vt Paulus ait) quòd institutum erat ad vitam, facit ad mortem. Huc illud Domini ad Legisperitum interrogantem, quid faciat, vt vitam consequatur æternam: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

4. *Lapsis primis parentibus, ita natura hominum deprauata est, vt obedientiam, quam requirit Lex, præstare minimè valeat. Id quòd non solùm arguit vniuersalis experientia, & Scripturæ testimonia testantur: Verumetiam noua via in cœlum monstrata, qui est Dominus noster Iesus Christus, euincit. Nam si ex Lege est iustitia, (ait Paulus) Christus frustrà mortuus.*

5. *Etsi autem hæc Lex præstari non*

potest

potest in hac vita: tamen nec frustrà per Mosen repetita est, nec eius vsus est vulgaris.

6. Hæc igitur Lex, rursus commendata est populo Dei, tribus de caußis. Quarum PRIMA est, vt legis Naturæ autoritas hac noua publicatione confirmaretur. SECVNDA, vt quæ per consuetudinem peccandi, & sceleratorum multitudinem latère cœperant, manifestarentur: ne quis ignorantiam prætenderet. TERTIA, vt constaret certa Deum colendi ratio: ne pij, Ethnicis & Pharisaicis superstitionibus, à vero Dei cultu, abducerentur.

7. Quod autem hæc Lex exarata sit in tabulis lapideis, Symbolicum est. Nam Deus isto Symbolo, non solùm monet, tantam nostrorum cordium duritiem eße, vt non prius lex DEI in ea inscribi poßit, quàm Deus ea suo digito adaptauerit, legemq́ suam ipse ijs inscripserit: verumetiam significari voluit, nulla vetustate abolen-

lendam eſſe obedientiam, quæ in hac Lege requiritur.

8. Huius Legis vſus in hac vita triplex eſt: Externus, internus, ſpiritualis.

9. Primum vſum ideò externum voco: quia ad externum hominem in hac vitæ conſuetudine pertinet. Regit enim hæc Lex externos mores: ſicuti aliæ leges Oeconomicæ & Politicæ, quales traduntur à Philoſophis & Iureconſultis.

10. Hac externa diſciplina nequaquam ſatiſfit Legi Dei, quæ ſpiritualis exiſtit: ſed tantùm vitantur pœnæ ciuiles. Magiſtratus enim non punit eos, qui hanc externam diſciplinam ſeruant: ſed honore potiùs obſeruatores ornat & præmijs, quia ad pacem publicam conſeruandam facit.

11. Hypocritæ tamen & Phariſæi, in hac Legis ſuperficie hærent: & ſe ea iuſtos eſſe coram Deo falſò gloriantes, alios tanquam iniuſtos deſpiciunt et condemnant: quemadmodum Euangelica docet hiſtoria.

Iuxta hanc Legis superficiem Paulus vixit irrepræhensibilis ante conuersionem, dùm in Pharisaismo excelluit supra omes æquales suos. Quo sanè tempore peccatum in eo mortuum fuit: sicuti ipse de se testatur, inquiens: Sine Lege, peccatum mortuum est: Ego autem viuebam aliquando sine Lege. 12.

Donec enim homines tantùm externam faciem Legis intuentur, vt Pharisæi & hypocricæ, dicuntur esse sine Lege, scilicet, reuelante & damnante peccatum: & dum sunt sine Lege, peccatum in ipsis mortuum dicitur: quia ignoratur: non apparet: nec irritantur eius παθήματα per Legem. 13.

Secundum vsum Legis ideò internum voco: quia conscientiam hominis ferit, ostendens, arguens, & damnans peccatum, producens hominem ad tribunal DEI, eumq; maledictionis sententiæ subyciens. 14.

15. De hoc interno Legis vſu ante conuerſionem ad Deum concionatur Apoſtolus, Rom: 7. Et in illuſtri exemplo generalem doctrinam proponit, oſtendens in ſeipſo vim Legis reuelantis & damnantis peccatum.

16. Veniente, inquit, mandato, peccatum reuixit, & ego mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum quod erat ad vitam, ad mortem facere. Nam peccatum, occaſionem adeptum, per mandatum decepit me, & per ipſum occidit.

17. Pulcherrimè in hoc paradigmate Legis vſus, de quo agimus, oſtenditur. Primùm, inquit, Veniente mandato peccatum reuixit, hoc eſt, poſtquam ſenſi mentem Legis, vita mea ad normam Legis examinata: me tranſgreſſorem Legis agnoui, & deprӕhendi me reum coram tribunali Dei.

18. Nam & peccatum, quòd anteà latebat vt mortuum, iam per Legem agnitum, in conſcientia mea reuixit: ac affectiones

pecca-

peccatorum, quæ sunt per Legem, vigebant magis in membris meis.

Hanc hypothesin si ad thesin traduxeris, hæc generalis doctrina emerget. 19.
Lex Dei, vbi homo cœperit suam vitam ad eius normam exigere, peccatum anteà veluti mortuum delitescens excitat: ac in conscientia hominis, affectus peccatorum, qui latuerunt anteà, vigent magis magisq́.

Sequitur deinde: Ego autem mortuus sum, hoc est, me morte & damnatione dignum intellexi: propterea quod Deo obedientiam perpetuam & perfectam, iuxta Legis præscriptum non præstiterim. 20.

Ex peccati ergo cognitione homines in agnitionem iræ Dei, & iustæ suæ damnationis ducuntur: vt, velint nolint, fateantur se mortis sententiæ obnoxios esse. 21.

Et inuentum est, inquit, mihi mandatum, quòd institutum erat ad vitam, ad mortem facere: hoc est, depræhendi mandatum, quod datum erat, vt, qui ei obedi- 22.

 ret,

ret, vitam consequeretur, cedere mihi in mortem, propterea quod eius transgressor inuentus sum. Vt enim obedientibus vita promittitur: ita præuaricatoribus mors est vt stipendium proposita.

23. Hinc patet, promißiones legales annexam habere conditionem implendæ legis: & comminationes pertinere ad eos, qui vel in minimo Legem violauerint.

24. Huius rei ratio subiungitur his verbis: Nam peccatum occasione sumta, decepit me per mandatum, ac per ipsum occidit me: quasi diceret: quòd mortuus sum Legis ministerio, id nequaquam vitio Legis factum est: sed peccati potiùs & innatæ corruptionis culpa. Hoc peccatum per mandatum me decepit, & vt latro quispiam, me è via abductum occidit & spoliauit.

25. Hinc concluditur generalis doctrina, Non eße culpam Legis reuelantis peccatum, si ex agnitione peccati per Legem, euadi-

euadimus deteriores: sed eſſe vitium peccati habitantis in carne noſtra. Nam magis æſtuat & inflammatur in nobis peccatum, quando accedit vox Legis prohibentis, & damnantis peccatum.

Hunc vſum Legis internum, Apoſtolus Corinthijs ſcribens, indicat his verbis: Lex eſt miniſterium mortis, Hoc eſt, facit vt ex agnitione peccati, intelligamus nos morte dignos. 26.

Eſtq́; diligenter conſiderandum cuius mortis ſit miniſterium Lex: cùm mors ſit multiplex. Eſt enim miniſterium mortis hominis, hoc eſt, damnationis hominis ob Legis tranſgreſſionem: Non eſt miniſterium mortis peccati, ſed potiùs vitæ peccati iuxta Apoſtolum: Veniente mandato peccatum reuixit, & ego mortuus ſum, Etſi id fit vitio carnis, vt dictum eſt. 27.

Hinc patet manifeſtè, Legem non prædicare veniam pœnitentibus: ſed pœnam 28.

transgreßoribus. Pœnitentiæ enim prædicatio, medicinam lethali adhibet vulneri, quod inflixit peccatum, & Lex reuelauit.

29. Quòd autem quidam contendunt, Legis eße proprium arguere peccatum, rectißimè quidem id faciunt, vt qui vendicant Legi suum proprium officium contra antinomos, qui duo ademerunt legi Dei: Vnum, quòd non per Legem sit agnitio peccati: Alterum, quòd Lex non sit norma vitæ Christianæ. Verùm cùm inde effici putant Legis eße proprium prædicare pœnitentiam, grauißimè impingunt. Nam quòd Euangelij est proprium, falsò Legi attribuunt.

30. Ego quidem non dubito præcipuam consolationem afflictorum in hoc sitam eße, quòd certò sibi persuadeant, Euangelium eße vniuersalem prædicationem pœnitentiæ, & remißionis peccatorum in nomine Iesu Christi: sicuti ipse Dominus Euangelij summam complexus est, Luc: 24

Duo

Duo enim facit Euangelium: mon- 31.
strat remedium, & ostendit quibus reme-
dium applicatur. Maledictonis sententiæ
omnes homines obnoxij sunt: sed Euan-
gelium monstrat Christum, qui Legi satis-
facit, & transferens in se nostram culpam,
absoluit à reatu pœnitentes.

Cùm autem quidam excipiunt, & 32.
dicunt pœnitentiæ vocem propriè pro con-
tritione accipi, falluntur. Nam conuersio
Prophetis, & μετάνοια Euangelistis, sunt
synonima: nisi quòd μετάνοια notat conuer-
sionis formam: videlicet, quòd non sit quæ-
uis de loco in locum reuersio: sed mentis
mutatio, in qua regeneratur homo, & fit
noua cretura, ac simul fide iustitiam Chri-
sti appræhendit.

Diligenter igitur discernendum est in- 33.
ter accusationem peccati et prædicationem
pœnitentiæ, hoc est, μετανοίας. Illa Legis
est, & præparat ad hanc. Hæc Euangelij
est, in remissionem peccatorum.

34. *Hanc nostram aßertionem, de accusatione peccati, & prædicatione pœnitentiæ, niti Prophetica & Apostolica autoritate manifestum est. Quare qui eam conuellere conantur, Prophetis & Apostolis bellum faciunt.*

35. *Ieremias cap:* 14. *vt iniquitatum notitiam, ad compunctionem impellere testatur, quæ iniquitatum noticia, aliũde eße non potest, quam ex Lege, Per Legem enim agnitio peccati: ita cognitionem fœderis, conuersionis, hoc est, pœnitentiæ fundamentum eße affirmat. Si ergò fœdus, Euangelij est proprium: cur non etiam prædicatio pœnitentiæ, quæ in fœdere fundatur?*

36. *Hoc apertiùs adhuc Threnorum* 2. *ostenditur, vbi Propheta in hunc modum loquitur: Prophetæ tui non aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Est ergò argutio peccati, non prædicatio pœnitentiæ: sed ad eam tantùm*

tùm præparatio quædam, summè necessaria in hoc humani generis veterno.

Petrus Apostolus Actor: 2. ad eun- 37
dem modum discernit inter accusationem peccati, & prædicationem pœnitentiæ, vbi etiam compunctionem à pœnitentia separat. Primùm enim arguit peccatum per Legem, obijciens Iudæis ingratitudinem erga DEVM, & homicidium innocentis Christi, hoc est, violationem primæ & secundæ Tabulæ. Deindè, cùm ad hanc concionem corde compuncti Iudæi dicunt Apostolis: Quid faciemus viri fratres? Petrus respondit, Μετανοεῖτε, hoc est, conuertimini, seu resipiscite, seu pœnitentiam agite. An non hîc Apostolus apertè discernit inter accusationem peccati, compunctionem, & μετάνοιαν? Hanc ne opponit terroribus Legis, & commeritæ damnationi, tanquam anditotum efficacissimum?

Constanter igitur vt accusationem 38
peccati

peccati, tribuimus Legi: ita prædicationem pœnitentiæ, propriam esse Euangelij defendimus: & in hac assertione proprijssimè vtràmque vocem & μετανοίας & Euangelij accipimus.

39. Fateor quidem pœnitentiæ vocabulum durius esse: attamen, quia eo vsa est Ecclesia tot seculis pro eo quòd græcè est μετάνοια, potiùs sensum vocis, quàm originem respicere oportet: ne quis etiam ad Iudæ μεταμέλειαν, hanc vocem referat: quod planè Sycophanticum iudico.

40. Restat tertius vsus Legis, quem ideò Spiritualem appello, quia pertinet ad homines spiritu Dei renatos. His præscribit certam viuendi regulam, iuxta quam viuere contendant, vt Deo ex fide spiritualem cultum præstent.

41. Hîc maximam luctam experiuntur fideles, dum Spiritus in illis condelectatur legi Dei, séq; ad eius normam componere studet: & caro contrà peccati stimulis agitatur

tatur contra Spiritum, vt non, quod volunt faciant renati, sed quod nolunt malum, hoc agant. Sub hac lucta ingemiscentes Sancti, cupiunt liberari de corpore mortis huius, vt tandem liberè possint Deo præstare obedientiam iuxta Legem.

Tametsi autem non possunt renati vel 42.
exuere peccatum inhabitans, vel Deo plenè iuxta Legem obedire: tamen nulla est iam eis metuenda condemnatio: quia sunt in Christo Iesu, & non ambulant secundum carnem, sed secundum Spiritum.

Reliquis autem omnibus, qui non 43.
sunt in Christo, & qui ambulant secundum carnem, manet certa damnatio, donec resipiscant.

Ex his facilè soluitur quæstio, de 44.
abrogatione legis Decalogi, quæ nunquam abolebitur, quoad doctrinam attinet: sed tantùm, quantùm ad eius damnatoriam sententiam pertinet: à qua soli sunt liberi, qui sunt in Christo Iesu, & ambulant

secundum

ſecundum ſpiritum. Nam ſpiritus DEI teſtatur eos filios Dei eſse.

Anno 1574 29. Junii festo petri et pauli in promotione M. Andreae Laurentii, M. Jacobi, M. petri Haggaei theologiae baccalaureorum

EVANGELIVM.

1. EVANGELIVM *propriſsimè definitur vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum in nomine* CHRISTI.

2. *Pœnitentiæ vocabulum hîc accipio cum veteri interprete pro* μετανοίᾳ, *non pro* μεταμελείᾳ, *quam eodem pœnitentiæ nomine vertit interpres.*

3. *Verùm hoc eſt perpetuum diſcrimen apud Euangeliſtas, quòd* μεταμέλεια *ſignificat diſplicentiam cum dolore, ob factum commiſsum:* μετάνοια *verò ipſam conuerſio-*

uersionem peccatoris notat, quæ conuersio fit per fidem in Christum.

Potest autem μεταμέλεια *esse sine με-* 4.
τανοίᾳ, ut in Iuda fuit. Sed nunquam potest μετάνοια *habere locum, nisi præcedat* μεταμέλεια*: ex quo factum est ut prima pars pœnitentiæ, id est, conuersionis habeatur. Ordine enim præcedit conuersionem, sicut nouitas vitæ sequitur, quæ est iustificationis finis in hac vita. Roman: 6.*

Vt autem doctrinam Euangelij a- 5.
pertiùs intelligamus, definitionem positam, in suas retextam partes, examinabimus.

Partes autem hæ sunt. 1. quidnam offerat Euangelium. 2. quibus offerat. 3. qua cum conditione offerat. 4. cuius tandem merito offerat.

Quidnam offert Euangelium? Remis- 6.
sionem peccatorum. Quam autem lætum sit hoc nuncium, tùm demùm intelligemus, si quid præcedat remissionem pecca-

torum,

torum, & quid cum remißione peccatorum coniunctum sit, & quid consequatur, attenderimus.

8. Quid remißionem peccatorum præcedit? Peccatum, reatus, ira DEI, maledictio, tristißima seruitus sub Satana, & obligatio ad æternas pœnas. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea.

9. Dùm ergò Euangelium prædicat remißionem peccatorum, simul prædicat liberationem à peccato, à reatu, ab ira Dei, à maledictione, à tristißimo seruitute Diaboli, & ab obligatione ad æternas pœnas.

10. Quis vel hominum vel Angelorum satis prædicauerit hoc beneficium? A tantis enim malis liberari, est à sempiterna miseria liberari.

11. Quid est coniunctum cum remißione peccatorum? Iustificatio, regeneratio, adoptio, libertas, liber ad DEVM accessus, &

& arctissima quædam cum DEO coniunctio.

Iustificatio est, qua, habentibus remissionem peccatorum, imputatur Christi obedientia, vt sit eorum iustitia, qua iusti apparent in conspectu DEI, adeò vt iam non sint sub Lege, sed sub Gratia. 12.

Regeneratio est, qua Spiritus sanctus iustificatos regignit, vt sint nouæ creaturæ: in qua motus excitat Spiritus sanctus sibi similes, & congruentes ad Legem & voluntatem Dei. 13.

Libertas est, qua manumissi sumus à veteri seruitute, & facti sumus liberi. 14.

Adoptio est, quòd iustificati iam sint Dei filij, exemti à potestate Diaboli, qui efficax est in filijs contumaciæ, hoc est, in ijs, qui non habent remissionem peccatorum. 15.

Liberum accessum ad Deum habent qui filij adoptione sunt facti. Possunt enim DEVM inuocare, & offerre ipsi, sacri- 16.

ficia grata per CHRISTVM IESVM.
17. *Arctißima cum Deo coniunctio inde est, quòd habentes remißionem peccatorum sint membra Christi, illi Spiritu sancto iuncti, vt palmites viti, & membra corpori.*
18. *Hinc est quod Iohannes definit Ecclesiam, Sanctam* κοινωνίαν *cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.*
19. *Quid consequitur remißionem peccatorum? Immortalitas, gloria sempiterna, fruitio Dei in omnem æternitatem, securitas. Breuiter, constans beatitudo & felicitas.*
20. *Hæc quanta bona sint, æstimare est ex collatione malorum, quæ manent non habentes remißionem peccatorum: quæ sunt, Mors æterna, non carens sensu, sed fruitione DEI, qui vera vita est: Sempiterna miseria, cruciatus corporis, vermis conscientiæ, societas cum Diabolo & Angelis eius in omnem æternitatem.*

Qui

Qui ergò mala quæ præcedunt re- 21.
mißionem peccatorum, & quàm dulcis ſit
remißio peccatorum, & quid cum ea con-
iunctum ſit, & quid eam tandem excipiat
in æterna vita, intelligit, cur prædica-
tio remißionis peccatorum, dicatur Eu-
angelium, hoc eſt, bonus ac lætus nunci-
us, ignorare non poteſt.

Quibus offert Euangelium remißi- 22.
onem peccatorum? Peccatoribus, iisq; om-
nibus, abſque diſcrimine ordinum, condi-
tionum & nationum.

Sic enim Veritas dicit: prædicate 23.
Euangelium omni creaturæ, intelligens
per, Omnem creaturam, omnes homines
cuiuſcunq; ordinis, conditionis, & nati-
onis.

Idem ait: Oportet prædicari remiſ- 24.
ſionem peccatorum in omnes gentes, hoc
eſt, omnibus gentibus: idque in hunc fi-
nem, vt gentes fiant participes bonorum
quæ offert Euangelium.

25. *Paulus similiter dicit: Certus est sermo, quòd Iesus venit in hunc Mundum peccatores saluos facere. Item: DEVS vult omnes homines saluos fieri. Vnus enim est Deus, & vnus Mediator DEI & hominum.*

26. *Qui ergò negant gratiam esse vniuersalem, corrumpunt doctrinam Euangelij, & Christo se opponunt: & miserè se ipsos & alios seducunt, conclusiunculis suis perperam ex Scriptura constructis capti.*

27. *Qua cum conditione offert Euangelium remißionem peccatorum omnibus peccatoribus? Cum conditione pœnitentiæ, hoc est, si conuertantur per fidem ad prædicationem Euangelij. Ideò ait: Oportet prædicari pœnitentiam.*

28. *Conditio pœnitentiæ & fidei eadem est. Nam per fidem fit conuersio. Ideò Dominus mandato de prædicando Euangelio inter omnes gentes addit: Quisquis credi-*

crediderit, ſaluus erit: qui verò non cre-
diderit, condemnabitur.

Hæc conditio ſæpiſsimè inculcatur 29.
in Scripturis: Sic Deus dilexit Mundum,
vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt om-
nis qui credit in illum, non pereat, ſed
habeat vitam æternam. Ergò non credens
peribit. Qui enim non credit in Filium,
ira Dei manet ſuper eum.

Vt autem conditio fidei requiritur, 30.
vt applicetur beneficium, hoc eſt, remiſsio
peccatorum: ita conditio perſeuerantiæ ne-
ceſsaria eſt, vt retineatur acceptum.

Ideo autor Epiſtolæ ad Hebræ: dicit: 31.
Participes Chriſti effecti ſumus, ſi tamen
initium fiduciæ eius, vſque ad finem, fir-
mum tenuerimus. Item: Qui perſeuerauc-
rit vſque ad finem, hic ſaluus erit.

Hæc perſeuerantiæ conditio euertit 32.
dogma eorum, qui ſentiunt hominem, qui
ſemel cœpit credere, non poſse amittere fi-
dem: quaſi fides eſse poſsit, vaſtata con-

ſcientia, & expulſo de corde Spiritu ſan-
cto, qui vbicunque ſit, efficax eſt.
33. Porrò cùm fides ſit voluntatis, ce-
ptum eſt quæri, Quomodo ſe voluntas ha-
beat in conuerſione, ſeu in appræhenſi-
one quæ fit per fidem: paſſiuè ne, an a-
ctiuè?
34. Vt ad hanc quæſtionem rectè re-
ſpondeatur, conferenda ſunt plura Scri-
pturæ teſtimonia, qualia ſunt hæc: Hic
eſt Filius meus dilectus, hunc audite. Pœ-
nitentiam agite, & credite Euangelio.
DEVS operatur in nobis & velle & per-
ficere. Spiritus adiuuat infirmitates no-
ſtras. Exuſcita donum quod in te eſt. Con-
tendite intrare per anguſtam portam.
Quoties volui filios tuos congregare, &
noluiſti? Vos ſemper Spiritui ſancto re-
ſtitiſtis. Nolite contriſtare Spiritum ſan-
ctum Dei.
35. Hæc & ſimilia teſtimonia vnà con-
ferenda ſunt, & non vnum aliquod ex
illis

Illis ita arripiendum eſt, vt cætera Sophiſticâ eludantur.

Mandatum eſt vt audiamus vocem filij DEI. Huic mandato obtemperare poteſt hominis voluntas. Verùm quia, dum verbum auditur, voluntas per ſe aſſentiri non poteſt, Spiritus ſanctus adeſt, & mouet voluntatem, vt verbo aſſentiatur. 36.

Hæc voluntas non habet ſe, vt ſaxum, quod violenter trahitur: ſed vt poteſt aſſentiri Spiritui ſancto mouenti: ita ſua contumacia poteſt Spiritui ſancto reluctari. 37.

Deinde, conuerſus & regenitus habet perpetuum opitulatorem Spiritum: vnde poteſt & debet voluntas pijs exercitijs ſe magis magiſq́; excitare: Poteſt etiam Spiritum ſanctum contriſtare, & relabi in priores ſordes. 38.

Quare vt crebræ Prophetarum exhortationes, lectio, meditatio, Sacræ 39.

cœnæ vſus, alacritati voluntatis excitandæ ſeruiunt: ita comminationes & ærumnæ præſentis vitæ, voluntatem veluti refrenare debent, ne Spiritum ſanctum expellat.

40. Habet ergò voluntas hominis ſe, cùm in conuerſione, tùm poſt conuerſionem: partim, paßiuè: partim, actiuè.

41. Abraham accipiens mandatum de mactando filio, omnia, libera voluntate, mandato Dei poſtpoſuit. Quod factum cùm Deus prædicat, ſatis oſtendit voluntatem Abrahæ non ſe habuiße vt ſaxum, ſed verè elegiße obedientiam erga DEI mandatum.

42. In voluntate ſiquidem eſt προαίρεσις, qua ipſa poteſt, pluribus monſtratis, alia præ alijs eligere.

43. Sequitur quod quarto loco propoſuimus, cuiuſnam merito Euangelium offerat remißionem peccatorum pœnitentibus? Ad quod reſpondet Dominus, cùm addit: In nomine meo.

Hæc

Hæc locutio, In nomine meo, vnum 44.
excludit, alterum includit. Excludit me-
ritum hominis pœnitentis: & includit me-
ritum Christi paßi pro nobis et resuscitati.

Porrò triplex meritum Christi est, 45.
videlicet Mortis, obedientiæ & intercessi-
onis.

Meritum mortis Christi abolet pec- 46.
catum, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui
tollit peccatum Mundi.

Quicunque ergò aliunde, quàm à me- 47.
rito mortis Christi, quærit peccati expia-
tionem: puritatem Euangelij corrumpit,
& mortem filij Dei extenuat. Nullum
enim vnquam peccatum aboleri potest, ni-
si virtute sanguinis Christi. Ideò autor
Epistolæ ad Hebræ: ait. Christus semel
oblatus est, ad multorum exhaurienda pec-
cata. Item: Sanguis CHristi emundat
conscientias ab operibus mortuis. Item:
Sine effusione Sanguinis nulla fit remis-
sio.

48. Meritum obedientiæ Christi, qua videlicet legi Dei satisfactum est, nobis confert iustitiam. Nam Christus suam obedientiam nobis imputat, qua iusti appareamus in conspectu Dei.

49. Ita enim Paulus scribit: Christus est finis Legis in iustitiam omni credenti. Item: Quemadmodum vnius inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita vnius (Christi) obedientia, multi sunt constituti iusti.

50. Qui ergò in alia quauis re collocat iustitiam, qua iusti sumus coram Deo, quàm in obedientia Christi credenti imputata, abolent Euangelium, & Christi beneficium non, vt par est, æstimant.

51. Meritum intercessionis est, quo reconciliamur DEO. Christus enim solus est Mediator DEI & hominum, & solus intercedit, solusq; exauditur.

CONVENI-

ENTIA ET DISCRIMEN LEGIS ET EVANGELII.

VM IDEM DEVS sit autor & Legis & Euangelij, fieri non potest, vt sibi Lex & Euangeliũ repugnent: modo finis principalis & vltimus vtriusq; doctrinæ, rectè consideretur. 1.

Idem enim planè requirit Deus, & Lege & Euangelio, si finem spectemus vltimum, videlicet, plenam, perfectam, & spiritualem iustitiam, quæ est via vitæ æternæ. Nam sine perfecta iustitia, hoc est, integra obedientia erga legem Dei, nemo vitam ingreditur. 2

Verum si modus quæritur, quo peruenitur ad finem Legi & Euangelio communem, maximum discrimẽn inter Legem & Euangelium apparebit. 3.

4. Deus ſiquidem Lege ſuá requirit, vt homo ipſe Legem operibus impleat, quò operibus Legis iuſtificatus, vitam ingrediatur.

5. Hoc Deum velle ſua Lege, promiſſio benedictionis Legi addita, indicat. Præterea ſententia illa: Qui fecerit ea, viuet in eis. Idem confirmatur verbis Domini, dicentis: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

6. Verùm quoniam conditio Legi addita: Si fecerit ea homo, viuet in eis, homini eſt impoſsibilis (nemo enim mortalium, iuxta communem naſcendi Legem natus, legi Dei perfectam obedientiam præſtare poteſt) omnes homines ſententiæ damnatoriæ Legis primùm in Paradiſo latæ, deinde hominum mentibus impreſſæ, & de nouo promulgatæ in monte Sina, ſubiacent, donec finem Legis, hoc eſt, perfectam iuſtitiam conſequantur, qua coſiſtere coram tribunali Dei iuſti Iudicis poſsint.

Cùm igitur homo finem Legis suis vi- 7.
ribus aßequi haud potest: Deus ex mera
sua bonitate, Euangelium proponit de filio
suo, qui factus homo, Legem impleuit per-
fectè, adeò vt sententia Legis perfectè iu-
stus iudicatus sit: teste ipsius gloriosa re-
surrectione.

Hanc suam iustitiam, quæ est Legis 8.
perfecta obedientia, filius Dei (cuius om-
nes actiones & passiones infiniti sunt va-
loris) omnibus in se credentibus imputat,
vt habeant ex imputatione, quod Lex re-
quirit, hoc est, plenam & perfectam iusti-
tiam, quæ est via ad beatitudinem.

Hoc autem ita eßе Paulus sæpè o- 9.
stendit. Rom: 5. Vnius (scilicet Christi)
obedientia, iusti constituentur multi. 2. Cor:
5. Eum qui non nouit peccatum, fecit pec-
catum, vt nos fieremus iustitia Dei in eo.
Hoc est, ipse factus est reus nostro peccato,
& nos facti sumus iusti ipsius iustitia.
Quod Augustinus rectè intellexit, cùm di-
ceret:

ceret : *Nostra delicta sua delicta fecit, vt suam iustitiam nostram iustitiam faceret.*

10. Sed quid clariùs dicto illo Pauli Roman: 10? *Christus est finis Legis in iustitiam omni credenti*, hoc est, omnis qui credit, habet quod Lex requirit, nempe iustitiam, non quidem à se factam, sed sibi imputatam, qua perfectè iustus coram tribunali Dei apparet.

11. Huius iustitiæ imputatæ credenti, illustre paradigma Paulus se ipsum statuit Philippen: 3. cùm ait : *Existimo omnia damnum esse propter eminentiam cognitionis Christi Iesu Domini mei, propter quem omnium iacturam feci, & arbitror, vt σκύβαλα, vt Christum lucrifaciam, & comperiar in eo non habens meam iustitiam, nempe quæ est ex Lege, sed eam quæ per fidem est CHristi, iustitiam, inquam, quæ est ex Deo per fidem.*

12. Hîc Paulus disertè distinguit inter iustiti-

iustitiam Legis & Euangelij. Legis iustitia est, cùm homo ipse Legem præstat. Euangelij iustitia est, cùm Deus imputat iustitiam credenti, quæ imputata iustitia, est obedientia Legis à filio Dei præstita, quam ipse imputat, & gratis donat in se credentibus. Promißio enim Euangelij, conditionem fidei requirit.

Est ergò hæc iustitia hominis cre- 13.
dentis, donum Christi. Nam si homo ipse potuißet iustificari Lege: Christus non mortuus fuißet, vt Paulus docet, Gal: 2.

Habemus ergò, & in quo conueni- 14.
ant Lex & Euangelium, si finem respicimus, nempe in eo, quòd vtraq; doctrina requirat iustitiam, viam vitæ æternæ, & in quo discrepent, videlicet in modo obtinendæ istius iustitiæ. Lex enim requirit ab homine propriam hominis iustitiam, quam ipse facit: Euangelium offert alienam, nempe, Christi, fide accipiendam, vt isto pacto legi Dei satisfiat.

Papistæ

15. *Papistæ autem, vt hanc dulcißimam doctrinam & mysterium solo verbo Dei Ecclesiæ reuelatum, de modo obtinendæ iustitiæ quam Lex requirit, obruant, clamant nos Deum Tyrannidis accusare, vt quem Legem impoßibilem dediße doceamus: Sed ipsi potiùs repræhendendi, qui non rectè discernunt inter Deum et Tyrannum, qui in Legibus suis, omnibus caußis differunt, ita prorsus, vt in nulla conueniant.*

16. *Nam, si caußam efficientem & finalem spectes: in DEO, efficiens est iustitia: finis autem, misericordia. (Matt: 18.) In Tyranno, efficiens malitia est: finis, crudelitas. Si materiam & formam consideras: Deus, sancta, iusta & salutaria ex fide facienda in gloriam Dei imperat: Tyrannus contrà, profana, iniusta, perniciosa.*

17. *Præterea Lex & Euangelium etiam in hoc conueniunt, quòd vtraque doctri-*

na peccatum arguat, etsi diuersimodè. Vtrumque enim rectè dicitur. Lex arguit peccatum: Euangelium arguit peccatum: Sed illa, per se & propriè: hoc, ex consequenti & per accidens.

Lex enim cùm dicit: Maledictus 18.
omnis, qui non manserit in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, manifestè omnes homines peccati arguit, eosq; reos coram tribunali Dei peragit, donec prodeant Christi ornati iustitia. Euangelium autem, quoties Christum nominat panem vitæ æternæ, lucem mundi, saluatorem in se credentium, donatorem vitæ æternæ, agnum Dei tollentem peccata mundi: toties ex consequenti sequitur, omnes argui reos peccati, & damnari, qui ad Christum non confugiunt, & in eum non credunt. Quod Iudæi optimè ex concionibus Christi intellexerunt. Ex quo factum est, quòd tam rabiosè se Christo opposuerint, vt qui eorum peccata eis ob oculos posuerit.

19. *Adhæc differunt Lex & Euangelium etiam hoc modo: Lex prædicat iram & maledictionem: Euangelium contrà, Gratiam & benedictionem. Lex monstrat culpam & pœnam: Euangelium prædicat remißionem culpæ, & absolutionem à pœna. Lex morbum & ægrotum: Euangelium medicum & remedium indicat.*

20. *Æternæ enim maledictioni Legis, Euangelium opponit prædicationem* μετανοίας, *id est, pœnitentiæ, seu, conuersionis, & promißionem vniuersalem & gratuitam de remißione peccatorum, & de acceptatione coram Deo, & vitam æternam propter Filium Dei, Mediatorem.*

21. *Quia igitur solum Euangelium nouit remedium contra maledictionem Legis, solum etiam prædicat pœnitentiam in nomine Christi: & non Lex, quæ nihil planè de remedio contra maledictionem, & mortem æternam nouit.*

22. *Facientibus quidem Legem, quales nulli*

nulli sunt, benedictionem promittit Lex: non autem facientibus Legem, quales omnes sumus nobis relicti, maledictionem minatur, neque vltra hos terminos se Lex extendit.

Hinc iam intelligi potest, quid sit 23.
iustificare, Legis sententiâ, & quid iuxta Euangelium. Iustificare, Legis sententiâ, est Deum, defendente Mose, & propria hominis conscientia excusante, hominem legis obseruatorem, seu, impletorem, innocentem dicere, iustum pronunciare ac vitæ æternæ, vt benedictum à Deo, adiudicare. Atque hoc pacto solus Christus, Deus & homo, iustificatus est.

Iustificare, iuxta Euangelium, est 24.
Deum, intercedente Sacerdote Christo, hominem pœnitentem à reatu absoluere, propter λύτρον *solutum à Christo, iustũ pronunciare propter iustitiam Christi illi imputatam, ac vitæ æternæ, vt Filium dilectũ in dilecto gratis propter Christum, adiudicare.*

25. *Quicunque igitur prædicationem pœnitentiæ, non subyciunt soli Euangelio, confundunt has diuersas actiones, tempore & ordine distinctas: Accusare peccatum, & prædicare pœnitentiam: nec rectè perpendunt discrimen Legis & Euangelij.*

26. *Pœnitentia enim cùm pro* μετανοίᾳ *ponitur, vsu veteris interpretis, propryssimè est conuersio hominis ad DEVM, per fidem in Iesum Christum, quæ, vt sequitur compunctionem ob peccatum: ita causa est nouitatis vitæ. Hoc plurima Scripturæ testimonia conuincunt. Luc: 16.* πιστεύειν *et* μετανοεῖν *pro eodem ponuntur. Paulus distinguit dolorem secundum Deum à pœnitentia, cùm dicit: Dolorem secundum Deum operari* μετάνοιαν *ad salutem. Christus* μεταμέλειαν *præcedere conuersionem affirmat. Baptista, nouitatem vitæ vocat fructum pœnitentiæ dignum. Petrus* μετάνοιαν *compunctioni subycit, & ante nouam obedientiam collocat.*

Hæc

Hæc testimonia clarißimè ponunt ob 27.
oculos quid sit pœnitentia, seu, μετάνοια,
nempe, conuersio hominis, agnoscentis iram
Dei propter peccatum, ad Deum, per fidem in Iesum Christum.

Verùm cùm tres nominantur pœniten- 28.
tiæ partes, Synecdoche est, cuius hæc est ratio. Contritio neceßariò præcedit conuersionem quæ fit per fidem, & nouitas vitæ neceßariò comitatur conuersionem. Quare vt omnia complecterentur doctores Ecclesiæ, bono consilio tradiderunt tres eße partes pœnitentiæ, idque respectu finis, qui est in hac vita seruire Deo in iustitia & sanctitate vera.

Harum partium prima, Contritio, 29.
(id est dolor cordis, ex agnitione peccati, & sensu iustæ iræ Dei, & iustæ damnationis nostræ conceptus) antecedens pars pœnitentiæ rectè dicitur.

Secunda, formalis, videlicet, conuer- 30.
sio per fidem, seu, fides ipsa, (quæ est læ-

titia cordis ex agnitione misericordiæ Dei, & fiducia remißionis peccatorum propter meritum Christi, per Spiritum sanctum, ad prædicationem Euangelij, excitata) rectè appellatur.

31. Tertia, consequens pars dici potest, Noua obedientia, quæ est alacritas cordis ad obediendum Deo, à spiritu adoptionis accensa.

32. Etsi autem agnitio peccati ex Lege est: tamen prædicatio pœnitentiæ non est Legis, sed Euangelij propria. Siquidem agnitio peccati, seu, dolor ob peccatum, non est ipsa pœnitentia, seu, conuersio, sed parasceue quædam ad pœnitentiam, seu, pars, vt diximus, antecedens, quæ Deo non placet, priusquam fide temperetur, Quod cùm fit, sacrificium Deo gratum existit, iuxta illud: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Item: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

33. Porrò cùm Papistæ vtrumque, hoc est,

est, Decalogum & Euangelium, Legem operum definiunt, vt illa sit imperfectior, hoc perfectior Lex, vt quæ non tantùm manum, verumetiam animum cohibeat: satis declarant se nunquam didicisse quid sit Euangelium.

Neque enim ex interpretatione Le- 34.
gis, qua Christus corrigit corruptelas Pharisaicas, efficient, quòd Christus sit nouus legislator: neque quia ait: Hoc est præceptum meum vt diligatis vos inuicem, definiuisse Euangelium putandus est: sed cùm dicit: Oportet prædicari pœnitentiam & remißionem peccatorum in nomine meo, in omnes gentes, Euangelium propriißimè definit.

Discernendum est igitur, inter do- 35.
ctrinam de Christi beneficio proprio, quæ est Euangelium de pœnitentia & remißione peccatorum: &, de officio nostro debito, quod est ex fide præstare Deo nouam obedientiam.

36. *Hæc noua obedientia Deo præstanda, cultus DEI Spiritualis est, & sacrificium ipsi gratissimum, cuius quidem materiam Lex, formam verò Euangelium monstrat.*

37. *Est autem forma veri cultus Dei, opus quodlibet lege DEI præceptum ex fide fieri, in gloriam DEI principaliter: cuius tamen intermedij fines, plures esse possunt, quorum regula, Fides & Caritas esse debent.*

OBEDIENTIA NOVA.

OBEDIENTIA propriè est mandati superioris promta & debita executio 1

Obedientia noua dicitur, quæ est nouorum hominum, qui per fidem & Spiritum DEI nati sunt filij Dei, vt Deo seruiant in iustitia & sanctitate vera. 2.

Hîc ergò duo ante omnia tenenda sunt. Primum, Vbi nullum est mandatum, ibi nulla obedientia: Secundum, vbi non præcedit noua natiuitas, obedientia præstari nequit, nisi seruilis. 3.

Duo sunt quæ renatum ad obedientiam Deo præstandam meritò flectere debent, Obligatio, & Finium excellentia. 4.

Obligationis obedientiæ erga Deum quatuor sunt modi. 5.

6. Primus, obligamur vt creatura creatori. Est enim æternum debitum gratitudinis (quæ in obedientia posita est) creaturæ erga creatorem.

7. Secundus, obligamur vt serui Domino. Si Dominus ego sum, vbi timor meus?

8. Tertius, obligamur vt filij patri. Si pater ego sum, vbi honor meus? Cùm ergo nos sumus filij Dei, non solùm creatione, verumetiam regeneratione: par est, vt Deum tanquam Patrem optimum, vera obedientia colamus.

9. Quartus, obligamur vt grati erga benefactorem. Cùm ergo Dei beneficia erga nos sunt omnium maxima: debetur illi profectò maxima gratitudo, quæ in mandati ipsius promta executione cernitur.

10. Gradus obedientiæ erga Deum in genere sunt duo, videlicet, Dilectio DEI, et dilectio proximi. Horum singuli habent gradus inferiores iuxta Decalogi præcepta.

Dilectio DEI concipitur ex notitia 11.
paterni affectus in Deo erga nos : nasci-
tur ex fiducia Christi : crescit per Spiri-
tum fidei : roboratur cogitatione cumuli
beneficiorum Dei, corporalium & spiritu-
alium : cernitur in obedientia sub cruce,
& in sanctitate vitæ, quæ tametsi perfe-
cta præstari nequit : tamen placet, quia
filij sumus.

Dilectio proximi habet caussas, Man- 12.
datum Dei, vinculum naturæ & gratiæ,
& necessitatem consequentiæ. Qui enim
dicit se Deum diligere, & proximum
suum odit, mendax est : & caritas DEI
in eo non est.

Finis obedientiæ est adeò multiplex, 13.
vtilis & necessarius, vt qui eo non moue-
tur, ne hominis quidem titulo dignus sit,
nedum filij Dei. Distingui autem pos-
sunt fines commodè hoc modo.

Primus, vt fideles sua obedientia te- 14.
stentur se renunciasse Sathanæ hosti Dei,
ac

ac Deo se subiecisse ad obediendum ipsi per iustitiam & sanctitatem veram, in ipsius gloriam, iuxta stipulationem in Baptismo factam.

15. Secundus, vt fideles testentur se esse socios castissimorum spirituum in cœlo, qui Deo semper assistunt, vident eius faciem parati ad imperata ipsius exequenda. Ob hanc caussam fideles orantes dicunt: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra.

16. Tertius, vt fideles testentur se esse socios omnium timentium nomen DEI in terra cum Dauide, qui ait: Socius sum omnium timentium nomen Domini, & custodientium mandata eius, Psal: 119.

17. Quartus, vt fideles, cùm sint templum Dei, offerant in eo holocaustum & thymiama, & ornent cornua Altaris frondibus & floribus obedientiæ.

18. Quintus, vt opera obedientiæ in filijs Dei & fratribus Iesu Christi sint veluti

υνθήματα quædam militaria, quibus Chri-
ſtiani teſtentur ſe militare ſub vexillo
Ducis ſui Ieſu Chriſti, contra peccatum &
Diabolum.

Sextus, vt bona opera ſint fulcra 19.
bonæ conſcientiæ, quæ fidei quoddam pro-
pugnaculum eſt, ne ipſa patiatur naufra-
gium. Vaſtata enim conſcientia per con-
tumaciam erga Deum, fidei fit naufragi-
um, vt Paulus docet.

Septimus, vt alij inuitentur exem- 20.
plo. Ideò ſcriptum eſt: Sic luceat lux
veſtra coram hominibus: vt, cùm videant
veſtra bona opera, glorificent patrem ve-
ſtrum, qui eſt in cœlis.

Octauus, vt obedientes præmia tem- 21.
poralia & æterna conſequantur, iuxta
promiſſionem: quam promiſſionem non
ſolùm licet, verumetiam oportet intueri,
& ſcire Deum non eſſe vanum in ſuis pro-
miſſis.

Porrò, huic noſtræ ſententiæ de obe- 22.
dientia

dientia erga Deum, tria genera hominum aduersantur. Quidam enim plus tribuunt obedientiæ hominis, quàm par est: quidam plus, quàm decet, adimunt: quidam planè destruunt.

23. Plus tribuunt obedientiæ hominis Papistæ quàm par est, cùm fingunt opera esse caussas iustificationis coram Deo, & merita vitæ æternæ. Vtrumq; pugnat cum Paulo, qui docet obedientiam erga Deum, esse finem iustificationis: & vitam æternam, donum Dei per Iesum Christum.

24. Plus adimunt obedientiæ quàm par est, qui clamant eam non cohærere cum fide, nec esse necessariam: cùm tamen Christus, & Paulus dicant nos debitores esse: & natura fidei sit, per dilectionem operari: sitq; nota discipulorum Christi, se mutuò, exemplo Christi, diligere.

25. Destruunt rationem veræ obedientiæ Monachi, cùm mandata hominum definiunt

unt obedientiam erga DEVM, qua Deus colitur, contra Esaiam & CHristum, qui testantur Deum non coli mandatis hominum.

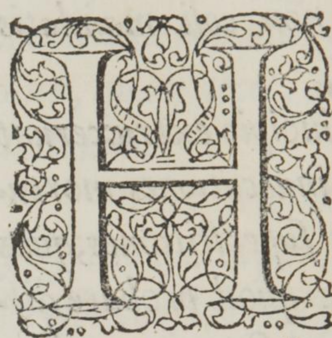
26. Ex hoc falso principio extruxerunt Mißas, Indulgentias, inuocationes mortuorum, & alias multas superstitiones, quas cultum Dei definiunt: quod probare difficiliùs ipsis erit, quàm Oceanum cribro exhaurire.

27. Præsertim, cùm ista omnia pugnent cùm obedientia erga Deum, & inobedientiæ seu contumatiæ sint subycienda.

28. Est enim inobedientia contra Deum, quadruplex: videlicet, non facere imperata: facere imperata, sed non debito modo ac ordine: facere contra interdictum: & comminisci cultus, præter mandatum Dei.

CVLTVS

CVLTVS DEI.

1 OMINES AD prædicationem Euangelij (quæ est pœnitentiæ & remißionis peccatorum in nomine Christi) conuersi & spiritualiter renati, DEO spiritualem quendam cultum debent, quem soli credentes & intelligunt & præstare poßunt.

2. Philosophi quidem omnibus ætatibus se torserunt, in tradenda huius cultus ratione: & quidam ex illis, vt Socrates, Plato, Xenophon, &c. multas præclaras gnomas reliquerunt: sed nullus eorum scientiam colendi DEVM veram monstrauit.

3. Nam, etsi principia quædam huius cultus naturæ lumine viderunt Philosophi: tamen, priusquam ad rem deuentum est,

n horribiles demersi tenebras, & se, & uæ doctrinæ sectatores miserè deceperunt: ıc à vero DEO aberrantes, creaturas & Dæmonia coluerunt, sicuti cum historia mundi Paulus Apostolus testatur.

Verùm de tenebris istis suam Eccle- 4.
siam educit Dominus, prætensa verbi sui lucerna, sicuti sanctus ille rex Dauid testatur, cùm inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

Huius lucernæ splendore, quæ ad sub- 5.
tantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæprecium est: ne vel cum Philosophis vmbras inanes sectemur: vel de vno errore in alium cum Monachis, spreta lucerna cœlesti, feramur.

Sunt autem quatuor, quibus probè ex 6.
verbo Dei perceptis, solida cultus Dei scientia haberi potest. 1. Regula, ad quam tanquã ad Lydium lapidem exigendus est cultus Dei. 2. Fundamentum. 3. Definitio seu ratio. 4. Cultus Dei in suas quasdam formas sectio.

7. *Regula cultus Dei generalis est hæc: Nullus cultus DEO acceptus est, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinat, ac homini commendat.*

8. *Hanc regulam vox Dei apud Esaiam, & Dominus in Euangelio confirmat, cùm inquit: Frustrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes* ἐθελοθρησκείας, *hoc est, cultus quos, homines, bona, vt dicunt, intentione excogitant. Huc accedit quòd Paulus disertè pronunciat, impossibile eße placere DEO sine fide. Et rursus, Quicquid non est ex fide, peccatum est.*

9. *Hanc ergo regulam teneant pij, & quiduis potiùs patiantur, quàm vt sinant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocrisi & Sophistica eripi. Nam ea amißa, omnis superstitionis & idololatriæ ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.*

Vsus huius Regulæ est multiplex. 10.
Primùm enim, eâ stabilitur autoritas Legislatoris DEI. Nam vt in Republica, vbi liberum est cuilibet condere Leges pro suo arbitrio, autoritatem supremi Domini vilescere necesse est: ita etiam in Ecclesia Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Ecclesiæ obtrudunt. Quare cùm hanc autoritatem sibi soli vendicat Dominus in Primo præcepto: caueat puluis & cinis, ne sibi honorem diuinæ maiestatis vsurpet.

Deinde, hæc regula liberat nos ab er- 11.
rore Ethnico, Pharisaico & Papistico: ne cum illis, sine modo, superstitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

Præterea, nos animat hæc regula, 12.
ad audacter contemnendas, & detestandas omnes Paparum, ac Monachorum Regulas ac Leges, quas volunt Ecclesiæ obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet.

Quare vtut speciosæ sunt humanæ Leges, de cultibus, quos ignorat verbum Dei, securè à pijs omnibus contemnantur ac vitentur, non secus atque serpens, qui in Paradiso decepit Euam.

13. Donec enim steterit vox DEI, & regula, quam sequimur : fieri non potest aliud, quàm vt omnes cultus, quos non tradit verbum Dei, sint cultus Dæmoniorum, quemadmodum & Paulus testatur.

14. Sequitur secundo loco fundamentum cultus DEI, quod in quouis homine, volente DEVM ritè colere, iactum esse oportet. Huius fundamenti duæ sunt partes: Cognitio Dei, & Cognitio nostri.

15. Cognitionem Dei consequimur duabus rebus, nimirum verbo & testimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ, docent nos, quòd Deus sit fons omnis virtutis, iustitiæ, sapientiæ, veritatis, salutis : quòd Deus sit ad iuuandum promtus sua natura: quodq; illi soli omnis gloria sit tribuenda.

Quòd autem hæc DEI cognitio sit pars fundamenti cultus Dei, teſtatur ipſe DEVS, Eſaiæ 19. Cognoſcent Ægyptij Dominum in die illo, & facient ſacrificia & oblationem, vouebuntq́ vota Domino, ac reddent.

Cognitio noſtri, quam dixi alteram 16.
partem eſſe fundamenti cultus DEI, ex trium rerum contemplatione petenda eſt: nimirum ex fine creationis: ex virium præſentium æſtimatione: ex facilitate lapſus in peccatum.

Finis, docet officium, quod eſt refer- 17.
re imaginem Dei in ſyncera pietate, & iuſtitia vera. Vires præſentes, docent, quòd præſtare Deo debitam obedientiam minimè valeamus: Lapſus frequentes, nos admonent fragilitatis noſtræ & infirmitatis

Harum rerum conſideratio non hy- 18.
pocritica, facit, vt omnem gloriandi materiam abijciamus, & nos ſoli diuinæ boni-

tati committamus, omni fiducia ſalutis coniecta in filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nam ipſe fons ille eſt, de quo Pater cœleſtis vult nos aquas ſalutis haurire.

20. Tertio loco propoſui cultus Dei definitionem certam tenendam eſſe, qualis eſt hæc: Cultus Dei eſt opus mandatum à DEO, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter.

21. In hac definitione ſunt tria, quæ neceſſariò coniuncta ſunt in vero Dei cultu: Opus præceptum, Fides, Celebratio Dei. Nam ſi vnum ex his demſeris, actio quantumuis ſpecioſa, non habet rationem cultus Dei.

22. Opus præceptum, eſt materia cultus Dei, ſine qua cultus Dei eſſe non poteſt. Verùm ſi quis peregrinam materiam ſubſtituat, cultus DEI non erit. Vt inuocatio Sanctorum eſt opus, Celebrare miſſam eſt opus, Roſarium peragere eſt opus: ſed

ſed, quia à DEO non ſunt præcepta, non poſſunt eſſe materia cultus Dei, ſed impiæ potiùs ſuperſtitionis.

Secundum, quod neceſſariò requiritur in ratione cultus Dei, eſt fides. Nam opus præceptum non eſt cultus, niſi fides ſit eius effectrix. Caſtus fuit Xenocrates, caſtus fuit & Ioſeph, vtrique caſtitas erat præcepta: Sed quia ille fide vacuus erat, eius caſtitas non fuit cultus Dei: huius verò, quia fides prælucebat, cultus DEO gratiſſimus, qui in gloriam DEI in tota Ægypto ceſſit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit; Scipionis, minimè. 23.

Quòd autem fides neceſſariò requiratur, vt quæ formet opus, multæ ſunt rationes. PRIMA, Nullum opus placet, niſi priùs perſona placeat: placet autem fide. SECVNDA, Opus non placet niſi ſit iuſtum. Nunc autem vt perſona iuſtificatur fide: ita opera, quæ facit iuſtificatus, 24.

catus, iusta habentur propter fidem. TERTIA, Fides facit, vt voluntarium sit nostrum obsequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. QVARTA, Fides facit vt opus externum sit spiritualis cultus. Oportet enim omnem DEI cultum spiritualem esse. QVINTA, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes superstitiones. SEXTA, Fides tegit defectus operum, & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

25. Proinde omne opus, cui non prælucet fides, siue præceptum sit, siue liberum: impurum, superstitiosum, carnale est. Impurum, quia ex impuro corde proficiscitur: Superstitiosum, quia non regitur fide: Carnale, quia spiritu CHRISTI destituitur.

26. Pharisæus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit castus, fuit sobrius, ex iustè partis vixit. Hæc, si præceptum

antùm consideres, præclara fuerunt omnia: sed, quia vacuus erat fide, omnia ista sunt impuritate animi contaminata, atque adeò, abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemosina, castitas, sobrietas, iustitia placuerunt Deo, vt spiritualis cultus. Nam prælucebat fides.

Hinc facile est iudicare, quid sit sen- 27.
tiendum de operibus, quæ Papa vt cultum Dei, Tyrannide, Sophistica, & hypocrisi tuetur: qualia sunt, Monastica vita, vota impuri celibatus, aqua lustrali aspergi, inungi vnguento pontificio, inuocare Sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergô, adorare reliquias Sanctorum, missare pro viuis & mortuis, circumgestare panem, reponere panem intra cancellos vt adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia sunt apertissimi characteres Antichristi.

Huiusmodi itaq; Papalia opera qui 28.
ponit in cultu Dei, quid sit cultus Dei nunquàm

quam didicit. Nam nihil in ijs eſt, quod ad cultus DEI rationem pertinet. An non apertè contra regulam ſupra traditam pugnant? An non omnibus partibus deſtituuntur, quæ requiruntur in vera cultus DEI ratione? Quare iſta relinquamus Sathanæ Toparchæ, hoc eſt, Antichriſto: & nos ſequamur facem verbi DEI, quæ ſola nos veram viam cultus ſalutaris monſtrat.

29. Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, vt opus præceptum, ex fide factum, tendat in celebrationem gloriæ Dei. Vt enim à fide proficiſci debet omnis cultus DEI: ſic tendat in gloriam Dei principaliter neceſſe eſt: ita vt gloria Dei ſit vltimus finis operis.

30. Hoc confirmatur Eſaiæ dicto: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Et Dominus apud Matth: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt glorificent

Patrem

Patrem vestrum cœlestem. Huc & illud Augustini aduersus Iulianum: Noueris itaque non officijs, sed finibus, à vitijs discernendas esse virtutes. Officium autem est, quod faciendum: finis verò, propter quod faciendum est. Cùm itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, sed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

Etsi autem vltimus & principalis 31.
finis cultus DEI, est gloria DEI: tamen nihil prohibet gradus esse mediorum finium, qui vltimo destinantur. Dauid militat, vt defendat ciues: defendit ciues, vt incolumis sit Respublica: vult incolumem rempublicam, vt doctrina religionis conseruetur, & propagetur: idq; ideò, vt Deus glorificetur.

Postremum quod spectandum in cul- 32.
tu DEI proposui, est eius in suas formas seu potiùs modos sectio. Hæc sectio ideò obseruanda est diligentiùs, quia non solùm osten-

ostendit quàm latè pateat cultus Dei: verumetiam errorem eorum confutat, qui ociosos homines, propterea quòd non attingant rempublicam, solos Deum in suo ocio colere existimant: quasi non multò meliùs militi, iudici, marito &c. pateret via ad colendum DEVM, quàm ocioso ventri, qui fumos auro commutat.

33. In vniuersum itaq; cultus DEI duplex est: Internus & externus, quorum posterior sine priore, cultus rationem non habet. Prior, est animi: posterior est corporis.

34. Vterque DEO iustè debetur. Nam quoad animam, creauit hominem ad imaginem suam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit, ac conseruat. Huc illud Pauli: Glorificate DEVM in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

35. Vt internus cultus est motus cordis purificati fide, congruens cum lege DEI: ita

ta externus est actio externa, quæ motu ordis regitur, congruens ad normam vountatis DEI. Vterque differentias recit iuxta gradus præceptorum Decalogi, & discrimina vocationum in statibus à DEO approbatis, hoc est, in Oeconomico, olitico, & Ecclesiastico. Hi enim tres stàus, soli approbantur à DEO, cum omnius artibus & officijs, quæ faciunt ad eoum incolumitatem conseruandam.

Hæc varietas cultus diuini, non euer- 36.
t quod suprà tradidimus, videlicet, quòd mnis cultus Dei sit spiritualis. Hæc enim differentia non sumitur à qualitate operis, ed à qualitate animi, qui agitur spiritu Dei. Propter hunc spiritus motum, omne pus factum ex fide in celebrationem Dei, licitur & est, spiritualis cultus.

Solos enim hos cultores requirit Pa- 37.
er cœlestis, teste Filio, qui eum colunt in Spiritu & veritate, hoc est, qui veris moibus Spritus sancti aguntur ad præstan-

dam

dam DEO obedientiam, cùm communem cum omnibus pijs, tùm propriam cuiusque in sua vocatione.

BONA OPERA.

1. NECESSE EST rectè doceri Ecclesiam Christi de bonis operibus, & eorum de necessitate. Nam vbi hîc erratur, magnas tenebras in reliquis doctrinæ partibus sequi manifestum est.

2. *Sex autem quæstiones sunt, quæ ex verbo DEI rectè explicatæ, clarè docebunt quid sit piè sentiendum de bonis operibus, & omnes errores, cùm veterum, tùm recentium apertè refellent.*

3. *Quæstiones autem hæ sunt. Prima, Quænam opera docenda sint & facienda. Secunda,*

ecunda, Quomodo fieri possint. Tertia, uomodo placeant. Quarta, Quænam sint ussæ bonorum operum. Quinta, Cur pro- issiones additæ sint bonis operibus. Sexta, Quoniam omnes homines habent peccatum, eritò etiam quæri potest, quorum homi- um obedientia placeat, & quorum non.

DE PRIMA QVÆ- stione.

Cùm quæritur quæ opera docenda et 4.
cienda sint, duo inprimis perpendere o-
rtebit: Qui nos simus, quibus benè a-
ndi incumbit necessitas, & quisnam ille
i, benè operando, placere studebimus.

Cùm nos intuemur, nostra corruptio 5.
bis in mentem veniet, qua nostra mens
obscurata est, vt nec quid DEO pla-
at, nec quid ipsi displiciat per nos intel-
ramus. Quare extremæ erit insaniæ, si
s velimus opera excogitare, quibus nos

DEVM colere ſine eius mandato ſtatue-
rimus, præſertim cùm ipſe dicit: Fruſtrà
me colunt mandatis hominum.

6. At ſi Deum intuemur, eius maie-
ſtas nobis in mentem veniet, quæ nos me-
ritò reuerentiæ erga ipſum admonebit, ex
quo fiet, vt hoc ſolùm illi placere ſtatua-
mus, quod ipſe ſuo præſcribit nobis verbo.

7. Huc illud Ezechielis: In præceptis
patrum veſtrorum nolite incedere, nec iu-
dicia eorum cuſtodiatis, nec idolis eorum
polluamini. Ego Dominus Deus veſter, in
præceptis meis ambulate, & iudicia mea cu-
ſtodite, & facite ea. Et illud Ieremiæ: Spe-
culatorem dedi te domui Iſraël: audiens
ergò ex ore meo ſermonem, annunciabis
eis ex me.

8. Hinc manifeſtè concluditur, nec alia
opera docenda aut facienda eſſe, quàm
quæ nobis verbo ſuo DEVS commendat,
quorum Epitome eſt Decalogus.

9. Hæc concluſio euertit omnia Papi-
ſtarum

tarum & hypocritarum deliramenta, qui Ecclesiæ Christi suas obtrudunt traditiones: quarum multæ, manifestè pugnant cum voce Dei, & sunt doctrinæ, vt Paulus loquitur, Dæmoniorum.

DE SECVNDA QVÆstione.

Postquam mens pij hominis edocta 10.
est, quænam opera sint facienda, mox in hac humana fragilitate, quærit, Quomodo fieri possint? Hîc cùm alij aliter respondeant, necesse est id quærere, in quo mens pia tutò acquiescere potest.

Christus dicit discipulis suis: sine 11.
me nihil potestis facere. Loquitur enim de salutaribus actionibus, quæ dici bona opera possunt. Et Paulus dicit, sine fide impossibile esse placere Deo. Et idem: Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.

Ex hisce testimonijs luce clariùs pa- 12.
tet, quòd hæc ordine requirantur, vt bona

opera fieri poſint. Primùm, Chriſti cognitio. Secundò, Fides, quæ eſt viua in Chriſtum Mediatorem fiducia, qua homo ſola iuſtificatur. Tertiò, Viuificatio, quæ fit cùm Chriſtus, ad prædicationem Euangelij, Spiritum ſuum in nos effundit: ſine quo perſimiles ſumus arido ramo. Cùm autem in Chriſtum credimus, nouæ vires acquiruntur, iuxta illud: Qui ſperant in Dominum, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquila, current & non laborabunt, et ſi laborabunt, non deficient.

13. Sine ergò notia Chriſti, fiducia in CHRISTVM, & viuificatione per Spiritum ſanctum, ne incoari quidem poſſunt bona opera, nedum fieri aut conſummari.

14. Damnandus ergò error eorum eſt, qui vel à profanis Ethnicis fieri bona opera poſſe, quæ Deo placeant, exiſtimant: vel puris naturalibus, vt loquuntur, & vi liberi arbitrij præſtari Deo obedientiam

clami-

lamitant: vel bona opera hominum in cau-is iustificationis hominis coram DEO nu-nerant. Nam fieri non posse bona opera, nisi à iustificatis ostendunt dicta quæ ad-luximus. Quare Papistæ, qui hominem co-am DEO operibus iustificari conten-lunt, manifestè confundunt ordinem cau-sarum & effectuum.

DE TERTIA QVÆ-stione.

Postquàm pius edoctus est, quomodo 15.
fieri poßint bona opera, proximè quærit, quomodo placeant, Ad quam quidem quæ-stionem in genere dico, ea placere in con-uersis, à quibus solis etiam fieri poßint.

Vt autem hæc quæstio determinetur 16.
distinctiùs, quatuor ordine sunt spectanda. Primùm enim statuendum est de perso-na, quòd ea fide reconciliata & iusta sit propter Christum gratis. Deindè fatendũ est, quòd persona fide iusta non dum Legi

ſatiſfacere poßit. Nam hærent etiam in pijs multa interiora peccata. Tertiò, perſona iuſtificata cum Paulo & Dauide deplorabit hanc immunditiem: repugnabit malis affectibus, qui ſubinde etiam in ſanctißimis ſuboriuntur: precabitur veris gemitibus cordis, ne Deus ſibi ſordes, quibus inuoluitur, imputet. Quartò, Etſi has ſuas ſordes agnoſcit perſona fide iuſta: nihilominus ſtatuet, quòd & DEVS poſtulet incoatam obedientiam, & quòd placeat hæc incoata obedientia propter Chriſtum, iuxta illud Petri: Offerte hoſtias ſpirituales acceptas Deo propter Chriſtum, qui & propitiator eſt, & nunc pro nobis interpellat.

17. *Hinc proinde & hoc ſequitur, quòd noſtra obedientia non placeat, vel propter dignitatem operis in ſe, vel ob perfectionem, vel propter ordinem & ſtatum hominis. Non enim magis placet Apoſtoli Petri opus quàm Cornelij aulici. Quare manifeſtus*

nifestus error Monachorum est, qui putant sanctitate ordinis & status opus commendari.

DE QVARTA QVÆstione.

Multi non pessimi, cùm audiunt ho- 18.
minem coram DEO fide sola iustificari absque operibus (vt Ambrosius loquitur) Mosis & naturæ, quærunt caussas bonorum operum, quibus homines meritò ad benè operandum accendi & impelli debent, Ad quam quæstionem ex scripturis respondere oportet, quæ tres caussas grauissimas bonorum operum subinde inculcat, quæ sunt: Necessitas, Dignitas, Præmium. De quibus sigillatim quid sentiendum sit, breuiter indicabo.

Necessitas quintuplex statui potest: 19.
Mandati, debiti, fidej, conuersionis, & vitationis pœnarum, quarum quælibet tanta est, vt nos meritò ad benè operandū impelleret.

20. Necessitas mandati est, quòd necesse sit, vt creatura obtemperet creatori. Cùm ergò Deus seriò & seuerè obedientiam erga se mandat : quis non videt bonorum operum studium pijs esse necessarium ? in præceptis inquit, meis ambulate : & Paulus : hæc est voluntas DEI, sanctificatio vestra.

21. Necessitas debiti, Rom : 8. indicatur his verbis : Debitores sumus non carni, sed spiritui : non sumus nostri iuris, sed eius qui redemit nos suo sanguine, 1. Cor:6

22. Necessitas fidei, scilicet retinendæ & fouendæ, commendatur pijs à Paulo: Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Item: milita militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam dum repulerunt, circa fidem naufragium passi sunt.

23. Necessitas conuersionis hoc dicto confir-

confirmatur: *Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Cùm igitur fit conuersio, simul viuificatur homo fide, per Spiritum sanctum. Nam conuersioni regeneratio coniuncta est, quæ est incoatio nouæ vitæ, quæ est noua lux, sapientia, & renouatio imaginis Dei in iustificatis.

24. Necessitas vitandi pœnas confirmatur Dauidis testimonio. *Propter iniquitatem, inquit, corripis filios hominum.*

25. Dignitas in hoc sita est, quòd credentes, sint filij Dei. *Dedit enim omnibus qui credunt, hunc cœlestem honorem, vt sint filij Dei*: quòd sint templum Spiritus sancti viuentis: quòd Christus in credentibus habitet: quòd Pater, Filius & Spiritus sanctus ad ipsos veniat, et in ipsis mansionē faciat: quòd Christi sint membra.

26. Econtrario cogitetur quantum scelus sit, si filij Dei imaginem hostis DEI referant: Quantum periculum sit, templum

DEI Sathanæ fœtore conspurcare: quàm immane sit, Spiritum sanctum è suo exturbare hospitio.

27. *Filiorum ergo DEI cùm sit proprium, patrem imitari cœlestem, qui dicit: Sancti estote, quia ego sanctus sum: Et Paulus ait nos ad Sanctitatem vocatos: quis non videt, quòd sanctos summum deceat sanctimoniæ studium?*

28. *Præmium præstitæ obedientiæ sepiùs in Scripturis promittitur pijs: Vnde Moses, in istis molestijs, quas tulit vltra quadraginta annos, respexisse ad remunerationem scribitur.*

29. *Etsi autem fide promissionis sola, se iustum coram Deo statuit Moses: tamen extra iustificationem, etiam ad alias promissiones respexit. Nam cùm Deus obedientibus suæ voci promittit præmium: debet pius promissionem fide amplecti, & expectare mercedem promissam.*

30. *Verùm hoc interea cauebit pius, ne*

cum

rum Agamemnone iactet sua opera, & eorum dignitate nitatur : sed potiùs gratiam promissionis intueatur, statuatq́; sibi non dari mercedem, propter operis valorem, sed propter promissionem ex gratia.

Hæ caussæ bonorum operum quas re- 31.
censuimus satis ostendunt, quòd & bona opera sint necessaria, & quòd qui bonorum operum sint expertes, potiùs porcis Epicuri, quàm gregi Christi sint annumerandi.

DE QVINTA QVÆstione.

Cùm opera à pijs facta non solùm 32.
debita sint seruorum officia, verùmetiam imperfecta & contaminata, quæri meritò potest, Cur DEVS bonis operibus tam magnificas promissiones adiecerit ? Quare huius rei caussas inquirere operæprecium est: vt ijs cognitis magis ad benè operandum excitemur. Possunt autem caussæ quinque statui.

33. *Prima, vt promißiones completæ, ſint teſtimonia prouidentiæ DEI. Vult enim ſciri Deus, & bona corporalia res eſſe à ſe creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Ipſe eſt vita tua & longitudo dierum tuorum, In diebus famis ſaturabuntur, diuites eſurierunt, timenti autem Dominum non deerit vllum bonum.*

34. *Secunda, vt ſint teſtimonia quòd Deus etiam in hac vita velit ſeruare Eccleſiam. Huc illud: Pietas habet promißionem præſentis vitæ & futuræ.*

35. *Tertia, Deus non ſolùm vult neceßitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione: Verumetiam hæc bona vult fide peti & expectari, & in hac petitione & expectatione, fidem, ſpem, patientiam & ceteras virtutes creſcere.*

36. *Quarta, vult Deus promißiones de neceſſaryjs huius vitæ, eſſe commonefactio-*

nes

es de promißione gratiæ. Nam fidem, ua agnoſcit Filium, & accipit reconciliationem, oportet ſemper prælucere in petitine corporalium rerum: et quidem propter Filium, cæteræ promißiones æditæ & ratæ ſunt. Hæc omnia comprehenduntur in dicto. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Quinta, vult Deus ſciri vtrumque, 37.
Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci, & taen inter ipſa pericula mirabiliter ſeruari hac vita: vt vniuerſa admiranda conruatio Eccleſiæ, & omnes mirandæ libeationes ſint teſtimonia præſentiæ Dei in Eccleſia: vt dicitur Num: 14. Vt ſciant Egyptij, quòd tu Domine ſis in hoc populo. Ioſue 3. Sciatis quòd Dominus Des in medio veſtri ſit. 1. Reg: 17. Vt iat omnis terra quòd ſit Deus in Iſraël. Iſaiæ 37. Ecce nunc Dominus Deus ſalabit nos de manu Zennacherib, vt cognoant omnia regna terræ, quòd tu ſolus ſis Dominus.

DE

DE SEXTA QVÆ-
stione.

38. Cùm omnes homines habeant pecca-
tum, rectè quæritur, quorum obedientia pla-
cet & quorum non? Præsertim cùm scri-
ptum sit: DEVS peccatores non exaudit.

39. Hæc quæstio soluitur, adhibita distin-
ctione duplicis peccati. Est peccatum, quod
fit à volente & sciente contra conscienti-
am, quale in Christianis esse non potest.
Est peccatum, quod non fit contra consci-
entiam. Huius generis sunt vitiosi affe-
ctus, peccata ignorantiæ, omißiones, &
suborientes interdum dubitationes, quibus
peccatis sancti repugnant, & credunt ea
deleri propter Christum.

40. Quicunque peccatis prioris generis in-
dulgent, abyciunt fidem & vastant con-
scientiam, Quare illorum opera sunt abomi-
nationes coram Deo. Verùm qui posteriori
generi obnoxij sunt, & retinent tamen fi-
dem & bonam conscientiam, illorum obe-
dien-

dientia propter Christum, cuius renati sunt Spiritu, placet, & est cultus DEO gratissimus.

OPERA CARITATIS.

QVONIAM in proximis nostris assertionibus, de bonis operibus in vniuersum, et eius causis disseruimus: hîc libet quoddam certum genus operum, videlicet Caritatis erga proximum proponere: quò magis piorum animi permoueantur ad caritatis opera sibi mutuò præstanda. 1.

Hîc tria mihi expendenda videntur. 2.
Primùm, quibusnam rationibus impelli & permoueri quisque debeat ad præstandum proximo ex caritate officium. Deinde, quæ genera operum caritatis sint præcipua. Tùm

Tùm quæ regulæ ſpectentur, ad quas opera proximo præſtanda, ſunt exigenda.

3. Etſi autem rectè obedientiæ erga Deum quintuplex ſtatuitur neceſsitas, nempe, Mandati, debiti, fidei, conuerſionis & vitationis pœnarum: tamen in hoc certo operum genere, tria vtiliter conſideranda puto, quorum cogitatio nos ad præſtanda proximo caritatis officia impellet, illa autem tria hæc ſunt: Efficiens, obiectum, finis.

4. Efficientia tria. Primum, mandatum Dei, cui omnes creaturas parêre oportet. Deus enim & Legem dilectionis impreſsit animis hominum, & ſerium mandatum edidit. Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Hæc dilectio ſi vera eſt, ex corde ſyncero manat, ore comprobatur, & opere, cum res poſtulat, conſignatur.

5. Secundum efficiens, eſt fides. Hæc enim, vt Apoſtolus teſtatur, efficax eſt per Caritatem. Nam dum credens donatur

Spiritu

Spiritu Christi, non potest fieri, quin pro natura istius Spiritus ducatur. Quisquis enim Spiritu Christi donatus est, Christi quoque affectus quodammodo inducit. Hinc Dominus certam suorum notam tradidit: *In hoc cognoscent homines, quòd sitis mei discipuli, si vos inuicem dilexeritis.*

Tertium efficiens est, exemplum Christi. Non enim tantùm spiritu Christi ducuntur fideles, verumetiam intuentur suum ducem CHristum, & nihil ducunt pulchriùs, quàm in omni vita eum, tanquam formam quandam vitæ, sibi proponere. Qualis enim Dominus, talis & seruus esse solet. 6.

Huc illud cuiusdam Patris: *Omnis CHRISTI actio, nostra est instructio.* Quòd sanè dictum vt verissimum est: ita multa absurda continet, si eidem instructionis generi accommodetur. 7.

Vt itaque rectè applicari poßit ad 8.

nostri

nostri instructionem, illud obiter declarandum duxi. Actio Christi est triplex, Miraculosa, piacularis, & moralis. Harum quælibet nostra est instructio, sed diuersimodè.

9. Miraculosa enim Christi actio instruit nos de veritate verbi Christi, vt eum veracem esse sciamus, non instruit nos, vt ipsum imitemur agendo. Quis enim potest imperio morbos pellere? Quis potest voce mortuos excitare? Quis sine fame ieiunabit totos 40. dies & noctes? Qui proinde hoc genus actionum imitari velit, simia potiùs, quàm discipulus Christi censendus est: præsertim si peculiaris ratio non accesserit, vt in Prophetis & Apostolis.

10. Piacularis actio adeò Christi est propria, vt qui eius vel minimam portionem sibi vendicauerit, in Christum sit contumeliosus. Christus enim solus natus & datus est nobis, vt sua piaculari actione nostrum peccatum expiet. Impius ergò, crudelis

delis & sacrilegus est Papa, qui suos vnctos & rasos, mißando & cantillando, peccatum expiare putat.

Moralis CHristi actio instruit, & imitationem requirit. Vult enim Christus, vt in formanda vita ipsum imitemur. Hinc illud: Exemplum meum do vobis. Item: Diligite vos inuicem, sicuti ego dilexi vos. 11.

Etsi autem dilectionis mandatum, si legem in se spectes, natum est cum natura, & postea lege Mosis promulgatum: tamen propter formam hanc nouam, Sicut EGO dilexi vos, à Christo nouum mandatum appellatur. 12.

Quicunque igitur Christum, vt dominum, veneratur: debet etiam ipsum, vt exemplum, imitari. Nam qui contrà facit, & dono excidit, & se discipulum Christi mentitur, Etsi hæc imitatio non in perfectione, sed in conatu posita est. 13.

Obiectum caritatis, est proximus no- 14.

ſtro opere & auxilio indigens. Hic corde, lingua & opere iuuandus eſt. Ita enim Lex dicit: Dilige proximum tuum &c.

15. Christus interrogatus à Phariſæo, quis nam ſuus eſset proximus, pulcherrima imagine reſpondit, & Phariſæum (qui tantùm inter proximos numerabat eos, qui vel de ſe eſsent benemeriti, vel qui alioqui aliqua ſingulari neceſsitudine eſsent ſibi deuincti, nihil minus ſtatuens, quàm alienigenas, & nihil de ſe boni meritos, pro proximis habendos) deducit eò, vt ſponte confiteatur, quod anteà non ſtatuit, Affirmat enim Samaritanum, qui Iudæo ſaucio opem tulit, veri proximi officium præſtitiſse.

16. Hinc patet omnem hominem proximum noſtrum agnoſcendum eſse, qui noſtra ope & auxilio indiget, Etſi ſocietatis ſeu proximitatis non ſunt ſemper iidem gradus, pro quorum diuerſitate variat non parum obligatio.

Duplex

Duplex enim proximitatis ratio est, 17.
Vna est naturalis, alia spiritualis. Illa qui-
dem nobis communis est cum omnibus ho-
minibus, non solùm pijs, verumetiam Eth-
nicis, Turcis & Iudæis. Hæc verò filio-
rum Dei est propria, & magis obligat.

Naturalis illa proximitas tribus 18.
constat. Primùm enim homo homini pro-
ximus est ratione creationis. Omnes enim
simul in vno Adam creati sumus, quantum
quidem ad substantiæ nostræ originem at-
tinet. Deinde, homo homini proximus est
ratione similitudinis. Nam omnes & ho-
mines sunt, & ad imaginem Dei primùm
creati. Tùm respectu communis vitæ et hu-
manæ societatis, in qua vnus alterius opera
indiget. In hac vitæ societate multi sunt
particulares gradus, partim ex affinitate
& cognatione, partim ex similitudine offi-
ciorum, partim ex alia quauis necessitudine.

Hæc naturalis hominum inter se copu- 19.
latio, meritò monere nos deberet caritatis

mutuæ, id quod etiam Philosophi saniores viderunt. Nam ideò ratione & sermone præditos esse homines docent, vt possit alter alteri, quod rectum & bonum esse nouit, sermone explicare: vt ita mutuis officijs inter se coalescant, ac se inuicem iuuent.

20. Spiritualis societas est tantùm Christianorum inter se. Huius quadruplex est necessitas. Prima, est regenerationis. Nam ex eodem semine verbi diuini nati sunt filij Dei. Secunda, est mystici corporis. Nam membra sumus vnius corporis, cuius caput est filius DEI saluator noster. Tertia, est vocationis communis, qua ad vnitatem Spiritus in vinculo pacis vocati sumus, Ephe: 4. Quarta, est futuræ gloriæ & communis hæreditatis cœlestis, qua vnà fruemur in omni æternitate.

21. Hæc Spiritualis copulatio & coniunctio satis arguit, quomodo Christianos erga se inuicem affectos esse deceat. Quid

pulchrius, quàm filios Dei se mutuo amore complecti? Quid conuenientius, quàm membra eiusdem corporis se inuicem caritate fouere? Quid suauius, quàm donatos eodem Christi spiritu vnanimes esse ac studere communi commodo? Quid dignius, quàm cogitatione futuræ gloriæ & æternæ societatis cum æterno Deo & Sanctis omnibus, angelis & hominibus, excitari ad mutuam beneuolentiam?

Qui hoc duplici humanæ societatis 22.
vinculo, Naturali & Spirituali, non permouetur, ne hominis quidem titulo est dignus, nedum Christianus dicatur.

Iam spectentur fines operum carita- 23.
tis, qui sunt quatuor. Primus, gloria Dei. Nam DEVS, cùm vltrò citróque certant beneficijs sui filij, glorificatur et prædicatur. Secundus, refocillatio mutua membrorum eiusdem corporis. Tertius, ædificatio aliorum. Nam cùm alij alios inuentur studiosos esse fraternæ caritatis,

incitantur exemplo. Quartus, remuneratio. Deus enim promisit remunerationem ei, qui vel haustum frigidæ aquæ dederit discipulo Christi.

24. Dominus Luc. 6. quatuor genera operum caritatis, quæ perpetuò pijs in conspectu eße debent, suis commendare videtur.

25. Primum est, corde non iudicare perperàm de proximo, sed candidè potiùs de ipso sentire, semperque meliora de ipso sperare. Neque tamen hæc eò pertinent, vt fideles prorsus cœcutiant, & nihil discernant inter Paulum et Neronem, Sed tantùm affectum caritatis postulant, vt fideles amanter affecti erga se inuicem, se ipsos frenent & non titilentur cupiditate in aliena vitia, plus quàm requirit pietas, inquirendi.

26. Secundum est, ore non condemnare, sed potiùs benignè de proximo loqui, & sine calumnijs, omnia in meliorem partem interpretari. Hìc tamen nec verum testimoni-

stimonium contra criminosos ferre, nec sontes ex verbo DEI & Legibus, iuxta vocationis nostræ rationem condemnare, prohibemur.

Tertium est peccanti in nos & de- 27.
precanti culpam condonare offensam. Ita enim ait Dominus: Remittite & remittetur vobis. Huius dicti sensus est, facturum esse Dominum, vt qui se facilem, humanum & æquum præbuerit fratribus, eandem sentiat erga se clementiam aliorum, vt begnignè & amicè ab ipsis tractetur.

Quartum, indigentibus fratribus ad- 28.
esse consilio & opere. Consilio, quoties illis à recta via aberrare contingit: Opere, aliàs egentibus dando largiùs eleemosynam, aliàs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab ipsis non expectemus.

Mutuare enim cum expectatione si- 29.
milis officij, vulgare officium est, etiam inter Ethnicos & peccatores. Quod etsi

in se malum non est: tamen aliquid vltrà requirit Dominus ab ijs, quos in suam familiam recepit.

30. Regulæ, quas in præstandis operibus caritatis intuebuntur fideles, sunt tres: Verbum, Fides, Caritas ipsa. Hæ enim tres regulæ modum continent præstandorum officiorum.

31. Verbum sit hoc, exempli gratia: Bibe aquam de cisternis tuis & fluenta de medio putei tui: fontes tui deriuentur forás, sint tibi soli & non alienis tecum. Hoc Solomonis dictum tria continet præcepta: Primum, de vsu facultatum, videlicet, quòd quilibet debeat, suis facultatibus vti in suum commodum, prout ratio sui status requirit. Secundum, de liberalitate erga indigentes. Non vult vt solus omnia deuores, sed vt nonnihil conferas in vsus aliorum. Tertium, de facultatum possessione. Non vult vt ita profundas res tuas, vt ipse posteà turpiter egeas, ex

ex nimia profusione ad mendicitatem redactus.

Fides intuetur & mandatum Dei & 32.
promissionem. Mandato quidem vrgetur ad caritatis officia fidelis: Promissione verò paterna allicitur, vt hilariter præstet officium quod debet.

Caritas mutuis afficitur commodis 33.
& incommodis: gaudet cum gaudentibus: dolet cum dolentibus: & membrorum συμπαθείᾳ *quadam ad succurrendum indigentibus & affectis membris, excitatur.*

Quicunque ergo fide præditus est, 34.
& verbum DEI veneratur, facilè ex caritatis fonte scientiam hauriet communicationis mutuæ & officiorum, quæ sibi mutuò debent eiusdem corporis membra.

1. TSI OMNES pij vnam communem vocationem habent, nimirum, vt ſint ciues regni DEI, Deum celebrantes : tamen vt alia membra eiuſdem corporis, alias habent functiones : ita in Eccleſia, quæ eſt in hoc Mundo, aliam alij habent vocationem.

2. Vocationem autem hîc definimus, legitimam functionem officij alicuius, certæ perſonæ propriam, Vt eſt vocatio ad gubernandum, conſulendum, docendum, iudicandum, diſcendum, operandum, &c.

3. In huiuſmodi functionibus ſeu vocationibus perſonalibus, opus eſt ſingulari prudentia, ne vel in dexteram, vel in ſiniſtram nimiùm deflectamus: quod cùm fit, incidimus in iudicium Dei, et opus Dei facimus fraudulenter. Quinque ergo cola

go colligam veluti puncta, quo quilibet re-
ſpicere debet in ſua vocatione ne aberret.

Primum vocatio habeat verbum 4.
DEI. Non enim poteſt legitimum eſſe, de quo verbum Dei non extat: cùm ex eo ſolo ſciamus, an vocatio noſtra ſeu functio, ſit approbanda, nec ne.

Vt autem hîc non fluctuet conſcien- 5.
ia, hæc tenenda eſt regula: Omne officium faciens ad conſeruandos, iuuandos, & rnandos ſtatus, à DEO ordinatos, Vt Oeconomicum, Politicum, Eccleſiaſticum, primo & quarto Decalogi præcepto mandatur, Atq; ideò in ſe legitimum, licitum & ſanctum eſt. Huc ſi acceſſerit iuſta & ordinaria vocationis deſignatio, fit etiam officium legitimum perſonæ reſpectu, & præterea cultus Dei in conuerſis. Requiritur proinde, vt vocatio ſit legitima & ratione officij præſtandi, & reſpectu perſonæ officio fungentis.

Secundum, Sint actionum in vocatione 6.
regulæ,

regulæ, Fides & Caritas. Fides quidem Deum respiciat, moneatq; ne quis vel in officio committat, quo gloriam DEI lædat: vel omittat, quod requirit officij ratio: vel faciat segniter, quod vocatio requirit. Caritas verò proximum intueatur, moneatq; ne quis alteri sit iniurius, hoc est, ne vel curiosè aliena inquirat, suo neglecto officio: vel inuideat ijs qui fortunatiores & præstantiores videntur: vel contemnat eos, quos se inferiores putat, seu qui viliorem vocationem videntur adepti quàm ipse: vel dolo vllo aut fraude circumueniat proximum in officio & vocatione: vel sit πλεονέκτης, quouis iustitiæ aut iuris titulo: Sed potiùs requirit caritas, vt in sua quilibet vocatione maneat quietus, & propria agat, adeoq; omnia referat ad vinculum sanctæ societatis.

7. Tertium. Perpetuò respiciatur ad verbum, quo nititur cuiusq; vocatio. Hinc enim, si quid aduersi inciderit, consolatio petenda est. Quar-

Quartum. Vocatio ſemper ad gloriam Dei, & vtilitatem reipublicæ in qua quis viuit, referatur. Hinc enim ſuauiſsimus percipitur fructus, videlicet, tranquilla & bona conſcientia. 8.

Quintum. Felix in vocatione ſucceſsus tribuatur ſoli DEO, & ab eo expetatur. Is enim cùm manum applicat, iucundiſsimus percipitur laboris fructus. Hinc moneatur vnuſquiſque, vt ſemper leuatam ad DEVM mentem habeat, à quo petat ſucceſsum. 9.

His iactis fundamentis, non ſolùm diligentia in vocatione creſcit: verumetiam profana & Ethnica cura abijcitur. Nam cùm Deus ſtatuitur σύνεργος *noſter, facilè ſpes concipitur ſalutaris euentus.* 10.

VOTVM.

1. CRIPTVRA VOtum apellat, non quamlibet promißionem quæ cuiuis fit, sed eam solummodò quæ fit Deo, idq́ ſponte & religioſè.

2. Definitur autem rectè in hunc modum. Votum eſt ſpontanea, DEO facta, obligatio ad aliquid faciendum, vel omittendum, quod illi gratum & acceptum fore conſtat, vel ex ſe, vel propter aliud.

3. Huiuſmodi votum non vnius generis eſt. Eſt enim vnum omnibus illis, qui nomen Chriſto dederunt commune: Alterum, priuatorum eſt: Illud itaque, commune: hoc, priuatum ſeu ſpeciale, ſeu perſonale vocare licebit.

4. Commune Chriſtianorum votum eſt promißio illa ſolennis, qua in vnius Dei,

qui

qui eſt Pater & Filius & Spiritus ſan-ctus, nomen inauguramur, atque illi, re-nunciato Satana cum operibus ſuis, om-nem pollicemur obedientiam, noſq; totos illius fidei ac bonitati committimus.

Hoc votum commune nuncupatum, in Baptiſmo, Confeßione, & cœnæ Domi-nicæ ſumtione confirmatur. 5.

Purior Eccleſia, ſecuta Apoſtolo-rum tempora, quando Chriſtianorum in-fantes baptizari cœperunt, hunc morem ha-buit, vt inſtituti pueri in Catecheſi produ-cerentur publicè in conſpectum Epiſcopo-rũ, ac ibi interrogarentur de articulis fidei, hoc votum illorum nomine factum in baptiſ-mo, propria voce confirmarent: et illa actio à parte, confirmatio cœpta eſt appellari. 6.

Conſtabat autem iſta actio Exami-ne, Solenni voti in baptiſmo nuncupati con-firmatione, Precatione Epiſcopi, & Ma-nuum impoſitione. 7.

Hic mos vtilißimus erat, & faciebat 8.

ad

ad retinendam confeßionem & concordiam. Neque enim facilè quisquam à doctrina, quam solenni voto confirmauerat, discedebat.

9. Verùm paulatim actio illa bono consilio instituta in ociosas ceremonias degenerauit. Primùm enim omißum est examen, quod ante omnia retinendum erat. Deinde additum est Chrisma. Præterea Sacramentum fecerunt ex confirmatione. Adhæc, superstitiosa certorum verborum recitatio adhibebatur lingua plerisque incognita. His enim verbis vsi fuerunt: Signo te signo crucis: confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.

10. In nostris Ecclesijs, substantia confirmationis veteris retinetur, abolitis superstitionibus Papisticis. Nam Episcopi in visitationibus publicè examinant iuuentutem in articulis fidei, & in doctrina de Sacramentis. Deinde eam, doctrina & exhor-

exhortationibus confirmant. Idem fit quoque priuatim à pastoribus, antequam admittantur, præsertim rudiores, ad participationem Cœnæ dominicæ.

Iam cùm constet, nos in hoc voto communi & solenni renunciaße Satanæ ac eius operibus, atque promisiße DEO omnem obedientiam: quis non videt, quàm sit neceßaria obedientia erga Deum, ad quam præstandam, & præcepto, & voto hoc solenni sumus obstricti? 11.

Quicunque ergò oppugnant neceßitatem obedientiæ, hoc est, bonorum operum, quæ Deus à nobis requirit, non solùm mandatum DEI æternum turpiter contemnunt: verumetiam hoc votum in Baptismo nuncupatum fœdifragè infringunt, & homines rursus iugo peccati & Satanæ imperio subijciunt. 12.

Quare qui verè pij sunt & gaudent in Domino, perpetuò memores eße debent voti eius, quod in Baptismo vo- 13.

uerunt, Quo vt renunciarunt Satanæ: ita DEO per omnem vitam promiserunt obedientiam.

14. Præter hanc voti necessitatem, multiplex cogitetur necessitas, videlicet, Mandati, debiti, fidei, conuersionis, regenerationis & vitationis pœnarum: & semper sit in conspectu dictum Iohannis: *Qui facit iustitiam, iustus est.* Et hoc Pauli: *Debitores sumus non carni, sed Spiritui.*

15. Porrò votum in Baptismo factum, violatur omni voluntaria inobedientia erga Deum, interiori et exteriori. Ex quo fit, vt homo ita violans votum, excutiat Spiritum sanctum, et fiat reus mortis æternæ: donec rursus per pœnitentiā votum renouet.

16. Verùm qui vel ignorantia, vel infirmitate labuntur, retinent tamen fidem & bonam conscientiam: illis non imputatur peccatum. De ijs dictum Iohannis intelligi debet: *Qui natus est ex DEO, non peccat.*

Qui-

Quicunque ergo Christo in Baptismo 17.
omen dederunt, ac illi militare se pro-
uiserunt, militent honestam militiam, re-
nentes fidem & bonam conscientiam: &
on se proprijs ratiocinationibus præci-
itent in certum interitum.

Hæc doctrina non pugnat, vt qui- 18.
am falsò opinantur, cum gratuita iu-
ificatione: sed optimè cum ea consentit.
Nam vt solus Christus statuitur nobis esse
Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, re-
emtio, quem Christum sola fide appre-
endimus: ita Spiritus CHristi est, in
ustificatis, vitæ nouæ autor. Huc illud
Pauli: Si quis spiritum Christi non ha-
bet, hic non est eius. Item: Quicunque
piritu DEI aguntur, hi sunt filij Dei.

Nemo igitur seipsum fallat vanis 19.
paralogismis, quasi DEVS nostram obe-
dientiam seriò non requireret, ac quasi fi-
des esse posset absq; suis germanis proprie-
tatibus, & viuis iustitiæ fructibus.

20. Etſi autem Fides in alijs eſt languidior, in alijs robuſtior: tamen ſi vera eſt, & non inanis fidei profeſsio, ſtudio benè operandi prædita eſt, & ſpiritu militat aduerſus peccatum & Diabolum.

21. Languidior quidem fides ſæpè videtur ſuccumbere: quæ tamen proſtrata mox ſe erigit, apprehenſa dextera Dei, id eſt, Domino noſtro Ieſu Chriſto. Quare pij indies proficiant in fide, quò magis magiſque Spiritus imperium aduerſus carnem roboretur ac confirmetur.

22. Priuatum ſeu perſonale ſeu ſpeciale votum eſt, quod aliquis Deo ſua ſponte promittit, Vt mater Samuelis voto filium diuino miniſterio addixit.

23. In huiuſmodi perſonalibus votis, multa ſunt timenda, vtpote, Superſtitio, impietas, turpitudo, vanitas. Quare hîc ſingularis adhibenda eſt cura, ne nobis ipſis ſtruamus laqueos periculoſos.

24. Ne igitur temeraria ſint noſtra vota futura,

futura, quatuor in deliberationem venire debent, quorum singula diligenter examinanda sunt, priusquam votum nuncupemus. Horum primum est, Quisnam sit is cui nuncupatur votum. Secundum, Qui nos, qui vouere decreuimus. Tertium, Quæ res, quam vouere statuimus. Quartum, Animus vouentium, seu finis.

Cùm itaq; Deus sit cui votum nun- 25.
cupatur, diligenter spectandum, an votum sit approbaturus. Primùm, hoc ex verbo Dei constat, quòd Deus damnet omnes ἐθελοθρησκείας. Ita enim ait: Frustrà me colunt, docentes mandata hominum. Hinc petendum est hoc consolationis caput, quòd nihil omnino vouere liceat, nisi conscientia priùs statuat votum placere DEO. Hoc aliunde sciri non potest, quàm ex ipsius verbo, quod requirit, vt in præceptis ipsius ambulemus, & non iuxta præcepta hominum.

Secunda deliberatio erit de nobis ipsis. 26.

Hìc diligenter noſtram conditionem conſideremus, caueamuſq; ne votum vocationem noſtram impediat, atque ita impietatis aduerſus Deum arguamur.

27. *Tertia deliberatio erit de re voti. Hic tria ordine perpendenda ſunt. Primum, An res poßibilis ſit, & in noſtra manu poſita. Secundum, An genus voti in communi voto includatur. Tertium, Anne ingrati videamur, contemnentes creaturas DEI, qui eas nobis contulit vtendas, pro commoditate noſtra, cum gratiarum actione.*

28. *Quarta deliberationis pars eſt, vt, ſpectetur, quo animo quis votum nuncupet, vt eius verus finis conſpiciatur.*

29. *Omnis autem qui votum facit, aut reſpiciet ad tempus præteritum, aut ad futurum. Si ad præteritum reſpicit, votum aut erit exercitium pœnitentiæ, aut gratiarum actionis teſtimonium. Si ad futurum, eò pertinebit votum, vt vouentem cautiorem reddat, vtq; ſtimulis quibuſdam*

um ad pietatis & vocationis officia ex-
citet.

Hæ consultationis partes in Papatu 30.
negligebantur: vnde factum est, vt mul-
ta sint eorum vota, partim superstitiosa,
partim impia, partim temeraria ac vana.

Monachus vouet religionem, quæ tan- 31.
tùm pendet ex humanis traditionibus, idq́;
in hunc finem, vt mereatur obseruantia
voti fauorem DEI. Hîc apertè contra
primum & vltimum consultationis caput,
delinquit.

Carthusianus vouet perpetuam ab- 32.
stinentiam à carnibus. Quare, ita fit mul-
tipliciter reus. Primùm, contemnit crea-
turas DEI, quibus DEVS mandat nos
vti cum gratiarum actione. Deinde, vale-
tudinem propriam lædit, & fit reus vio-
lati quinti præcepti. Præterea, hac ab-
stinentia vult mereri remißionem pecca-
torum: atque ita temerarius depræhen-
ditur, vt qui omnia deliberationis capita

neglexerit : ac, ob impietatem, reus peragitur conculcati sanguinis Christi.

33. *Sacrificulus vouet castitatem perpetuam, quæ donum Dei singulare est, quod Deus donat non omnibus, sed valde paucis. Quare tertium deliberationis caput præterit, & se inuoluit laqueo Satanæ.*

34. *De huiusmodi votis, quæ partim superstitiosa, partim impia, partim vana sunt, tenendum est dictum : In malis promißis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias. Impia est enim promißio, quæ cum scelere adimpletur.*

35. *Sicut enim rectè rescinditur, quod incautè & temerario impetu iuratum est: ita votum temerarium non est seruandum. Nam qui, rectiùs edoctus, præstat quod incircumspectè promisit, duplicat peccatum.*

36. *Quare exemplum Dauidis imitari par est, qui votum suum, inconsideratè factum,*

actum, infregit. Votum autem hoc erat: Verè, inquit, frustrà seruaui omnia quæ eius erant in deserto. Hæc ergo faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si relinquero, de omnibus quæ ad Nabal pertinent, vsque ad manè mingentem ad parietem. Verùm hoc votum non implet, sed infregit, ductus pœnitentia temeritatis. Ita enim ait: Benedictus Dominus DEVS Israel, qui misit te hodie in occursum meum: & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne hodie irem ad sanguinem, vt vlciscerer me manu mea.

Potest igitur Monachus rectiùs edo- 37.
ctus, superstitionem, quam vouit, rescindere: imò nisi hoc faciat, maiorem damnationem sibi accersit. Nam hæc conditio (quod & Monachi ipsi testantur) intelligitur in omni voto: Hoc Deo promitto me facturum, SI ILLI PLACET. Proinde Monachus intelligens votum suum displicere Deo, agat pœnitentiam,

& rescindat votum propter defectum conditionis implicitæ.

38. *Similiter Monacha, quæ vel impulsu parentum, vel temeritate, vouit castitatem extra matrimonium, absoluitur à voto, propter defectum conditionis tacitæ. Nam & hanc inter conditiones generales nominat: SI POTERO. Si itaq; non poterit, victa carnis imbecillitate, quærat honestum coniugium, & non sectetur turpem cum Papistis libidinem.*

39. *Cùm autem Scriptura dicit: Vouete, & reddite: intelligendum est dictum de votis pijs, quæ habent conditiones, quas ratio piorum votorum postulat.*

40. *Monachi, qui definiunt vota esse opera supererogationis, & nugantur factum cum voto magis meritorium esse, quàm sine voto factùm, deplorandi sunt potius quàm refutandi. Aperte enim Sanguinem Christi conculcant.*

41. *Manifesta siquidem impietas est, quòd doceant,*

doceant, voto religionis ſolui matrimoni-
um. Nam hoc perinde eſt, ac ſi dicerent,
opera Diaboli eſſe operibus & ordinatio-
nibus DEI præferenda. Quis quæſo po-
teſt hanc blaſphemiam audire?

Quare, vt Papiſtas relinquendos iu- 42.
dico, cum ſuis impuris votis: ita ſtatuo,
fidelibus ſufficere illud ſolenne votum,
quod vouerunt in Baptiſmo.

Verùm, ſi contigerit aliquando, pri- 43.
uatæ diſciplinæ cauſſa, aliquid vouere:
fiat votum cum conditione, nec promitta-
tur in perpetuum: ne nobis laqueos teme-
ritate noſtra inyciamus. Vt, Si honeſtus
adoleſcens, quo expellat torporem, voto ſe
aſtringat ad certas horas & lectiones: cer-
tum voti tempus præfiniat, & clau-
dat votum iuſtis conditi-
onibus.

BLASPHEMIA.

1. DVPLEX PECCAtum committitur aduersus Euangelium. Vnum est contemtus Euangelij, videlicet, cùm quis, vel recusat audire & discere Euangelium, vel alioqui segnescit & non facit quotidianos progreßus in fide & obedientia Euangelij. Alterum, est abnegatio Euangelij, videlicet, cùm quis, veritatis Euangelij, quam anteà complexus erat, & de qua erat certus, confeßionem abijcit.

2. Vtrumq; damnatur voce Euangelij: Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. Ἀπειθεῖν enim vtrumque significat, videlicet, non credere, Et, se alicui contumaciter opponere.

3. Sub posterioris rationem venit Blasphemia in Spiritum sanctum, quam Christus,

*ctus, Iohannes, & Epiſtola ad Hebr: ir-
remiſsibilem eſſe pronunciant, non quidem
ſubſtantia ſua, Nam gratia ſuperat pec-
catum, ſed circumſtantia certa.*

Definitio huius Blaſphemiæ, quàm 4.
*Scriptura etiam peccatum in Spiritum ſan-
ctum vocat, & peccatum ad mortem, ex
collatione Scripturarum inquirenda eſt &
ſtatuenda: vt nullus conſcientijs relinqua-
tur dubitandi locus.*

Cùm animum per Scripturas circum- 5.
*fero, quinq́; ſe mihi offerunt excutienda,
quæ, ad huius peccati plenam rationem ex-
plicandam, pertinere videntur.*

Primùm, occurrit dictum Iohannis, 6.
I. Iohan: 5. Omnis ἀδικία *peccatum eſt,
ſed non ad mortem. Hìc Iohannes diſtin-
guit peccatum ad mortem, quòd aliàs dici-
tur peccatum in Spiritum ſanctum, à tranſ-
greßionibus Legis diuinæ, ſiue ſunt vo-
luntariæ, ſiue inuoluntariæ, ſiue multæ,
ſiue plurimæ. Dicit enim diſtributiuè:*

Omnis

Omnis ἀδικία, id eſt, quælibet Legis transgreßio eſt peccatum, ſed non ad mortem.

7. *Hinc concludo, peccatum in Spiritum ſanctum non eſſe Legis moralis transgreßionem vllam, nec vniuerſalem, nec particularem. Atque hæc concluſio in primis tenenda eſt contra multorum errorem, veterum & recentium Scriptorum, qui multis præbet occaſionem deſperationis.*

8. *Secundo, occurrit dictum Domini Matth: 12. Mar: 3. Luc: 12. Dominus enim, in iſtis locis, obijcit blaſphemiam in Spiritum ſanctum Iudæis, qui non ſolùm Chriſtum & eius Euangelium aſpernabantur, freti proprijs iuſtitijs & ſacrificijs legalibus: verumetiam dicebant, Chriſtum eijcere Dæmonia per Beelzebub, principem Dæmoniorum, & habere ſpiritum impurum.*

9. *Hinc concluditur, quòd materia ſeu generica differentia peccati in Spiritum ſanctum, ſit abnegare Chriſtum & eius ſan-*

um Euangelium, aſcribere ſpiritui Sata-
e, opus, quòd eſt Spiritus ſancti propri-
m, & fidere propriæ iuſtitiæ, dignita-
, ſacrificijſque legalibus.

Tertiò, occurrit Paulus, qui fate- 10.
ur ſe blaſphemum fuiſſe in Chriſtum per-
ecutorem, & violentum : vt qui, ſum-
a tyrannide & iniuria, oppreſſerit Chri-
um in ſuis membris, Vnde à Domino
li obiectum eſt: Saule, Saule, cur me
rſequeris? Hac confeſſione, Paulus
mplectitur omnia vitia, quæ Chriſtus
biecit Phariſæis.

Tribuit enim Paulus opera CHriſti 11.
Diabolo, quod eſt verè blaſphemum eſſe
n Chriſtum. Nam detrahit Chriſto lau-
lem veritatis, negat eius diuinam poten-
iam, Qua ratione nomen CHriſti inter
homines ſupra modum læſit. Præterea
lus quàm alij Phariſæi omnes, perſecutus
ſt Chriſtum in ſuis membris, Zelo legis
Moſaicæ.

Etſi

12. *Etsi autem Paulus blasphemus fuit in Christum, & Euangelij ipsius persecutor violentus: tamen se consecutum esse misericordiam dicit, quòd, ignorans hoc fecerit in incredulitate.*

13. *Significat igitur Paulus, duplicem esse blasphemiam et persecutionem Christi, atque eius sancti Euangelij: quarum vnam, quæ ex ignorantia proficiscitur, non esse peccatum in Spiritum sanctum, clarè indicat.*

14. *Atq; ideò ipse Dominus apud Matth: ait: Quisquis locutus fuerit aduersus Filium hominis, remittetur ei: intelligens eum, qui ex ignorantia hoc facit, & posteà meliùs edoctus resipiscit.*

15. *Quartò, occurrit Domini dictum, Matth: 12. Quisquis autem locutus fuerit aduersus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro.*

16. *Quomodo autem hoc Domini dictum accipi-*

accipiendum sit, *Epistola ad Heb: cap: 6.* hisce verbis exponit: *Impossibile est eos, qui semel fuerunt illuminati, gustaueruntq; donum cœleste, & participes facti fuerunt Spiritus sancti, gustaueruntque bonum DEI verbum, & virtutes seculi futuri, si prolabantur, vt denuò renouentur per pœnitentiam, rursus sibi crucifigentes filium DEI, & ludibrio habentes.*

17. Hoc dictum collatum cum verbis Domini, differentiam specificam peccati in Spiritum sanctum, suppeditabit: & rationem docebit, cur hoc peccatum dicatur præcipuè contra Spiritum sanctum.

18. Differentia specifica est, à Christo verè agnito, & ab Euangelio, per Spiritum sanctum illuminantem corda, cognito, deficere: CHRISTVM negare: eum persequi, & contumelia afficere, spreta ipsius victima.

19. Est ergo ratio appellationis, quod

tales, scientes & volentes expellant Spiritum sanctum de cordibus suis: reyciunt eius testimonium, per quem veritas Euangelij in eorum cordibus obsignata erat.

20. Quinto, cùm Epistola ad Hebreos ait: non est alia hostia reliqua pro peccato, Circumstantiam, cur hoc peccatum dicatur irremissibile, ponit.

21. Quomodo enim is peccator per pœnitentiam renouari poterit, qui pœnitentiæ fundamentum abiecit, videlicet Christum ipsum? Renouatio enim fieri non potest, nisi per fidem in Iesum Christum.

22. Deinde peccator, qui per Christi hostiam saluari non vult, vbi inueniet aliam hostiam per quam saluabitur? Non enim est alia hostia pro peccato, quàm Christi sola.

23. Putabant Pharisæi se, suis sacrificijs, posse abolere peccatum, & sine hostia CHRISTI, se remissionem peccatorum posse consequi. Quod Paulus,

consentiente tota Scriptura, dicit esse impoßibile.

Dicitur proinde hoc peccatum irremissibile, non quòd sit potentius, aut maius, quàm gratia, Nam certißima est hæc Pauli regula: Gratia superat peccatum: Sed quia non est alia, quàm sola Christi, victima pro peccato, quam illi finaliter reiecerūt 24

Ex his iam concludamus plenam definitionem huius peccati, quod vocant blasphemiam, seu peccatum in Spiritum sanctum. 25.

Peccatum in Spiritum sanctum est voluntaria rebellio, aduersus CHristum, rectè agnitum: defectio ab Euangelio, in corde hominis, per Spiritum sanctum illuminantem, obsignato: persecutio Ecclesiæ, cum fiducia propriæ iustitiæ aut dignitatis, spreta & abiecta finaliter Christi hostia, quæ sola peccati expiatrix existit. 26.

Non igitur mirum est Dominum dixisse: Omnia peccata, quæ peccauerint 27.

homines, remittentur eis, Sed blaſphemia ſpiritus, non remittetur eis, nec in præſenti, nec in futuro ſeculo.

28. *Hinc petenda eſt declaratio dicti ad Hebræ. Voluntariè peccantibus, poſt acceptam notitiam veritatis, non relinquitur pro peccato hoſtia.*

29. *Nam voluntariè peccantes vocat eos, qui renunciant Chriſto, quem agnouerunt, atque eius hoſtiam abijciunt, & ludibrio exponunt, Vt Iulianus &c.*

30. *Nequaquam igitur dictum Apoſtoli patrocinatur Donatiſtis, qui lapſis negarunt veniam. Nam, inter lapſum in moribus, & lapſum renunciantium Chriſto verè agnito, eiuſq; ſancto Euangelio, maximum eſt diſcrimen.*

31. *Etſi autem horrendiſſima peccata, ſiue ex ignorantia, ſiue ex infirmitate, ſiue ex malitia, commiſſa contra præcepta Decalogi, digna ſunt æterna morte: tamen pœnitentibus remittuntur. Cuius rei*

illu-

illuſtria habemus in Scripturis teſtimonia: vt Manaßis, Dauidis, & multorum aliorum.

Perperam igitur faciunt Donatiſtæ, qui vnam voculam, Voluntariè, vrgent, non ſolùm contra tam clara teſtimonia, verumetiam contra περίστασιν loci, & Apoſtoli mentem. 32.

Quanquam autem particulares lapſus, vt oſtendimus, non ſunt peccatum in Spiritum ſanctum: tamen, cùm ſæpè contra conſcientiam perpetrantur, merentur deſertionem, atq; ita homines præparant ad blaſphemiam in Spiritum ſanctum. 33.

Quare magno ſtudio cauendi ſunt lapſus voluntarij, & iterationes peccatorum, quæ fiunt vincula, quibus ligantur homines ſub peccati imperio, & Diaboli tyrannide, vt poſtea, cùm velint, non poßint eluctari. 34.

Huc illud Gregorij: Cùm culpa in vſum venerit, etiam volens animus, vix 35.

resistet: quia quot vicibus prauæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis alligatur.

36. *Verissimum enim est quod dicit Augustinus: Consuetudine vitia roborata difficulter vincuntur. Item. Consuetudine nimia, peccatum fit quasi naturale. Nam, dum consuetudini non resistitur, fit necessitas.*

37. *Eadem siquidem ratio est morbi animi, & morbi corporis: vt de vtroque rectè videatur dixisse Poeta: Serò medicina paratur, Cùm mala per longas conualuere moras.*

1574.
8. Septb.

LIBERVM ARBITRIVM.

MVLTI MVLTA disputant de libero arbitrio, & se pluribus quæstionibus inuoluunt sine fructu: cùm ta- 1
nen res per se facilis sit, modò Scriptu-
am sequi velimus.

Scriptura enim manifestè tribuit vo- 2.
untati libertatem eligendi. Proposui, in-
uit, vobis vitam & mortem, benedictio-
em & maledictionem: elige ergo vitam,
t & tu viuas, & semen tuum. Et
hristus dicit: Volui te congregare, &
u noluisti.

Cùm hoc dicimus, non conuellimus 3.
orum sententiam, qui vel defendunt Li-
erum arbitrium, vel statuunt Seruum ar-
itrium, oppugnantes Liberum arbitrium.

Nam horum ſententiæ ſimul ſtare poſſunt, modò rectè diſcernantur.

4. Ordiamur ergo à definitione. Liberum arbitrium eſt voluntatis libertas, ad hoc vel illud inclinandæ, pro arbitrio.

5. Arbitrium autem, eſt iudicium, quod à ratione, tanquam arbitro, ſtatuitur. Si ergo arbiter, Ratio, rectè iudicat: rectè eligit voluntas: Si malè iudicat, vel corruptus eſt: malè eligit voluntas.

6. Verùm, ne hîc vllo errore implicemur, diſcernemus Primùm, inter arbitrium rectum, & prauum: deinde, inter προαίρεσιν, & executionem.

7. Ante regenerationem & illuminationem mentis per Verbum & Spiritum ſanctum, arbitrium, quantum ad ſpirituales res, quæ ſunt ſalutis, attinet, planè eſt prauum, quod Scriptura multis locis docet.

8. Vt in illo: Prauum eſt cor hominis ab initio, ſcilicet, ſtatim poſt lapſum primorum

morum Parentum. & Paulus post Daui-
dem dicit, non esse quemquam, qui intelli-
gat. Quid multis? Homo sequitur φρόνη-
μα carnis, ante illuminationem: & illud
φρόνημα est inimicitia coram Deo.

Hinc est, quòd homo spontè seruit 9.
prauis cupiditatibus, & liberè eligit no-
xia, pro arbitrio, siue errante siue cor-
rupto.

Hoc vtcunque hac imagine pingi 10.
potest. Vt meretrix, pro arbitrio suo, mi-
nimè coacta, suis amatoribus se prostituit,
& qua in re miserè & perditè seruit, etsi
volens & libens hoc faciat: ita voluntas,
peccati concupiscentijs miserè se submit-
tit, illis, volens & non coacta, seruiens ad
omnem turpitudinem perpetrandam.

Hinc est, quod Lutherus, Seruum 11.
arbitrium statuat, hoc est, seruitutem Vo-
luntatis pro arbitrio prauo. Qui facit, ait
Dominus, peccatum, seruus est peccati.

Cùm autem Lutherus Seruum arbi- 12.

trium defendit, non tollit Liberum arbitrium, quatenus liberum, coacto opponitur: quod nemo potest facere, nisi simul opus DEI destruat, hoc est voluntatem in homine esse neget, Voluntas enim non fert necessitatem coactionis: Sed quatenus liberum, seruo opponitur. Spontè enim homo seruit peccato ante regenerationem.

13. Cur autem Lutherus sic docuerit, habuit caussas grauissimas. Antagonistæ Lutheri, non solùm, de arbitrio disserentes, errabant, cùm ex Aristotele dicant: Ratio deprecatur ad optima: verumetiam, executionem cum electione, non sine magno errore, confundebant.

14. Voluit ergo Lutherus docere: & arbitrium, prauum esse ante regenerationem, & voluntatem se spontè illi submittere, seruireq; prauis desiderijs, & executionem, à iudicio et electione distinguendam esse.

Porrò, postquam hominis mens est 15.
luminata verbo Dei, & homo Spiritus
ancti gratia, per Spiritum sanctum re-
enitus est: nouum fit arbitrium, hoc est,
ouum, à ratione rectè docta & reforma-
a manu DEI, tanquam arbitro, iudici-
n statuitur, hoc est, rectum, iuxta nor-
am voluntatis DEI.

Cùm pro hoc arbitrio nouo & re- 16.
o, voluntas eligit vitam, & mortem auer-
tur, eligit benedictionem, & recusat
aledictionem: non amplius seruit pecca-
, sed iustitiæ, in qua re summa est libertas.

Hinc est quòd quidam tribuant homi- 17.
renato liberum arbitrium, quo videlicet,
oluntas liberè, pro arbitrio recto, volun-
ati Dei se submittit, eiq; seruit. DEO
nim seruire summa est libertas.

Sed semper tenendum est, quòd 18.
utherus propter caußas suprà enumera-
s, Liberum opponit Seruo, et non Coacto,
emadmodum illi, qui libertatem volunta-
defendunt.

Cæte-

19. Cæterum exactè hîc distinguendum est, inter προαίρεσιν seu electionem, & executionem.

20. Προαίρεσις enim voluntatis est facultas, qua, quod placet, eligit, & quod displicet, respuit. Executio est virium, quibus opus imperatum à voluntate, perficitur, vel non perficitur.

21. Inclusus in carcerem habet προαίρεσιν, qua vult & eligit liberationem, & qua respuit captiuitatem: vires tamen, quibus exequatur non habet. Ægrotus vult & eligit liberrimè sanitatem, & respuit liberrimè morbum: sed executio extra electionem posita est.

22. Paulus habet arbitrium rectum, & libertatem voluntatis pro arbitrio, hoc est, habet προαίρεσιν boni: sed corpus mortis huius est illi impedimento, ne perficiat bonum quod velit.

23. Nam cùm ait: Non, quod volo, hoc ago: sed, quod odi, hoc facio, His verbis signi-

gnificat, & arbitrium suum rectum esse, voluntatem liberam: sed executionem
pediri.

Pij ergo, intelligentes virium præ- 24
andi imbecillitatem, ad DEVM confu-
iant, ipsum orent, vt aliquid ipsi gra-
m faciant.

CONSCIENTIA.

MIRANDVM SA- 1
nè opificium DEI in
hominibus est consci-
entia, quam quisque
secum circumferens,
estem & iudicem suorum factorum præ-
ntem habet. Vnde prouerbialis ille ser-
no natus est: Conscientia, mille testes.

De hoc opificio DEI Paulus Rom: 2.

2. in

2. in hunc modum ſcribit : *Oſtendunt Gentes opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, conteſtante eorum conſcientia, & intra ſeſe rationibus excuſantibus aut etiam accuſantibus.*

3. In hoc Pauli dicto quatuor veniunt perpendenda, quæ faciunt ad intelligendum hoc Dei opificium, de quo agimus. Primùm enim, cùm dicit: *Opus legis ſcriptum in cordibus Gentium*, ſignificat diſcrimen honeſtorum & turpium, Naturâ notum eſſe. Deinde, cùm addit, Gentes hoc ipſum opus oſtendere, ad experientiam prouocat. Dum enim Gentes religiones inſtituunt, dum puniunt turpia & iniuſta facta, vt DEVM colendum eſſe teſtantur : ita honeſtatem & iuſtitiam expetendam eſſe iudicant, ad quæ, tanquam ad prima capita, tota lex DEI reuocatur. Tertiò, cùm addit : *Vnà teſtante eorum conſcientia*, Coram interno teſtimonio conſcientiæ Gentes ſiſtit. Quartò,

ò, cùm inquit : Et inter se rationibus ccusantibus aut excusantibus, Qualis-nam testis sit conscientia definitur. Nam ùm dicit : Gentes rationibus se nunc ex-usare, nunc accusare, apertè significat, onscientiam, naturalem quandam esse Legis intelligentiam, qua, vt honesta fa-ta excusantur & probantur : ita turpia ccusantur & improbantur.

Cum hac definitione conuenit & 4.
oëtæ descriptio : Conscia mens vt cuique a est, ita concipit intra Pectora, pro eritis, spemque metumque, suis.

Verùm, vt hoc opus diuinum cogi- 5.
tur cum maiori admiratione, in gloriam pificis : subtiliùs, quæ ad huius opificij abricam pertinere videbuntur, inquiram.

Omnium primum hoc tenendum est, 6.
uòd sedes conscientiæ sit in principe par- hominis, videlicet, in mente ipsa, in ua tres facultates sunt, veluti huius di-ini opificij partes.

7. *In mente, quæ ſedes eſt conſcientiæ, eſt primùm Intelligentia, quam Philoſophi vocant contemplantem, à proprio eius officio. Nam in contemplatione occupatur, ac ſcientiarum omnium principia ſcrutatur.*

8. *In hac ergo intelligentia contemplante collocatur* συντήρησις *ea, quæ propoſitiones, hoc eſt, Maiores in Syllogiſmis practicis ſuppeditat, & à Paulo* νοῦς *appellatur.*

9. *Nam cùm hæc Synteresis ſit cuſtos & conſeruatrix notitiarum, quæ nobis innatæ ſunt, de honeſtis expetendis & turpibus fugiendis : attendit ſemper quid expediat. Atque hanc ob cauſſam ſuppeditare ſyllogiſmis practicis propoſitiones dicitur, quales ſunt hæ : Honeſta, expetenda ſunt : Turpia, vitanda.*

10. *Deinde, in mente eſt intelligentia practica, quæ in actione poſita eſt. In hac parte mentis, conſcientia collocatur. Atq;*

æc aſsumptiones ſeruientes ſyllogiſmis racticis, pro actionum differentia, pro- uit.

Adhæc, in mente eſt facultas iudi- atrix de facto, hoc eſt, τὸ κριτήριον. Hæc acultas de præmio et pœna factorum pro- unciat, iuxta honeſtè & ſecùs factorum radus. 11.

Syllogiſmus ita extructus vocatur ra cticus, propterea quod de actione inſti- uitur, & de actionis præmio & pœna iu- icat. Hic Syllogiſmus, interdum partis omen ſibi vſurpat, & dicitur conſcientia. 12.

Hunc Syllogiſmum practicum, diui- io ordine, ſequitur aut lætitia, aut trepi- datio in corde, pro actionum varietate. Huic affectui haud raro etiam tribuitur conſcientiæ nomen. Non enim inuſita- um eſt, idem nomen toti & partibus ribui. 13.

Συντήρησις intelligentiæ in Hectore ontemplantis, hanc ſuppeditat propoſitio- 14.

nem: Honeſta ſunt facienda eaq; quæ laude digna ſunt. Conſcientia, quæ propriè eſt mētis practicæ, hanc ponit aſſumtionem: Defendere patriam, & pro ea fortiter mori (vt ego decreui) eſt, & honeſtum, & laude dignum. Τὸ κριτήριον concluſionem infert: Ergo defendere patriam & pro ea fortiter pugnare, eſt honeſtum & laude dignum. Hunc Syllogiſmum in mente Hectoris ſecuta eſt lætitia, qua magis animatus eſt.

15. In Oedipo συντήρησις ſuppeditat hanc propoſitionem: Turpiſſima facta, maxima ſunt digna pœna. Conſcientia apponit aſſumtionem: Incœſtus cum propria matre concubitus, eſt turpiſſimus. Τὸ κριτήριον concludit: Igitur incœſtus cum propria matre concubitus, eſt pœna maxima dignus. Hunc Syllogiſmum practicum in mente Oedipi tantus ſecutus eſt cruciatus, quòd pudore ſuffectus, ob ſceleris turpitudinem, ipſe ſibi oculos eruerit, ne Solem aſpiceret, dixeritq; vicinis: Diſce-

ite à me, ne vmbra bonis noceat. Huc
edipum,potentem regem, adegit conscien-
a sola : qui anteà Sacerdotem Tyresi-
m rectè admonentem, superbissimè con-
emsit, Etsi satis animosè, ab eo vicissim
ontemtus est.

Hactenus ex media Philosophia de- 16.
umsimus descriptionem conscientiæ: quam
escriptionem mens sana in omnibus ho-
inibus, absque controuersia approbat.
Nunc autem aliquid adijciamus, quod ig-
otum est Philosophiæ, & sine quo doctri-
a de conscientia est imperfecta, & planè
desperationis plena.

Regula triplex in mente contemplan- 17.
te consideranda est : Vna, Naturalis: Le-
galis, altera: Tertia, Euangelica. De na-
turali regula, quam cum Philosophis συντη-
ρησιν appellamus, iam dictum est, quare
de reliquis duabus est dicendum.

Legalem appello regulam, quam lex 18.
Dei suppeditat, quoties Deus vel mandat

aliquid fieri, vel prohibet, siue id fiat Catholicè, siue personaliter.

19. DEVS mandat Sauli, vt aboleat Amalech cum omnibus suis, vt nihil prorsus de anathemate reseruetur. Hoc mandatum regula erat, suppeditans Sauli maiorem syllogismi practici, ex qua regula, obiurgatus tandem à Samuele, hoc modo ratiocinatur: Mandato DEI inobediens, iustè punitur. Ego Saul mandato DEI nön obediui, Ergo, iustè punior. Hunc practicum syllogismũ in Saule, desperatio consecuta est: vt in Cain, Iuda, et multis alijs.

20. In hoc syllogismo, vox Dei est loco συντηρήσεως, quæ Maiorem constituit: subsumit conscientia Minorem: τὸ κριτήριον pronunciat sententiam, quàm sequitur pœna.

21. Tertia regula est ignota rationi ac Legi, & est vox Euangelij, quæ pœnitentiam prædicat, & pœnitentibus offert remißionem peccatorum, iuxta illud: Conuerti-

rtimini, & propitius ero iniquitati veræ. Et Dominus: Nisi pœnitentiam reritis, omnes similiter peribitis. Ex quo quitur, non perituros, quotquot egerint enitentiam.

22. *Ex hac regula Dauid hunc syllogisum extruxit: Deus promittit veniam ccatoribus, qui pœnitentiam egerint. go reus homicidij & adulterij, pœnitenm ago, & confugio seriò ad misericorm. Igitur Deus condonat mihi grauisaum peccatum, quo illum offendi. Hunc llogismum in corde Dauidis consolatio ra secuta est, & lætitia in Deo, qui pectum iuxta promißionem remisit. In cone Nathan cernitur vnus Syllogismus, regula Legis: alter, ex regula Euangelij. Vtriusque effectus in corde Dauidis ntitur: quod & voce declarat.*

23. *Ad eundem modum Manaße, Latro cruce, Petrus, Paulus, & alij, conscitia scelerum prostrati, contra Legis dam-*

natoriam ſententiam, Euangelij promiſſione ſe erexerunt.

24. Cæterùm, ne quis hanc Euangelicam regulam malè applicet, ſciendum eſt, quibus veluti fulcris nitatur, ne quis ſeipſum fallat, & abutatur Euangelij regula, in propriam pernitiem.

25. Quicunque proinde hac Euangelij regula rectè vti velit, hæc quatuor abſq; hypocriſi in ſe ſentiat. Primum eſt fiducia CHRISTI, qua ſtatuitur eſſe remiſſum peccatum, iuxta illud: Beati omnes qui confidunt in eo. Secundum, eſt pium & ſanctum propoſitum, quo abijcitur propoſitum peccandi. Qui enim propoſitum habet peccandi aliquando, ſpiritum CHriſti non habet: Quare nec fidem viuam, qualem requirit Euangelium, habere poteſt. Tertium, eſt ſingulare deſiderium totam ſuam vitam DEO approbandi. Huc enim deſiderium, veluti flamma quædam ardentis in corde fidei, eſt.

est. *Quartum*, est sancta cura muneris si-
bi demandati. *Qui* enim officium negli-
git, infideli (teste Paulo) est deterior.

His quatuor veluti fulcris, conscien- 26.
tia, mundata à mortuis operibus per San-
guinem Christi, ædificatur, fouetur, con-
seruatur, comprobatur.

Differentiæ conscientiæ, quibus alia 27.
dicitur bona, alia mala, ab effectu syllo-
gismi practici sumuntur, hoc est, à sen-
su iudicij DEI in hominibus, qui sanè
sensus, haud obscurum iudicium est futuri
iudicij. Bona conscientia est, ex honestè
actæ vitæ recordatione, lætitia, seu re-
missi peccati fiducia. In hac duorum affe-
ctuum συζυγία est, videlicet lætitiæ &
spei. Mala conscientia est, ex turpiter
actæ vitæ recordatione, trepidatio ac
pauor. In hac est etiam duorum affe-
ctuum συζυγία, videlicet, ægritudinis &
metus.

Bona conscientia, thesaurus est om- 28.

nium optimus & preciosissimus: Vnde Ausonius: Quaenam summa boni? Mens quae sibi conscia recti. Hanc Plato bonam nutricem senectutis nominat.

29. *Mala conscientia, res omnium tristissima est. Quid enim tristius esse potest, quàm nocte dieque suum gestare in pectore testem?*

30. *Caeterùm hoc loco non inutile fuerit, cùm bonae, tùm malae conscientiae discrimina recitare, quae notat Bernhardus. Saepè enim fit, vt vis conscientiae, non, vt deceret, sentiatur.*

31. *Conscientia (inquit) alia bona & tranquilla: alia bona & turbata: alia mala & tranquilla: alia mala & turbata.*

32. *Bona & tranquilla conscientia est, quae statuit remissum peccatum, & sentit testimonium intus in corde. Bona, sed turbata est, cùm homo quidem statuit peccatum remissum, sed vehementiùs carnis importunitate sollicitatur, vt haud raró videatur succumbere.*

Mala & tranquilla est qua nihil pe- 33.
ius, nihil infelicius. Hæc est, cùm homo a-
deò est immersus in profundum peccati,
vt de resipiscentia non cogitet : sed tan-
quam cæcus de vno scelere in aliud feratur.
Hanc Paulus cauterio resectam dicit, vn-
de fit vt non sentiatur, præsertim cùm res
omnes ex voto succedunt. Significat igi-
tur Paulus quorundam hominum conscien-
tiam ita obduruisse vt callum obduxerit :
deinde cancrum illam inuasisse : postremò
cauterio amputatam, vt iam planè absque
omni sensu esse videatur. Homines qui hu-
iusmodi conscientiam habent, Paulus Eph:
4. vocat ἀπηλγηκότας, *vt qui omne* συντη-
ρήσεως *iudicium amiserint, et quorum mens*
reproba sit facta : quæ mens reproba Rom:
1. inter pœnas contemti DEI numeratur.
Est autem mens reproba, quæ probat im-
probanda, & improbat probanda, qualis est
hodie in præcipuis mundi hominibus.

Mala & turbata conscientia, est qua 34.

sentitur peccati grauitas, quaque homo præmitur tanquam monte quodam imposito, vt eluctari non possit. Huiusmodi fuit conscientia Cain, Iudæ, Achitophel: & talis fit omnium in hora mortis, qui in hac vita sine pœnitentia vixerint, nisi fortè admodum pauci, veluti crura è faucibus lupi eripiantur.

35. *Hoc testatus Plato est, etsi Ethnicus, ignarus verbi DEI. Ita enim in primo de republica ait: Quando aliquis vicinus morti videtur, inuadit ipsum subitò metus quidam, & cura eorum de quibus anteà non cogitauit: & sermones qui feruntur de inferis, nempe quòd illi qui hîc alios læserint, illic pœnas luere debeant, Hactenus quidem ridiculi & fabulosi sunt visi: at tunc torquent animum ægrotantis: atque ipse siue ex senectutis infirmitate, siue aliunde inferis vicinior, magis quæ illic aguntur considerat. Suspicione itaque atque metu plenus, animo versat ac pensitat,*

enſitat, ſi quem læſerit: ac ſi deprehenderit ſe multa iniuſtè feciſſe in vita, ex ſomnis, tanquam pueri, crebro excitatus, metuit, ac mala cum ſpe viuit.

36. *Verùm ne quis deſideret quicquam* n noſtra diuiſione, addo & hanc ſectionem, Quòd conſcientia alia ſit bona, ſed falſò, alia ſit mala, itidem falſò. Vtrumque contingit vbi erroneum ſtatuitur principium. Monachus murmuratis ſuis preculis & celebrata miſſa, bonam conſcientiam habet, ſed falſò bonam. Alter neglectis preculis & miſſa, torquetur mala conſcientia, ſed falſò mala. Nam vterque ex malo principio ſuam conſcientiam extruit.

VETVS

VETVS ET NOVVS HOMO.

1. VM PAVLVS Apoſtolus iubeat, vt deponamus veterem hominem & induamus nouum, modò ſalutis per Chriſtum partæ conſortes eſſe velimus: operæprecium eſt diligenter inquirere, quiſnam ſit ille vetus homo, quem deponi, crucifigi & exui vult Apoſtolus: & quiſnam ſit ille nouus, quem in locum veteris ſuccedere poſtulat.

2. Etſi autem rem ipſam facile eſt ex 4. cap: ad Eph: intelligere, vbi veterem hominem appellat veterem conuerſationem ſecundum concupiſcentias erroris: & Nouum qui ſecundum DEVM creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate vera: tamen ratio appellationis in iſta breuitate non ſatis perſpicitur,

picitur, quare ex alijs Scripturæ locis de-
laratio petenda est.

Inprimis autem hoc constat, quod, 3.
Metonymia Hebraica, nomina substanti-
rum & subiectorum sæpissimè pro adiun-
tis, hoc est, pro qualitatibus in subiectis
ærentibus, & pro actionibus qualitatum
onantur. Id autem fieri in oratione Pau-
ina, vel ex eo manifestum est, quòd in eo-
em subiecto haud rarò vetus homo & no-
us opponantur. 1. Cor: 15. opponitur ter-
enus homo & cœlestis: vbi nequaquam
ubstantiarum diuersitas, sed qualitatum
& actionum notatur differentia.

Nemini ergo dubium esse debet, quin 4.
hominis appellatione significetur qualitas,
& ex qualitate manans actio.

Epitheta, veteris & noui, & caussa- 5.
um respectum indicant, & imitationem
eu diuersa studia significant.

Nam cùm Apostolus veterem homi- 6.
em à nouo discernit, ad caussas huius diffe-

rentiæ

rentiæ respicit. Caußa veteris hominis, est primus homo, de terra terrenus: ideóque vetus. Caußa noui hominis, est secundus homo, de cœlo cœlestis: ideóque meritò nouus dicitur. 1. Cor: 15.

7. Deinde significatur his epithetis imitatio seu studium, vt vetus sit, quatenus imitatur primum hominem post lapsum: Nouus verò quatenus hominem secundum exprimit.

8. Atque hoc est quod Apostolus ait: Qualis terrenus ille, tales & qui terreni sunt: & qualis ille cœlestis, tales & qui cœlestes sunt, & sicut gestauimus imaginem terreni, gestabimus etiam imaginem cœlestis.

9. Est & hoc obseruandum, quòd vetus homo & nouus aliàs opponuntur in diuersis subiectis, aliàs in iisdem: pro qua diuersitate, modus significandi non parum variat.

10. Cùm opponuntur in diuersis subiectis, tunc

tunc vt vetus homo vniuersam hominis naturam complectitur, sicuti homo in iniquitate conceptus est & in hanc lucem editus: ita nouus homo significat regeneratum per fidem, quia homo per fidem filius DEI nascitur. Iohan: 1. Proinde hac comparatione vetus homo est ψυχικὸς homo, hoc est, non renatus, expers fidei reniq; Christi. Contrà verò nouus homo est qui credit in Christum. Fides ergo hoc pacto separat nouum hominem à veteri.

11. Opponuntur & vetus homo & nouus in ijsdem subiectis, qua ratione vetus homo dicitur, quicquid erroris & vitij remanet in regeneratis, quod carnis nomine apud Paulum designatur. Contrà, nouus homo, noua iustificatorum qualitas est, & motus & actio proficiscens ex fide & congruens cum lege Dei: & dicitur Spiritus à caussa & autore. Vt igitur prior comparatio, à caussis: ita secunda ab effectis, petitur.

12. Vbicunque igitur Spiritus concupiscit

&

& militat aduerſus carnem, & caro aduerſus Spiritum: illic & vetus homo, & nouus, vnà ſunt, ſed diſpari ratione. Nam donec imperium manet penes ſpiritum, & caro reprimitur, crucifigitur, mortificatur, verè nouus homo adeſſe putandus eſt: Verùm cùm imperium plenum relinquitur carni, adeò vt homo ſecundum carnem viuat: nouus homo exulat, & homo ſub ira DEI manet. Hoc confirmatur Pauli dicto: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: At ſi Spiritu, actiones corporis mortificaueritis, viuetis. Huius dicti rationem ſubijcit: Quotquot ſpiritu DEI ducuntur, hi ſunt filij DEI.

13. *Hactenus in genere oſtendimus cauſſas appellationum veteris & noui hominis: differentias monſtrauimus, & alterum ab altero cùm in diuerſis ſubiectis, tùm in iiſdem diſtinximus: Nunc quò meliùs cognoſcatur vterque, hoc eſt, vetus & nouus homo, veluti* ἀνατομὴν *quandam vtriuſque inſtituam.*

In veteri igitur homine consideremus, 14.
Primùm, corpus ipsum. Deinde corporis membra. Præterea, effecta seu opera veteris hominis.

Corpus veteris hominis nunc à Pau- 15.
lo corpus peccati, nunc peccatum ipsum dicitur : & est vniuersa natura vitiosa & deprauata. Hoc corpus circumfert secum omnis qui natus est iuxta communem naturæ cursum, ex seminis maris & fœminæ commixtione : nec plenè mortificari potest, priusquam hoc mortale nostrum corpus ab anima relictum fuerit.

Membra veteris hominis sunt, fa- 16.
cultates tùm animi, tùm corporis, quæ se peccato sistunt ad obediendum ei in desideriys ipsius, Animi quidem : iuxta Pauli enumerationem, Mens, διάνοια, *cor : Corporis verò, Vires corporis, & sensus omnes externi.*

Mens, id est, τὸ ἡγεμονικὸν, *adeò ce-* 17.
lebratum à Philosophis, est ea facultas,

qua homo lumine rationis cernit & iudicat honesta & inhonesta: quam Paulus in non renatis vanam esse pronunciat.

18. Διάνοια est facultas illa, per quam ratiocinamur & colligimus aliquid ex ijs, quæ mens sine ratione quietè cernit. Verùm hanc in homine veteri excœcatam pronunciat Apostolus.

19. Cor complectitur affectus, voluntatem, concupiscentias. Hoc Paulus obduratum esse affirmat, adeò vt DEO non cedat, nec afficiatur vllis rebus diuinis.

20. Præter has internas facultates seu membra veteris hominis sunt παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, vt Paulus appellat, quæ existunt in membris nostris per Legem, antequam veniamus in communionem gratiæ. Neque tamen Lex harum affectionum effectrix est per se, sed tantum κατ᾽ ἀφορμήν, vt Paulus sese interpretatur.

21. Est igitur Mens in non renatis, primum veteris hominis membrum, & veluti

imus peccati, id est, natiuæ nostræ cor-
ptionis administer, cui famulatur intel-
gentia, ad suggerendum cordi prauos
otus. Hi postquam commouerint volun-
tem, nascuntur ἐπιθυμίαι. Tum verò cor-
us, ab animo impulsum, huc & illuc trans-
rsum rapitur: omnes sensus, adeóque
nia corporis membra, tyranni arbitrio se
tunt, ad perpetranda omnia, quæ impe-
t. Et cùm voce DEI peccatum accu-
tur, eius παθήματα, inde occasione sumta
gis vigent in membris non renatorum.

Hinc fructus pessimus profertur, & 22.
arius, quemadmodum Paulus Galat: 5.
statur hisce verbis: Manifesta sunt ope-
a carnis, quæ sunt, adulterium, scortatio,
npuritas, proteruia, idololatria, venefici-
m, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, con-
ntiones, dissidia, hæreses, inuidiæ, cædes,
rietates, commessationes, & his similia:
uæ prædico vobis, sicut prædixi, quòd qui
lia agunt, regni Dei hæredes non erunt.

23. *Habemus quid ſit vetus homo, Quæ eius membra, Quæ actiones, &, Quis exitus. Verùm vt omnia in breuiorem ſummam contraham, Vetus homo eſt peccatum regnans in mortali noſtro corpore, ita vt obediamus peccato in cupiditatibus corporis: Rom: 6.*

24. *In nouo homine ſpectentur, natiuitatis cauſsæ, modus, partes, noui hominis membra, actiones & ſigna teſtantia infallibiter de hac noua natiuitate, ex quibus, quilibet ſcire poteſt, num ſit nouus homo in Chriſto, nec ne.*

25. *In noui hominis natiuitate nihil craſſum, nihil carnale cogitandum eſt. Eſt enim arcana quædam ac ſpiritualis natiuitas, cuius cauſsæ & cognoſcendæ ſunt, & accuratè diſtinguendæ. Nam cùm nunc à DEO naſci, nunc è Spiritu renaſci, interdum per verbum, nonnunquam per fidem, rurſus per lauacrum aquæ, interdum quoq; per miniſtros Euangelij naſci dicimur:*

ur: neceſſarium erit cauſſas has accura-
diſtinguere, ne confuſio harum cauſſa-
m errores pariat.

Hoc autem ante omnia tenendum eſt, 26.
uod ſicut opus creationis hominis, eſt to-
us Trinitatis: ita & recreatio ſeu rege-
ratio hominis, DEVM autorem habet.
am hoc mirandum opus à nulla creatura
ri poteſt.

Vt ergo DEVS Pater creauit ho- 27.
nem, & DEVS Filius creauit homi-
m, & DEVS Spiritus ſanctus crea-
t hominem: ita Deus Pater, Filius, &
piritus ſanctus hominem peccato mortu-
n regenerant: ſed ſeruata cuiuſque per-
næ proprietate, hoc modo.

Vt DEVS Pater creauit mundum, 28.
er Filium, in Spiritu ſancto: ita rectè
citur: Deus Pater per Filium, in Spiri-
ſancto regenerat hominem. Pater enim
tor & fons eſt: Filius medium & meri-
m: Spiritus ſanctus vim ſuam exerit in

 homi-

homine, ac eum nouam creaturam efficit & conseruat. Verùm quia DEVS vtitur ad hanc noui hominis regenerationem, sensibilibus instrumentis : fit vt hæc natiuitas nunc verbo, nunc fidei, nunc Baptismo, nunc ministris Euangelij tribuatur : sed diuersimodè.

29. Vt Petrus Apostolus semen noui hominis nascendi, verbum DEI statuit : ita Iohannes per fidem nasci filios DEI affirmat. Nam sicuti verbum promissionis est veluti semen Dei, ex quo filij Dei nascuntur : ita fides, quæ est opus Spiritus sancti, recipit semen : quo recepto hæc diuina peragitur natiuitas. Huc illud : Dedit Deus hunc honorem, vt filij Dei fiant, quotquot credunt in nomen eius.

30. Dignatur proinde adoptionis honore Deus eos, qui in Filium credunt, sed quos suo Spiritu iam genuerat. Proinde, quod efficit Spiritus : hoc, verbum offert : atque idem fides receptum declarat.

Quòd autem natiuitas hîc tribuatur 31.
nunc Baptiſmo, nunc miniſtris Euangelij,
non pugnat cum ſuperioribus. Vt enim
Baptiſmo tribuitur, tanquam Sacramen-
to: ita miniſtris Euangelij, tanquam coo-
perarijs Dei, non tanquam autoribus.

Cùm autem huius nouæ natiuitatis 32.
modum ignoraret Nicodemus, Dominus
eum hac ſimilitudine docet: *Ventus, in-
quit, quò vult ſpirat, & ſonum eius audis,
ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat: ita
eſt omnis qui genitus eſt è Spiritu*, hoc
eſt, Quemadmodum ignoratur, vnde ve-
niat, aut quò vadat, ventus, ſed tamen eius
ſonus ſentitur, dum ſpirat: ita modus rege-
nerationis per Spiritum ſanctum, eſt nobis
reconditus: ſed mox vbi regeniti ſumus,
vis & effectus Spiritus ſancti in nobis
regenitis, ſe profert. Nam huius Spiri-
tus motus & flatus, in cordibus regenito-
rum eſt Fides qua ſola iuſtificamur, Ti-
mor DEI, Ardens amor, &c.

33. *Partes huius nouæ natiuitatis, seu noui hominis, sunt duæ, videlicet, Mortificatio & Viuificatio : quæ quidem quotidianis incrementis opus habent, quò tandem perficiantur.*

34. *Vt mortificatio est communio & societas mortis Christi, cuius virtute, verus homo castigatur, crucifigitur, occiditur: ita viuificatio est communio & societas resurrectionis CHristi, cuius virtute viuificamur, vt nouam vitam viuamus. Quòd enim repugnamus peccato, virtute mortis Christi fit : & quòd militamus iustitiæ, virtute resurrectionis Christi fit, quem poßidemus fide, cum omnibus suis thesauris & beneficijs.*

35. *Membra huius noui hominis sunt: Mens, sed reformata manu Dei, & noua luce perfusa : intelligentia verbum DEI, tanquam regulam, sequens : affectus, sed purgati per Spiritum sanctum, ardentes timore DEI : & voluntas conuersa ad*

DEVM

DEVM, & concupiscentia Spiritus, quæ ugnat aduersus carnem.

Hinc etiam intelligi potest, qualesnam 36.
nt actiones noui hominis, seu Spiritus, ui testatur de nostra renascentia. Paus autem, exempli gratia, has enumerat ctiones Spiritus: *Fructus spiritus est caitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, onitas, fides, mansuetudo, temperantia. Aduersus eos qui sunt huiusmodi non est Lex.*

Porrò Signa testantia de hac spiri- 37.
uali natiuitate, vnumquemque Christiaum tenere oportet: ne quis vel seipsum lecipiat, vanitate: vel deijciat, pusillaninitate. Sunt autem præcipua signa quinque.

Primum est, vera Christi cognitio: 38.
Hæc est, inquit Dominus, vita æterna, vt te cognoscant verum Deum, & Iesum sse Christum, quem misisti. Hæc cognitio n notitia & fiducia Christi est sita.

39. Secundum est, duci spiritu Christi, & non carnis impetu ferri. Ita enim inquit Paulus: Qui ducuntur spiritu Christi, hi sunt eius. Hic Spiritus vt est arrhabo hæreditatis promissæ: ita missus est in corda nostra, vt nos ad precandum excitet.

40. Tertium, assidua spiritus aduersus carnem lucta, & eiusdem spiritus victoria super carne. Etsi autem hæc victoria difficulter acquiritur: tamen reuera parta est, quando peccatum in nobis non regnat, vt obediamus ei in cupiditatibus corporis.

41. Quartum est, patientia sub cruce, quæ spei, quæ cum fide coniuncta est, indiuidua comes existit.

42. Quintum, quotidie magis magisq; abundare in cognitione & omni sensu. Philip: 1.

SPIRITVS ET LITERA.

VI EX PAVLI dicto: Litera occidit, Spiritus autem viuificat, Grãmaticum scripturæ sensum (quem literalem vocant) occidere, & allegoricum viuificare concludunt, perniciosissimè errant. 1.

2. Primùm enim ista interpretatio contumelia DEVM afficit, vt qui homines obscuris ænigmatibus, in certam ipsorum perniciem, illudat & decipiat.

3. Deinde, eadem omnem doctrinæ cœlestis certitudinem euertit. Nam si grammaticus sensus, quem verba rectè intellecta suppeditant, est litera occidens: Quæ quæso certitudo esse poterit, præsertim cùm alij alias gignunt allegorias?

Idem

4\. *Idem error homines paulatim, à verbo nobis diuinitus tradito, ad humana somnia abducit. Vnde fit vt doctrinæ Dæmoniorum & humanæ traditiones in locum cœlestis doctrinæ, quæ sola salutaris est, succedant.*

5\. *Breuiter, Ista erronea sententia omnem salutis spem & omnem conscientiarum consolationem euertit. Quæ enim spes & quæ consolatio, ex eo verbo esse poterit, quod instar Protei, in mille allegoriarum formas se flectit?*

6\. *Proinde sanis hominibus & pijs, dubium esse non potest, quin afflatu diabolico factum sit, vt genuinus verborum sensus, quem suppeditat grammatica, sit istis doctoribus litera occidens: & contrà, somnium hominis sit allegoria, adeóq; Spiritus viuificans.*

7\. *Similis prorsus contumelia fuit antiqui Serpentis, qui primos nostros parentes, à sensu verbi Dei genuino, abduxit*

ad

ad alias cogitationes pugnantes cum voluntate Dei in verbo reuelata. Nam cùm Deus sua voce minatur mortem comedentibus de fructu vetito, Satan contrà dicit: Nequaquam morte moriemini, significans verba Dei non esse accipienda eo sensu, quem grammatica promebat, sed alio, arcano & allegorico.

Proinde non minùs quam vox Sa- 8.
tanæ, qua Eua decepta est, detestandus est error Origenis, qui scripturam totam in allegorias transformat. Et probanda est Epiphanij sententia, qui affirmat non omnia diuina verba allegorijs indigere, sed accipienda esse prout se habent, hoc est, eo sensu, quem voces rectè intellectæ conficiũt.

Abraham audit à Domino: Vade 9.
in locum quem monstrauero tibi, atque ibi offer vnigenitum Filium tuum Isaac, quem diligis, in holocaustum. Hîc, si Abraham præterito grammatico sensu, confugisset ad allegorias, nequaquam filium

Isaac,

Isaac, vinculis prius ligatum, mactare in holocaustum properasset.

10. Quapropter in mandatis diuinis, in ordinationibus, in promissionibus, & comminationibus omnibus modis quærendus est, & retinendus, genuinus verborum sensus: nisi fortè ex grammatico sensu aliqua absurditas sequitur, aduersus Articulos fidei. Tunc enim adhibenda est theoria, iuxta Epiphanij consilium, quæ ex scopi consideratione, ex peristasi rerum, & ex collatione plurium sententiarum, eruit (seruata analogia fidei) verum verborum sensum.

11. Etsi autem in veteri potissimùm testamento, multa sunt typica & mystica: tamen genuinus verborum sensus primùm tenendus est. Deinde symbolica ratio, potiùs quàm allegoria, est spectanda: quæ tantisper probanda est, donec cum axiomatis primis Religionis consentiat.

12. Quantum autem ad allegorias attinet,

t, seruari hanc regulam perutile fuerit.

Allegoria nulla recipiatur , quantumuis
eciosa fuerit, nisi quæ habeat facem cla-
m verbi diuini præeuntem.

Cæterùm, ne errore Papistico & nos 13.
uoluamur, de Spiritu & litera: primùm
æramus, quid Litera, & quid Spiritus
solutè sint, Deinde quid comparatè, vi-
licet, cùm Litera tribuatur Legi, & Spi-
us Euangelio, quatenus opponuntur.

Quid autem sint Spiritus & Lite- 14.
absolutè, ex sequentibus licet colligere
stimonijs. Rom: 2. Non circumcisio car-
, circumcisio est: sed circumcisio cor-
s in Spiritu, & non in Litera. Circumci-
o ergo cordis, est Spiritus: & circumcisio,
æ in carne tantùm est, est litera. 2. Co: 3
ponitur spiritus Dei viui, tabulis lapideis.

Hinc primùm firmißima demon- 15.
atione concludo, Literæ & Spiritus vo-
bula, nequaquam ad expositionem per-
ere, vt volunt cum Origene Papistæ :
sed

sed potiùs ad vim quandam & fructum verbi in hominibus.

16. *Hoc comprobatur & his Pauli verbis: Dum palàm sit, vos eſſe Epiſtolam Christi, inſcriptam non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.*

17. *Præterea antitheſis literæ & Spiritus rectè perpenſa, omnem dubitationem tollit. Nam certum eſt, literam & ſpiritum, vt contraria, ab Apoſtolo opponi. Si itaque conſtiterit, quid propriè alterutra harum vocum ſignificetur: mox ex collatione contrariorum, quid ſibi velit reliqua, apparebit.*

18. *Cùm igitur Paulus ipſe Spiritui, in corde locum tribuit, atque eum definit eſſe viuum ſenſum, & ſcripturam Spiritus ſancti, viuificantis corda hominum: ſequitur literam eſſe quiddam expers viui ſenſus Spiritus in corde.*

19. *Proinde vt ſpiritus eſt, quod Spiritus*

EI viuentis, in cordibus nostris inscri-
um est: ita litera erit quicquid legitur,
elligitur, cogitatur, & fit, quantumli-
spirituale sit, cùm animo nostro non in-
ret & viuit per Spiritum.

Quantum itaque ad rem attinet, 20.
æ proponitur, intelligitur, cogitatur, non
differentia, inter Literam et Spiritum:
l quoad animi affectus. Si enim ani-
us spiritu DEI viuificantis excitatur
pios & sanctos motus & actiones:
iritus est. Sin minùs, litera est, ineffi-
x ad vitam infundendam, & satis po-
us ad occidendum: non quidem verbi vi-
, sed hominis culpa.

Paulus vult hominem abundare in 21.
gnitione & sensu simul. Nam cogni-
o omnis, siue sit Legis, siue Euangelij,
ne sensu, litera est occidens. Contrà au-
m, cùm sensus viuus in corde accedit,
piritus est viuificans, & non ampliùs
era occidens.

22. Legis proinde cognitio, & opus Legis, si spiritu DEI intus viuificante corda destituitur, litera est occidens, vt in Paulo cernimus nondum conuerso. Is enim, etsi inculpatè coram oculis hominum, vixerat: tamen ad extremum, se à Lege occidi, animaduertit.

23. Euangelij similiter cognitio, confeßio, & vsus Sacramentorum, sine Spiritu intus corda renouante, litera est occidens.

24 Contrà, Legis cognitio, & opus Legis, quando Spiritus intus cor viuificat, Spiritus est, & non Litera, vt in Paulo est videre, qui conuersus, condelectebatur legi Dei, secundum interiorem hominem.

25. Euangelium similiter creditum & efficax in corde, Spiritus est. Idem sit de sacrificijs & sacramentis iudicium.

26. Sacrificium Cain, Decimæ Pharisæi, quia vitali spiritu in corde destituebantur, litera fuerunt. Contrà, Abelis munera,

ra, & Cornelij eleemosynæ, quia corda
rum viuificabantur spiritu Dei, Spiri-
s erant.
Sic Paulus, circumcisionem, quæ in 27.
rne hæret sine fide in corde, Literam vo-
t: & contrà, eandem, Spiritum nominat,
m suum proprium finem assequitur, hoc
, cùm res in corde, signo externo re-
ndet.
Fine enim præceptorum, signorum, ty- 28.
rum, atque adeò omnium operum subla-
manet sola Litera, quæ per se inutilis est.
Ratio locutionis, si quæritur, hæc 29.
, Vt Spiritus vocabulum per Synecdo-
en accipitur, Nam & Spiritum sanctum
gnificat, & motus viuos, in corde exci-
tos, ab eodem Spiritu: ita Literæ vox,
r Metalepsin transfertur, & signifi-
t, quod nudam Literam, sine motu Spiri-
s sancti in corde, consequitur.
Hactenus perspicuè ostendimus, quid 30.
solutè sit Spiritus, et quid Litera. Nunc

autem declarandum est, quid sibi velint, cùm litera Legi, & Spiritus Euangelio, à Paulo tribuantur: quæ sanè Epitheti vici funguntur, ac si diceres Legem literalem esse, Euangelium autem spirituale.

31. Verba Pauli hæc sunt: Qui fecit, vt idonei essemus ministri noui Testamenti, non literæ, sed Spiritus. Litera enim occidit: Spiritus autem viuificat. Quod si mortis ministerium, literis informatum in saxis, fuit gloriosum: adeò vt non possent intueri filij Israël in faciem Mosis, propter gloriam vultus eius, quæ abolenda erat: Qui non potiùs ministerium Spiritus, erit gloriosum? Nam si ministerium condemnationis, erat gloriosum: multo magis ministerium iustitiæ, abundat in gloria.

32. Hîc Paulus manifestè legem Mosis, scriptam in tabulis lapideis, vocat literam occidentem: & contrà, Euangelium, Spiritum viuificantem.

Sed ſciendum eſt, Legem quidem li- 33.
ram, Euangelium verò Spiritum appella-
non ſimpliciter, Nam vt Euangelium
n ſemper eſt Spiritus: ita Lex non ſem-
r eſt litera: Sed quatenus vnum alteri
ponitur. Tunc enim verè & congruenter
itur, Legis naturā eſſe, literaliter docere
mines: Euangelij autem, Spiritualiter:
ia gratiæ Chriſti ſit inſtrumentum.

Neque his obſtat, quòd Euangelium 34.
Paulo alibi dicatur odor mortis ad mor-
n, & Chriſtus appelletur lapis offenſi-
is, & petra ſcandali. Nam id Euan-
lio non competit naturâ, qua omnibus
t ſalutare: ſed hominum vitio, qui in-
rumentum regenerationis & reconcilia-
nis repudiant.

Legis igitur perpetuum & inuiolabi- 35.
accidens eſt, (quatenus à Chriſto ſepara-
r) vt occidat. Quoniam, vt alibi dicit A-
ſtolus: Quicunque ſub ea manent, male-
tioni ſunt obnoxij. Contrà, Euangelij

accidens est, per occasionem occidere. Nam in eo reuelatur iustitia Dei ex fide in fidem: ideoq; potentia DEI est, in salutem omni credenti.

36. Breuiter, Lex morbum ostendit, ita vt nullam monstret spem sanationis: sed potius cum hominem relinquit in seipso, morti eum necessario adiudicat: ideóque meritò Litera occidens dicitur. Verùm Euangelium desperatis remedium adfert. Quare pœnitentiam prædicat, & ad Christum adducens, vitæ ianuam aperit: ideoq; meritissimè, Spiritus viuificans, à Paulo dicitur.

37. Discernendum est igitur, inter fortuitum euentum, & perpetuum accidens: inter proprium officium rei, & occasionem. Fortuitus Euangelij euentus est occidere, videlicet, cùm auditur, & non creditur. Vnde fit, vt per accidens, sit Litera occidens: cùm eius tamen proprium officium sit, viuificare: vnde Spiritus appellatio illi propriè competit.

Cæterùm cùm Paulus ſe alioſq; Eu- 38.
ngelij præcones, vocat miniſtros non Li-
eræ, id eſt, Legis occidentis, Sed Spiri-
us, id eſt, Euangelij viuificantis: non ab-
let doctrinam Decalogi, ſed tantùm di-
cernit inter miniſterium Moſis proprium,
& proprium munus præconum Euangelij.

Etſi autem homines ad pœnitentiam 39.
u conuerſionem (ad quam inuitat Euan-
elium) ſemper prædicatione Legis præ-
randi ſunt, Nam Legis prædicatio, &
norantiæ noſtræ medetur, & ſtuporem
ccutit, vt verè ſentiamus noſtrum ma-
m, cuius admonitione adigamur ad Chri-
um, niſi malimus in noſtris peccatis pe-
ire: Tamen proprium eſt miniſtrorum
oui Teſtamenti, vt ſint miniſtri Spiritus:
cidentale verò, quòd ſint Literæ miniſtri.

Verùm hoc accidentale miniſterium, 40.
ties aboletur, quoties prædicationi Legis,
ccedit Euangelij gratia æterna. Quod
idem fit, quando homines, agnita ſua

iusta damnatione, & percepto Spiritu seruitutis ad metum, optemperant Euangelio, agentes pœnitentiam. Tum enim donantur Spiritu adoptionis, per quem clamant, Abba pater.

41. *Quicunque hoc adoptionis Spiritu, ad prædicationem Euangelij, donati fuerint, à maledictione Legis liberi sunt: adeò, vt obedientia, quam præstant legi DEI, non ampliùs Litera, sed Spiritus censeatur. Nam non solùm credentes ipsi viuificantur: verumetiam opera, quæ faciunt (tametsi Legi non satisfaciunt) viuificantur.*

42. *Atque hinc est, quòd tametsi doctrina Decalogi, quatenus hominem, ad Christum nondum conuersum, condemnat, sit temporaria & abolenda: tamen perpetuò maneat, quatenus est norma iustitiæ diuinæ, & regula obedientiæ, quæ necessariò à conuersis requiritur.*

43. *Quare detestandus est furor non solum*

ùm *Antinomorum, qui Decalogum non*
prædicandum in Ecclesia mentiuntur: Ve-
rumetiam eorum, qui prætextu Christia-
næ libertatis, necessitatem obedientiæ in
conuersis tollunt.

Nam si necessarius est ordo caussarum & effectuum, & Christiani omnes sunt debitores, non carni, sed Spiritui: omnino necessaria est noua obedientia: Adeò, vt qui secundum carnem vixerit, sit moriturus: & contrà, qui Spiritu, actiones carnis mortificauerit, sit victurus. 44.

PRÆDESTINATIO.

1. DE ÆTERNA DEI prædestinatione, & electione hominum ad vitam beatam & immortalem rectè erudiri Ecclesiam summoperè necessarium est. Nam vt nulla doctrina vberiorem consolationem pijs conscientijs adferre solet, quàm doctrina prædestinationis rectè explicata: ita nihil periculosius est, quàm à vera prædestinationis ratione aberrare.

2. Quare ne à modo prædestinationis & electionis, quem nobis commendat Scriptura aberremus, summo studio cauendum est. Nam qui à vero modo deflectit, in præcipitium fertur, vnde se recipere non potest.

3. Sunt quidam, qui cùm audiunt nostram salutē in Dei electione et proposito si-

tam

tam eſſe, & modum verum haud obſeruant, ſomnia Stoica & tabulas Parcarum fingunt, quibus et ſeipſos miſerè implicant, & alios pernicioſè ſeducunt.

Nam fieri aliud nequaquam poteſt quàm vt is, qui fatales libros de ſaluandis & perdendis imaginatur, vel hypocriſi vana turgeat, vel deſperatione pernicioſa tabeſcat. 4.

Quidam enim carnalis cuiuſdam ſecuritatis anſam arripientes, in quæuis ſcelera licentioſe ruunt: ſibi quidem ipſis in certam perniciem: alijs verò, in graue ſcandalum. 5.

Nonnulli in contrarium malum feruntur: qui, cùm contra verbum Dei, particularem gratiæ promiſſionem ſomniant, in deſperationis baratrum demerguntur: in quo eos æternùm perire, niſi maturè dextera Dei erecti reſipiſcant, neceſſe eſt. 6.

Quapropter cum audimus verbo Dei nobis prædeſtinationis myſterium commendari, ſimul in verbo DEI prædeſtina- 7.

tionis

tionis modum cum ſua vera cauſsa quæramus: quem ſi rectè tenuerimus, ſummam conſolationem prædeſtinationis doctrina nobis adferet: & erit non ſolùm veluti calcar quoddam ad omnia pietatis exercitia: verumetiam vt ſacra quædam ancora in mortis articulo.

8\. Modus autem prædeſtinationis veriſsimus eſt, quem Paulus nobis commonſtrat, cùm ad Epheſ: ita ſcribit: Elegit nos in CHRISTO ante conſtitutionem mundi, vt ſimus nos ſancti, & inculpati coram ipſo in dilectione. Item, prædeſtinauit nos in adoptionem per CHRISTVM IESVM. Item, Gratos nos fecit in DILECTO: in quo habemus redemtionem per ſanguinem eius. Item, propoſuit recolligere omnia in CHRISTO. Item, in QVO in ſortem aſciti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt nos ſimus in laudem gloriæ

eius, qui antè sperauimus in CHRISTO. Item, In QVO & credentes obsignati estis Spiritu promißionis sancto, qui est Arrabo hæreditatis nostræ.

9. Hic Paulus clarißimè modum prædestinationis definit, dum pronunciat DEVM prædestinaße nos saluti per CHRISTVM, et in CHRISTO. Per CHRISTVM quidem, vt mediatorem et λυτρωτήν: In CHRISTO verò, vt in capite, & cum capite: cuius membra efficimur per fidem, quam Euangelium promiscuè omnibus prædicat.

10. Prædestinauit igitur nos DEVS non exarando fatales libros cum Zenonis familia: sed statuendo iuxta consilium voluntatis suæ modum salutis consequendæ per CHRISTVM & in CHRISTO.

11. In hoc modo conditio fidei includitur. Nam cùm fide inserimur Christo, eius membra efficimur: atq; ideò electi, quia membra Christi sumus.

Quàm

12. Quàm autem hæc conditio ſit neceſſaria ex ordinatione diuina, plurima ſanè declarant teſtimonia. Paulus Rom: 9. vbi de prædeſtinatione diſputat, hanc conditionem inculcat, inquiens: Quid igitur dicemus? Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam, inquam, quæ eſt ex fide. Iſrael verò ſectans Legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed ex operibus Legis. Hanc conditionem repetit Apoſtolus in 10. cap: et ſæpè aliàs eam vrget. Colloſ: 1. Si modò in fide permaneatis fundati. Heb: 3. Participes facti ſumus Chriſti, ſi modò incoatam fiduciam vſque ad finem firmam teneamus. 1. Tim: 2. Mulier ſaluabitur, ſi permanſerit in fide.

13. Neceſſitatem huius conditionis Apoſtolus ipſe de ſe loquens oſtendit, cùm ait: Væ mihi ſi non Euangelizem. Item, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauero, ipſe reprobus

us efficiar. Si igitur Paulus electum Dei rganum, ex fide obedientiam erga Deum on præstitiſſet, fide excuſſa, gratia exci-iſſet, reprobus ſua culpa effectus. Ieremias lem verbis Domini inculcat. Si, inquit, pœ-itentiã egerit gens illa à malo, quod locu-us ſum aduerſus eam: agam et ego pœni-ntiam ſuper malo, quod cogitaui vt face-m ei. Si fecerit malũ in oculis meis, vt non udiant vocẽ meam: pœnitentiam agam per bono quod locutus ſum vt facerem ei.

14. Hinc manifeſtè apparet prædeſtina-onem diuinam, per Chriſtum et in Chri-o, ratam eſſe & requirere à nobis condi-onem fidei, qua Chriſto inſerimur, atque deò electi cenſemur.

15. Ex his quæ hactenus diximus hanc rædeſtinationis extruamus definitionem. Prædeſtinatio eſt ordinatio DEI, qua ſe ante conſtitutionem mundi, ſecundum eneplacitum & conſilium voluntatis ſuæ, er CHriſtum & in CHriſto, deſtinauit

vitæ

vitæ æternæ omnes in Christum redemtorem credituros: vt sint sancti & inculpati coram ipso: vtq́ laudem gloriæ gratiæ ipsius prædicent in omni æternitate.

16. Huic opponitur reprobatio, qua reijciuntur et arcentur ab æterna vita, & mancipantur æternis pœnis, quotquot in Christum credere recusant, & quicunque in fide Christi, ad finem vsque vitæ, non perseuerant.

17. Huius reprobationis caussa est peccatum hominum, & iustitia DEI iustè punientis transgreßores, qui ad propitiatorium hominibus à DEO propositum, non confugiunt.

18. Porrò cùm conditionem fidei requirimus: simul Pharisaicum taxamus errorem, de Dignitate personarum, de Prærogatiua carnis, de Meritis humanorum operum. Vnde & hoc sequitur, quòd nec ex ratione, nec ex Lege de hoc mysterio iudicandum sit. Nam, vt ratio dignitatem &

præ-

prærogatiuam carnis: ita Lex, merita operum Hypocritis electionis caussam falsò statuere videtur.

19. Non est itaque caussa prædestinationis in nobis, vt falsò opinantur Monachi, sed in Deo: quam caussam Paulus εὐδοκίαν voluntatis DEI vocat: Augustinus misericordissimam DEI voluntatem.

20. De hac voluntate Dei erga homines, vbi certò constiterit: prædestinationis nostri fundamentũ habemus immotum. Nam Deus omnia, vt Paulus testatur, secundum consilium huius suæ voluntatis operatur.

21. Hæc DEI voluntas misericordissima, non est nobis incognita aut tecta: sed tradita est & reuelata nobis, voce Euangelij. Et in quatuor potissimùm cernitur: In Missione Filij: in promissione: in mandato: & in obsignatione gratiæ.

22. Missio filij locupletissimum testimonium paternæ voluntatis DEI erga nos est, iuxta hanc vocem filij: Sic DEVS

dilexit mundum vt Filium ſuum vnigeni-
tum daret, vt omnis qui credit in eum non
pereat, ſed habeat vitam æternam. Rom: 5.
Commendat DEVS caritatem ſuam erga
nos, quòd cùm adhuc eſsemus peccatores,
Chriſtus pro nobis mortuus eſt.

23. Huius itaque λυτρον, ſufficiens ſatiſ-
factio eſt & expiatio peccatorum totius
mundi. Per hunc enim Pater fatetur ſe
placatum eſſe, & iubet ſeriò vt ipſum au-
diamus.

24. Neque eſt quòd quiſquam exiſtimet
miſſum eſſe Filium in mundum, vt quoſdam
ſelectos tantùm de genere humano redime-
ret: ſed potiùs vt totius mundi peccata
tolleret, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui
tollit peccata mundi.

25. Nam vt communem noſtram naturam
aſſumpſit, & cum natura, noſtram cau-
ſſam in ſe recepit: ita palàm ipſe de ſe ait:
Filius hominis venit ſaluare quod perierat.

26. Iam autem non pauci aliquot perie-
rant

rant de genere humano: sed totum genus humanum.

Quemadmodum igitur in Adamo omnes lapsi sumus: ita cum Adamo datur omnibus promissio seminis contrituri caput serpentis. Hinc Iohannes: Christus apparuit, vt destruat opera Diaboli. Quapropter, fidelis sermo, vt Paulus ait, & omni approbatione dignus est, quòd CHristus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. 27

Quòd autem euentus (proh dolor) 28.
non respondeat voluntati Patris mittentis Filium, & desiderio filij deriuantis in se pœnam peccati: id fit propria hominum malitia, qui à Patre clementissimo ad nuptias filij inuitati, venire recusant: quemadmodum Christus ipse conqueritur, cum ait: Multi sunt vocati, pauci verò electi, Hoc est, pauci credunt & fructus pœnitentiæ edũt, atque ideò expelluntur de domo nuptiarum, vt qui vestem nuptialem non habeant

29. PROMISSIO Gratiæ quæ verè vniuersalis est, similiter voluntatem misericordissimam Patris cœlestis nobis commendat. Huc pertinent plurima dicta, inter quæ sunt hæc. Hæc est voluntas Patris mei, qui misit me, vt OMNIS qui videt Filium, & credit in eum habeat vitam æternam. Matth: 18. Sic non est voluntas ante Patrem meum, qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis. 1. Timot: 2. DEVS vult omnes homines saluos fieri et ad agnitionem veritatis venire. 2. Pet: 3. DEVS longanimis est erga vos, non volens vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam recipere. Huc & illud propheticum pertinet: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

30. Hinc Diuus Bernhardus: Prodit in lucē ad miseri consolationem magnum consilium, quod ab æterno latuerat in sinu æternitatis, quòd nolit, videlicet, Deus mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur et viuat.

Hæc promißio gratiæ, vt est vniuer- 31.
salis: ita etiam est gratuita, sola fide acci-
pienda. Vtrumque perspicuè docet Pau-
lus ad Rom: 9. 10. 11. vbi excludit apertè
omnem prærogatiuam carnis & operum
merita: & concludit omnem qui credit non
pudefieri. Non est enim (ait) distinctio
Iudæi & Græci. Idem enim Dominus om-
nium, diues in OMNES qui inuocant
ipsum.

Huc faciunt pulcherrimi illi typi, 32.
quos idem Apostolus proponit, cùm filios
Abrahæ, Ismahelem & Isaac: & filios I-
saac, Iacobum & Esau, in medium addu-
cit: qui typi in hunc modum accommodan-
di sunt: In commodis certis ad hanc vitam
spectantibus, non omnes qui nati sunt ex
semine Abrahæ & Isaac, habentur illorum
filij: Multo minus in rebus spiritualibus
censebuntur filij, qui ab istis sanctis Patri-
bus ortum ducunt. Quocirca, quemadmo-
dum in commodis ad hanc vitam spectanti-

 bus,

bus, tantùm illi reputantur filij, de quibus sancti Patriarchæ habebant promissiones, vt Abraham de Isaaco & non de Ismaële, Isaac de Iacobo & non de Esau: Ita in rebus spiritualibus solùm illi sunt Abrahæ filij censendi, qui promissioni gratuitæ credunt: & non illi, qui prærogatiua carnis tument.

33. Neque aliud vult conclusio Apostoli: Non est igitur volentis neque currentis, sed miserentis DEI. Nam huius conclusionis hic sensus absque dubio est verissimus. Non est volentis neque currentis, videlicet secundum carnem: quia voluntas carnis & cursus carnis nituntur prærogatiua carnis & meritis operum: atque ideò aduersantur misericordiæ Dei & merito CHRISTI: Sed est volentis & currentis secundum promissionem, hoc est, credentis. Siquidem omnia possibilia sunt credenti. Nam hæc voluntas, & hic cursus, commendant misericordiam

liam DEI: adeoq́ sola misericordia in CHRISTO promissa nituntur. Quid hinc iam efficitur? Illud quòd propositum erat b Apostolo, Non filios carnis, sed filios promissionis, esse hæredes.

Sunt autem filij promissionis omnes 34. *qui credunt promissioni vt Abraham credidit. Nam Apostolus Rom: 4. definit filios promissionis esse eos, qui insistunt vestigijs fidei Abraham. Et ad Gal: 3. Scitote, inquit, quòd qui credunt, hi sunt filij Abrahæ. Si filij sunt & hæredes secundum promissionem.*

Qui hanc vniuersalem gratiam negant 35. *(quantum quidem ad voluntatem Dei paternam attinet) præterquam quòd Paulo, ideóque consensui totius Scripturæ se opponunt, grauissimè impingunt. Primùm enim tribuunt Deo* προσωποληψίαν. *Deinde fingunt in Deo contradictorias voluntates.*

Sed quòd apud Deum non sit προσω- 36. *ποληψία, multa dicta testantur. Deus enim*

ſemper bonam cauſſam comprobat, & ſemper malam condemnat, iuxta hanc regulam: Fideles cuſtodit Dominus, & retribuet abundanter facienti ſuperbiam.

37. *Nihil proinde certius eſt, quàm quòd Deus omnes pœnitentes recipiat in gratiam, & contrà impœnitentes omnes reijciat, abſque omni perſonarum reſpectu.*

38. *Quòd autem Deus Lazarum mendicare voluit, & Ioſephum principem Ægypti fecit, hoc non conſtituit in Deo* προσωποληψίαν. *Nam perſonarum acceptio in iudicijs locum habet, vbi æqualibus inæqualia, aut inæqualibus æqualia tribuuntur. Nunc autem cùm Deus ſibi hanc iudiciariam regulam ſtatuit, quòd velit in Chriſto omnes credentes ſaluare, & quòd velit omnes contemnentes filium, & perſeuerantes in delictis, pœnis punire æternis: nequaquam perſonarum acceptor eſt.*

39. *Præterea, quòd non ſint in Deo contradictoriæ voluntates, ex eo manifeſtum*

st, quòd, vt ipse veracißimus, imò ipsa veritas est: ita duplex cor damnet. Cùm gitur scriptum est: Deus vult, omnes homines saluos fieri. Item, DEVS non vult ullos perire, sed omnes ad pœnitentiam recipere: nequaquam sunt harum propositionum contradictoriæ admittendæ, quæ sunt, DEVS non omnes vult saluos fieri, DEVS vult aliquos perire, & non omnes ad pœnitentiam recipere.

Quomodo ergo (inquies) damnantur 40.
multi, cùm omnes saluos fieri Deus velit? Si consilium creationis & mißi filij in mundum respicimus, verè voluntas DEI est vt nullus pereat. Verùm si euentum consideramus, voluntas DEI est, vt contumaces & impœnitentes pereant. Pater terrenus vult omnes suos filios hæreditate gaudere: Hæc est enim paterna storga n bono patre. Verùm si aliquis filiorum perrexerit eße contumax, vt nec verbis nec flagellis emendari velit, hunc pater hære-

tate priuat, & inter filios amplius non numerat.

41. *Huius rei typus in Deuteronomino proponitur. Si genuerit (ait Dominus) homo filium rebellem, & proteruum, qui non audierit patris aut matris imperium & coërcitus obedire contemſerit, apprehendent eum pater eius & mater eius, & ducent eum ad ſeniores ciuitatis, & ad portam iudicij, dicentq́ ad eos: Filius noſter iſte proteruus & rebellis eſt, monita noſtra audire contemnit, Lurco & potator eſt, lapidibus eum obruet populus ciuitatis & morietur. Nonne hic pater vult filium obrui lapidibus, quem naturali ſtorga cariſſimum habuit? Ad eundem planè modum Deus, ex ſua paterna bonitate, vult omnes homines hæredes fieri vitæ æternæ: Verùm contumaces nihilominus & rebelles perpetuis pœnis vult obrui.*

Volu[n]tas dei antecedens et consequens

42. *Diſcernendum eſt igitur accuratè inter voluntatem DEI paternam, quam*

Theo-

heologi antecedentem vocant, et eam quæ quitur hominum contumaciam. Quare r consequens dicitur.

MANDATVM (hoc enim est ter- um in quo suprà proposuimus volunta- m DEI erga homines conspici) similiter bis voluntatem DEI verè paternam er- t omnes commendat. Fieri enim non po- st vt voluntas DEI cum mandato ipsi- pugnet. Quapropter cùm iubet vt to- mundus Filium suum audiat, vult ofectò vt omnes illum audiant: vult vt auditu fidem concipiant. Prædicatio im Euangelij requirit fidem. Vult de- q; vt credentes saluentur. Deinde Fi- s, qui est sapientia Patris, amandat isciρulos suos in omnem terram, cum mandato: Ite in Mundum vniuer- n, & proclamate Euangelium OM- I creaturæ. Qui crediderit & bapti- us fuerit, saluus erit: Qui verò non diderit, condemnabitur. Hoc man- datum

datum cùm ſit vniuerſale, clarè teſtatur DEVM velle omnium hominum ſalutem: ſed cum conditione fidei, vt indicat promiſſio mandato addita. Matth: 11. clamat Dominus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Hìc vtrumque, hoc eſt, mandatum & promiſſio teſtantur voluntatem DEI paternam eſſe, vt omnes veniant ad Chriſtum vocantem, vt omnes in eo conſequantur ſalutem.

44. Firmiſſimè itaque & ſine hæſitatione ſtatuendum eſt mandatum DEI æternum & vniuerſale, eſſe teſtimonium infallibile voluntatis ipſius erga homines. Cùm igitur mandat omnibus vt audiant Filium & credant, vult reuera, vt omnes audiant, credant, iuſtificentur, ſanctificentur, ſaluentur.

45. Sed obijciet fortè aliquis: Fides donum DEI eſt, & opus Spiritus ſancti. Ergo nemo credere poteſt niſi qui diuini-

us fidem acceperit. Item, nemo venit ad ilium niſi quem Pater traxerit. Hoc eriſsimum eſse fateor. Verùm, cùm Paus inquit: Fides ex auditu, auditus auem per verbum DEI, Significat orinarium ad conſequendam fidem inſtruentum eſse prædicationem Euangelij: a qua DEVS iuxta ſuas promiſsiones ult eſse efficax, vult trahere Verbo & Spiritu ad Filium. Sed multi trahenti pai repugnant, cui poterant obedire. Hoc arè comprobatur querela CHRISTI, a hunc modum peruicaciam Iudæorum eflentis: Quoties volui te congregare vt allina congregat pullos ſuos, & noluiſti? Similem contumaciam Stephanus ſuis Iuæis obijcit: Duri inquit, ceruice, & inircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. Et Dominus aud Eſaiam: Tota die expandi manus mes ad populum contumacem et contradicenem mihi. Hoc ipſo teſtimonio & Paulus

rebelli-

rebellionem Iudæorum ostendit, quam rebellionem caussam reiectionis eorum fuisse concludit.

46. Huc etiam facit exemplum quod Augustinus de Nabuchodonosor & Pharaone proponit hisce verbis: Quantum ad naturam, ambo homines erant: Quantum ad dignitatem, ambo reges: Quantum ad caussam, ambo populum DEI captiuum possidebant: Quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti: Quid ergo fines eorum fecit diuersos? nisi quòd vnus manum DEI sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra misericordissimam Dei voluntatem pugnauit arbitrio.

47. Verùm hîc imprimis cauendum est, ne quis peccandi petulantia & longa consuetudine, abusus benignitate DEI inuitantis se ad pœnitentiam, accersat sibi ipsi iudicium, vt à Deo permittatur ruere in reprobam mentem. Hoc cùm fit, homo

ad

l verbum DEI obſurdeſcit, & ſibiipſi
m peccandi neceſsitatem imponit propria
luntate, vt iam aliud quàm peccare non
ßit. Perinde enim illi accidit, ac ſi quis
pſum de cacumine montis præcipitem
ret, vnde poſtea caſum reuocare non
aleret.

Maturè igitur vocanti Deo obtem- 48.
rare oportet, & reſipiſcere, ſollicitéq;
bulare (vt Propheta monet) coram
eo ſuo. Nam qui vocantem Deum per
s miniſtros audire recuſat, in contuma-
e pœnam incurrit. Vnde fit vt magis
giſq; vinculis peccati conſtrictus donec
ndem dedoleat, ſuſque deque ferat om-
a ſalutis media. Hîc proinde locum
bet vulgo notus verſiculus:

Qui non eſt hodiè, cras minus aptus erit.

OBSIGNATIO Gratiæ (huic enim 49.
artum locum tribui inter ea indicia, quæ
bis ob oculos ponunt quàm ſit paterna,
luntas DEI erga omnes homines)
clariſsi-

clarißimè nobis paternam voluntatem Dei commendat. Nam dum iubet baptizari omnes Gentes, vult verißimè omnibus gentibus suam obsignari gratiam & misericordißimam voluntatem. Nunquam enim gentes omnes inuitaret ad baptismum, nisi omnibus gentibus salutem, quam obsignat baptismo, impartiri vellet.

50. Quòd autem in multis baptismus est tantùm literalis, hoc non fit Dei consilio & voluntate, qui verè suam gratiam baptismo offert & obsignat: sed hominum culpa, qui à pacto cum Deo in baptismo inito, turpiter discedunt.

51. Nam vt Deus promittit, & promissum obsignat baptismo: ita par est, vt homo ab altera parte fide respondeat. Siquidem in omni pacto vtraque pars pacti conditiones & Leges seruabit. Atque eam ob caußam Petrus Baptismum definit, stipulationem bonæ conscientiæ cum DEO. DEVS enim baptismum offerens

pro-

promittit gratiam: Conſcientia verò fide reſpondens, in pacto acquieſcit freta reſurrectione Ieſu Chriſti.

Cùm itaq; ex his demonſtrationibus euidentiſſimè nobis conſtat de voluntate DEI paterna erga nos, quæ voluntas eſt cauſſa & baſis prædeſtinationis & electionis noſtri: firmam teneamus fiduciam ſalutis, & ad voluntatem DEI paternam in miſſione Filij, in promiſſione, in Mandato, & in obſignatione gratiæ expreſſam, tanquam ad arcem munitiſſimam nos recipiamus: nihil morantes decreta Stoica, quantumuis magnos patronos & ſapientes habeant. 52.

Porrò fines prædeſtinationis & electionis noſtri ad ſalutem duos Paulus conſtituit, Epheſijs ſcribens: quorum proximus eſt vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram ipſo, hoc eſt, vt ſtudeamus ſanctitati & innocentiæ, habeamuſq; ſemper bonum propoſitum. Vltimus, vt lau- 53.

laudetur gloria ipsius à nobis in omni æternitate.

Restat nunc vt nonnihil dicatur de vsu huius dulcissimæ doctrinæ prædestinationis & electionis æternæ: qui duplex ex Pauli Epistolis ad Roman: & Ephe: colligi potest. Ad Romanos ideò scribit Paulus de prædestinatione, vt ex caussa, modo, & conditione prædestinationis concludat, prærogatiuam carnis & humana merita nequaquam esse caussam salutis. Euertit igitur Apostolus prærogatiuam carnis, & omnia humana merita tollit, quò sit locus misericordiæ DEI in Christo Iesu, & via pateat salutis omnibus, qui in CHristum credere non recusauerint. Ad Ephesios de hoc ipso mysterio agit, vt ostendat Euangelium CHristi non esse nouam doctrinam ab Apostolis excogitatam, sed ante mundum conditum in pectore DEI fuisse reconditam, & suo tempore mundo patefactam.

Præter hunc duplicem vſum, quorum 55.
prior ad confirmationem gratuitæ iuſtitiæ, & vniuerſalis gratiæ pertinet poſterior ad commendationem antiquitatis Euangelij refertur erit & hic vſus, (quem Paulus attingit ad Rom: 8.) vt ſtatuant pij nullam crucem, nullam calamitatem, nullam deniq; rem aliam poſſe impedire ſalutem credentium, quæ decreto DEI æterno nititur.

Hinc conſolatio ingens oritur in ago- 56.
ne mortis, & ſumma & inenarrabilis lætitia naſcitur: adeò vt iam moriturus quaſi ouans dicat: In Domino confidit anima mea, non timebo: Chriſtus meus victor mortis eſt, in hoc ego triumphabo.

Huc pertinet illud Dauidicum: Vi- 57.
riliter agite & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Dominum. Cuſtodit enim Dominus omnes diligentes ſe.

Cæterùm hic vſus confirmans nos 58.
in cruce, & conſolans in agone mortis, tùm

demùm locum habet vbi nos ipsos in Christo esse senserimus, & Christum in nobis.

59. Quare iuxta consilium Pauli instituenda est probatio nostri, qui in hunc modum scribit Corinthijs: *Vos ipsos tentate an sitis in fide, vos ipsos probate, an non cognoscitis vos ipsos, quòd Iesus Christus sit in vobis.*

60. Hæc Pauli verba, certissimum probandi modum nobis præscribunt, qui est tentare & explorare an quis sit in fide, an Christus in se habitet: quæ sanè probatio aliunde proficisci non potest, quàm ex effectibus Spiritus Christi. Nam qui spiritu DEI ducuntur, hi sunt eius. Qui autem ducuntur spiritu Christi, cogitant, amant, prosequuntur quæ sunt Christi, & nihil antiquius habent, quàm totam suam vitam DEO approbare. Hinc est illa, in Sanctis, pugna Spiritus aduersus carnem.

61. Huc & illud Pauli pertinet: *Milita honestam militiam retinens fidem &*

bonam

bonam conſcientiam. Nam hæc certiſſima ſunt inhabitantis CHRISTI teſtimonia. Vbi enim fides eſt, illic conſcientia purgata eſt à malis operibus. Quare & bona conſcientia, & pium propoſitum, fidei ſinceræ teſtimonia ſunt. Contrà autem vbi contaminata eſt conſcientia, & vbi eſt propoſitum peccandi, ibi nulla prorſus fides eſt, niſi fortè hypocritica quædam de fide gloriatio, quam vaniſſimam eſſe opera ipſa declarant, & diuus Iacobus commonſtrat.

ECCLESIA.

ERA CHRISTI Ecclesia (quemadmodum eam definit Symbolum Apoſtolicum) eſt ſocietas Sanctorum, in cuius tamen externo cœtu multi ſunt ſcelerati, hæretici, ſchiſmatici & hypocritæ. I.

 Hæc

2. *Hæc ſocietas ſpiritualis eſt, quà, videlicet, per fidem (quæ ex auditu verbi eſt) homines iuſtificati, abſque ſuis meritis & operibus antecedentibus, coniunctis, & conſequentibus, Chriſti (cuius ſanguine à peccato mundati ſunt) membra effecti, inter ſe mutuò ſpiritu Chriſti coaleſcunt, vt omnes ſimul participes ſint virtutis Chriſti, ac ſpiritualium bonorum, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt.*

3. *Sanctorum autem dicitur hæc ſocietas, vt clara & ſpecifica differentia ſtatuatur, qua & Eccleſia vera CHriſti, ab alijs in mundo cætibus diſcernatur, & ſua quadam proprietate ſignata monſtretur.*

4. *Aliæ enim omnes ſocietates in mundo ſunt impuræ & profanæ, vt quæ peccati maculis & reatu inuolutæ, extra familiam DEI, in regno Diaboli verſentur.*

5. *At ſocietas illa, quæ Eccleſia dicitur, eſt ſancta : cùm quia corda eorum, qui huius*

ſocieta-

societatis veri ciues sunt, fide purificata sunt, in sanguine Christi: tùm quia iam destinati sunt vsui sancto, vt DEO sancto cultum sanctum præstent, in vera sanctitate viuentes.

Hinc Paulus Corinthijs scribens definit Ecclesiam DEI esse eos, qui sanctificati in Christo Iesu, vocatiq́ ad sanctitatem, inuocant nomen Christi in quouis loco. 6.

Hæc Ecclesia & spiritualis Ierusalem, extructa scribitur nunc super fundamentum Apostolorum, nunc super fundamentum quod est Christus. 7.

Verùm in primis hîc cauendum est, ne, cum Papistis, hominum opiniones fundamentum Ecclesiæ esse statuamus. 8.

Quare hoc discrimen tenendum est: Ecclesia dicitur extructa super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, videlicet, quod attinet ad propagationem, & ministerium, & testimonium doctrinæ: Sed est extructa super CHRISTVM, 9.

quod attinet ad autorem, meritum, doctrinæ fontem, & efficaciam, hoc est, propter Christum electa est Ecclesia, & vocata à principio mundi, & propter eum seruatur & saluatur, & per Christum ex sinu Patris reuelatum est Euangelium, & Filius est efficax, dat Spiritum sanctum per Euangelium.

10. Hanc ob caussam 1. Cor: 3. dicitur: Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est IEsus Christus. Item, Filius, qui est in sinu Patris, ipse reuelauit nobis. Item, Ego sum via, veritas, & vita. Item, Non relinquam vos orphanos, sed veniam ad vos. Item, Actor: 2. Ad dexteram igitur Dei exaltatus, promißionem Spiritus sancti accipiens à Patre effudit.

11. Cogitatio huius duplicis fundamenti, quorum illud in ministerio, hoc in virtute situm est, confirmabit nos, cùm de doctrina Ecclesiæ, tùm de Ecclesiæ stabilitate

Funda-

Fundamentum ministeriale est doctri- 12.
na prophetica & Apostolica sola. Vnde
discamus intrepidè cum Paulo pronuncia-
re anathemata, quicunq; humanas tradi-
tiones obtrudunt Ecclesiæ, si vel fuerint
angeli de cœlo, nedum puluis & cinis qua-
lis est Papa & Mahomet. Fundamentum
potentiæ & virtutis, est Christus, DEVS
& homo: qui suæ Ecclesiæ sacerdos ma-
net in æternum. Quare portæ inferiorum
non præualebunt aduersus eam.

Quicunq; est extra hoc fundamentum, 13.
frustrà gloriatur de Ecclesiæ titulo. Est
enim Ecclesia Christi vna, vt quæ super
vnum fundamentum extructa sit.

Hinc sequitur fieri non posse, vt Ma- 14.
hometistarum conuentus sit Ecclesia, Nam
vt doctrinam Propheticam & Apostoli-
cam, reyciunt: ita CHristum Dominum
reyciunt & persequuntur.

Nec colluuies Monachorum & sacri- 15.
ficulorum in Papatu est Ecclesia. Nam

tametsi non reyciunt manifestè doctrinam Apostolicam & Propheticam: tamen eius natiuam sententiam corrumpunt. Deinde tametsi nobiscum Christum DEVM & hominem fatentur: tamen personæ officium negant, cùm suis operibus tribuunt, quod Christi solius est.

16. Proinde is cœtus solus est vera Ecclesia, eaq; visibilis quæ alligatur ad sceptrum rectum quod Dominus emisit de Sion, hoc est, ad ministerium Euangelij incorruptum, per quod offertur CHRISTVS, qui recipit in album ciuium suorum, quotquot iuxta vocem Euangelij in illum crediderint.

17. Quicunque ergo Ecclesiæ ciuis esse cupit, is se verè huic Ecclesiæ adiungat viua fide, clara confeßione, pia inuocatione, & officijs alijs quæ requirit Euangelium.

18. Quòd autem aliqui, vt ideam Platonicam, fingunt Ecclesiam inuisibilem esse, mani-

anifestus error est. Nam si Ecclesia
n est visibilis cœtus, quomodo agnoscen-
r & ministri Euangelij & auditores:
quæ Ecclesiæ iudicia erunt, de quibus
riptum est: Dic Ecclesiæ? Quomodo
scernemus ciues, quorum expetenda &
enda est societas, ab hostibus qui fugien-
sunt?

Sunt autem hæc signa minimè fallen- 19.
a quæ monstrant Ecclesiam: Vox mini-
rij Euangelij incorrupta: Ritus diuini-
s traditi, incurrentes in oculos, vt Bap-
ismus & cœna Domini: & Obedientia
ga Euangelium, id est, pœnitentia, con-
ssio, inuocatio, &c.

Porrò tametsi multi sunt cœtus in 20.
be terrarum qui Ecclesiæ dicuntur: ta-
en vna est sancta & Catholica, cu-
s membra, tametsi spatio separantur:
men vinculo fidei & Spiritus coniun-
ntur.

Huius typus pulcherrimus propo- 21.
nitur

nitur in malo punico, quod mandato DEI tintinnabulo adiectum erat. Nam hoc Symbolo significatur vnitas Ecclesiæ, ex multis gentibus in eundem sonum, hoc est, ad eandem fidem per sonum Euangelij conuenientibus. Sicut enim in malo punico, vno exteriùs cortice multa interiùs grana vniuntur: Sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos vnitas fidei contegit.

22. Quòd autem in externo Ecclesiæ cœtu sint multi scelerati, hæretici, schismatici & hypocritæ, non solùm Eccesia Corinthiaca ostendit, verumetiam parabola Christi de Zizanijs apertè docet, vt taceam omnium temporum experientiam.

23. Quamdiu enim in hoc mundo peregrinatur Ecclesia, bonis & sinceris in ea permixtos fore malos & hypocritas, monet Dominus: vt se patientia arment filij Dei, & inter offendicula, quibus turbari poßent, retineant infractam fidei constantiam.

Sunt proinde duplicia membra visi- 24.
lis Ecclesiæ: alia enim viua sunt, alia
ortua. Viua sunt membra omnes qui ex
le filij Dei viuunt, retinentes fidem &
nam conscientiam: Mortua verò sunt,
i profitentur quidem nobiscum articu-
r fidei, sed spiritu Christi carent, hoc est,
uunt sine pœnitentia, & sinunt pecca-
m in se regnare per concupiscentias cor-
oris.

Deinde etsi sanguine suo mundauit 25.
cclesiam Christus, vt sit absque ruga &
acula: adhuc tamen multis vitijs, &
siduis carnis infirmitatibus laborat, qui-
us obnoxij sunt singuli fideles, postquam
egeniti sunt Dei spiritu: adeò, vt opus
abeant perpetua hac oratione. Remitte
obis debita nostra. Hæc tamen macula
n impedit quo minus credentes sint vi-
membra Ecclesiæ.

Cùm ergo Ecclesia duplici vitio ob- 26.
xia est, alieno & proprio, debet perpe-

tuò

tuò DEVM inuocare, vt has maculas minuat, ac tandem tollat. Præterea sanctam adhibebit disciplinam, quò innocentia in externis seruetur moribus.

27. Etsi autem impios errores, qui fidei puritatem inficiunt, ferre non licet: tamen malè faciunt, qui Zeli prætextu, vel tumultuosè ab Ecclesia discedunt, vel eam importuno rigore turbant.

28. Verùm pij videntes has maculas, se consolabuntur promissione Christi, qui venturum diem promittit, quo vt lolium à tritico separabitur, ita manifestum fiet, frustrà Sceleratos & Hypocritas sibi externa Euangelij professione placere.

29. Errant igitur qui eum cœtum Ecclesiam esse negant, in quo sunt vlli impij & hypocritæ: cùm tamen audiunt in eo verum Euangelium sonare, Sacramenta rectè administrari, & à multis veram ministerio præstari obedientiam: quæ tria infalli-

fallibilia visibilis Christi Ecclesiæ sunt
stimonia, vt suprà diximus.

Porrò cùm Papistæ signa Catholicæ 30.
cclesiæ fingunt Primatum Papæ, ordi-
m Episcoporum, successionem ordinari-
n, & similitudinem rituum, toto cœlo
errant. Nam ista signa Apostoli &
rophetæ ignorabant, & Christus ea non
onstrauit, Qui ait, Oues meæ vocem me-
n audiunt.

Multum præterea errant qui σχῆμα 31.
λιτικὸν in Ecclesia CHristi quærunt.
Ion enim rectè perpendunt discrimen in-
r regnum Christi & regna mundana.

Regnum Christi iuxta Propheti- 32.
m & Apostolicam scripturam in hac
ita, est ministerium Euangelij, per quod
hristus colligit & viuificat Ecclesiam
rbo & dato Spiritu sancto, & protegit
n mirabiliter contra Diabolos & tyran-
s, & post hanc vitam resuscitabit eam,
adducet ad æternum Patrem.

33. Ex hac descriptione petendum est Ecclesiæ, seu regni Christi, & Politiarum discrimen, quod sex differentijs distinguitur, videlicet, Obiectis, beneficijs, forma gubernationis, gloria, præsidijs & stabilitate.

34. Primùm enim potestas politica coërcet externa membra, vt sint in officio: Sed Christi regnum non tantùm gubernat externos mores: Sed arguit & sanat corda. Ita enim Dominus ipse ait: *Vt mederer contritis corde.*

35. Secundò, potestatis politicæ summa beneficia sunt, disciplina & pax corporum: At huius regni beneficia, spiritualia & æterna sunt, videlicet, iustitia & pax conscientiarum coram Deo, &c.

36. Tertiò differunt forma gubernationis. Nam reges & principes mundi eligunt ministros idoneos ad gerendam rempublicam, instructos sapientia & eloquentia: Christus verò eligit stulta huius mundi,

li, vt pudefaciat ſapientiam ſapientum:
que vt Pſal: ait, Ex ore infatium & la-
tentium perficit laudem. Forma executi-
nis in defenſione & pœnis etiam variat.
Nam politica poteſtas armis defendit ſub-
itos, & contumaces punit vi corporali ſeu
ladio: Sed Chriſtus per vocem Euangelij
at ætena bona, remiſſionem peccatorum,
piritum ſanctum & vitam æternam: &
unit contumaces non vi corporali, ſed ver-
o & legitima excommunicatione.

Quartò differunt gloria. Nam glo- 37.
ia regnorum politicorum eſt præſtantia
nſilij in togata gubernatione, & in ar-
is fortitudo, & felicitas. At Eccleſiæ
hriſti gloria in hac vita, eſt vera DEI
gnitio, inuocatio, profeſſio veræ doſtrinæ
nſeruatio perpetua Eccleſiæ etiamſi in
iqua membra ſæuitur, magnitudo animo-
m in vincendis omnibus illecebris et ter-
culamentis impijs, virtutum multarum
cus in quibus præſentia Dei cernitur.

38. *Quintò, præsidijs differunt. Nam præsidia regni politici sunt exercitus, & opes necessariæ ad sumtus domesticæ gubernationis & ad bella gerenda: Ecclesia verò non est munita præsidijs visibilibus, Sed regitur à filio* DEI, *& habet custodes Michaël cum suis Angelis, qui perpetuò contra Draconem militant.*

39. *Postremò differunt stabilitate. Nam omnes politiæ habent suam fatalem periodum, finem, & terminum. Sed Ecclesiæ non erit finis, Quia Rex est æternus: iuxta illud: Regnum tuum omnium seculorum, & dominatio tua in generationem & in generationem: Et populo suo dat vitam æternam, quæ hîc incoatur & post resurrectionem consummabitur.*

40. *Hoc discrimen politici regni et Ecclesiæ, qui non obseruant, facilè cruce Ecclesiæ & scandalis alijs absterrentur à confessione. Quare semper sit nobis in conspectu dictum Domini: Regnum meum non est de hoc mundo.*

Cui-

Cuicunque ergo ſalus & vita æterna 41.
curæ eſt, is det operam, vt cum Dauide ſit
ſocius omnium timentium DEVM, &
cuſtodientium mandata eius, & aſsiduè cum
eodem precetur: Legem pone mihi Domi-
ne viam ſtatutorum tuorum, vt cuſtodiam
ea ſemper. Item, inclina cor meum ad te-
ſtimonia tua, & non ad auaritiam.

Nam quicunque extra hanc ſocietatem 42.
eſt, is haud dubiè mancipium Sathanæ eſt,
Cum quo & ſtipendium peccati habebit
mortem æternam, niſi ante mortem ſeria
pœnitentia auertat iram iuſti iudicis.

SYMBOLVM.

RTICVLI SYMBOLI 1.
Apoſtolici continent ſumma
doctrinæ Chriſtianæ capita,
quæ ſunt veluti totius Chriſtia-
næ religionis fundamentum. Vnde fit, vt

qui ab vno aliquo horum articulorum aberret, extra fundamentum eſſe dicatur: & quia extra fundamentum eſt, extra gratiam & ſalutem, in regno tenebrarum ſub Sathana militat.

2. *His proinde articulis optimè quadrat Symboli appellatio. Quemadmodum enim milites mundani ſuo quodam ſymbolo teſtantur & cui ſeruiant, & cuius ſint hoſtes: ita Christiani, hac fidei ſuæ profeſſione, tanquam Symbolo, teſtantur ſe, & Deo (qui eſt Pater & Filius, & Spiritus ſanctus,) ſeruire, & eſſe hoſtes Diaboli & membrorum eius.*

3. *Hoc Christianæ militiæ Symbolum ideò dicitur apoſtolicum: vel quia ab Apoſtolis conſcriptum eſt, & quaſi per manus traditum Eccleſiæ: vel quia Apoſtolica doctrina nititur, & ex Apoſtolorum concionibus & Scriptis demonſtratur.*

4. *Doctrinæ Symboli Apoſtolici ſumma huc redit: quòd monſtret DEVM:*

quòd

quòd diuina opera nobis ponat ob oculos: quòd veram ſalutis viam indicet.

Diuiditur autem Symbolum hoc vſitatè & rectiſsimè in quatuor partes. 5.
Quarum prima eſt de DEO Patre. Secunda, de DEO Filio. Tertia, de DEO Spiritu ſancto. Quarta, de Eccleſia & eius ſalute.

PRIMA pars hiſce verbis continetur. 6.
Credo in DEVM, Patrem omnipotentem Creatorem cœli & terræ.

Hæc Confeſsio vnitatem diuinæ eſ- 7.
ſentiæ habet: diſtinctionem perſonarum in vna diuina eſsentia fatetur: potentiam & opera DEI Patris agnoſcit, & fide in hunc vnum Deum recumbit.

Cùm enim dicit, Credo in DEVM, 8.
vnum tantùm Deum eſſe ſtatuit: quam particulam expreſsit Nicenum Symbolum hoc modo: Credo in vnum DEVM. DEI proinde appellatio admoneat nos, quòd ſit vnus Deus æternus naturâ &

essentia, qui est fons & autor omnis boni, ex quo fonte liceat haurire omnibus ijs, qui ex fide ipsum inuocant.

9. Cùm addit, PATREM, distinctionem personarum incipit, & confitetur DEVM Patrem esse primam personam in diuina essentia. Est igitur Pater prima persona diuina, qui ab æterno generat filium sibi ὁμοούσιον.

10. Cùm subiungit, OMNIpotentem, tantam potentiam DEI esse fatetur, vt & facere, quicquid voluerit, possit: & facilè prosternere omnia, quæ se illi opposuerint, valeat.

11. Hanc potentiam confirmat opus creationis cœli & terræ. Cœli autem & terræ appellationibus, intelliguntur non solùm cœlum & terra, verumetiam omnes creaturæ reliquæ visibiles & inuisibiles, quæ cœli et terræ ambitu continentur. Breuiter, Quicquid est rerum hic vnus Deus creauit. Verùm deprauatio, quæ in rebus

creatis apparet, non DEVM habet autorem, sed Diabolum, qui sua sponte defecit à DEO, qui bonus sed αὐτεξούσιος à Deo creatus fuit.

Ex creatione rectè concluditur omnipotentia, sapientia, iustitia, & bonitas DEI. Omnipotentis enim est ex nihilo omnia condere: Sapientis, ordinata condere: Iusti, gubernare, & prouidentia moderari creata: Boni, communicare rebus creatis sua dona, vt in homine videmus, quem condidit ad suam imaginem. 12.

Quartum quod habet hæc confeßio, est de fiducia in hunc Deum qui est Pater. Cùm enim dicit Symbolum, Credo in Deum, sensus est: Statuo certa fiducia, quòd DEVS velit meus Deus eße, meus Pater, meus sustentator, meus defensor, quem solum me colere profiteor, renunciatis omnibus idolis. 13.

SECVNDA Pars Symboli, est de Deo Filio: qui vt redimeret genus humanũ 15.

reum & damnatum propter peccatum, aſsumſit naturam humanam in vnionem ὑποστατικὴν ſeu perſonalem. In qua natura humana factus eſt victima expiatrix peccati totius mundi.

15. Hæc ſecunda pars ſex Articulis abſoluitur, iuxta hæc Symboli verba. 1. ET in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum. 2. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, & natus ex Maria virgine. 3. Paſsus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, deſcendit ad inferna. 4. Tertia die reſurrexit à mortuis. 5. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. 6. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

16. Huius ſecundæ partis primus Articulus: ET in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum, multa paucis complectitur. Primùm enim monſtrat ſecundam Perſonam in diuinitate, quæ eſt æterni

terni Patris æternus Filius, qui vt essen-
á est idem DEVS cum Patre & Spiri-
sancto: ita proprietate distincta est ab
roque persona. Hoc explicatiùs Sym-
lum Athanasij, Ambrosij & Nicenum
abent. Deinde cùm hunc Filium vocat
sum, vnionem personalem indicat: Nam
ternus λόγος & DEI Filius factus est
omo & vocatus est Iesus, propterea quòd
pulum suum à peccatis esset saluaturus,
xta promissiones Patribus factas. Hic
im Iesus saluator Mundi est, eò quòd sit
bis à Deo Christus, hoc est, Propheta,
acerdos & Rex. Propheta quidem, qui
sinu Patris prodiens, nobis Patris volun-
atem reuelauit. Sacerdos, propter victi-
am & intercessionem. Nam vt victima
a expiauit peccatum: ita intercessione
terpellat patrem, vt nos propter suam
ctimam in gratiam recipiat. Rex verò,
ia demolitus est potestates, & destruit
era Diaboli, iuxta primam promissionem.

17 *Huius articuli fides eſt huiuſmodi; Ego firmiter ſtatuo quòd DEI filius ſit meus ſaluator, verus Propheta Dei, vnicus ſaluator, mediator & rex, adeóque Dominus, qui me ſua prouidentia gubernat, me redemit, me aduerſus Diabolum defendit, &c.*

18 *Secundus articulus ſecundæ partis: QVI conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine, modum aſſumtæ humanæ naturæ indicat. Cùm enim ait, Conceptus eſt de Spiritu ſancto, excludit vſitatum naturæ modum in generando. Vſitatus enim naturæ modus generationis eſt, vt fœmina concipiat ex virili ſemine: Sed hic Spiritus ſanctus occulta virtute virginem fœcundat, & format ex ſanguine virginis hominem verum & perfectum, iuxta dictum Angeli ad Virginem: Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, &c. Cùm addit, Natus ex Maria virgine, Vt veram*

Chriſti

Hriſti humanitatem confitetur : ita in-
olata virginitate virginem peperiſſe ag-
ſcit.

Tertius Articulus ſecundæ partis, 19.
aſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus mor-
uus & ſepultus, deſcendit ad inferna,
odum redemtionis factæ per Ieſum Chri-
um fidelibus commendat, videlicet, quòd
aſſus ſit propter peccata noſtra. Eſt er-
o Chriſti paſſio noſtra redemtio.

Huius paſſionis illuſtris definitio 20.
lligi poteſt ex Epiſtola ad Hebræos hoc
odo. Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti,
t ſacrificium expiatorium & propitiato-
ium, quo æternus Filius Dei homo factus
eipſum per æternum Spiritum obtulit Pa-
i æterno, vt ſua victima & obedientia,
 expiaret peccata mundi, & placaret i-
m Dei : quò omnes credentes in ipſum per
ndem ſanctificentur ad vitam æternam.
Hanc quoq; definitionẽ includunt in ſe ver-
 Domini Ioh:17, Ego pro ijs ſanctifico
meip-

meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in æternum.

21. Huius ſacrificij applicatio fit Verbo, Fide & Sacramento. Verbo enim quaſi manu Dei offertur: Fide veluti manu hominis accipitur: Sacramento vtroque obſignatur, eiuſque vis & vſus tanquam in tabula pingitur.

22. De ſententia verborum Symboli, Deſcendit ad inferos, non conuenit inter omnes. Quidam ante mortem intelligunt deſcenſum ad inferos ipſam humiliationem, qua Chriſtus horribilem ſenſum iræ Dei aduerſus peccata ſuſtinuit. Sed horum ſententiam ordo Symboli videtur refellere. Quidam hanc clauſulam additam putant contra Valentinianorum hæreſin, & volunt hac loquendi formula Moſi & Prophetis vſitata nihil aliud ſignificari, quàm quòd Chriſtus verè morte proſtratus iacuerit, & in ſepulchrum incluſus fuerit, vt alij homines verè mortui & ſepulti. Quidam

dam hæc verba ad vim & virtutem mortis Christi referunt, & volunt hac Phrasi significari quòd mors Christi profuerit etiam inferis, id est, mortuis, videlicet in fide Abrahæ. Quidam existimant Christum reuera descendisse ad tartareas sedes. Sed nec inter hos conuenit. Sunt enim qui animam Christi, iacente corpore in sepulchro, eò descendisse dicunt, vt illic pateretur pro animabus hominum. Quorum sententia ex eo refellitur, quòd Christi sanguis perfectißima sit peccati totius mundi expiatio, In quem enim finem pateretur anima sanctißima apud inferos, nisi vt suppleret mortis crucis defectum? Sunt etiam qui animam Christi ad inferos quidem descendisse fatentur, sed illic nihil paßam eße. In hac sententia est Augustinus ad Dardanū scribens. Sunt & alij, qui contendunt Christum anima & corpore descendisse ad inferos, & in ipso terræmotu in momento resurrectionis se viuum inferis exhibuisse,

& se declarasse victorem mortis & principis tenebrarum. Sed quid in hac varietate opinionum tutò sequendum? Hoc firma fide teneatur, quòd Christus reuera descenderit ad inferos, iuxta Symboli verba, & veteris Ecclesiæ confessionem. De modo nemo sit sollicitus. Satis est enim tenere Christum victorem Sathanæ esse, & deuicto mortis aculeo aperuisse credentibus regna cœlorum.

23. Quartus articulus secundæ partis: Resurrexit à mortuis, historiam victoriæ CHRISTI, & contriti capitis serpentis continet: atque ita completa est promissio: Semen Mulieris conteret caput Serpentis.

24. Quemadmodum autem hic Articulus requirit firmam fiduciam in Christum victorem mortis, auget spem promissæ hæreditatis, excitat nos ad confessionem huius victoris coram mundo & portis inferorum: ita eius vsus cùm in tota vita, tùm in mor-

is articulo, maximus est. Huius enim
Articuli seria cogitatio facit, vt nullis
racti calamitatibus, persistamus in fide,
onec ad finem omnium calamitatum huius
Mundi & ad salutis portum perueneri-
mus.

Quintus articulus secundæ partis, 25.
Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram
DEI Patris omnipotentis: spectabilem
riumphum CHRISTI, & maiesta-
tis gloriam CHRISTI nobis commen-
at.

Ascendit Dominus visibiliter corpora- 26.
li & naturali modo sursum, & nube sub-
uectus est in cœlum è conspectu discipulo-
rum, Act: 1. & inde subuectus supra omnes
cœlos. Ascendit autem, vt ipse de se testa-
tur, vt nobis locum pararet. Ioh: 14. Abeo
parare vobis locum, & vos ad me assu-
mam. Ascendit vt omnia subijciat pedi-
bus suis: Ascendit, vt caput Ecclesiæ e-
ineat, & dona det hominibus: Ascendit

vt

vt corda nostra ad se trahat. Col: 3. Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, Vbi Christus sedet ad dexteram patris. Huc illud Philipp: 3. Nostrum πολίτευμα est in cœlis, vnde expectamus saluatorem.

27. Vt enim ascensio personæ fuit iuxta humanam naturam, secundum quam localiter & visibiliter ascendit: ita sessio ad dexteram Patris personæ est, quæ est rex regum, & Dominus dominantium, æqualis Patri gloria & maiestate.

28. Fides proinde articuli hæc est: Quemadmodum Christum triumphatorem mortis, Dominum omnis creaturæ & patronum nostrum apud Patrem agnoscamus, in eum firma fiducia recumbamus, atque ipsum coram omnibus hominibus & inferorum portis confiteamur: ita vsus in hoc situs est, vt abnegata omni impietate, & humanis desiderijs, leuemus corda nostra in cœlum, petentes inde in omnibus calamitatibus

ibus nostris auxilium, & expectantes vt
os ad se iuxta ipsius promissionem assu-
nat, ac donet promissam hæreditatem.

Sextus articulus secundæ partis, IN- 29.
e venturus est iudicare viuos & mortu-
s, de futuro per Christum iudicio concio-
atur. Nam idem ille Iesus Christus qui
ic ab iniquis spretus & condemnatus est,
veniet in maiestate sua iudicaturus orbem
terrarum. Iudicij forma Matth: 26. ex-
primitur. Sistent enim se coram ipso boni
& mali, seu pij & impij. Illis paratum re-
gnum tradet: hos iustis supplicijs manci-
pabit: vt pij cum Christo beata immorta-
litate in æternum fruantur, & impij tra-
dantur Diabolis cruciandi æternis pœnis.

Fides huius articuli hæc est. Quem- 30.
admodum firmiter statuere oportet aliquã-
do fore finem præsentium calamitatum:
ita solidam consolationem inde percipia-
mus, quòd Iesus Christus, DEVS & ho-
mo, sit constitutus iudex qui antea in se

credentibus, iureiurando interposito, promiserat vitam æternam. Quare non est quòd qui in fide Christi hinc discedunt, pertimescant condemnationis sententiam.

TERTIA PARS Symboli est
31. de DEO Spiritu sancto tertia persona in diuinitate: Credo in Spiritum sanctum. Cultus fidei conuincit Spiritum sanctum verum DEVM esse. Ordo Symboli tertiam personam in diuinitate eum esse docet. Appellatio indicat officium, videlicet, quòd sit viuificator & sanctificator.

Est ergo Spiritus sanctus tertia in diuinitate persona verus & æternus
32. DEVS ὁμοούσιος Patri & Filio non gignens nec genitus, sed à Patre & Filio procedens, simul cum Patre & Filio creans, conseruans, saluans, sanctificans, qui mittitur in corda electorum, vt ea viuificet & sanctificet, vnà cum Patre & Filio adorandus.

33. Quemadmodum igitur credimus in

DEVM

DEVM Patrem creatorem, & in filium DEI redemtorem: ita etiam credere nos oportet in Spiritum sanctificatorem, cuius templum sumus. Vsus huius fidei est vt renunciata omni impuritate simus sancti Spiritu & corpore, caueamúsque ne vllis factis contristemus spiritum Dei in nobis habitantem.

QVARTA PARS Symboli quatuor Articulis absoluitur, & his verbis continetur. 1. CREDO sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem. 2. Remißionem peccatorum. 3. Carnis resurrectionem. 4. Et vitam æternam. 34.

Primus articulus, Ecclesiam Catholicam definit eße sanctorum communionem seu societatem. In Sanctorum autem catalogo, sunt omnes, qui voci Euangelij credunt. Nam hi segregati sunt à profanitate mundi, & applicati DEO per fidem, vt sint hostia illi placens. In horum 35.

numero se Dauid eſſe fatetur, cùm ait Pſal: 85. Cuſtodi animam meam quoniam ſanctus ſum. Et in alio pſalmo: Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei, pro hac (ſcilicet iniquitate remittenda) orabit ad te omnis ſanctus in tempore oportuno.

36. Hinc efficitur quòd ſanctorum ſocietas in hac vita, non ſit illorum qui perfectè ſancti ſunt, & ſine peccato, vt Anabaptiſtæ & Pelagiani putant, Sed eorum potiùs, qui agnoſcunt ſua peccata, credunt remitti peccata, & orant perpetuò pro ſua iniquitate remittenda, idq́; fiducia mediatoris Ieſu Chriſti.

37. Erit proinde fides huius articuli, firmiter ſtatuere æternum pontificem Ieſum Chriſtum habiturum ſemper in mundo aliquem ſanctorum cœtum, contra quem Diabolus & mundus non poterunt præualere: etiamſi, vt in exercitu, quædam membra trucidantur.

Secundus Articulus quartæ partis 38.
CREDO remiſsionem peccatorum, eſt finalis cauſsa notitiæ hiſtoriæ de Chriſto. Sic enim agnoſcit fides Chriſtum eſse filium DEI, paſsum & reſuſcitatum, &c, vt propter hanc cauſsam nobis verè donetur remiſsio peccatorum, vt efficiamur filij DEI, & hæredes vitæ æternæ.

Vt autem hic articulus de remiſsio- 39.
ne peccatorum fiat illuſtrior, quatuor ordine ſpectanda ſunt: Quid ſit peccatum, Quid remiſsio peccati, Quæ fides remiſsionis peccati, & Quæ fidei remiſsionis peccatorum coniuncta ſint.

Peccatum vno verbo definitur à Io- 40.
hanne cùm dicit, peccatum eſt ἀνομία, hoc eſt, defectus à Lege (quæ eſt voluntatis DEI regula) cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, iuxta illud: Maledictus omnis qui non manſerit in ijs, quæ in libro Legis ſcripta ſunt.

Remiſsio peccati eſt obligationis ad 41.

æternam mortem ſolutio, & pœnæ debitæ condonatio. Hoc confirmatur parabola de debitore. Matth: 18.

42. Vt huius remiſsionis materia & meritum eſt victima filij Dei: ita DEVS Pater mira miſericordia recipit homines condonato reatu. Etſi autem defectus non integrè curatur in hac vita, ſed tantùm minuitur per mortificationem veteris hominis: tamen reatus adeò aboletur in conuerſis ad vocem Euangelij, vt Deus dicat ſe non recordaturum peccatorum eorum.

43. Fides remiſsionis peccati, eſt firma fiducia miſericordiæ Dei, iuxta promiſsionem ipſius, ex prædicatione Euangelij, in qua efficax eſt Spiritus ſanctus, concepta: qua ſtatuit homo, quòd DEVS velit ſe verè in gratiam recipere propter victimam filij, & non amplius ſibi peccata imputare.

44. Cum fide remiſsionis peccatorum duo ſunt coniuncta, videlicet gratia, & donum.

Gratia

Gratia est iustificatio ipsa: Gratia 45.
ex multis delictis in iustificationem, Rom:
5. Hæc iustificatio est personæ credentis
in Christum absolutio à peccato, imputatio
iustitiæ CHristi, & acceptatio ad
vitam æternam gratis propter Christum.

Donum est ipsa donatio Spiritus 46.
sancti, qua homo sola fide iustificatus regeneratur,
id est, mortificatur & viuificatur:
vt iam noua creatura fiat, viuatq; porrò iuxta voluntatem DEI, quantum
quidem id fieri potest per humanam
infirmitatem.

Quia hæc donatio Spiritus sancti, 47.
qua regeneramur, indiuidua comes est fidei
remißionis peccatorum, sæpe Scriptura
hinc salutis argumentum petit: non
tanquàm à caußa, sed à qualitate credentis
personæ. Hinc illud Domini dictum:
Nisi quis renatus fuerit ex aqua
& Spiritu non potest introire in regnum
cælorum.

48. Ad eundem modum cùm Paulus dicit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit, ab effectu fidei iustificantis ipsa fides iustificans æstimatur. Omnis enim qui verè inuocat, ex fide inuocat. Quæ inuocatio certissimum indicium est suæ caussæ. Est proinde inuocatio, nota iustificati & saluandi: & non caussa iustificationis & salutis.

49 Tertius Articulus quartæ partis, (Credo) Carnis resurrectionem: est concio de perfecta regeneratione nostri, qua noui homines reddemur animo & corpore, non quidem mutata substantia, sed qualitate tantùm. Hac perfecta regeneratione efficiemur conformes Christo Domino, & gestabimus eius imaginem, quantum quidem ad humanam naturam attinet. Ita enim Paulus ait: Qui transfigurabit corpus nostrum humile, vt sit σύμμορφος glorioso corpori ipsius.

50. Quartus articulus quartæ partis (Credo)

lo) vitam æternam: est extremus portus ad quem properat fides nostra. Hæc vita æterna, est æterna DEI fruitio, & beata illa felicitas, qua electi fruentur in omni æternitate.

Hoc Symbolum Christiani militis, 51.
quicunque corde, ore & vita profitetur, conciuis sanctorum est & domesticus Dei, ædificatus super fundamento Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo : in quo ædificium congruenter coagmentatum crescit in templum sanctum Domino.

Si quis ergo nobiscum hanc Symbo- 52.
li Christiani fidem profitetur, eum vt membrum Christi amplectamur & foueamus, etiamsi in quibusdam, quæ fundamentum non labefactant, à nobis dissentiat.

Multas legimus pugnantes senten- 53.
tias in Scriptis Patrum, magnum discrimen in Cæremonijs cernimus : sed donec immotum manet fundamentum, res salua est.

54. *Quapropter, cùm de Ecclesiæ membris iudicandum erit, non ex fumo & stipula petendum est iudicium, sed ex fundamento, in quo qui manet viuus lapis est, ab ipso architecto Christo aßumtus in ædificium templi Dei viuentis.*

55. *Non tamen hinc sequitur permittendum eße inquietis ingenijs, vt pro sua libidine ludant opinionibus. Nam ea res impedit hoc diuinum ædificium, & multos absterret, quo minus, fundamentum ipsum quærant, & super eo ædificentur.*

56. *Laudandum igitur iudico piorum Principum & Regum consilium, qui lege cauent, ne quis nouis opinionibus Ecclesiæ tranquillitatem turbet, ac præbeat aduersarijs occasionem calumniandi totum doctrinæ genus, quod profitemur.*

INVO-

INVOCATIO.

SOLA ECCLESIA DEI cultum inuocationis, qui cum fide & spe coniunctus est, præstare potest. Siquidem soli Ecclesiæ aditus patet ad Patrem per mediatorem nostrum Iesum Christum. 1.

Quia autem proprium Ecclesiæ opus est orare, maximè necessarium est rectè institui homines de vera orationis ratione. Nam qui hanc non tenet, frustrà se orando fatigat 2.

Consistit autem precandi ratio in tribus Primùm enim tenendum est quid sit oratio, & quotuplex. Deinde, quæ sint circumstantiæ orationis perpetuæ: Tùm, quæ sint precandi formulæ. 3.

Quid sit oratio, Symbolis quibusdam in Scripturis indicatur. Primùm enim 5.

Thymia-

Thymiamate perpetuo in populo Iſraëlitico
figuratur. Vnde Dauid: Dirigatur ora
tio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.
Deinde geſtibus, iuxta illud: Ad te Do
mine leuaui oculos meos. Adhæc, eleuatio
ne manuum, de qua idem Propheta: Ele
uatio manuum mearum ſacrificium veſper
tinum. Et Paulus iubet puras manus le
uare. Significant ergò hæc Symbola ora
tionem piam, eſſe eleuationem animæ homi
nis ad DEVM, Quemadmodum alibi cla
ris verbis Dauid explicat, cùm ait: Ad
te Domine leuaui animam meam.

5. *Erit igitur Christiana & pia Oratio*
eleuatio animæ hominis ad DEVM, ve
aliquid ab eo petentis, vel ei gratias pr
collatis beneficijs agentis. Seu, vt quidam
ex Patribus græcè definiuit, προσευχή ἐς
ἀνάβασις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ αἴτησις
τῶν προσηκόντων παρ' αὐτοῦ.

6. *Orationis quatuor genera Paulus*
Timoth: 2. ponit, quæ ſunt δέησις, *depre*

catio

atio : ϖροσευχὴ, adoratio : ἔντευξις, inter-
ceßio : & εὐχαριστία, gratiarum actio. Hæc
quatuor genera definitionibus discernan-
tur hoc modo.

Deprecatio est supplex eleuatio ani- 7.
mæ hominis ad DEVM, qua petitur li-
beratio ab ijs, quæ nobis molesta sunt : vt
cùm petimus remißionem peccatorum, &
liberationem à malis quibuslibet.

Adoratio, est supplex eleuatio animæ 8.
hominis ad DEVM, qua petuntur salu-
taria & vtilia : vt cùm petimus regnum
Christi aduenire, Sanctificari nomen Dei,
fieri voluntatem Dei, & Panem ϖιούσιον
nobis dari quotidie.

Postulatio, est supplex eleuatio ani- 9.
mæ hominis ad DEVM, qua vel alij pro
alijs, vel omnes pro se inuicem orant, vt
DEVS largiatur salutaria & vtilia, &
auertat noxia.

Est autem orandum pro omnibus homi- 10.
nibus, superioribus, inferioribus, ministris
ver-

verbi, amicis, inimicis, peccatoribus, infidelibus, donec in hac vita nobiscum viuunt.

11. Pro mortuis autem nequaquam est orandum. Nam vt Augustinus ait: In quo quemque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc compræhendet mundi nouissimus dies. Quoniam qualis in isto die quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.

12. Nec pro hostibus DEI induratis est orandum, sed contra eos potiùs orare oportet exemplo Sanctorum. Psalmo 5. 59. 134. Ierem: 18. 2. Timoth: 4. Non enim Caritas proximi postulat, vt pro hostibus DEI, qui conuerti nolunt, oremus. Siquidem nullum locum habet dilectio proximi, vbi cum dilectione Dei pugnat.

13. Sed quid de illis sentiendum, qui vel nobis priuatim sunt inimici, vel Rempublicam in qua viuimus, infestant? Pro illis quidem orandum est, vt ex inimicis fiant amici: Pro his verò etsi idem faciendum iudico: tamen plura concurrunt

perpen-

rpendenda. Primùm enim agnoſcen-a eſt iniquitas noſtra, propter quam Re-ublica affligitur: & ſeriâ pœnitentiâ, publica peccatorum remiſſio, & mi-gatio pœnæ petenda eſt. Deinde oran-us eſt DEVS, vt tranquillam habite-us terram noſtram. Tùm vt magiſtra-i adſit in defendendis ſubditis. Præ-rea vt auertat ſanguinis effuſionem, vt natus & ſtudia hoſtium infeſtantium s, impediat. Denique vt tandem v-inque depoſitis armis vnum ſimus, & iuamus in omni pietate & honeſtate. actenus oratio noſtra cum pietate ſtare oteſt.

Gratiarum actio eſt eleuatio animæ 14.
minis ad DEVM, qua gratiæ DEO untur, vel pro beneficijs nobis alijſue col-tis, (his caſtigationem paternam ſubij-) vel pro malis nobis alijſue ſublatis.

In gratiarum actione ſpectanda ſunt 15.
o, videlicet, quæ virtutes neceſſariò in

ea

ea concurrant, & quis ſit legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes coniunctæ in gratiarum actione ſunt veritas & iuſtitia. Vt enim veritas candidè & apertè agnoſcit benefactorem Deum, & excludit hypocriſin & mendacium: ita iuſtitia grata eſt benefactori, & excludit ſuperbiam & abuſum rerum collatarum. Modus gratiarum actionis à Paulo ſæpè indicatur, cùm inquit: Gratias ago per Ieſum Chriſtum. Cùm enim ait, Per IESVM Chriſtum, Vult vt in omni gratiarum actione fides præluceat: vult vt agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe ea pro quibus gratias agimus: vult vt ad DEI gloriam referamus accepta beneficia: vult vt DEVM per Chriſtum prædicemus propter quem etiam DEO accepta eſt gratiarum actio.

16. Poſtquam autem conſtat, quid ſit oratio & quotuplex: Secundo loco tenendæ ſunt circumſtantiæ Chriſtianæ orationis

per

erpetuæ, quæ sunt quinque præcipuæ: Quarum prima est de affectu orantis. Secunda, de caussis orationis seu inuocationis. Tertia, de eo qui inuocandus est. Quarta, de Mediatore. Nam sine Mediatore nemini ad DEVM patet aditus. Quinta, de rebus petendis.

Prima circumstantia est de affectu 17.
orantis, quem benè compositum esse oportet, vt per ipsum anima ad DEVM eleuetur. Omnium igitur primùm exuat animus omnem opinionem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde non simulatè sed verè sentiat suam inopiam. Tùm prosternat se coram DEO, supplex in vera pœnitentia & pio proposito. Adhæc, animus inflammetur viua fiducia, qua statuat DEVM secundum suas promissiones misericordem esse, & velle exaudire inuocantes, propter Mediatorem vnicum & Sacerdotem nostrum IESVM Christum.

18. *Qui hoc modo compositus est ad orandum, is sanè in Spiritu & veritate adorat. Siquidem sentiens suam miseriam, & cogitans misericordiam DEI, veris motibus à Spiritu sancto excitatis ad orandum impellitur.*

19. *Nam qui tument opinione propriæ gloriæ, dignitatis, aut meriti: qui non verè sentiunt suam inopiam: qui se non prosternunt coram DEO in vera pœnitentia, cum pio proposito: qui fiduciam promißionum diuinarum non adferunt: nequaquam orant. Nam illorum anima humi repit, & non eleuatur ad Deum.*

20. *In horum numero Pharisæus ille fuit, cuius meminit Euangelica historia. Is enim more hypocritarum sine intellectu, sine affectu, & cum contradictione orabat. Neq; enim voluntatem DEI rectè intellexit: nec inter precandum motus spirituales sensit: præterea etiam aliud lingua aliud mente precabatur.*

SECVNDA circumstantia est 21.
e caussis inuocationis, quæ sunt plures.
uarum prima est mandatum DEI, re-
uirentis à nobis cultum inuocationis:
uod sanè mandatum contemnere nefas
st.

Secunda, promissio quod DEVS 22.
elit inuocantes exaudire. Ex his duabus
aussis patet, quanta sit dignitas & ef-
icacia orationis. Nam cùm DEVS in-
narrabili bonitate & misericordia, non
olùm præcipiat vt petamus bona, sed e-
iam addat amplissimas promissiones, quas
ult esse ratas & immutabiles: non dif-
icile est cogitare quanta sit orationis
Dignitas, quanta amplitudo & effica-
cia.

Tertia caussa videlicet προκαταρκτικὴ 23.
t ipsa varietas periculorum, quæ qui-
m plura & maiora sunt, quàm vt o-
tione compræhendi possint. Semper
cclesiam hi duo exercitus oppugnant,

Tyranni & Hæretici: Quorum dux &
incitator eſt hoſtis CHriſti & Eccleſiæ,
Diabolus. Politiæ quanto in periculo ver-
ſantur? Quàm multa flabella ſunt Sa-
thanæ quibus gubernatores Rerumpubli-
carum ſæpe inflammantur, Vnde ingentia
incendia Rerumpublicarum naſcuntur?
Quantæ difficultates in domeſtica guber-
natione? Quoties Sathan ſingulos noſtrûm
ex inſidijs adoritur? Breuiter quocunque
nos vertimus infinita pericula cernimus:
quæ vitare non poßumus niſi confugeri-
mus ad Aſylum DEI, quod eſt pia &
ſeria inuocatio. Ex hac caußa facilè vi-
dere eſt, quanta ſit Chriſtianæ orationis
neceßitas, vtilitas & efficacia.

24 *Quarta caußa eſt, vt conſuetudine*
orandi augeatur in nobis fides, excitetur
ſpes, & reddamur ardentiores in alijs pie-
tatis exercitijs. Pertinet & hæc caußa ad
vtilitatem.

25. *Quinta caußa eſt imitatio Sancto-*
rum

rum, quorum præcipuum & summum studium fuit perpetuò orare. Nam in quibus viua fides est, quæ est veluti ignis quo accenditur hoc diuinum thymiama : ibi necesse est fidei germanos fructus esse, inter quos primum locum obtinet inuocatio : à qua nunquam abesse debet gratiarum actio. Has caussas omnes ad dignitatem, necessitatem, & efficaciam orationis reuocare licet.

Tertia circumstantia est de eo ad 26.
quem dirigenda est oratio. Est autem dirigenda oratio ad eum in quem credere fas est. Ita enim Paulus dicit : quomodo inuocabunt, in quem non credunt ? Si proinde is demùm solus est inuocandus, in quem credere fas est : solus certè DEVS inuocandus erit, qui est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Nam maledictus est qui confidit in creaturam.

Vnus proinde DEVS & solus est 27.
inuocandus, qui est Pater, & Filius, &

Spiritus sanctus. Qui ergo adorat Patrem: non excludit Filium, nec Spiritum sanctum. Qui adorat Filium: Patrem & Spiritum sanctum adorat. Qui Spiritum sanctum inuocat: Patrem & Filium honorat. Nam Pater, Filius, & Spiritus sanctus vnus est DEVS. Huc & illud responsum Christi, (cùm Christo diceret Sathan, Si procidens adoraueris me) Scriptum est: Dominum DEVM tuum adorabis, & illum solum coles.

28. *Quicunque igitur negat inuocandum esse filium DEI, aut Spiritum sanctum, Arianus est. Nam tollit essentiam, à qua cultus fidei & inuocationis tolli non potest.*

29. *Ex his enim efficitur quòd inuocatio creaturarum sit blasphema aduersus DEVM, & fœdissima idololatria, contra quam pugnat etiam Epiphanius, Pag: 448.*
οὐ κυριεύσει ἡμῶν ἡ ἀρχαία πλάνη, καταλιμπάνειν τὸν ζῶντα καὶ προσκυνεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα.

Papa itaque qui iubet Sanctos inuo- 30.
cari, & supplicio afficit non obedientes im-
pijssimo decreto, DEVM contemnit,
est hostis Ecclesiæ & satelles Sathanæ,
qui per Papam inuexit inuocationem San-
ctorum, propter has præcipuè caussas, vt
DEVM suo proprio honore spoliet, vt
ignominia afficiat demortuos sanctos, vt
perdat idololatras, qui creaturas inuocant,
denique vt paulatim CHristi regno abo-
lito, suum erigat.

Huic errori Ethnico & Papistico 31.
vicinus est eorum, qui dicunt quidem se
solum DEVM inuocare, & damnare in-
uocationem creaturarum, Sed interea con-
tra Dei prohibitionem volunt Deum ado-
rare, prostrati coram idolis & imaginibús.
Nam nulla alia est caussa prohibitionis
idolorum & sculptilium, quàm quòd De-
us nolit coram sculptilibus & imaginibus
adorari.

Quicunque igitur coram lignis & lapi- 32.

dibus religionis caußa procumbunt, Serpentem adorat, qui ligni fructu primos occidit parentes.

33. Neq; excusat patronos huius superstitionis, bona intentio quam prætendunt. Nam bis homines coram Deo reos facit bona intentio, quæ verbo DEI non regitur, videlicet defectionis & temeritatis. Defectionis quidem, quòd deficiunt à simplicitate verbi & præcepti diuini ad suas cogitationes: Temeritatis verò, quòd audeant DEO modum præscribere, quo ipsum colere velint.

34. Nec illi audiendi sunt qui ideò se procumbere coram imaginibus dicunt, vt contemplatione imaginum excitetur animi deuotio. Nam admodum frigida esse oportet ea corda, quæ istis flabellis à Sathana excogitatis opus habent, vt excitentur ad precandum.

35. Quarta circumstantia est de Mediatore. Nam si sine Mediatore DEVM accedi-

edimus facilè reyciet nos nostræ indigni-
atis & peccatorum cogitatio, præsertim
um scriptum sit: DEVS peccatores
on exaudit. Quare Mediatorem nos habe-
e oportet, cuius intercesßione, merito &
dignitate freti, audeamus Deum accedere.

Sed quisnam est iste mediator? Deus 36.
& homo Iesus Christus, qui vt vera diui-
nitate cum Patre vnum est: ita vera hu-
manitate nobis coniunctus est. Qua ratio-
ne fit vt DEVM & hominem ipse, DE-
VS & homo, optimè conciliet & coniun-
gat: idq́ intercesßione, merito & dignita-
te. Hinc est quòd Paulus dicit, Vnus est
mediator DEI & hominum, homo Iesus
Christus.

Huc pertinet et Christi illa promisßio. 37.
Quicquid petieritis Patrem in nomine meo
dabit vobis, Ac si dicat, Nequaquam debe-
tis vestra opera ac dignitatem iactare in
conspectu Dei, sed me nominabitis & pro-
pter me petetis, videlicat Mediatorem, &

datorem vnà cum Patre. Ita etiam Cyrillus rectißimè explicat promißionē Christi: In nomine meo, inquit, addidit, vt Mediatorem se, & collargitorem ostendat. Non enim tantùm pro nobis intercedit, vt Pater det nobis salutaria: verùm etiam ipse vt Mediator dat nobis dona, iuxta illud: Ascendit in altum, & dat dona hominibus.

38. Ex hoc sequitur quòd Christus, etiam quatenus Mediator est, sit inuocandus. Nam si & impetrat nobis, & donat cum Patre, vt Mediator: certè vt Mediator inuocandus est. Proinde rectè orauit Bartimæus cæcus: Fili Dauid miserere mei. Et Stephanus: Iesu suscipe Spiritum meum. Et Paulus piè solet præfari in suis Epistolis: Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo, &c.

39 Porrò ex eo quòd alij homines pro alijs orent, non efficitur vt sint plures mediatores. Nam quicunque pro alijs rectè

orant,

ant, freti Mediatore vnico CHristo hoc
ciunt.

Quinta circumstantia reliqua est, vi- 40.
licet de rebus petendis. Nam quia non
let pater bonus dare filijs petita, si no-
nt: nec decet probos filios à Patre pe-
re, quæ patrem dare indignum est: me-
tò hæc etiam circumstantia, de rebus pe-
ndis, addenda fuit.

In primis hîc tenendum est discri- 41.
en inter ea, quæ petenda sunt sine con-
tione, & ea, quæ cum conditione peti
ssunt. Vt enim bona sine quibus salus
ntingere non potest, atque adeò salus ip-
a, sine conditione petenda sunt: ita bona
uorum vsus est tantùm in præsenti vita,
m conditione peti debent. Et vt mala
pedientia salutem animarum, sine con-
tione precabimur à nobis auerti: ita ma-
quæ in hac vita nobis molesta sunt, cum
nditione non impeditæ gloriæ Dei & no-
æ salutis, precibus auertemus.

Hinc

42. *Hinc est quòd pij gloriantur in affli-ctionibus, & habent spem etiam tunc cùm interficiuntur à Tyrannis. Discer-nunt enim inter bona sine conditione & certò promißa, & inter commoda huiu vitæ. Hinc est illa vox Sancti Iob: Eti-amsi occiderit me sperabo in eum, & ips erit saluator meus.*

43. *Neq; cum his pugnat præceptum Ia-cobi, qui iubet petere sine hæsitatione. Nan aliud est, cum hæsitatione petere: aliud, cum conditione. Nam fidelis non dubitat quin DEVS suas preces exaudiat: quo niam si id non dat quod petitur, certè i quod multò melius est largitur. Rectè pr inde Bernhardus cùm inquit: Vnum duobus sperare indubitanter poßumus Quoniam aut dabit quod petimus, aut quo nobis nouerit eße vtilius.*

44. *Vniuersalis igitur particula in dict Domini: Quicquid petieritis, &c, ad ce tum genus restringenda est. Quicquid s*

lici

cet vobis salutare est, non vestro iudicio, d benignissimi Patris mei sententia. Sic hannes hoc genus restringit, cùm inquit: quid petieritis secundum voluntatem s, audiet vos.

Restat tertium quod proposuimus, 45.
idelicet, de precandi formula. Quidam mis socraticè nolunt quicquam expressis erbis nominare, Sed DEO supplicant vt se largiatur quæ scit sibi vtilia esse. Sed i refutantur & plurimis Sanctorum exemplis, & forma precationis nobis à Christo commendata.

Etsi enim fateor duplicem esse inuo- 46.
ationem, vnam cordis tantùm, alteram ordis & oris simul: (nulla enim est orao oris tantùm: quod tamen Monachi imè nocent) tamen recitatio certæ formu propter multas caussas vtilis est.

Primùm enim recitatio non solùm de 47.
ultis rebus precantes admonet, verumeam est confessio quædam, segregans nos ab

ab impijs & profanis sectis. Deinde recitatio piè concepta, excitat pios motus in pectoribus. Nam ideò verba adhibentur, vt pectora inter precandum accendantur: non, vt DEO narremus quæ ignorat. Ita enim ait Augustinus: Quamuis inuisibilis voluntas orantis Deo sit nota, nec vllis indigeat indicijs, vt ei animus pandatur humanus, qui locutionem cordis cognoscit: tamen homo vocibus & membris sui corporis vtitur, vt sic orando affectus hominis humilior, deuotior, feruentior crescat. Postremò distincta & expreßa recitatio, terrorem incutit Diabolis. Nulla enim re magis expauescunt Diaboli, quàm audita vera inuocatione Dei. Quam ob caußam Paulus, inter arma quibus inuaditur Diabolus, orationem recitat.

48. Quanquam autem multæ sunt precandi formulæ, cùm veteres, quales sunt Psalmi Dauidici, & orationes aliorum sanctorum Regum et Prophetarum, tùm recentes

benè

enè & vtiliter conscriptæ: tamen formu-
,quam nobis Dominus præscripsit, omni-
us reliquis anteponenda est, cùm propter
utoris maiestatem, tùm propter rerum pe-
ndarum ordinem & materiam.

Ordo autem hic est: Votum omni- 49.
m primum esse debet piorum, vt firmum
immotum fundamentum cultus DEI
ciatur: quòd est vera DEI notitia:
lq; in hunc finem, vt regnum DEI eri-
atur, stabiliatur, propagetur: & vt
ues in eodem regno Regi cœlesti debitam
bedientiam præstent. Ideò CHRISTVS
bet primùm peti noticiam DEI: Dein-
e aduentum regni: Tùm obedientiam ci-
ium in eodem regno. Deinde quia in hac
ortali vita regnum DEI incoatur eri-
iturq;, vbi varijs opus habemus præsi-
is: iubet quarto loco vt petamus quic-
id ad huius vitæ sustentationem facit.
erùm quia ea est corruptio naturæ hu-
anæ, quòd facilis sit lapsus in errata

& mu-

& mutuas offensiones: quinto loco docet petendam esse condonationẽ istorum lapsuum & erratorum: ne propterea à regno Dei excludamur. Postremò, quia sunt duo acerrimi hostes, qui conspirarunt aduersum regnum Dei, caro & Diabolus: docet petendem esse defensionem aduersus eos, idq; sexta & septima petitione. Quis quæso ordo aptior esse potuit?

50. Porrò, vt compellatio orationis Dominicæ, fidem excitat, & animat orantes: ita confirmatio, qua clauditur, veluti exauditionis quædã obsignatio est, et certitudo.

CERTITVDO DOCTRINÆ ECCLESIÆ.

1. DOCTRINA ECCLESIAE DEI non est alia, quàm quæ nobis ab ipso DEO commendata est, iuxta dictum Domini apud Esai.

Ho

Hoc autem pactum meum cum eis dicit Iehoua, Spiritus meus qui est super te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dixit Iehoua, ex hoc tempore vsque in sempiternum. Et CHristus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt.

2. Hoc verbum, & hæc doctrina quæ est Ecclesiæ, in Mose, in Prophetis, in Euangelicis historijs, in Epistolis Apostolorum traditur. Habent Mosen & Prophetas, dicit Abraham, audiant illos. Hos audiunt etiam qui Euangelicas historias & Apostolorum scripta audiunt. Nam hæc sunt Mosis & Prophetarum clariores enarrationes.

3. Quoniam autem Mahometistæ, & aliæ profanæ gentes, passim per orbem opponunt se doctrinæ Ecclesiæ, & eam ferro & igni abolere conantur: necesse est, vt pij, in tanta colluuione malorum, mu-

niant suos animos aduersus scandala, & sæpe cogitent de immota certitudine doctrinæ religionis quam profitentur: præsertim cùm maxima pars mundi eam rideat & persequatur.

4. Philosophi de suæ doctrinæ certitudine gloriantur, iactant κριτήρια, demonstrationes proferunt, experientiam prædicant: Quæ tametsi agnosco esse excellentia dona DEI: tamen dico, quòd nequaquam Philosophica certitudo, possit conferri cum firmitate doctrinæ Ecclesiæ.

5. Hæc doctrina Ecclesiæ, etsi solo testimonio nititur: tamen hoc testimonium maius pondus habet, quàm vt ei conferri possit vlla Philosophica certitudo. De hoc ergo testimonio copiosiùs quædã adferemus.

6. Testimonium quo nititur Ecclesiæ doctrina duplex est, Externum et internum. Illud in sensus incurrit, quo doctrina Ecclesiæ confirmatur tanquam sigillo quodã Dei externo: hoc in mentem cadit, & doctri-

am Ecclesiæ in cordibus fidelium obsig-
at. De vtroque ordine dicemus.

Externum itaq; testimonium, seu 7.
cternum sigillum, quo DEVS obsignat
ctrinam Ecclesiæ, sex habet partes præ-
puas, quæ sunt: Patefactio diuina, mi-
culorum operatio & varietas, Prophetia-
um firmitudo, consensus veræ Ecclesiæ
erpetuus, duratio Ecclesiæ, & cruenta
lurimorum Martyrum confeßio.

Prima pars externi testimonij est 8.
atefactio diuina, per quam ipse DEVS
e sua arcana sede procedens, se olim san-
tis Patribus patefecit, quibus suum ver-
um, quo vult Ecclesiam colligi & regi,
radidit & commendauit.

Quanquam autem Dominus apparu- 9.
ße sæpè legitur: tamen paucas eius appa-
itiones, quas prodest habere in conspectu,
ecitabo: in quibus summam doctrinæ Ec-
lesiæ proponit, inculcat, repetit, illustrat.

Primùm itaq; apparuit Adamo post 10.

lapsum, Genes: 3. & doctrinam Legis & Euangelij sua voce tradidit: pœnas inflixit propter peccatum. Ab hac doctrina Ecclesia DEI nunquam defecit: sed perpetuò eandē amauit, retinuit, propagauit.

11. Deinde apparuit Noæ, & facto confirmauit doctrinam Legis, & Euangelij, dum impœnitentes quidem diluuio perdidit, Noe verò cum sua familia, ex gratia promißionis clementer liberauit, Gen: 6. 7. 9.

12. Post diluuium, vt doctrinam malitia hominum ferè collapsam erigeret, apparuit Abrahamo decies. Genes: 12. 13. 15. 17. 18. 21. 22. Eius filio Isaac bis. Genes: 26. Nepoti Iacob sexies. Genes: 28. 31. 32. 35. In his apparitionibus Abrahamo, Isaac, & Iacob factis, eadem doctrina est proposita, & promißionis verbum clariùs illustratum est. Iustificationis quoque doctrina in Abrahamo, certißimo typo expreßa est apertiùs. Nam in hoc clarè ostendit, quòd fide sola absque operibus iustificetur homo

[ra]no: quòd fidei sit coniuncta obedientia [e]rga DEVM: quòd Sacramenta non iu-[st]ificent, sed obsignent iustitiam promissi-[o]nis & fidei.

Post hæc in Aegypto Mosi apparuit, 13.
[e]andem doctrinam repetens & confirmans Exod: 3.

Adhæc multis Prophetis idem ver- 14.
[b]um in visionibus & somnijs apparens com-[m]endauit, & prolixis concionibus decla-[r]auit, quod primis Patribus tanquam bre-[u]ibus Aphorismis tradiderat.

In nouo testamento DEus idem ver- 15.
[b]um sonuit de cælo, & proprio ore nobis CHRISTVM doctorem commendauit, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo placatus sum, hunc audite. Ac si dicat, Olim promisi semen Mulieris destructu-[r]um caput serpentis, & reparatorem ge-[n]eris humani, sublata Legis maledictione: Ecce iam præstò adest, eum audite, in eum credite, quibus vita & salus curæ est, in

hoc enim mihi complacuit & reconciliatus sum mundo.

16. *Hæ omnes apparitiones cum multis alijs, vnà cum angelorum apparitionibus & concionibus, nostræ infirmitati mederi debent, ac confirmare nostros animos, ne credamus imposturis Diaboli, qui cum omnibus Sophistis & Mahometistis profanisq; gentibus in hoc totus incumbit, vt nos ab isto verbo, tot apparitionibus diuinis nobis commendato, abstrahat. Atque hoc est, quod prædictum est à DEO: Semen serpentis, mordebit calcaneum seminis mulieris.*

17. *Secunda pars externi testimonij est operatio miraculocum & varietas, quæ miracula sunt quædam extraordinaria opera Dei, quibus tanquam sigillis firmißimis verbum suum, hoc est Legem & Euangelium, quatuor millibus annorum confirmauit.*

18. *Sunt autem miracula, quæ vltra virtutem creatam, contra consuetudinem aliquid*

quid obijciunt sensibus, quod in admirationem diuinæ Maiestatis homines adducit: Huiusmodi sunt plurima cùm in veteri, tum in nouo Testamento: ex quibus nonnulla ascribemus.

Ante Diluuium, duo insignia mira- 19.
cula occurrunt. Primùm in sacrificijs Abel & Cain: vbi aperto testimonio Dominus confirmauit Legem & Euangelium. Non respexit Dominus ad Cain sed ad Abel. Ille enim hypocrita fuit, Lege damnatus: hic pius propter fidem in promißum semen. Quare primùm respexit ad Abel: deinde ad munera eius, quæ propter offerentis fidem placuerunt, Genes: 4. Secundum in Enoch, quem Dominus è consortio hominū sustulit in cœlum, quo facto doctrinam promißionis confirmauit Dominus de victoria super regno Sathanæ, Ge: 5

In diluuio duo quoq; præcipua sunt 20.
dita miracula. Vnum, miraculosa pœna ob peccatum iuxta Legis comminationem. Al-

terum, admiranda liberatio credentium iux. promiſsionis verbum. Atque ita diluuium obſignat vtramq; doctrinam, nimirum Legis & Euangelij, Geneſ. 8.

21. Poſt diluuium, primùm occurrit confuſio linguarum in ædificatione Turris: qua confuſione minæ in contumaces confirmantur. Geneſ: 11. Deinde partus aniculæ Saræ ſterilis naturâ & ætate, per Angelum annunciatus. Gen: 21. Pugna Iacob cum Angelo: Scala extenſa in cœlum viſa ab eodem, promiſsionis gratiæ certitudini ſeruiunt, Geneſ: 28. 32.

22. In Ægypto ardet rubus, ſed incolumis manet, Exod: 3. Virga in colubrum vertitur, Exod: 4. Vrgente Moſe mandatum Domini de exitu populi, decem mirabilia ſigna eduntur, Exod: 7. 8. 9. 10. 11. 12. quæ ſanè ſigna teſtantur DEVM iuxta Legis minas, punire contumaces: & rurſus iuxta gratiæ promiſsionem, ſuos tueri.

In exitu de Ægypto, vt miraculosa 23.
maris exiccatio, per quam liberati sunt Hebræi, promissæ gratiæ testimonium est Exod: 12: ita submersio Pharaonis cum suo exercitu legis diuinæ est sigillum, Exo: 14. Eôdem pertinet columna nubis per diem, & columna ignis per noctem, qua suum populum Dominus in itinere direxit, Exod: 14.

In monte Sinai doctrina Legis mul- 24.
tis confirmatur miraculis, quæ & Symbola fuerunt effectuum Legis in hominibus, & testimonia de doctrina, quòd verè à Deo sit profecta. Taceo miraculosum ieiunium Mosis in monte, quod eôdem pertinet. Exod: 19.

Tempore quadraginta annorum quo 25.
populus in deserto fuit, plurima sunt miracula edita, quibus vtraque doctrinæ pars confirmata est. Legis doctrina confirmatur miraculosa pœna Core, Dathan, & Abiron, cum eorum socijs, quos terra ab-

sorpsit, Num: 17. Deinde, thurificantes contra Legem, igne de cœlo absumti sunt. Inobedientes serpentibus percutiuntur, Num: 22. Promißio quoq; gratiæ confirmatur miraculosis beneficijs Dei. Aqua de petra manat contra naturam, & comitatur populum quocunque proficiscitur. Man de cœlo datur, vnde tot milia hominum aluntur 40. annis. Aspectus ænei serpentis erecti mandato Domini, quo sanantur percußi à Dipsadibus, Num: 22. Vestimenta ac calcei tot hominum, tanto tempore non teruntur. Deut: 8.

26. Sub Iosua duce primùm occurrit transitus per medium Iordanis, stante aqua ab vna parte instar muri, & defluente ab altera, Ios: 3. Ciuitatis Hiercho, septimo circuitu et voce tubarum, iuxta vocem Domini, euersio, Ios: 6. Prolongatus dies pugnantibus Hebræis contra Gabaon. Lapides de cœlo demißi, quibus hostes populi Dei occisi sunt. His omnibus confirmari vtrumque

trumque Doctrinæ genus nemo non videt.

Sub ducibus etsi plurima contigêre 27.
miracula: duo tamen præ alijs sunt insignia: Vellus Gedeonis. Iud: 6. Et fortitudo Samsonis Iud: 14. 15 16. Vtrumq; veritatis doctrinæ sigillum est.

Temporibus Regum Elias & Elisæ- 28.
us miraculis plurimis claruerunt, quibus vtramque doctrinam Legis & Euangelij confirmarunt. Helias excitat mortuum. Hostiam perfusam aqua, impetrato miraculosè igne de cœlo, accendit, in testimonium doctrinæ suæ. Ad preces eiusdem tribus annis non pluit: rursus petente eo in pluuiam nubes densantur, & pluuiam mittunt. Hic pallio Iordanem diuidit, siccus transit, & ignito curru in cœlum tollitur. Elisæus sanat aquas pessimas & steriles. Ditat Mulierem oleo miraculosè. Sanat Naaman Syrum à lepra. Alia multa prætermitto, quæ contigêre temporibus Regum

Sub captiuitate populi in Chaldæa, hæc 29.
sunt

ſunt præcipua: Miraculoſa liberatio trium Virorum, qui propter confeſsionem doctrinæ Eccleſiæ in ardentem fornacem coniecti ſunt, Daniel: 3. Miraculoſa defenſio Danielis coniecti in lacum vt deuoraretur à leonibus, eò quòd nollet abijcere doctrinam Eccleſiæ, & idola profana loco veri Dei colere.

30. Miracula ſub ducibus vſque ad Chriſtum fuerunt non pauca: ſed præcipuum eſt, quòd DEVS populum ſuum, tot perſecutionibus fractum, contra adeò potentes Reges & principes defenderit, vt firmum ſtaret vaticinum Iacob, de expectatione gentium ſeu aduentu Meſsiæ.

31. Noui Teſtamenti miracula ſunt plurima, quorum præcipua attingam. Primùm occurrit ſterilis aniculæ partus, Deinde virginis: vterque ab Angelo nunciatus. Sequuntur Angelorum conciones: Magorum ſtella: facta CHriſti diuina eaq; plurima, vt ſanationes ægrotorum ſuſcita-

ſcitationes mortuorum, apparitiones in monte, reſurrectio CHriſti. Quibus omnibus accedit veluti Regia quædam obſignatio, viſibilis donatio Spiritus ſancti, quinquageſimo poſt reſurrectionem Domini die. Eôdem pertinent miracula Apoſtolorum.

Quòd autem miracula eò pertinebant, 32
vt illis confirmaretur doctrina, teſtantur hæc dicta. Exod: 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum in oculis tuis, vt lex Domini ſemper ſit in ore tuo. Num: 14. Vſquequò non credent mihi in cunctis ſignis quæ feci in medio eorum? 3. Reg: 17. Vidua excitato filio dixit: Nunc ſcio quòd vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt. Iohan: 8. Si mihi non creditis, credite operibus meis.

Cur non adhuc eduntur miracula? 33
Reſpondet Auguſt: his verbis. Nec miracula illa in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne animus ſemper viſibilia quæreret,

reret, & eorum consuetudine frigesceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Nec iam nobis dubium esse debet, ijs esse credendum, qui dum ea prædicarent, quæ pauci assequuntur, se tamen sequendos populis persuaserint.

34. Tertia pars externi testimonij est Prophetiarum firmitudo & veritas. Nam cùm euentus respondet Prophetiæ, testatur DEVS quòd sit Prophetiæ autor, iuxta illud Ierem: 28. Propheta qui vaticinatus est pacem, cùm venerit verbum eius, tunc scietur Propheta, quem misit Dominus in veritate. Apoc: 19. Testimonium Iesu est spiritus Prophetiæ.

35. Iacob prædixit tempus aduentus Christi in carnem. Genes: 49, cui euentus respondit. Prophetia Balaam sub imagine stellæ, Num: 21. Vaticinum Esaiæ de virginis partu, Esai: 7. Danielis prophetia de quatuor Monarchijs, de hebdomadibus, de tempore aduentus Christi, de

eius morte æternóq; Regno. Propheta-
m plurimorum vaticinia de contumacia
puli Iudaici, de persecutione Ecclesiæ.
auli prædictio de Antichristo. Hîc
m euentus, qui à nulla creatura prospi-
poterant, vaticinijs Propheticis respon-
ant: manifestum est à Deo monstratos
se, & vocem Prophetarum diuinam esse.

Quarta pars externi testimonij est 36.
nsensus Mosis, Prophetarum, CHristi,
postolorum, ac Catholicæ totius Ecclesiæ
Doctrina, cultu, & vita. Nam hi om-
s Legem & promißiones vrgent, ac
j alijs clariùs exponunt.

Quinta pars externi testimonij, est 37.
psa duratio Ecclesiæ ac doctrinæ Legis
Euangelij, contra tot Diabolorum &
ominum potentiam & Sophisticam, qui
nspirarunt aduersus Christum, & eius
cclesiam: quæ tamen hactenus conseruata
t & conseruabitur, vtut furat et insaniat
athan et mundus, quemadmodum Domi-

nus

nus promittit cùm ait: *Portæ inferorum non præualebunt aduersus eam.* Huc quoq; Gamalielis dictum pertinet: *Si ex hominibus est opus hoc, dißoluetur.*

38. Sexta pars externi testimonij est, cruenta confeßio tot Martyrum indevsq; ab Abel ad Christum Dominum, & ab ipso in hunc vsque diem. Nam tanta & tam atrocia supplicia nequaquam sustinuißent pro incerta & erronea doctrina.

39. Neq; hoc genus testimonij infringitur ex eo, quòd multi enthusiasmo quodam instigati, pro erroribus suis confirmandis mortem oppetunt. Nam destituti sunt superioribus testimonijs, quæ semper tanquam regula & norma sunt, vt discernatur inter veros Martyres, & impulsos à Diabolo ad oppugnandam veritatem.

40. Internum testimonium vnicum est nimirum arrabo seu pignus Spiritus sancti, quo veritas verbi DEI obsignatur in cordibus fidelium. De hoc interno testi-

monio loquitur Paulus Corinthijs scribens in hanc sententiam. Qui confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos Deus est, qui etiam obsignauit nos & dedit arrabonem spiritus in corda nostra. Et ad Ephes: In quo Christo & obsignati estis spiritu promißionis sancto, qui est arrabo hæreditatis nostræ.

Hæc testimonia externa & interna sunt caußæ certitudinis in doctrina Ecclesiæ, quæ si conferuntur cum Philosophica certitudine plurimum excellunt. 41.

Omnia in Philosophia lumini rationis & sensibus subijciuntur: at in Theologia nostra, hoc est, in doctrina Ecclesiæ, lumen DEVS est, qui suam doctrinam proponit & confirmat. 42.

Valeant igitur profani homines qui certitudinem rei Theologicæ post scientiam collocant, & ferè cum εἰκασίᾳ coniungunt. 43.

Hîc merito quæri potest de doctori- 44.

bus Ecclesiæ, quo in loco eorum dicta habenda sint. Ad quam quæstionem ita responderi debet. Triplicia sunt dicta patrum, Quædam demonstrata, Quædam probabilia, Quædam falsa. Demonstrata, vt sint Symbola, Apostolicum, Nicenum, Athanasianum, eiusdem autoritatis sunt cum Scriptura: quia ex ea collecta sunt & in ordinem digesta. Probabilia retineantur donec trahantur in malam consequentiam à Sophistis. Falsa vt vox serpentis fugienda sunt, iuxta hanc Ambrosij regulam: Nos noua omnia quæ Christus non docuit iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, & nos id detestabile iudicemus.

45. Porrò præter hæreticos (quorum caput est Papa) qui inter mœnia Ecclesiæ delitescunt, hostes doctrinæ sunt Turci, Iudæi, & aliæ gentes barbaræ. Turci, quia libros Propheticos et Apostolicos reijciunt,

iunt, planè furunt. Iudæos confutat tem-
pus, quo adeße debuit CHristus, & plu-
rimæ prædictiones de illorum reiectione.
Gentes barbaræ ab ipso Satana agitan-
tur: adeò vt se omni turpitudini & idolo-
latriæ prostituant.

Non ergò debet pios offendere vel 46.
Turcorum secta, quæ confusio quædam est
ex blasphemijs, latrocinijs, & flagitiosis
libidinibus conflata, quæ sunt manifestæ
notæ Diaboli, Sed debent pij vaticinium
Danielis cogitare, de furoribus Mahometi,
qui bellum inferre Sanctis, & præualere eis,
& loqui sermones contra excelsum prædicitur:
Vel Iudæorum reproba mens, qui à Deo propter suam ingratitudinem
reiecti sunt: Vel gentium aliarum barbararum cæca idolomania. Nam longè
antea prædictum fuit, vt talis colluuies hominum contemnentium Euangelium
foret in mundo. Quare euentus prædictionum confirmabit piorum animos contra

omnes sectas, quæ persequuntur doctrinam Propheticam & Apostolicam.

47. Quemadmodum igitur abominamur superstitiones Aegyptiorum, qui boues, feles, serpentes tanquam numina colebant, & vt detestamur Corybantum tympana & Baccharum vlulatus: Sic Mahometi deliria, Iudæorum somnia, et omnium profanarum gentium sectas, tanquam ludibria Diaboli, execremur ac fugiamus.

48. Retineamus igitur hanc spem, quòd sicut verè CHristus exhibitus est iuxta Scripturam, & diuinis testimonijs confirmatus est, quòd sit Rex & Mediator noster à DEO mißus: ita breui aduenturus sit iudicatum viuos & mortuos: Atque tunc futurum est, vt qui hîc in fide CHRISTI vixit & perseuerauit, non pudefiat: cùm contrà, omnes hostes Christi pudore confundentur, quando videbunt Christum in sua gloria venire abducturum secum omnes qui in ipsum crediderunt, & in

n eo mortui sunt, hostibus DEI coniectis n ignem æternum.

Cùm autem electos suos Christus Do- 49.
minus ad se receperit, perficietur Prophe-
ia Dauid, dicentis : Notas mihi fecisti
ias vitæ, adimplens lætitia vultum tuum :
Delectationes in dextera tua in perpetuum.

GVBERNATIO ECCLESIÆ.

IN GVBERNATIONE 1.
Ecclesiæ Dei spectentur Verbum, Sacramenta, Disciplina & Ceremoniæ. His enim colligitur, fouetur, fulcitur & conseruatur Ecclesia.

Verbum non aliud requiritur quàm 2.
quod in Mose, Prophetis, & in Euangelistarum Apostolorumque scriptis traditum est. Hoc enim diuinum testimonium habet de nfallibili certitudine.

3. Diuiditur autem hoc verbum rectè, si doctrinam spectes, in Legem et in promissionem gratiæ seu Euangelium. Lex monstrat normam viuendi & arguit peccatum. Euangelium prædicat gratuitam gratiam pœnitentibus. Vtrumq; verbum, hoc est, Lex & Euangelium, verum colendi Deum continet modum. Vt enim Lex quid Deus requirat: ita Euangelium quomodo fieri & placere poßit, ostendit.

4. Sacramenta Euangelio addita sunt, vt eius signacula. Obsignant enim nobis eam gratiam, quam Euangelium prædicat.

5. Sunt autem duo noui Testamenti Sacramenta communia, videlicet, Baptismus & cœna Domini, quorum vsus perpetuò piè meditandus est.

6. Sunt enim hæc sacra signa, aspectabiles quædam conciones, de summis beneficijs Christi erga Ecclesiam. Nam cùm Paulus dicit: Quotquot in Christum baptizati sunt Christum induerunt, magnas sanè res

breui oratione complectitur. Testatur enim per Baptisma nos in Ecclesiam recipi, Christo inseri, in Christo regenerari, & à peccatis emundari: idq; beneficio corporis Christi, quo induimur, & sanguinis, quo abluimur. Verùm quòd per Baptismum Christo insiti in eodem alimur, fouemur & sustentamur, id denuò nullo consequimur alio beneficio quàm corporis & sanguinis CHristi.

Quod ergo nobis in Baptismo tegu- 7.
mentum est & emundatio, in cœna cibus & potus est. Atque vt aliud est gigni & renasci, aliud ali & educari: ita aliud est in nouam vitam renasci, & aliud in eadem sustentari & crescere, præcedit enim natiuitas, sequitur educatio.

In disciplina Ecclesiæ plura conside- 8.
randa concurrunt, vt sunt, Ordo, potestas & autoritas.

Ordo est omnium pulcherrimus. Præ- 9.
sidet enim vnus Monarcha, Iesus CHristus,

stus, qui à Patre acceptum regnum suo spiritu verboq; gubernat. Hic Monarcha solus est in suo regno ἀνυπεύθυνος.

10. Hoc regnum, quod est Ecclesia, pulcherrima symmetria cohæret, Nam constat cœtu hominum, qui in Christo Rege suo renati, & de carne & oßibus eius facti, capiti suo sic adhærent & inuicem ita sunt coniuncti, coaptati, & coagmentati pro cuiusque fidei mensura, pro donorum Spiritus sancti varietate, pro vocationum connexione, vt vnum corpus constituant, vt eodem omnes Spiritu viuant & agantur, vt singuli suum proprium munus habeant & donum, quo commoda & incrementa vniuersi corporis pro se quisque promoueat.

11. Hanc pulcherrimam harmoniam nequaquam impedit, quòd in externo cœtu Ecclesiæ sint multa mortua membra: quòd sint multi hypocritæ, multi infirmi, multi nomine tantùm Christiani. Nam catholica

Ecclesia non ab ipsis sordibus, sed à sua propria natura & indole æstimanda est.

Præterea cùm regnum Christi Monarchæ, verbo & Spiritu Christi regitur, duo sunt in eo genera hominum, videlicet, verbi præcones & eorum auditores, qui non secus atque patres & filij se inuicem venerantur & colunt. 12.

Etsi autem horum præconum spiritualis iurisdictio, de qua postea dicemus, eadem est: tamen dispares dignitatis gradus sunt: idque partim iure diuino, partim Ecclesiæ approbatione. 13.

Vt enim Christus ascendens in altum dedit dona hominibus, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Doctores & Pastores: ita Ecclesiæ suæ potestatem dedit in ædificationem. Hac potestate Ecclesia ordinat ministros pro commodo suo, vt omnia ordinatè fiant ad instaurationem corporis Christi. 14.

Hinc Ecclesia purior secuta tempora 15.

Apoſtolorum alios Patriarchas, alios Epi-ſcopos, alios Chorepiſcopos, quos Iuſtinus martyr προεστῶτας vocat, nos præpoſitos: alios Paſtores & Catechetas inſtituit.

16. *Reformatæ Eccleſiæ poſt tenebras excuſſas, quas Papa inuexit in Eccleſiam, contentæ ſunt paucioribus gradibus, ne res paulatim in tyrannidem abeat. Habent Epiſcopos, Doctores, Paſtores & paſtoribus inferiores miniſtros, quos inepto vocabulo ſacellanos nominant.*

17. *Inter hos qui excellit donorum excellentia, laborum magnitudine & vocationis gradu, alijs dignitate præfertur: non quidem vt dominium in alios exerceat, ſed vt alios ſapientia et conſilio regat, modò rationem ſui conſilij ex verbo Dei & legitima Eccleſiæ ordinatione petitam oſtenderit. Nam cùm ſolus Chriſtus in ſuo regno eſt ἀνυπεύθυνος, par eſt vt qui illi ſubiecti ſunt rationem ſuorum factorum reddant.*

18. *Poteſtas Eccleſiæ duplex eſt: vna,*

clauium

clauium seu spiritualis iurisdictionis: altera, externæ iurisdictionis, quæ à priori tamen pendet.

Potestas clauium dicitur, quæ Symbolo clauium designatur, cuius appellationis hæc ratio est, Qui œconomi constituuntur in aliqua familia iis traduntur claues vt omnia aperiant, claudant, administrent pro arbitrio Domini sui. Ex quo factum est vt clauium symbolo primùm domus administratio, deinde regni gubernatio, & tandem Ecclesiæ potestas significetur. 19.

Sed quæ sunt claues istæ quibus designatur Ecclesiæ potestas? Verbum & fides. Prædicatio enim verbi Dei de remissione peccatorum impetranda per Christum vnica clauis est ad aperiendum regnum cœlorum. Quod si is qui audit, adiungit prædicationi remissionis peccatorum veram fidem, accedit etiam clauis altera. 20.

Hoc confirmatur mandato Christi amādantis suos discipulos in vniuersum mundum. 21.

dum. Euntes, inquit, prædicate Euangelium. Et addit: Qui crediderit saluus erit, quibus sanè verbis expreßit claues, quas tradidit Ecclesiæ.

22. Nam cum prædicationi remißionis peccatorum homo credit, absolutus est à peccato, liberatus est ab obligationæ æternæ mortis & condemnationis, atq; adeò ius habet cœlestis hæreditatis.

23. Potestas externæ iurisdictionis maxima ex parte pendet à potestate clauium, & in tribus potißimùm consistit: In cognitione veræ doctrinæ, in improbatione falsæ doctrinæ, & in moribus gubernandis.

24. Cùm Christus inuitet ad se omnes vt à se discant, & Apostoli mittantur vt doceant, manifestum est Deum requirere ab Ecclesia cognitionem sui verbi, sine qua salus nemini contingere potest. Quare sacrilegi sunt Papistæ, qui Laicos arcent à lectione scripturæ.

Cùm

Cùm Christus dicit: Cauete à pseu- 25.
doprophetis. Item, Cauete à fermento Pha-
risæorum, manifestè potestatem suæ Ec-
clesiæ facit, improbandi falsam & erro-
neam doctrinam.

Gubernatio morum vsitatè discipli- 26.
næ nomen retinuit, de qua quia antea di-
sputauimus nolo eam hîc prolixiùs prosequi

Autoritas Ecclesiæ cum potestate 27.
eiusdem coniuncta est, in qua duo sunt spe-
ctanda. Vnum, quarum rerum sit. Alte-
rum, penes quas personas resideat.

Duas res subijciunt Ecclesiæ auto- 28.
ritati, Traditiones nimirum, & ius inter-
pretandi Scripturam.

Traditiones sunt instituta quæ absq; 29.
Scriptura traduntur vel ab Apostolis vel
à Patribus. Huius generis sunt baptisma
infantium, obseruatio diei dominicæ, sum-
tio cœnæ à ieiunis, &c. De huiusmodi tra-
ditionibus quid sit sentiendum copiosè Phi-
lippus explicat in suis locis.

Ius

30. *Ius interpretandi Scripturam non est alicui hominum ordini peculiariter alligatum, sed est peculiare donum Dei, datum ad instaurationem Ecclesiæ.*

31. *Epiphanius in interpretatione Scripturæ quatuor requirit,* αἴσθησιν, θεωρίαν, ἀλληγορίαν, παράδοσιν.

32. Αἴσθησις *est cùm contenti sumus sententia quam primùm voces offerunt. Vt enim sensus visus hæret in obiecto: ita animus in sensu quem verba offerunt, vt cùm dicitur: Non mœchaberis. Hîc animus in verborũ propria significatione acquiescet.*

33. Δεωρία *speculatio est, cùm ad loci alicuius veram explicationem non sufficit sensus, sed requiritur contemplatio, qua eruuntur definitiones, diuisiones, qua fiunt collationes plurium locorum, ex quorum collatione sententia vera eruitur, vt cùm dicitur: Oraturus intra in conclaue, &c. Pauci sunt electi: Maledictus qui non fecerit Legem. Hîc non sufficit sensus, Sed*

requi-

equiritur etiam contemplatio, qua confe-
untur plures loci, sine qua sententia vera
eprehendi non potest. Huius contempla-
ionis contemtus plurimas Hæreses in Ec-
lesia peperit.

Ἀλληγορία adhibetur quando in sim- 34.
lici verborum sensu est absurditas contra
erbum DEI & apertam ordinationem,
t cùm dicitur: Si oculus tuus dexter te
ffenderit, erue eum. Item: Beati qui se
strauerunt pro regno DEI.

Παράδοσις traditio, est cùm aliorum 35.
dicium qui de aliquo pronunciarunt ad-
betur, vt cùm quæritur, quid sit λόγος,
ohan: 1.

Alterum quod spectandum diximus 36.
autoritate Ecclesiæ est penes quas per-
nas resideat. Etsi autem hæc autoritas
t totius et vniuersæ Ecclesiæ: tamen non
nsimiliter. Nam maior est eorum in Ec-
esia autoritas, qui ex veris fructibus spi-
tus, declarant se spiritum Christi habere:

amplior

amplior adhuc penes pios Doctores longo tempore exercitatos: grandior adhuc penes piorum consilia, vbi ex fructibus, spiritus CHristi adesse cognoscitur. Nam iuxta Pauli consilium probandi sunt spiritus, an à Deo sint.

37. *Restant ceremoniæ, hoc est, humanæ ordinationes ad regendam ecclesiasticam politiam institutæ. In his requiritur Decorum & Ordo.*

38. *Decori partes sunt duæ. Prior, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Posterior, vt modestia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Quare nec* ἄσημοι, *nec histrionicæ esse debent, quales sunt pleræq; in Papatu.*

39. *Ordinis partes tres sunt. Prima vt præsidentes habeant certam agendi regulam. Secunda, vt auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam. Tertia, vt benè composito Ecclesiæ statu, paci & tranquillitati consulatur.*

TVM.

DEVS SEMPER, & antequam homo lapsus est ab innocẽtiæ statu, & post lapsum hominis, consueuit suam voluntatem homini patefacere duabus rebus: nempe, verbo & signo externo. 1.

Verbo voluntatem suam expreßit: signo eandem confirmauit: vt id quod mens ex verbo perciperet, quodammodo per signum sensibus præsentaretur. 2.

Hoc enim modo optimè consultum erat ruditati & tarditati hominis. Et tametsi DEVS sapientißimus & optimus ita res omnes visibiles condidit, vt homines quasi manu ducerent in rerum cœlestium et spiritualium contemplationem: tamen hoc potißimùm in ijs signis cernitur, quæ Ecclesia vsitatè Sacramenta nominat. 3.

4. Huc pertinet dictum Augustini: Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent.

5. Atque ex hoc est, quòd signa sæpè accipiant nomina rerum, quarum sunt signa: sicuti Augustinus superioribus verbis annectit, cùm ait: Ex hac autem similitudine plerumq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt, scilicet Sacramenta.

6. Quod sanè factum est vtilissimo consilio: nimirum, ne homines obliti rerum hærerent in externis ritibus sine fructu, vt Ethnici fecerunt.

7. Fœdè itaq; errant, qui, cùm audiant res prædicari de signis, putant mutari rerum naturas, & desinere esse quod antea erant. Vnde Thomas horribiles & detestandos errores in Ecclesiam inuexit.

8. Quare firmissimè cùm in tota doctrina Ecclesiæ, tùm in doctrina Sacramentorum tenenda est hæc regula: NOMINA

erum diuersißimarum sæpè propter ana-
giam quandam & comparationem effe-
tuum, cùm docendi, tùm admonendi cau-
a permutantur, & de se mutuò prædi-
ntur.

CHristus & vitis, diuersarum re- 9.
um sunt nomina: Sed Christus se vitem
ominat propter comparationem effectuum.
Nam vt vitis ministrat palmitibus in se
manentibus succum: ita CHristus suum
piritum infundit in eos, qui in se manent
er fidem, atq; ita de alijs infinitis.

Panis & corpus, item vinum & san- 10.
guis, rerum diuersißimarum nomina sunt:
sed tamen, propter comparationem effe-
ctuum, panis in cœna Domini dicitur cor-
pus Domini, et vinum dicitur sanguis eius.

Nam vt panis confortat corpus ho- 11.
minis, & vinum recreat: ita corpus &
sanguis CHRISTI fide hausta, vt Pa-
tres loquuntur, animam confortant &
recreant spiritualiter. Huiusmodi analogia

*in omnibus Sacramentis prudenter conſi-
deranda eſt.*

12. *His ita conſtitutis accedamus ad ſa-
cramenta noui Teſtamenti, & videamus
quid in ijs potiſſimùm ſit ſpectandum.*

13. *Auguſtinus definit Sacramentum in
genere, cùm ait: Sacramentum eſt ſignum
gratiæ. Teſtantur enim Sacramenta de fa-
uore Dei erga eos qui illis ritè vtuntur.*

14. *Neq; dicuntur ſigna gratiæ tantùm,
quia pingunt & ſignificant res promiſſas
in Euangelio: Sed potiſſimùm quia cre-
dentibus res promiſſas obſignant. Qua-
re non ſimpliciter ſigna, ſed* σφραγῖδες *à
Paulo dicuntur, id eſt, obſignationes.*

15. *In omni ergo Sacramento ſciatur,
quod* σφραγὶς*, hoc eſt, ſignaculum ſit ge-
nus, quo proprius finis indicatur: Quod
genus cùm applicatur ſingulis, meliùs &
certiùs eorum vſus conſpicitur. Circumci-
ſio eſt pactum. Hîc ſi addis genus, Cir-
cumciſio eſt* σφραγὶς*, id eſt, ſignaculũ pacti:*

An

An non clariùs iam intelligitur, quid velit Circumcisio? Atq; ita de alijs.

Ratio appellationis hæc est: Quemadmodum militare sacramentum est obligatio militum, per solenne iuramentum: ita sacramentum Ecclesiæ, est Symbolum obligationis mutuæ inter Deum & hominem credentem. 16.

Extra vsum diuinitus institutum nihil habet rationem Sacramenti: hoc est, nec accipiuntur beneficia in Euangelio oblata: nec accepta obsignantur. 17.

Confirmant siquidem hominem Sacramenta ex pacto legitimi vsus. Is verò est cùm vsurpantur à credentibus Euangelio. Sine enim fide Sacramenta cedunt vtentibus in iudicium: sicuti & verbum, cùm sine fide auditur. 18.

Porrò cùm Augustinus ait: accedit verbum ad elementum et fit Sacramentum, non intelligit verbum recitatum super externa signa esse consecrationem quandam 19.

ſignorum, vt Papiſtæ putant: Sed intelligit verbum Dei inſtituentis, promittentis, & requirentis fidem promiſsionis. Hoc verbum cùm accedit ad elementum, fit ex elemento Sacramentum.

20. *Ex ijs quæ iam dicta ſunt, tria colligere promtum eſt. Primum, Quot in quolibet Sacramento concurrunt? Secundum, Quid ſit Sacramentum noui Teſtamenti? Tertium, Quænam ſint, & quot noui Teſtamenti Sacramenta?*

21. *In quolibet noui Teſtamenti Sacramento (vt ex dictis colligitur) concurrunt quatuor. Primum, Verbum ſeu mandatum DEI. Nullius enim hominis autoritate Sacramenta inſtitui poſſunt. Secundum, Signum externum et analogicum, vnde græcis Symbolũ dicitur. Eſt enim Symbolum propriè non quodlibet ſignum: ſed quod habet quandam analogiam cum re ſignata. Tertium, Res promiſſa in Euangelio, quæ eſt gratia et fauor Dei gratuitus*

propter

propter Christum. Quartum, Fides promissioni respondens. Fide enim res Sacramenti accipitur, retinetur, possidetur.

Similiter ex dictis colligitur, quod 22.
Sacramentum noui Testamenti sit signum visibile, mandatum & institutum à Deo: quo signo vt DEVS suam testatur promissionem homini factam: ita homo vicissim suam erga Deum fidem profitetur.

Hac stante definitione quæ plena 23.
est, ita vt nec redundet quid, nec desideretur: sequitur duo tantùm Sacramenta Ecclesiæ noui Testamenti esse: quæ sunt Baptismus & Sacra Christi cœna.

Nam in his solis cernimus & ver- 24.
bum & elementum. In illis quæ adducunt Papistæ, nihil est quod plenam rationem habeat Sacramenti. Quare relinquantur Antichristo cum alijs infinitis superstitionibus.

Etsi autem principalis finis Sacra- 25.
mentorū est vt sint signacula Dei, quibus

fides legitimè vtentium Sacramentis confirmatur: tamen alij fines non sunt prætereundi, qui cum primo coniuncti sunt: vt sunt, distinctio Ecclesiæ ab alijs sectis, Conseruatio & propagatio doctrinæ, Obligatio ad fidem & bonam conscientiam, Vinculum dilectionis.

26. *Hi ergo quinque fines generales sunt, & in omnibus Sacramentis, præter quos, singula seorsum suos habent peculiares fines & proprios, vt ostendemus suis locis.*

BAPTISMVS.

1. *APTISMVS SACRAmentum initiale est in nouo Testamento: & vt omne Sacramentum est signum gratiæ: ita & Baptismus. Testatur enim de gratia & fauore DEI erga eum qui iuxta institutionem baptizatur.*

Nam

Nam cùm Marcus dicit: Fuit in deserto Iohannes baptizans & prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionē peccatorum: definit Baptiſmum eſſe teſtimonium & ſignaculum, quòd pœnitentibus Deus peccata remittat. 2.

Pœnitentes vocat eos, qui ad prædicationem Euangelij reſipiſcunt, & conuertuntur per fidem in Ieſum Chriſtum. 3.

Analogia ſigni ad rem ſignatam, hæc eſt. Vt corpus hominis externè abluitur aqua, & purgatur à ſordibus: ita Conſcientia hominis à mortuis peccatis ſanguine Chriſti abluitur internè & purgatur. Vt ad generationem naturalem requiritur aqueus humor: ita ad ſpiritualem generationem, qua homo naſcitur filius Dei, requiritur Spiritus ſanctus. 4.

Habet enim aqua comparationem, & ad ſanguinem Chriſti, & ad Spiritum ſanctum, per quem homo regeneratur. 5.

In Chriſti baptiſmo pulchrè pingi- 6.

 tur,

tur, & pactum Dei cum homine qui baptizatur, & actio Christi, & Spiritus sancti operatio.

7. Nam cùm Pater super Filium baptizatum hanc vocem sonat: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui: testatur quòd & Christus sit in suo fauore & gratia: & significat eos qui baptizantur iuxta institutionem, & Christum per Baptismum induunt, placere Deo propter Christum, cui per Baptismum inseruntur.

8. Huc Paulus respexit cùm ait: Nos sumus dilecti in dilecto, Et Pater ipse: In hoc mihi complacui.

9. Apparitio Spiritus sancti super Christum baptizatum, in specie columbæ, est testimonium quòd Dominus internè baptizat Spiritu sancto, quando minister foris aqua baptizat.

10. Ideò Baptista ait: Ego baptizo aqua, in medio autem vestri stat, (Christum intelligit) qui baptizat Spiritu sancto & igni.

Quoni-

Quoniam autem in Baptiſmo fit mu- 11.
tua pactio Dei & hominis qui baptizatur,
Vt & Petrus teſtatur cùm ait, Baptiſmus
eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ cum Deo
per reſurrectionem Ieſu Chriſti: Chriſtus
iuſsit baptizare in nomen Patris & Filij
& Spiritus ſancti.

Nam cùm miniſter dicit, Ego bap- 12.
tizo te in nomen Patris & Filij & Spiri-
tus ſancti, & actus baptizandi, & finis in
quo pactio mutua exprimitur, ſignificatur.

Actus eſt Baptizare, id eſt, immer- 13.
gere, intingere, abluere, vel aqua aſperge-
re: quorum poſtremum optimè congruit
propter ſignificationem. Petrus enim vo-
cat ῥαντισμὸν, *id eſt, aſperſionem ſanguinis*
Chriſti, quæ ſignificatur externo Baptiſmo.

Fines in quo pactio mutua intelligitur, 14.
eſt baptizare in (εἰς *enim finem notat) no-*
men Patris & Filij & Spiritus ſancti.

Baptizo te in nomẽ, id eſt, vt agnoſcas 15.
inuoces, colas, timeas, celebres (renunciato

hoſte

hoste Dei Sathana) hunc vnum DEVM, qui est Pater qui dedit Filium in mortem pro te: & Filius, qui pro te mortuus est, qui abluit te suo sanguine à peccato, qui te vestit sua iustitia, qui te membrum sui corporis facit: & Spiritus sanctus qui te regenerat & sanctificat ad vitam æternam: vt Deo iunctus in omni æternitate beatus sis.

16. Hinc clarissimè patet quale pactum sit Baptismus inter Deum & hominem. Deus testatur se hominem recipere in gratiam, tanquam membrum filij: & homo submittit se Deo vt ipsum colat, timeat, & veneretur, renunciato Sathana & operibus eius.

17. Sanctificamur ergo in Baptismo, id est, consecramur DEO tanquam hostiæ. Deus enim nos purgat in verbo: quam purgationem testatur visibili signo, & separat nos à profanis hominibus, qui impuro spiritui se subiecerunt, eiq; seruiunt.

Etsi

Etſi autem Baptiſmus eſt ſignum 18.
gratiæ, videlicet quòd Deus remittat re-
ſipiſcenti peccata: tamen qui ſemel bapti-
zatus eſt, & relabitur in peccatum, & re-
ſipiſcit denuò, non eſt iterum baptizan-
dus, vt Anabaptiſtæ ſentiunt. Nam bap-
tizatus quandocunq; credit Baptiſmo ſe-
mel facto, confirmatur quòd ſit in gratia.

Infantibus Chriſtianorum ideò Bap- 19.
tiſmus conferendus eſt, quia ſunt fœderis
initi cum Abrahamo & eius ſemine par-
ticipes, hoc eſt, ſunt filij Dei ex virtute
fœderis: etſi naturâ ſunt filij iræ.

Neq; cogitandum eſt, infantes ideò 20.
eſſe filios Dei, quia baptizantur: ſed ideò
baptizari, quia ſunt filij Dei: & vt ſe
eſſe filios Dei, reddantur certiores.

Etſi autem infantes nati à Chriſti- 21.
anis, participes ſunt fœderis, vt diximus:
tamen quia DEVS vult omnes, quos in
cœtu vocatorum vult haberi, ab Eccleſia
recipi, & ab alijs ſectis diſcerni, neceſſe
eſt infantes baptizari. Ideò

22. *Ideò Matth: 19. dicitur: Sinite paruulos ad me venire, & ne prohibite illos: Talium est enim regnum cœlorum. Et 1. Cor: 7. Liberi vestri sancti sunt, hoc est, pertinent ad Ecclesiam visibilem.*

23. *Cæterum etsi ad omnem legitimi Baptismi vsum concurrit rerum signatarum exhibitio: nulla tamen aquæ & sanguinis vel spiritus Christi mutatio, aut coniunctio physica cum Papistis fingenda est.*

24. *Signum enim seu ablutio externa, est actio corporalis ministri, qui sua manu conspergit aqua corpus baptizandi, & pronunciat eum recipi à Deo.*

25. *Signatum verò res spiritualis est, & actio solius Dei, videlicet, ablui sanguine Christi & Spiritu sancto regenerari, Quod non est corporaliter, siue visibiliter, siue inuisibiliter conspergi sanguine Christi: sed recipi in gratiam à Deo propter fusum sanguinem, id est, totam obedientiã Fily: & insertos ipsius corpori, ab ipso viuificari, effuso in nos Spiritu sancto.*

Etsi autem nec lauantur sanguine 26.
Christi qui lauantur aqua à ministro, nisi
in vsu legitimo Baptismi: idq; non merito,
aut propria vi humanæ actionis, vel aquæ
indita potentia, sed libera DEI ordinati-
one, & Spiritus sancti efficacia: propter
signi tamen & rei conuenientiam, & sa-
cramentalem copulationem, nomina & pro-
prietas permutantur, propter caussas à no-
bis in superiori disputatione assignatas.

Veræ igitur sunt hæ locutiones sa- 27.
cramentaliter: Baptismus est lauacrum re-
generationis: Baptismus nos saluos facit:
Aspersio aquæ est aspersio sanguinis Chri-
sti, & donatio Spiritus sancti: Aqua est
sanguis Christi, &c.

Qui hîc fingit vel mutationem ali- 28.
quam, vel copulationem physicam, mutat
genus prædicationis sacramentalis, in pro-
prium, contra totius scripturæ consensum,
& Sacramentorum rationem.

Cùm autem sacramentaliter accipiun- 29.
tur

tur istæ locutiones, significatur quòd Baptismus externus interioris sit signum & arrabo, Id est, non tantùm huius imago, sed etiam ob veritatis diuinæ constantiam, certissimum testimonium baptizatos, quandocunque credunt, mundari sanguine Christi, & regenerari à Spiritu sancto.

30. Etsi ea quæ hactenus in genere de Baptismo diximus, sufficere videntur ad cognoscendum finem Baptismi: tamen quia multa cum fine coniuncta sunt, quæ cuiuis non sunt obuia, huc adijciemus, tanquam in tabula, quæ simul in Baptismo consideranda veniunt: quorum vsus in tota vita est pernecessarius.

31. Significationes Baptismi sunt plures, quas tribus veluti limitibus claudimus. Est enim Baptismus, & testimonium gratiæ, & symbolum rerum arcanarum spiritualiumq́ue, & nota externa Christianismi.

32. Etsi autem de prima significatione videtur satis suprà dictum esse: tamen

hic quò omnia tanquam sub vnum conspe-
ctum veniant, breuiter repetenda sunt.

Primo loco diximus Baptismum esse 33.
testimonium gratiæ: quod ita accipiendum
est: Baptismus est testimonium gratiæ, cùm
exhibitæ tùm applicatæ.

Exhibitæ quidem, quia vt Circumci- 34.
sio figurabat Iudæis Christum venturum:
ita Baptismus eundem venisse nobis testa-
tur: Applicatæ verò, quia Baptismus est
σφραγὶς, qua Deus obsignat gratiam, ei qui
iuxta Christi institutionem lauacro Baptis-
matis abluitur.

Cùm igitur Christus sit fons gratiæ 35.
iuxta illud: Lex per Mosen data est, gra-
tia autem & veritas per Iesum Christum,
quem aduenisse testatur Baptismus: &
Paulus dicat: Quotquot baptizati sunt
Christum induerunt: meritò Baptismus te-
stimonium gratiæ dicitur, cùm exhibitæ tùm
applicatæ.

Secundò, proposuimus Baptismum esse 36.
Ii Symbo-

Symbolum rerum arcanarum & spiritualium. Symbolum dicimus propter comparationem rerum visibilium & signatarum. Est etenim Baptismus symbolum quatuor rerum maximarum, videlicet, historiæ, gratiæ, doni & conformitatis. Sed hæc clarius repetenda sunt.

37. Baptismus est symbolum Historiæ, videlicet Christi. Pingitur enim in eo mors, sepultura & resurrectio CHristi. Nam mersio in aquam, mortem figurat: Mora sub aquis, sepulturam adumbrat: Extractio de aquis, resurrectionem representat: Sicuti Paulus Rom: 6. clarissimè docet.

38. Baptismus est symbolum Gratiæ, vt qui testetur eos qui baptizantur, virtute mortis, sepulturæ & resurrectionis Christi ablui à peccato, inseri Christo, regenerari & in communionem corporis CHRISTI recipi.

39. Nam quòd per Baptismum mundemur à peccatis, inseramur Christo, & re-

*ipiamur in communionem corporis Christi,
oc est Ecclesiæ: fit beneficio corporis
Christi quo induimur, & sanguinis quo
bluimur.*

Siquidem Christus in Baptismo fit 40.
*baptizatis emundatio, tegumentum & ca-
put, quam ob caussam ipse baptizari voluit,
vt significaret baptizatos illi inseri, san-
guine eius ablui, & omnes baptizatos v-
num corpus mysticum vnius capitis Christi
fieri, iuxta illud: Per vnum Spiritum nos
omnes in vnum corpus baptizati sumus.*

Est præterea Baptismus symbolum 41.
*Doni. Nam testatur de virtute mortis, se-
pulturæ, et resurrectionis Domini in nobis.*

Quod enim morimur peccato, virtu- 42.
*te mortis Christi fit: Quòd reluctamur pec-
cato, vt quiescat, & Spiritus imperium
non excutiat, efficacia sepulturæ CHristi
fit. Quòd autem de peccati sepulchro in no-
uam vitam resurgimus, id quoq; fit effi-
cacitate resurrectionis Christi in nobis.*

43. *Hoc clarè Paulus docet cùm ait Rom: 6. An nescitis quòd quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus per Baptismum in mortem, vt quemadmodũ excitatus est Christus ex mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam si insiti sumus similitudini mortis eius, etiam resurrectionis erimus, &c.*

44. *Est præterea vt proposuimus Baptismus symbolum conformitatis. Testatur enim nos debere conformes fieri imagini filij Dei, cùm in morte & sepultura, tùm etiam in resurrectione.*

45. *Admonebit igitur nos Baptismus crucis ferendæ in hac vita cum Christo: item, mortis corporalis & resurrectionis.*

46. *Nam si Christus qui caput est, per mortem introiuit in gloriam: nos profectò qui eius membra sumus, non poterimus alia via ad gloriam beatitudinis peruenire.*

Quoties-

Quotiescunque ergo premimur cruce, 47.
reuocemus in memoriam Baptismum nostrum, qui nos cruci subiectos fore significat: non ita tamen ut sub cruce perpetuò prostrati iaceamus, sed ut cum Christo tandem ad gloriam beatitudinis perueniamus, iuxta illud: Compatimur, ut unà cum eo regnemus.

Postremò proposuimus Baptismum 48.
esse externam tesseram, hoc est notam professionis Christianismi, & veluti σύνθημα quoddam militare, quo Christi milites à Satanæ mancipiis discernantur: modò Baptismus non destituatur sua spirituali significatione.

Hinc clarissimè colligitur usus Bap- 49.
tismi, & eius salutaris meditatio: de quo Petrus 1. Pet: 3. sic scribit: Baptismus est bonæ conscientiæ stipulatio cum Deo, per resurrectionem Iesu Christi.

His verbis significat Petrus Baptis- 50.
mum esse mutuam pactionem DEI & con-

ſcientiæ hominis. DEI quidem promittentis & offerentis gratuitam ſalutem propter Filium: Conſcientiæ verò reſpondentis, id eſt, accipientis fide promiſſam & oblatam gratiam.

51. *Verùm in hac mutua pactione plura concurrunt. Nam vt ex parte Dei paciſcentis, doctrinam & conſolationem habemus: ita ex parte noſtri, admonitionem capiemus.*

52. *Ex pacto Dei colligit fides, 1. quòd DEVS placatus ſit per Filium. 2. quòd Chriſti beneficia & merita donentur ritè baptizatis. 3. quòd baptizati in Filios ſint adoptati. 4. quòd Pater velit nos ſuo Spiritu regere. 5. quòd velit nos eripere è morte æterna, & donare vita æterna.*

53. *Pactione hominis admonemur de obligatione, de ſpe, de glorificatione, de pœnitentia, mortificatione & cruce, & de reſurrectione ad æternam vitam & gloriam immortalem.*

COENA

COENA DOMINI.

OENA Domini (alterum signum gratiæ in nouo Testamento) in qua panis & vinum symbola corporis & sanguinis Domini distribuuntur, est Sacramentum nostræ per victimam Christi redemtionis. 1.

Seu, Cœna Domini est obsignaculū promissionis Euangelij, videlicet quo Deus obsignat credentibus omnia beneficia, quæ filius ipsius meruit nobis obedientia sua, traditione corporis & effusione sanguinis sui. Ideò dicitur in institutione: *Hoc est corpus meum, quod traditur pro vobis : Hic est sanguis meus qui effunditur pro multis &c Hic calix est nouum Testamentum in sanguine meo.* 2.

Promißio ergo quæ obsignatur credentibus hoc Sacramento, non est particularis alicuius gratiæ, sed omnium beneficiorum Christi. 3.

4. Distinguendum est autem accuratè vt in omnibus Sacramentis : ita etiam in hoc, inter ceremoniam seu ritum externum cui Sacramenti nomen tribuitur, & rem promissam in Euangelio, quæ hoc Sacramento obsignatur legitimè vtentibus.

5. Ritus ipse seu externum signum sentitur, significat, obsignat: Signatum, hoc est, promissio creditur, significatur, obsignatur.

6. Promissio ipsa, id est, res signata sæpissimè in Scripturis alia atq; alia verborum forma proponitur. Semen mulieris conteret caput Serpentis: Benedicentur in semine tuo omnes cognationes terræ: Beati qui confidunt in eo: Qui credit in filium habet vitam æternam: Christus est nobis natus à DEO sapientia, iustitia, sanctificatio & redemtio, &c. Omnes huiusmodi sententiæ vbicunque leguntur, de re signata loquuntur.

7. Iohannis 6. Manducatione carnis Christi,

ti, & potatione Sanguinis ipsius pingitur summa promissionis Euangelij: vt qualis sit fides, qua percipimus promissa bona, & quæ sit eius vis in corde, ad erigendum hominem luctantem cum peccato, Mundo, Diabolo intelligatur.

8. Atq; sanè eandem ob caussam Christus Sacramentum promissionis Euangelij sub signis panis et vini instituit: videlicet vt ex comparatione effectuum, vis fidei sentiretur, qua promissa bona apprehendimus, retinemus, possidemus.

9. Vt enim panis & vinum hominem fame quodammodo prostratum, & de vita periclitantem rursus erigunt, fouent, confortant, viuificant, atq; adeò refectum exhilarant: ita fiducia Christi tradentis corpus suum, & effundentis sanguinem suum pro nobis in remissionem peccatorum, nos prostratos à Diabolo, ac veluti mortuos in peccatis, rursus erigit, à morte liberat, fouet, confortat, viuificat, non ad caducam,

ſed ad æternam vitam : vnde cor ſupra modum in tanti boni fruitione exhilaratur. Hinc intelligi poteſt, cur apud Iohannem comedere carnem Chriſti biberẽq; eius ſanguinem, &, in Chriſtum credere, pro eodem ponantur : & cur Auguſtinus dicat: Crede & manducaſti.

10. Atque ex hoc eſt, quòd Patres ſæpe, cùm agunt de cœna Domini, proferant dicta ex ſexto Capite Iohannis: non quòd exiſtiment Dominum illìc locutum eſſe de Cœna : ſed quia in legitimo vſu Cœnæ, fides rei promiſſæ, ſub manducationis & potationis nominibus, illìc à Domino exprimitur : cuius promiſſionis Cœna pignus eſt,

11. Eſt autem ſemper tenenda regula: Omnis promiſſio fide accipitur. Vt ergo ſenſu ſignum ſumitur : ita promiſſio fide accipitur, retinetur, poſſidetur.

12. Iam tenemus proprium finem Cœnæ Domini : qui eſt obſignatio promiſſionis

Euangelij, qua fides confirmatur. Verùm vt meditatio & vsus huius Cœnæ nobis dulcior euadat, altiùs repetemus, & distinctiùs de vsu legitimo & fine institutionis dicemus.

Primùm ergo, Cœna Domini est Sa- 13.
cramentum institutum, in memoriam corporis Christi traditi pro nobis, & sanguinis ipsius effusi pro multis in remißionem peccatorum: iuxta dictum Domini: Hoc est corpus meum traditum pro vobis: Hic est sanguis meus, qui effunditur pro multis in remißionem peccatorum.

Secundò, Cœna Domini est Sacra- 14.
mentum incorporationis nostri in corpus CHristi. Ita enim Paulus ait: Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Atq; hoc est quod habet promißio, Ioh: 6. Qui manducat carnem meum in me manet, & ego in eo.

15. Ad hanc incorporationem & manſionem in corpore Chriſti, non requiritur applicatio corporum phyſica, ſed ſpiritualis copulatio per fidem: vt Chriſtus exponit, & ratio Sacramentalis poſtulat.

16. Tertiò cœna Domini eſt Sacramentum educationis noſtri ſpiritualis in corpore Chriſti. Vt enim per Baptiſmum abluimur ſanguine Chriſti: ita in Cœna abluti & regenerati, corpore & ſanguine Domini alimur.

17. Hîc rurſus cauendum, ne carnaliter ſapiamus cum Capernaitis. Diſtinguantur ergo manducationis modi. Eſt enim alia manducatio ſacramentalis tantùm, alia ſpiritualis tantùm, alia ſpiritualis & ſacramentalis ſimul, quam requirit inſtitutio Chriſti, hoc eſt, legitimus cœnæ vſus.

18. Sacramentalis manducatio & potatio eſt externa & ſenſibilis manducatio panis, & potatio vini: cui ex ordinatione diuina, ſpiritualis manducatio & potatio qua

sola fide fit, respondet. Nam illa huius Symbolum est.

Verùm vt externa illa cœremonialis, 19.
potest eße sine spirituali: ita spiritualis, sine externa: quemadmodum perspicuè docet Augustinus, de ciuitate DEI, lib: 21. cap: 25.

Carnalem manducationem, qualem 20.
somniauerunt Capernaitæ & quidam cum illis, ipse Dominus Iohannis 6, duobus refutat argumentis: Quorum prius, à signo: posterius, ab vsu petitur.

A signo: Quid si videritis filium 21.
hominis ascendere vbi erat priùs? significans (vt Athanasius rectè intelligit) ascensionem, & carnalem manducationem carnis Christi, non poße simul consistere.

Ab vsu: Spiritus viuificat, caro non 22.
prodest quicquam, hoc est, (vt ipse contextus conuincit) manducatio carnalis est inutilis: Spiritualis autem viuificat.

Quid? Adest ne ergo corpus Domini 23.
pro-

pro nobis traditum, & sanguis ipsius pro nobis effusus, verè & substantialiter in Cœna? Adest quidem non ratione loci, Nam si locum spectes, corpus CHristi in cœlo est περιγραπτόν: sed ratione fidei hominis legitimè vtentis sacra Christi cœna. Hæc enim fides coniungens nos cum filio DEI, facit vt multo arctiùs carni & sanguini CHristi mediante Λόγῳ iungamur, quàm iungimur pani quem comedimus, & vino quod bibimus. Ea est enim vis fidei, vt iungat remotissima: idq; arctissimè. Vbi autem fides non adest, nulla fit coniunctio nisi sacramentalis tantùm, quæ cedit vtenti in iudicium.

24. Neq; cum his pugnat, quòd Paulus affirmat reos fieri corporis & sanguinis Domini, qui indignè manducant hunc panem, & bibunt hunc calicem.

25. Nam eadem est ratio de indignè audientibus verbum, & indignè sumentibus Baptismum, Qui enim audit verbum Dei

indig-

ignè, reus fit verbi DEI. Siquidem,
i non crediderit, condemnabitur.
De Baptiſmo hæc ſunt Auguſtini 26.
rba. Sicut qui manducat corpus & bi-
ſanguinem Domini indignè, iudicium
i manducat & bibit: Sic qui accipit
dignè Baptiſma, iudicium accipit non
lutem. Cùm Auguſtinus hîc nominat cor-
s & ſanguinem Domini, loquitur ſacra-
entaliter, tribuens ſigno nomen rei.
Quartò, Cœna Domini eſt Sacramen- 27.
um & pignus noui Teſtamenti, id eſt,
romiſsionis remiſsionis peccatorum, Vi-
licet quòd DEVS hoc Sacramento tan-
uam ſigillo obſignet, quòd velit propitius
ſe, & remittere peccata credentibus. Ideò
verbis inſtitutionis dicitur: Hic calix
t nouum Teſtamentum in meo ſanguine,
l eſt, hic calix eſt pignus & ſigillum pro-
iſsionis de remiſsione peccatorum.
Quintò, Cœna Domini eſt Sacramen- 28.
um coniunctionis communicantiũ inter ſe,

tanquam

tanquam membrorum eiusdem corporis, cu-
ius caput est Christus. Sicut vnus panis,
ita multi vnum corpus sumus. Hinc mu-
tua dilectio manat.

29. Sextò cœna domini est pignus & testi-
ficatio de resurrectione nostri per virtutem
resuscitati Christi, cuius membra sumus.

30. Nam ad hunc scopum omnia superio-
ra pertinent. Ideò Dominus ait: Qui man-
ducat carnem meam & bibit sanguinem
meum, ego suscitabo eum in nouissimo die.

31. Porrò, quoniam Paulus requirit pro-
bationem eius qui velit dominica cœna vti,
modum probationis inquiramus.

32. Paulus 2. Cor: 13. de probatione sic
ait: Vos ipsos tentate, an scitis in fide, an
non cognoscitis vos ipsos, quòd Iesus Chri-
stus in vobis est, nisi sicubi reprobi estis?

33. Hæc antithesis, qua reprobi & pro-
bati opponuntur, illustris est. Vt enim pro-
batos dicit eos, qui in fide sunt, & Chri-
stum habitantem in se sentiunt: ita repro-
bo

os eos ſtatuit, qui fide carent, & Chriſtum
n ſe habitantem non ſentiunt.

Quare iuſta probatio & examen in 34.
oc conſiſtit, vt verè ſentiatur fides, &
hriſti præſentia in nobis: idq́ ex virtu-
e ſpiritus eius, nos ad pietatis ſtudium ex-
itantis.

Quicunque ergo hanc ſacram cœnam 35.
ignè vult percipere, exploret apud ſeſe,
n vera pœnitentia ſentiatur: experiatur,
n ſtatuat victimam Chriſti ſatiſfactio-
nem eſſe pro peccatis totius Mundi: exa-
minet ſe, an in hunc ſatiſfactorem viua fi-
ucia recumbat: excutiat, num ſentiat
Chriſtum in ſe habitantem & oſtendentem
ſuam præſentiam, ex ſpiritus ſua efficacia:
videat, an firmum propoſitum habeat pec-
catum poſthac vitandi, ac DEO totam
ſuam vitam approbandi.

Vanum eſt figmentum Papiſtarũ: qui, 36.
tanquam neceſſariã ad hanc probationem,
requirunt confeſſionem quam vocant auri-
ularem.

37. Nam si ea necessariò requiretur ad probationem, quæ vsum Cœnæ præcedit, Paulus non diceret: Probet seipsum homo: sed potiùs, Probetur per alium: nec Apostoli & eorum successores, multis annis eam neglexissent.

38. Neque tamen repudio pædagogicam illam confeßionem, quæ in nostris Ecclesijs est vsitata: præsertim cum habeat suum vsum in rudioribus informandis.

39. De vera autem confeßione et necessaria ex verbo Dei sic sentiendum est. Si adest pœnitentia & vera fides, non opus est alio confeßionis genere, quàm quo sancti homines Dei, Patriarchæ, Prophetæ, Reges, Abraham, Dauid, Daniel, &c, veniam de maximis sceleribus impetrarunt à Deo, qui solus peccata condonare & delere potest.

40. Quantum autem ad publicam confeßionem attinet, quæ fit ab ijs, qui Ecclesiam aliquo scandalo offenderunt, regulam à Domino præscriptam, & exemplum Pauli

Pauli, cogruens cum regula, sequi oportet.

Verùm hoc diligenter et prudenter mo- 41.
eratores disciplinæ cogitent, vt faciat ad
dificationem, non ad destructionem.

APPENDIX
DE COENA.

QVONIAM alibi à nobis & 1.
sæpè de sacra Christi cœna scriptum est, nolo hîc prolixior esse: sed solummodo dicam de Christi consilio, instituentis hanc Cœnam, & de legitimo Cœnæ vsu.

Christus veteribus Sacramentis, qui- 2.
bus præter obsignationem gratiæ, ipsius aduentus in carnem & mors adumbratur, finem imponens, noua instituit Sacramenta, quibus præter obsignationem gratiæ, ipse exhibitus esse significatur. Atq; hoc discrimen in vniuersum tenendum est, inter Sacramenta vetera & noua.

 Sunt

3. *Sunt autem Sacramenta exhibiti Christi, Baptiſmus & Cœna Domini. Illo inauguramur corpori Christi & regeneramur: hac alimur, noui homines effecti. Vtrumq; ſignum gratiæ eſt, & ſignaculum fauoris Dei erga legitimè vtentes.*

4. *Verùm ſi de modo prædicandi quæritur, ex ſcriptura diſcendus eſt. Externo ſigno, quod Sacramentum dicitur, tribuit Scriptura nomen rei, quæ Sacramento ſignificatur et obſignatur: idq; eo conſilio, vt finis et vſus inſtituti Sacramēti intelligatur.*

5. *Circumciſio Gen: 17. dicitur fœdus. Verùm ne quis hîc hæreret in re externa, ſeu in opere operato (vt loquuntur) tanquam res externa, ſeu opus operatum per ſe fœdus eſſet, mox Dominus in eodem capite ſe interpretatur, & dicit circumciſionem ſignum fœderis eſſe.*

6. *Quoties ergo res diuinitus ordinata dicitur fœdus, ſciendum eſt, quod perinde ſit ac ſi diceretur, eſt ſignum fœderis.*

Verùm

Verùm quia signorum non eadem est 7.
tio, Paulus ad Rom: 4. σφραγῖδα *inter-*
retatur, hoc est signum obsignans rem pro-
issam, seu signaculum quo res promissa
x pacto mutuo inter Deum & hominem
bsignatur. Vt Circumcisio est σφραγὶς *iu-*
titiæ fidei, Hoc est, Circumcisio est obsi-
naculum DEI, videlicet quo Deus obsi-
nat credenti iustitiam.

Hinc catholica regula sumenda est. 8.
Omne Sacramentum est σφραγὶς, *id est, si-*
gnaculum Dei, quo res promissa legitimè
Sacramento vtenti obsignatur.

Cùm ergo dicitur: Baptismus est laua- 9.
crum regenerationis, sensus est, Baptismus
est σφραγὶς, *id est, obsignaculum, quo Deus*
testatur legitimè vtentem Baptismo rege-
nerari, eiq; regenerationis gratiã obsignari.

Similiter cùm dicitur: Panis est cor- 10.
pus Christi, vinum est sanguis Christi,
sensus est, Panis est obsignaculum corpo-
ris Christi traditi pro nobis, Vinum est

obſignaculum ſanguinis Chriſti effuſi pro multis.

11. *Hoc expreſsiùs dicitur cùm Dominus ait: Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, hoc eſt, DEO ipſo interprete, hoc vinum eſt ſignum & σφραγίς noui Teſtamenti, videlicet, quo Deus obſignat legitimè vtenti ſuum fœdus de remiſsione peccatorum, propter meritum effuſi ſanguinis.*

12. *Et Paulus 1. Corinth: 10. dicit panem eſſe* κοινωνίαν *corporis Chriſti, & calicem eſſe* κοινωνίαν *ſanguinis CHriſti, hoc eſt, vt ipſe contextus conuincit: Panis eſt ſignum & obſignaculum, quòd legitimè vtentes ſacra CHriſti cœna iungatur toti Chriſto: idq; pane quidem ſacramentaliter, ſpiritu verò Chriſti efficaciter: quo ſpiritu ſanctiſsimæ Chriſti humanitati iungimur.*

13. *Quòd autem hæc coniunctio ſit ſpiritualis, quæ figuratur ceremoniali manduca-*

tione

ione & potatione, modus ipse copulatio-
nis ostendit.

Nam vt Christo capiti iungimur non 14.
nisi CHristi spiritu : ita etiam inter nos
κοινωνοὶ efficimur eodem Spiritu, cuius
consociationis vnus panis ex multis gra-
nis constans, Symbolum est & testimoni-
um.

Verùm quia prima & principialis 15.
copula fit cum CHRISTO capite, rectè
fit in nostris Ecclesijs, quòd etiam singu-
lis ægrotantibus & petentibus porrigatur
sacra Christi Cœna, vt morituris obsig-
netur vita æterna in Christo promissa. Hæc
plana & vera sunt, extructa ex solido ver-
bo DEI.

Hinc iam extruamus claram & per- 16.
spicuam definitionem Sacramenti Cœnæ do-
minicæ, quæ faciat ad ædificationem con-
scientiarum.

Cœna Domini est σφραγίς, id est ob- 17.
signaculum, quo filius Dei legitimè vtenti-

bus hac cœna, obsignat omnia beneficia, quæ nobis meruit sua obedientia, traditione corporis in mortem, et effusione sanguinis sui.

18. Legitimè vtentes sunt, qui fidem in promißionem afferunt. Sine enim fide promißio nec accipitur nec obsignatur, iuxta regulam: Omnis promißio fide accipitur.

19. Hinc sequitur pactionem duplicem in sacræ cœnæ vsu requiri: Vnam, à parte filij Dei: Alteram, à parte hominis legitimè vtentis Sacramento. Filius Dei promittit remißionem peccatorum legitimè vtenti, cum qua remißione omnia beneficia Euangelij coniuncta sunt: Homo vicißim fide in promißionem recumbit, obligat se ad perseuerantiam, in fide & bona conscientia.

20. Huius mutuæ pactionis & dulcißimi fœderis, σφραγίς, hoc est, obsignaculum, est sacra Christi cœna, de qua cœna, regula in omni Sacramento obseruanda, tenenda est. Nihil habet rationem Sacramenti extra

ra vſum diuinitus ordinatum, qui vſus in ctione legitima cernitur.
21. Porrò vſus requirit cogitationem & meditationem, videlicet, cur Chriſtus ſit pro nobis mortuus, cur effuderit ſanguinem, & quid requirat ab vtentibus.
22. In hac enim cogitatione ſentitur vis fidei, & intelligitur cur promiſsio Euangelij & fides, qua promiſsio accipitur, manducatio carnis Chriſti, & potatio ſanguinis ipſius, dicuntur.
23. Nam vt homo fame corporali & ſiti corporali preſsus, mortis periculo proximus eſt, ſed recreatur rurſus, colligit vires & exhilaratur eſu panis & potu vini: ita hominis anima proſtrata & victa fame ſpirituali, & ſiti ſpirituali, vt mortis æternæ periculo ſubiaceat, erigitur rurſus, roboratur & exhilaratur fiducia Chriſti, qui tradidit corpus ſuum, & effudit ſanguinem ſuum pro nobis, in remiſsionem peccatorum.

24. *Hæc fides vſu Cœnæ confirmatur. Ideò ab Auguſtino rectè dictum eſt: Crede & manducaſti.*

25. *Ceremonialis enim manducatio, Spiritualis eſt obſignatio, in legitimè vtentibus ceremonia.*

26. *Cum hoc principali fine, qui eſt obſignatio gratiæ (qua obſignatione fides confirmatur) plures ſunt coniuncti, vt Inſertio legitimè vtentis in corpus Chriſti: Conſociatio ſpiritualis communicantium ſimul: Obligatio vtentis legitimè ad fidem & bonam conſcientiam: Teſtimonium confeſsionis publicum: Teſtificatio conſenſionis in tota doctrina & cultu: Teſſera ſeiunctionis à caſtris Satanæ, & ab omnibus ſectis alienis à CHriſti vera agnitione.*

27. *Hac breui explicatione contenti ſimus, maneamus in Chriſto, vt in nobis maneat, abſtineamus ab inutilibus diſputationibus, quibus hominum animi auocantur*

[...]ur à verò Cœnæ vsu, atq; ita dulcissimi [...]uius fœderis non solum fructum amit[...]unt, verumetiam sibi accersunt iudicium, [...]ropter abusum tanti Sacramenti.

MISSA PAPISTICA.

N idolo Papistico, quòd Missam vocant, plurimæ & horrendæ sunt abominationes, quæ [...]uperant omnium temporum idolomanias. [...]uare qui pius esse vult, non minus istud [...]dolum fugiet, quàm antiquum serpentem, [...]ui primos nostros parentes seduxit. 1.

Sunt enim in Missa papistica, præter 2.
[...]ulta alia, Vanitas, Superstitio, Turpis [...]uæstus, Sacrilegium, Magica incantatio, [...]lasphemia, Idololatria, Seductio, Fucus [...]eretricius.

Vanitas est, quòd fingunt missam cul- 3.
[...]um Dei, eumque præcipuum in Ecclesia

contra

contra manifestam Scripturam: Frustra colunt me mandatis hominum.

4. In omni cultu Dei, necessariò tria concurrunt, videlicet opus mandatum, fides agentis, & finis proprius, quæ omnia in missa Papistica desiderantur.

5. Nam nec mandatum Dei, quod omnis diuini cultus fundamentum est, proferre possunt, nec fides ibi esse potest: Est enim ex verbo. Quare cùm verbum non habent nec fides adest, quæ sola directrix operis est in proprium cultus Dei finem, qui est gloria DEI.

6. Superstitio est in gesticulationibus, saltationibus histrionicis, vestibus, expansione brachiorum, incuruationibus, & in multis alijs nugis, quas omnes recitare longum foret.

7. Turpis quæstus est, quòd prostituant suam missam tanquam meretricem, pro pecunia, & promittunt emtoribus quicquid postulant, nautis felicem nauigationem,

virgi-

virginibus maritos, meretricibus amatores, militibus victoriam, parturientibus partum facilem: Breuiter, nihil est quod non promittant Papales sacrifici, pecuniam numerantibus, adeò vt ex hoc quæstu, infinitos thesauros, fundos, possessiones, regna collegerint. Quare non mirum est quòd Papa suum istud idolum, gladio & igni tueri conatur, fidelissimus toparcha Satanæ.

Sacrilegium est, quòd Papistæ cœ- 8.
nam, quam Dominus voluit perpetuum suæ voluntatis testimonium esse, & testamentum inuiolabile, mutilent, sublato vsu sacri calicis.

Quid dico de calice sublato? imò to- 9.
tam cœnam aboleuerunt, abolita communicatione. Nam cùm vnus seorsum suum epulum habeat, quid aliud est quam cœnam in aliam formam conuertere? Quid quæso hoc aliud est, quam si quis seipsum Baptismate subinde ablueret? quo profectò nullū fœdius cogitari potest sacrilegium.

10. *Magica incantatio eſt, quòd Papiſtæ ſe glorientur quinque verbis poſſe Chriſtum de cœlo deducere. Nam verba quæ vocant conſecrationis, quinque dicunt eſſe, videlicet : Hoc eſt enim corpus meum. Enim addunt, vt ſit numerus impar, & hoc pronunciat ſacrificus inflando crucem in panem, vt magia ſit efficacior.*

11. *An non iſta magis conueniant nefandis gentium ſacris, quam Chriſti inſtituto? Iuſtinus martyr refert ſimilem ritum ſeruatum fuiſſe olim, in ſacris Solis (quem* μύθραν *ſacerdotes ipſius vocarunt) in quibus vſus panis & aquæ fuit, Sed nulla vox à ſpectatoribus audiebatur niſi hæc* ἢ ἐπίστασθε ἢ μαθεῖν δύνασθε. *An non ab his Solis ſacertotibus videntur Papiſtæ ſuum miſſandi ritum didiciſſe?*

12. *Blaſphemia horrenda in filium Dei eſt, quòd fingant miſſam ſuam ſacrificium eſſe, quo illorum peccata expiantur, qui miſſas illas pro ſe celebrari curauerint.*

An non hoc eſt conculcare pedibus 13.
nguinem Chriſti? An non hoc eſt mi-
rum Sacrificum in locum CHRISTI,
ò ſupra Chriſtum extollere? Quid eſt
ofanare paßionem CHriſti, *ſi hoc non*
t?

Hoc ſuum ſacrificium non tantum 14.
alere pro viuorum peccatis expiandis
ontendunt, verumetiam pro mortuorum.
Hinc illa magnifica pallatia Papiſtarum,
inc cœnobia ſplendore ſuperantia aulas
nperatorum, hinc firmitas regni pontificij:
Quæris certiorem notam Antichriſti?

Huic blaſphemo errori refragatur 15.
ota Scriptura. Nam ſi verum eſt, Chri-
ſtum eſſe ſemen Mulieris, conterens caput
Serpentis: Si verum eſt, Chriſtum eſſe ag-
num tollentem peccatum mundi: Si verum
eſt, Chriſtum, vna oblatione ſemel tantum
facta, conſummaſſe in æternum ſanctifica-
tos: Breuiter ſi verum eſt, Chriſtum eſſe v-
nicum mediatorem inter Deum et homines,
profe-

profecto diabolicum mendacium est quod Papistæ fingunt, suam mißam eße sacrificium pro viuis & mortuis.

16. Iam verò quia Scriptura solui non potest, non habet micam veritatis euangelicæ in se, qui istud papisticum figmentum non vidit continere detestandam, in Christum vnicum mediatorem nostrum, blasphemiam.

17. Idololatria horrenda admiscetur in isto sacro pontificio. Nam ne quid impietatis præteryße videantur, non solùm Sanctos inuocant, verumetiam ipsum panem, postquam illum magica incantatione intoxicauerunt, adorandum prostituunt. Leuant enim ipsum in altum, vt circumstantes illum vt Deum adorent.

18. Non hac idolomania plusquam ethnica sunt contenti, sed reponunt panem intra cancellos, accendunt coram eo candelas, iubent eum adorari, circumferunt sæpe in monstrantys, vt vocant, vt adoretur.

Si hæc

Si hæc non eſt idololatria deteſtanda, nulla vnquam fuit in mundo. Nam hæc facilè ſuperat alias impietate, & omnis generis abominatione. 19.

Seductio eſt maxima & nocentiſſima, quòd iſta Miſſa papiſtica, ad miſeros homines carnali fiducia inebriandos aptetur: adeò vt miſeri homines hoc amuleto putent ſe expellere omnes noxas, idq; ſine fide & pœnitentia. Quin etiam ter ſtulti homines auditu Miſſæ, ſeu potiùs inſpectione hiſtrionicæ ſaltationis, armari ſe putant, & aduerſus DEVM, tanquam tuto præſidio muniti, multò licentiùs peccare audent, & obſtinatiores redduntur. 20.

Fucus meretricius eſt, quo pingunt ſuam Miſſam, ne appareat eius turpitudo. Adhibent ſacras lectiones, preces Græcas, exhortationes Hebræas, gratiarum actiones Latinas, quæ omnia per ſe ſunt bona. 21.

Verùm res ipſa aliter ſe non habet quàm cum Thaide, quæ vt amatores ha- 22.

beat, faciem pingit fuco, collum auro ornat, vestibus splendidis se induit: nihilominus tamen est fœdissima meretrix, pernicies eorum qui ipsius amplexus amauerint.

ADIAPHORA.

1. QVÆ BASILIVS τὰ ἐν ἐξουσίᾳ καὶ Μέσα, Nazianzenus τὰ ἐν μέσῳ κείμενα, ea Chrysostomus scribens in Epistolam ad Romanos λόγῳ ζ, adiaphora nominat, quo nomine nūc Doctores Ecclesiæ vtuntur in certo operum & actionum genere.

2. Et vocant ἀδιάφορον tertium genus operum. Nam cùm tria sunt operum genera, videlicet mandata, prohibita, & quæ nec mandata nec prohibita sunt, Huic tertio generi nomen ἀδιάφορον tribuerunt.

3. Est ergo ἀδιάφορον opus, seu res, seu actio,

ctio, quæ nec mandatur nec prohibetur,
eq; expreßè neq; implicitè vllo verbo Dei.

De adiaphoris sequentes distinctio- 4.
es tenendæ sunt, ne quis error in eorum
ſu committatur.

Genus operis in ſpecie non expreßè 5.
ræcepti vel prohibiti, aut est præceptum
ut prohibitum. Si genus præceptum est,
pus ἀδιάφορον cenſebitur: at ſi genus pro-
ibitum est, nequaquam opus medium &
ndifferens dicetur.

Vetitum est in genere, ne quis colat 6.
EVM mandatis hominum: ergo miſſa
uæ ſub vetito genere continetur, non est
n adiaphoris ponenda. Nam in genere est
rohibita.

Hoc genus: Decorum in Eccleſia 7.
eruandum est, mandatur: Sed circumstan-
æ loci, temporis, vestitus, ſunt liberæ &
ndifferentes.

Diſcernendum est inter libertatem 8.
r vſum adiaphororum in Eccleſia. Na-

tura & per se liberum est sine pallio sacro Cœnam celebrare, Sed propter ordinationem Ecclesiæ non est vsus liber.

9. Qui enim violat Ecclesiasticam politiam peccat multis modis. Primùm enim reus fit violati ordinis in Ecclesia. Deinde autoritatem magistratus contemnit. Tùm infirmorum conscientias vulnerat. Postremò nocet exemplo, et caritatem erga fratres violat.

10. Quantum ad rerum indifferentium vsum priuatum attinet, Paulus discernit inter fidem & factum. Fidem probat Paulus, Exempli caußa, vt si quis credit sibi licere vesci quolibet cibo. Factum improbat, si fiat cum offendiculo infirmorum. Omnia, inquit, munda mundis, sed malum est homini, qui per offendiculum vescitur.

11. Præterea Adiaphora consideranda sunt dupliciter. Primùm in se vt sunt res mediæ. Deinde ex ratione personarum quæ illis vtuntur.

Si per se considerantur, neque placent 12.
neque displicent DEO: vt, cantare in choro, aut quodlibet aliud opus medium facere: vt, ieiunare, &c.

Verùm si ex qualitate personarum 13.
considerantur, magnum est discrimen.

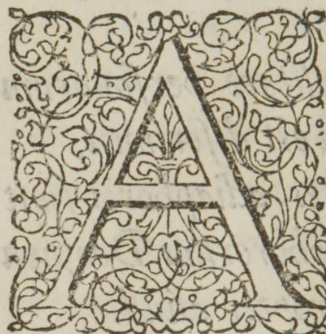
Si personæ vtentes adiaphoris sunt 14.
fideles, placet vsus adiaphororum Deo, non vt cultus per se, sed propter aliud.

At si vtentes adiaphoris sunt infi- 15.
deles, quoniam illorum mens & conscientia est polluta, non potest Adiaphororum vsus Deo placere.

Breuiter, fides & caritas solæ mode- 16.
rantur vsum rerum indifferentium. Nam vt fides nouit, quid liceat: ita caritas spectat, quid prosit.

Has regulas si cogitarent quidam, 17.
minùs turbarent infirmos inutilibus disputationibus, & magis studerent concordiæ & ædificationi mutuæ.

VETVS ET NOVVM TESTAMENTVM.

1. NTE OMNIA firmißimè tenendũ est, quòd omnibus temporibus inde vsque à lapsu primorum parentum eadem fuerit & sit ratio consequende salutis & vitæ æternæ, videlicet per vnicum CHRISTVM, cuius iustitiæ efficiuntur participes, quotquot in ipsum credunt.

2. Quare quantum ad expiationem peccati attinet, vnum est fœdus seu Testamentum DEI perpetuum, quo Deus se obligat ad remittendum peccata omnibus, qui ad Christum confugiunt.

3. Etsi autem huius fœderis, si verbum hoc spectes, nulla facta est mentio, antequam Dominus hoc fœdus cum Abrahamo

uit: tamen res ipsæ quæ ad substantiam
uius fœderis pertinent, semper Patribus,
iam ante diluuium, notissimæ erant.

Res voco promissionem reparationis 4.
r Christum, & fidem huius promissionis.
Nam promissio in Deo, & fides in homi-
e, sunt huius fœderis partes, vt ita di-
m, substantiales.

Pactio inter Deum & Abrahamum 5.
æc fuit: Statuam, ait Dominus, pactum
eum inter me & te, intérque semen tuum
ost te in generationibus suis, fœdere sem-
iterno, vt sim scilicet tibi in Deum, &
mini tuo post te.

Hîc primùm consideranda est mate- 6.
ia siue fundamentum huius fœderis, quod
t promissum semen. Nam quicquid De-
s promittit salutare, ratum est in filio qui
os cum Patre reconciliat.

Deinde cogitanda est bonitas & φιλαν- 7.
θρωπία DEI, qui tantam rationem huma-
e fragilitatis habeat, quòd se velit etiam

fœdere obſtringere, vt ſciamus immobile ipſius conſiliũ eſſe, de fauore ipſius erga nos

8. Adhæc, perpendenda eſt amplitudo promiſſionis factæ Abrahamo, videlicet, quòd ad ſemen Abrahæ ſe extendat, idq; in ſempiternum. Verum autem Abrahæ ſemen definit Paulus, Rom: 4. 9. Gal: 3. eſſe omnes qui inſiſtunt veſtigijs fidei Abrahæ, hoc eſt, qui credunt promiſſioni gratiæ ſicuti Abraham fecit.

9. Præterea cùm hoc fœdus ſempiternum dicitur, ſignificatur quòd DEVS immortalitatem det ſuis confœderatis. Nam ſi periremus per mortem, nullo modo conſtaret perpetuitas fœderis, cùm Deus ſit Deus viuorum, hoc eſt, non ſolùm creator & ſuſtentator, ſed etiam ſaluator & donator æternæ vitæ.

10. Quoties igitur huius fœderis fit mentio, toties prædicatur immortalitas confœderatorum DEI. Primùm enim ſpiritu, Deinde corpore et ſpiritu æternùm viuent.

Huic pacto respondet fides Abrahæ 11.
& seminis eius. Nam cùm Deus se nobis
fœdere obstringit ad dandam salutem, si-
mul nos obligat ad fidem & nouam obedi-
entiam ex fide præstandam. Ideò dicit A-
brahamo: Ambula coram me & esto per-
fectus.

Vt hoc æternum fœdus Dei cum Ec- 12.
clisia habet fundamentum & materiam,
semen promissum: ita varijs typis olim ad-
umbratum, tandem Christi aduentu in mun-
dum completum est, & per eiusdem sangui-
nem confirmatum.

His ita constitutis, iure quæritur, cur 13.
duorum testamentorum Scriptura memine-
rit, quorum alterum vetus, alterum nouum
nominat: præsertim cùm sit extra omne
dubium, vnum tantum perpetuum fœdus
esse, quoad expiationem peccati & æter-
nam hæreditatem attinet.

Dominus apud Ieremiam ita loquitur: 14.
Ecce dies venient, dicit Iehouah, & feriam

cum domo Israël & cum domo Iuda pa-
ctum nouum, non secundum fœdus quod
pepegi cum patribus eorum, in die qua ap-
præhendi manum eorum, & educerem eos
de terra Ægypti, &c. Sed istud est fœdus
meum quod feriam cum domo Israël post
dies illos, dixit Iehouah: Dabo Legem me-
am in medio eorum, & in corde eorum in-
scribam eam, & ero eis in Deum & ipsi
erunt mihi in populum, nec docebunt vltrà
vnusquisq; proximum suum, & vnusquisq;
fratrem suum, dicendo: Cognoscite Iehoua.
Omnes enim cognoscent me à minimo eo-
rum vsque ad maximum eorum, dixit Ie-
houah. Quia propitiabor iniquitati eorum,
& peccati eorum non recordabor amplius.

15. His Prophetæ verbis subiungit Epi-
stola ad Hebræos: dum nouum, dicit, an-
tiquatur prius, Quod autem antiquatur ac
senescit prope interitum est.

16. Paulus Gal: 4. docet Agarem ser-
uam, montis Sinai, & Saram liberam, figu-
ram

am fuiſse cœleſtis Ieruſalem, à qua fluxit
Euangelium, additque his notari duo Te-
tamenta: Vnum quidem in ſeruitutem
enerans: Alterum verò in libertatem ge-
erans: Vt enim vetus Teſtamentum A-
ari generanti in ſeruitutem: ita nouum
Saræ generanti in libertatem, compara-
ur.

Nonum caput ad Hebræos longam 17.
ollationem inſtituit veteris & noui Teſta-
nenti. Et ſumma rerum huc redit, quòd
vetus fuerit vmbra noui, quod vt confir-
natum eſt morte & ſanguine CHriſti:
a duraturum eſt in perpetuum abolito
veteri.

Ex his Scripturæ teſtimonijs conclu- 18.
itur, quòd vt vetus Teſtamentum ſit pro-
iſsio certæ ſedis & regni politici, cum
onditione Legis & ceremoniarum, ad hunc
nem ordinata, vt in hoc certo populo naſce-
tur Meſsias, & conſeruaretur ibi memo-
a promiſsionis gratiæ, vſque ad aduentum
Meſsiæ:

Meßiæ : ita nouum Teſtamentum eſt promißio remißionis peccatorum, iuſtitiæ, Spiritus ſancti, vitæ æternæ, propter CHriſtum æternum ſacerdotem, cum conditione *fidei & obedientiæ ex fide præstandæ.*

19. *Vetus igitur Teſtamentum ſubſeruit nouo, ipſumq; adumbrat. quare vt illud* σκία, *ita hoc* εἰκὼν *ab Apoſtolo nominatur. Omnia enim veteris Teſtamenti ſunt veluti quædam* σκιογραφίαι *noui Teſtamenti.*

20. *Cùm ita propriјßimè, Apoſtolica & Prophetica phraſi, accipitur vetus Teſtamentum : nequaquam complectitur promißiones gratiæ, quæ ad nouum Teſtamentum, ſicuti rectè teſtatur Auguſtinus, referendæ ſunt.*

21. *Porrò cùm politia Moſis perierit, cùm Aaronicum Sacerdotium cum omnibus ſuis ceremonijs, purgationibus & ſacrificijs deſierit, Breuiter, cùm vetus Teſtamentum per CHriſti aduentum ſublatum, aut potius completum ſit ; iure quæ-*

ritur

itur de Decalogo, quæ pars legis Mosai-
æ fuit, num is quoque sit sublatus? Ad
anc quæstionem ita respondeo: Quatenus
Decalogus est pars legis Mosaicæ nos ne-
uaquam obligat, sed quatenus æternam
ormam voluntatis DEI continet, perpe-
uò durat, sicuti etiam multa alia, quæ in
Mose sunt naturalia.

Verùm in eo, hoc est, in Decalogo spe- 22.
tandus est duplex vsus, iuxta rationem
uplicis status hominis. Nam si tempus
ominis ante reuelationem Christi in homi-
e, hoc est, ante iustificationem hominis per
idem Christi respicis, vt ipse homo vetus
dicitur: ita Decalogus analogia quadam
veteri Testamento subijci potest. Nam
ædagogia quædam est ad Christum, homi-
nem accusans & damnans, quod non ha-
beat iustitiam quam requirit Lex. Vnde
omo impellitur ad quærendum Christum,
ui est finis Legis in iustitiam omni cre-
denti. Hoc sensu Paulus Legem moralem

nouo

nouo Testamento opponit 2. Cor: 3. At si tempus hominis post reuelationem Christi in homine attendis, vt ipse homo nouus est effectus: ita Decalogus norma vitæ noui hominis est, quæ nunquam aboletur.

23. Ex his luce clariùs apparet discrimen veteris & noui Testamenti. Nam si tempus respicis, vetus Testamentum præcedit reuelationem noui. Si subiectum attendis, eadem planè ratio est. Si Mediatores, illud per Mosen famulum, hoc per Dominum ipsum administratum est. Si dispensationis modum, illud vmbratile fuit, hoc ipsam rerum imaginem continet.

24. Vmbra fuit liberatio Israëlis ex seruitute Ægypti, oppresso tyranno Pharaone: Veritas est liberatio populi ex seruitute peccati, victo Diabolo. Vmbra fuit introductio Israëlis carnalis in terram Canaan, & eiusdem occupatio: Veritas est introductio Israëlis spiritualis in cœlum, eiusque hæreditaria possessio. Vmbra

a fuit Legis latio in monte Sina per
osen: Veritas est verbum, quod prodijt
Sion per CHRISTVM. *Vmbra*
it Lex in tabulis lapideis scripta: Ve-
tas est Lex DEI *scripta in cordibus*
minum digito DEI, *Hoc est, non noti-*
a ociosa, sed fiducia efficax, qua statui-
us & sentimus DEVM *nobis esse pro-*
tium remissis peccatis, quáque excitan-
r in nobis motus congruentes legi Dei.
tque hæc est inchoatio Decalogi. Vm-
a fuit ministerium mortis: Veritas est
inisterium Spiritus & vitæ. Breuiter,
nbræ sunt Mosaica omnia, Politia, Sa-
rdotium, purgationes, sacrificia, &c.
eritas est IESVS CHRISTVS
m suis beneficijs.

Horum attenta consideratio seruit 25.
becillitati nostræ, & ostendit vnam
isse semper salutis consequendæ rationem,
delicet, per fidem gratuitæ promissionis
Iesu Christo.

Quare

26. Quare deteſtandi ſunt furores illorum, qui falſò imaginati ſunt triplicem ſalutis viam, videlicet, per legem Naturæ, per legem Moſis, & per legem Chriſti, ac ſi tria fuiſſent fœdera DEI ſubſtantiâ diuerſa.

CHRISTIANA LIBERTAS.

1. DOctrina de libertate Chriſtiana rectè explicata vberrimam conſolationem continet: quare eius explicatio grata debet eſſe pijs mentibus.

2. Vt autem non, quaſi in limine, impingamus, procul ſeiungamus oportet ſomnia Iudæorum de regno Meſſiæ terreno, enthuſiaſmos Anabaptiſtarum de imperio Sanctorũ in mundo ante extremum diem, & furores Libertinorum, qui libertatis prætextu ſe omni turpitudini proſtituunt.

Na

Nam Epitheton Christiana, differen- 3.
iam facit, quâ hæc libertas, & à ciuili
bertate, & ab aliarum Sectarum ficta li-
ertate, discernitur.

Deinde cùm de Christiana libertate 4.
gimus, est etiam accuratè discernendum
nter libertatem personæ, & libertatem vo-
untatis. Vt enim huius distinctionis obser-
atio, multum lucis adfert huic doctrinæ:
ta eiusdem confusio, multos errores gig-
it, & disputationes infinitas parit. Qua-
e de vtraque, hoc est, personæ & volunta-
is libertate, ordine & distinctè dicemus.

De libertate personæ Christus loqui- 5.
ur, cùm ait: Si Filius vos liberauerit, ve-
è liberi eritis.

Hoc dictum Christi manifestè do- 6.
et, quod nemo sit verè liber sine Christo,
nde sequitur hanc libertatem non esse ci-
ilem aut politicam, sed multo augustio-
em, nec esse carnalem, sed spiritualem.

Qualis autem hæc libertas personæ 7.

sit partim ex collatione seruitutis spiritualis cui opponitur, partim ex manifestis oraculis Scripturæ intelligi potest.

8. *Adam peccans factus est reus coram DEO, incurrit in iram Dei, obnoxius factus est morti æternæ, & amisso spiritu libertatis, tristissimo seruitutis iugo est pressus, ac postea tales genuit filios, qualis fuit ipse pater, hoc est, seruos.*

9. *Est igitur spiritualis seruitus, propter peccatum esse reum iræ DEI, esse maledictum à Deo, esse obnoxium morti æternæ, & iugo seruitutis premi, adeóque seruum peccati esse.*

10. *Huic seruituti cùm libertas spiritualis opponitur: necesse est vt sit liberatio à peccato, ab ira DEI, à meledictione, à morte æterna, & à spiritu seruitutis.*

11. *Nam vt Adam peccans coniecit nos in istam tristissimam seruitutem: ita Christus iustus nos in libertatem vindicauit, modò nos in eius fidem coniecerimus.*

Si caußa huius liberationis quæritur, 12.
rectißimè respondetur, quòd merito & efficacia Christi perficiatur.

Primùm enim merito nos à peccato 13.
liberat Christus, qui factus est λύτρον pro nobis, & Iohannes dicit: Sanguis Christi purgat nos ab omni peccato. Merito nos liberat ab ira Dei, quia iram Dei pro nobis sustinuit, iuxta illud: Erat Deus in Christo mundum sibi reconcilians. Item, Hic est Filius meus ἐν ᾧ εὐδόκησα. Item, Merito nos à maledictione liberat, iuxta illud: Christus redemit nos à maledictione Legis, factus pro nobis maledictum, Et merito nos à morte æterna vindicat: iuxta illud: Qui credit in ipsum non peribit, Sed habebit vitam æternam: Vel, vt breuiùs dicam, merito obedientiæ crucis expiat peccatum, merito obedientiæ Legis imputat iustitiam suam omni credenti. Hæc beneficia sæpè vno gratiæ vocabulo intelliguntur.

Deinde efficacia nos idem CHristus 14.

à Spiritu seruitutis liberat. Nam credentes donat Spiritu sancto, qui libertatem adoptionis obsignat fidelium cordibus, & in eis accendit nouam lucem, & inchoat nouam obedientiam. Hoc Christi liberatoris beneficium, Donum per gratiam ab Apostolo nominatur.

15. Cum his duobus libertatis gradibus, quorum prior gratiæ vocabulo, posterior doni appellatione signatur, coniunctus est tertius gradus post Christum exhibitum, Liberatio à ritibus Mosaicis, quemadmodum docet Paulus in multis locis. Non enim Christianus obnoxius est ritibus & ceremonijs Mosaicis. Nam illi vt vmbræ finem habuerunt adueniente Christo, & peracto λύτρῳ pro nobis.

16. Quartum libertatis gradum Paulus addit, Liberationem à traditionibus humanis, ne videlicet vllas traditiones humanas putemus ad salutem necessarias esse, vt debitum cultum. Quas tamen ordinis

& ἐυσχημονίας gratia seruare, si sint piæ, portet.

Hanc libertatem offert Euangelium 17.
mnibus qui conuertuntur, cùm prædicat œnitentiam & remißionem peccatorum, n nomine Christi.

Ex his quæ hactenus exposuimus, 18.
lenam definitionem libertatis Christianæ, quæ inchoatur in hac vita, extruamus. Libertas Christiana est manumißio spiritualis parta per Christum, quam offert Euangelium in nomine Christi, qui vt merito suo credentes liberat à peccato, ira Dei, damnatione Legis, morte æterna, ritibus Mosaicis & humanis traditionibus, adeóq; sua iustitia ornat: ita efficacia eosdem donat Spiritu sancto, qui & obsignat in ipsis libertatem adoptionis, & flectens eorum corda ad nouam obedientiam, inchoat in eis vitam æternam.

Hæc inchoata libertas personæ lo- 19.
cum habet in hac vita, per quam fit transitus

tus ad plenam libertatem, qualis futura est post iudicium, quando deleto peccato, placata ira DEI, abolita morte, & sublatis omnibus calamitatibus, donabimur æterna iustitia, & erimus conformes DEO in omni æternitate.

20. Hinc æstimari potest, quantus thesaurus Ecclesiæ Christi sit libertas Christiana, de qua frustra gloriantur, qui viuunt sine pœnitentia, & contra conscientiam peccatorum cœno se miserè inuoluunt. Hi enim miserrimi serui sunt, iuxta dictum Christi: Qui facit peccatum, seruus est peccati.

21. Contrà verò, qui retinent fidem & bonam conscientiam, militantes honestam militiam, iustè gloriari possunt se liberos esse. Nam vt Paulus ait: Nulla condemnatio est ijs qui sunt in CHristo IEsu, & non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum. Nam lex Spiritus vitæ in Christo liberauit me à Lege peccati & mortis.

Hæc

Hæc rectè expensa confutant errores 22.
udæorum, Papistarum, Anabaptistarum,
ibertinorum & aliarum Sectarum omni-
m, quæ secùs docent de libertate, quàm
ffert Messias.

Iudæi dum somniant mundanum im- 23.
perium Messiæ, contra dictum Christi, Re-
num meum non est de hoc mundo, de liber-
ate Spiritus planè nihil intelligunt.

Papistæ etsi libertatem spiritualem 24.
gnoscunt: tamen ab eius possessione ho-
nines abducunt, dum alia merita, & ali-
m satisfactionem pro peccato, quàm solius
hristi, hominibus obtrudunt.

Anabaptistæ nihilo meliores Iudæis 25.
unt. Nam & illi fingunt libertatem ex-
ernam, excusso ciuilis magistratus iugo,
& somniant Christianos debere dominium
n mundo obtinere, mille annos ante iudici-
m. Horum dilirium paulatim sponte sua
ollabitnr.

Libertini nostræ ætatis, prorsus à 26.

Diabolo dementati, frenum laxant cuiuis carnis lasciuiæ, vt sine vllo scrupulo, vnusquisq; viuat suo arbitratu, Christianam libertatem definientes licentiam quiduis faciendi, sine omni honestatis & turpitudinis discrimine.

27. Hos beluinos fœtores qui non extremè odit, eum porcum eße, imò Diabolum potiùs quam hominem dixero.

28. His ergo erroribus de Christiana libertate profligatis, veram sententiam quam proposui amemus, ac caueamus ne vllis Satanæ imposturis circumuenti, Libertate quam in Christo habemus, excidamus, ac rursus in laqueos seruitutis incurramus, in certißimum animarum & corporum interitum.

29. Libertas voluntatis variat tempore. Nam alia est eius ratio ante conuersionem personæ, alia in conuersione, alia post conuersionem, præsertim in actionibus salutaribus.

Ante

Ante conuersionem voluntas hominis 30.
sponte sua serua est, quantum ad actiones
salutares attinet. Nam & iudicio aberrat
& electione decipitur, & conatu succum-
bit, vt non queat nisi pro qualitate sua ma-
lè velle, Rom: 3.

In conuersione Spiritus sanctus in 31.
verbo est efficax, & non solùm mouet vo-
luntatem, sed mouendo immutat, non per-
tinaciter se opponentem Spiritui sancto.
Hoc ita esse & Scriptura attestatur, &
Sanctorum experientia comprobat.

Post conuersionem in renatis volun- 32.
tas est libera, non ex natura sed ex gratia.
Nam & mens illuminata est Verbo &
Spiritu, & voluntas est conuersa ad De-
um, & conatus iuuatur.

Verùm quia magna in natura adhuc 33.
imbecillitas reliqua est, non potest hæc li-
bertas perfectissima esse, Sed habet sua
incrementa, prout fides in corde crescit.

Cùm Scholastici Doctores distinguunt 34.

inter liberum arbitrium naturale, & gratuitum, rectißimè faciunt. Nam vt liberum arbitrium naturale est rerum naturalium, quæ sunt hominum iudicio & electioni expositæ: ita liberum arbitrium gratuitum est, cùm DEVS in nobis operatur salutaria, vt cognoscere, velle & facere. Hoc habent soli renati, non naturâ, sed dono.

35. Vt gratuitum hoc liberum arbitrium est præstantius & perfectius naturali tantùm (quale est in non renatis:) ita gratuito renatorum præstantius est, & perfectius liberum arbitrium (etsi naturale est) Angelorum: & omnium præstantissimum & perfectißimum liberum arbitrium in DEO est. Nam huius natura perfectißima, & vis cognoscendi præstantißima coniunctæ sunt cum omnipotentia & liberrima voluntate.

SCAN-

SCANDALVM.

VM CHRISTVS dicit: Necesse est venire scandala: & væ homini per quem venit scandalum, non solùm 1.
nificat magna pericula fore Ecclesiæ scandalis, sed etiam denunciat grauissimas pœnas scandalorum autoribus.

Verùm quia non omnia Scandala 2.
nt vnius generis, nec omnia æquali rea obstringunt, operæ precium est rectè andalorum genera distinguere & explire.

Scriptura has voces vsurpat, σκάνδα- 3.
λον, πρόσκομμα καὶ ἐγκοπὴν. Scandalum proprijssimè significat tigillum in instrumentis, quibus capiũtur mures, vulpes, lupi, &c. nde Ecclesia nomen transtulit ad insidias, seu

ſeu tendiculas, quibus capiuntur homines
veluti beſtiæ tendiculis. Πρόσκομμα propriè
eſt, cùm in via aliquid obycitur pedibus,
in quod incurrens impingit aut cadit, vn-
de mala exempla veluti ſaxa quædam
ſunt, in quæ incurrentes impingunt. Ἔγκοπη
ipſa offenſio eſt ſeu impactio.

4. Erit igitur ſcandalum generatim,
quicquid alicui vel cauſſa vel occaſio offen-
ſionis eſt, Hoc eſt, quicquid impedit quo
minus inoffenſo curſu pergamus in lege
Domini. Nam quæ ita offendunt, ſunt ve-
luti tendiculæ ſeu obices quibus in via Do-
mini ad caſum impellimur.

5. Bernhardus duplex ſcandalum fa-
cit, videlicet interius & exterius. Interi-
us vocat, cùm vetus homo offendiculum
præbet nouo homini. De quo interpreta-
tur dictum Domini, Matth: 5. Si oculus
tuus dexter ſcandalizat te, erue illum &c.
Vbi per oculum, manum, & pedem, intel-
ligit concupiſcentias prauas, quæ ſæpè no-
uu

...um hominem molestant, vt inoffenso cur-
...u non pergat in via Domini. Exterius
...efinit quod foris accedit, & præbet vel
...aussam vel occasionem ruinæ.

Hoc exterius scandalum de quo po- 6.
...issimùm Theologi disputant, est duplex,
videlicet datum & acceptum. In vtroque
...uo spectanda sunt, scilicet materiale, hoc
...st, factum ipsum, & formale, hoc est,
...nitationis seu offensionis occasio, vnde
...candali nomen est.

Datum scandalum est, cùm aliquis 7.
...fficacem caussam lapsus alicui dat seu præ
...et. Hoc, si materiale spectes, aut oritur
...x facto per se malo, hoc est disertè pro-
...ibito lege DEI: aut ex facto in se adia-
...horo, sed intempestiuè vel facto vel o-
...mißo, contra caritatis regulam. In illo,
...uplex peccatum: in hoc, simplex est.

De priori genere loquitur Christus 8.
...d Petrum: *Vade post me Satana, scan-
...alo es mihi.* Etsi enim Christus non im-
pegit:

pegit: tamen dictum Petri reuera offendebat, & potuit infirmis occasio eſſe ruinæ. Fuit ergo dictum Petri actiuum & datum ſcandalū, etſi paſſiuè Chriſtus non impegit.

9. Hoc ſcandali genus datum malo exemplo, hoc eſt, actionibus vel omiſſionibus pugnantibus cum lege DEI, omnes quibus ſalus curæ eſt, non ſecùs quàm infernum ipſum cauere debent.

10. Hoc, eſt illud ſcandalum quod tam multis præbet occaſionem præcipitij in æternam mortem. Huic omnes hæreſes, omnia flagitia, Breuiter, quicquid aduerſatur dilectioni DEI & dilectioni proximi, ſubijcitur.

11. Autoribus huius ſcandali Chriſtus θρηνῶδες illud ἐπίφθεγμα væ accinit: & addit, meliùs eſſe homini illi, vt alligata mola aſinaria collo eius, ſubmergatur in profundum maris.

12. Variat & hoc genus ſcandali pro perſonarum differentijs. Nam ſi datur

perſo

erſona quæ verſatur in mundi theatro,
& in aliqua dignitate eſt conſtituta, ma-
is nocet exemplum, & pluribus ruinam
dfert, quàm ſi priuatam vitam ageret,
ut alioqui obſcura eſſet perſona. Vt e-
im quò ingentius fuerit ſaxum cadens
b alta rupe, eò plura fragmenta facit:
a quò dignior fuerit perſona, & in ſub-
imiori dignitatis culmine conſtituta, eò
lures in lapſum ſecum trahit cum cadit:
uare & maiorem pœnam meretur, Vt Da-
id ob adulterium grauiùs punitur, quàm
bſcurus ciuis.

De poſteriori genere loquitur Paulus 13.
ùm inquit: Si eſca ſcandalizat fratrem
neum non veſcar carnibus in æternum, ne
ratrem meum ſcandalizem. Non enim
ult Paulus cum offenſione proximi, vel vti
ebus adiaphoris, vel abſtinere ab earũ vſu.

Verùm hîc triplex hominum genus 14.
onſiderandum eſt. Quidam enim ſunt do-
ti Chriſtianam libertatem: ideò firmi ha-
bentur:

bentur: his non est ſcandalo factum adiaphorum: ſed potiùs gaudio & conſolationi. Nam ex mutua firmitudine in negotijs pietatis non parum gaudent verè pij. Quidam ſunt obſtinati & indociles, quales fuêre Phariſæi, de quibus regula Christi notanda est: Sinite eos quia cœci ſunt & duces cœcorum. Quidam ſunt infirmi & veluti puſilli in ſchola Christi, Horum ratio habenda est in vſu Adiaphororum. Nam qui cum ſcandalo talium, hoc est, infirmorum vtitur rebus adiaphoris, caritatis Legem violat & fidem CHristi abijcit.

15. Bernhardus hoc etiam comprobat: Non omnium (inquit) ſcandala æqua lance ſunt pendenda. Aliter namque accipienda ſunt puſillorum, aliter Phariſæorum ſcandala. Illorum quippe ſcandalum de ignorantia: horum verò de malitia deſcendit. Illi ſcandalizantur quia veritatem neſciunt: hi quia veritatem oderunt.

Apo-

Apostolus duo considerari vult in re- 16.
us & actionibus medijs, videlicet factum
r fidem. Factum liberum vult eße, si ca-
et scandalo : alioqui non. Fidem semper
pprobat.

Acceptum scandalum est, quod homi- 17.
nes sibi accipiunt, vel ex aliorum rectè fa-
ctis, vel ex alijs rebus quibuscunq;.

Sed hoc variat. Nam aliud est homi- 18.
num sapientum extra Ecclesiam : aliud
ypocritarum in externo cœtu Ecclesiæ :
aliud piorum, sed infirmorum, in Ecclesia.

Mundi sapientes offenduntur, Pri- 19.
mùm infirma specie Christi. Deinde ab-
surditate doctrinæ, quam tradit Ecclesia.
Nos (inquit Paulus) prædicamus Chri-
stum crucifixum, Iudæis quidem scanda-
lum, Græcis verò stultitiam. Tùm mole
ærumnarum, quæ comitantur profeßionem
Euangelij. Præterea dilatione promißio-
nis aduentus Domini.

Horum scandalum contemnendum 20.

est forti & inuicto animo, & sequenda est regula Hieronymi, qui ita ait: Dimittendum est propter scandalum, omne quod potest prætermitti salua triplici veritate, scilicet vitæ, iustitiæ, et doctrinæ. Et Bernhardus piè dicit. Melius est vt scandalum oriatur, quàm vt veritas relinquatur.

21. *Hypocritæ, mortua Ecclesiæ membra, quia operibus suis nituntur, doctrina iustitiæ offenduntur & vita piorum contemnentium hypocrisin: horum scandalum vt abominatio spernendum est.*

22. *Infirmi in Ecclesia accipiunt scandalum à florenti impiorum fortuna, & prospero rerum successu. Vnde David Psal 73. Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelo ardebam super iniquos, pacem impiorum videns, in miseria hominum non sunt, & cum hominibus non affliguntur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt violentia tanquam veste, &c. Et paulò post subiungit: Ergo frustrà mun-*

laui cor meum, & laui in innocentia manus meas.

Sed quid hîc infirmi facient? Hoc 23.
Dauid præclarè docet in eodem Psalmo,
cùm inquit: Cogitabam, inquit, vt scirem
hoc, sed difficilè erat in oculis meis, donec
veni in sanctuarium Dei, & animaduerterem in nouissima eorum.

Hîc Dauid duo requirit in infirmis, 24.
qui offenduntur prosperitate impiorum.
Primùm vult nos introire in sanctuarium DEI. Deinde iubet nos in nouissima impiorum animaduertere.

Sanctuarium DEI est Ecclesia, cui 25.
commendata est sapientia illa arcana, de consilio & voluntate DEI. Hæc sapientia, nos ita erudire potest, modò dociles nos præbuerimus, vt facilè, contemta prosperitate impiorum, credamus inuisibilia, speremus promissa, amemus Deum, atque illi adhærentes, dicamus cum Psalmista: Mihi adhærere Deo bonum est, posui in Deo

domino ſpem meam, vt annunciem omnia opera eius.

26. Adnimaduertere nouiſſima impiorum eſt conferre finem triſtiſſimum impiorum, cum lætiſſima cataſtrophe piorum. Vt enim impij morte hanc vitam commutantes, rapiuntur ad æternum exitium: ita pij in media morte ſentientes præſentiam DEI, ducatu angelorum, ex præſentis vitæ miſerijs migrant in æternam vitam.

27. Hæc cùm pij cogitant, deſinunt æmulari in malignantibus, inuidereq; iniquitatem facientibus: & ſperant in Domino, & faciunt bonum, ſcientes hæreditatem ſuam in cœlis repoſitam eſſe.

28. Hoc cùm ſanctus Iob cogitaret, fortuna impiorum contemta, in medijs ærumnis in hanc vocem erupit: Scio quòd redemtor meus viuat, & in nouiſſimo die reſurrecturus ſim.

29. Hinc exitum piorum & impiorum commendat nobis Dominus, propoſitis exemplis

emplis purpurati Epulonis & vlcerati La-
zari: quorum illum luctus excepit sempi-
ernus: hunc angelorum chorus in cœlum
ubuexit, vbi æternùm beatus viuet.

Finis omnium quæ hactenus à nobis 30.
proposita sunt, est, vt animis nostris verbo
Dei confirmatis, et moribus nostris ad nor-
mam Legis diuinæ compositis, simus syn-
ceri & ἀπρόσκοποι in diem Christi, pleni
fructibus iustitiæ, qui fiunt per Christum
Iesum in gloriam & laudem Dei.

CRVX.

QVONIAM ECCLESIA 1.
DEI semper subiecta est cru-
ci in hac vita, necessarium est
rectè institui pios de cruce: ne fracti crucis
scandalo, abyciant confeßionem: id quod,
proh dolor, multis accidiße certum est.

Nominamus autem crucem, quamuis 2.
afflictionem, qua vel tota Ecclesia premi-

tur: vel singula eius membra, vel castigantur vel probantur: siue id in corpore, si in animo fiat.

3. Vt autem distinctiùs de hac re dicamus quatuor ordine exponemus. Primùm caußas Crucis recitabimus. Deinde discrimina crucis piorum & supplicij impiorum, colligemus. Tùm quo animo pijs crux sit ferenda, indicabimus. Postremò vnde consolationes sub cruce petendæ sint, aperiemus

4. CAVSÆ crucis, cùm in nobis ipsis, tùm extra nos quærendæ sunt.

5. In nobis ipsis tres caußæ crucis sunt manifestæ, quorum prima est peccatum in nobis habitans. Secunda, Concupiscentia quæuis inde pullulans. Tertia, quotidianus lapsus, quem peccatum inhabitans, per suas concupiscentias, gignit & producit in conspectum.

6. Hæ tres caußæ sub genere culpæ ponuntur, quæ culpa quia violat legem Dei, iustè cruce reprimitur & castigatur.

Extra nos cauſsæ crucis ſunt qua- 7.
uor. Nunc enim Satanas Eccleſiam mo-
ſtat: Nunc membra Diaboli eandem cru-
iant: Nunc benigniſsimus Pater caſtigat:
Nunc obiecta in cuiuſq; vocatione perple-
itas & difficultas, perturbat.

Diabolus hoſtis humani generis et præ- 8.
ipuè Eccleſiæ, circumiens vt Leo rugiens,
uærit quem deuoret, hoc eſt, molitur Eccle-
ſiæ interitū, mendacio et homicidio. Id quod
t primi parentes experti ſunt, et tota poſte-
itas eorum omnibus temporibus experta
ſt, & experietur vſq; ad extremum diem.

Membra Satanæ, vt ſunt Sycophan- 9.
tæ, tyranni, hypocritæ & flagitioſi non pa-
rum moleſtant Eccleſiam.

Sycophantæ ſunt qui de ſapientia ſua 10.
gloriantes doctrinæ Eccleſiæ inſidiātur. Hi
ſunt vel extra viſibilem Eccleſiam, & ma-
nifeſtè totam Eccleſiæ doctrinam abijciunt,
& derident vt ſtultam, quales ſunt Maho-
metiſtæ, Iudæi indurati, & aliæ profanæ

gentes, quæ Christi nomen auersantur: Vel in Ecclesia sunt visibili & volunt Christiani appellari. Hi non totam doctrinam, sed nunc hanc partem nunc illam, vel deprauant, vel prorsus abijciunt. Hos hæreticos appellamus.

11. Tyranni à Sycophantis & Sophistis excitati, bella Ecclesiæ Dei mouent, & violenta manu conantur Ecclesiam opprimere, Sed non eodem modo. Quidam enim apertè nomen Christi detestantur, atque ideò pios persequuntur, vt Turca, Saraceni, & aliæ profanæ gentes. Quidam Christi nomen se magnifacere simulant, sed tamen sanguine Sanctorum, cursum Euangelij occludere moliuntur, quorum antesignanus est Papa, hoc est, Antichristus ille, de quo prædictum est ab Apostolo, 2. Thessal: 2. Huic militant multi principes, quidam errore, quidam malitia.

12. Hypocritæ ficta religione sua, non paruam molestiam Ecclesiæ inferunt. In

horum

Horum numero sunt Monachi, Moniales, Canonici, Vicarij, Sacrificuli. non quidem omnes, sed eos tantùm intelligo, qui Papæ castra sequuntur, & abdomini suo potiùs quàm DOMINO seruiunt.

13. Flagitiosi sunt, quos Græci ἀλάστορας vocant. Horum caussa, præsertim cùm in castris Ecclesiæ tanquam ciues Ecclesiæ delitescunt, multum affligitur Ecclesia, vt historiæ et experientia docet. Vnius Achan scelere, exarsit ira Dei in populum. Facinus Roboam, multis fuit exitio. Stuprum vxoris Leuitæ, plurimis, etiam pijs, cessit in perniciem corporum & fortunarum.

14. Quòd autem innocentes sæpè affligantur propter paucorum flagitia, etiam homines sapientes extra Ecclesiam, norunt. Sophocles refert propter Oedipi incestum, Thebanum regnum fuisse peste vexatum. Homerus propter abreptam sacerdotis filiam, magnam Græci exercitus partem deletam esse, testatur. Hesiodus interdum

vnius ob noxam totam Rempub: affligi affirmat.

15. Inter caußas Crucis externas, tertium locum tribuimus benignißimo cælestis patris consilio & paternæ voluntati. Hic enim sæpè alienum opus facit, vt faciat suum, hoc est, occidit & mortificat, vt viuificet & saluet.

16. Est ergo vtrumq; spectandum diligenter, quando DEVS cruce castigat Ecclesiam, videlicet, iudicium & misericordia. Iudicium est, quòd propter peccata nostra punimur. Ideò Dominus ait: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Misericordia est, quòd punit vt conuertat, iuxta illud Pauli 1. Cor: 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur

17. Cùm his congruit Augustini dictū Psal: 98. Cum blandiris, pater es, cum cædis pater es: blandiris ne dificiā, cædis ne peream.

18. Vt ergo Mirrha acris & amara est, & tamen sanat vulnera: ita Crux, etsi carni

i insuauis est : tamen temperata fide ne-
uaquam exitialis, sed salutaris existit.

Quarto loco inter externas caußas 19.
rucis, sequitur difficultas quæ in cuiusq;
ocatione obijcitur. Nulla enim est vocatio
am exigua, quin habeat suam molestiam
diunctam, modò quis non fraudulenter
aciat opus Domini.

Hoc quàm verum sit conspicitur in 20.
egimine domestico : In gubernatione po-
tica : In administratione ecclesiastica, vt
aceã de omnibus alijs vocationis generibus.

SECVNDVM quod proposui, 21.
uit de discrimine crucis piorum, & sup-
licij impiorum.

Est autem hoc discrimen potißimùm 22.
olligendum ex his quinq;, videlicet, ex
ausis efficientibus, finibus, effectibus, tem-
ore & loco.

Si caußas efficientes respicis, quas 23.
ocant προκαταρκτικάς, Deus pios paterna
irga ex paterno amore castigat : Im-
ios verò & inemendabiles, flagello iræ &

furoris sui premit. Illos igitur, vt pater: hos, vt iudex, punit.

24 Si fines respicis, pios punit DEVS in ipsorum bonum: Impios qui emendari & conuerti nolunt, in interitum eorum: hoc est, pios quidem punit, vt cruce probentur: impios verò, vt vel cruce resipiscant, vel dignis supplicijs coërceantur.

25. Effectus quoq; variant. Pij, vt Iob, Dominum benedicunt sub cruce, Impij fremunt aduersus DEVM & tristantur: Pij erudiuntur, Impij confunduntur: Pij probantur, Impij perturbantur: Pij patientia sub cruce discunt & inuocant, Impij impatientia victi desperant.

26. In tempore quoq; permagnum est discrimen. Pij ad breue tempus, vt postea cum Christo glorificentur: Impij perpetuo malo inuoluuntur, quorum præsens afflictio præludium est suppliciorum æternorum.

27. In loco quoq; differunt crux piorum, &

& impiorum pœna. Nam pij in hoc mun-
o tantùm erudiuntur: Impiorum ignis
nquam extinguetur.

TERtium membrũ nostræ partitionis 28.
it, quonam animo pijs ferenda sit crux:
quod paucißimis verbis exponi potest.

Pij hominis animus sub cruce in hunc 29.
odum erit compositus. Primùm omnium
nunciabit veteri homini & eius concupi-
entijs, vt tanquam noua creatura in Chri-
o, non ampliùs iuxta carnis, sed iuxta
piritus & noui hominis imperium viuat.
ecundò fides vera prælucere debet in om-
ibus ærumnis, videlicet probris & crucia-
ibus. Hæc fides quia nititur merito &
tercessione Christi, facilè victrix euadet.
ertiò, quicquid iam mali euenerit, accipi-
ndum est, tanquam ex manu optimi patris.
uartò, præsenti cruce vtendum tanquam
uxiliari pharmaco contra omnes animi
orbos, superbiam, philautiam, petulanti-
m carnis, &c. Quintò, Cruce excitabitur

pius,

pius, ad ſtrenuè currendum in propoſito ſalutis ſtadio, per prædicationem DEI, inuocationem & alia pietatis exercitia.

30. Etſi autem ex his QVARTVM quòd in principio propoſuimus, colligi poteſt, videlicet, vnde pius conſolationes ſub cruce petat: tamen prodeſt ad hæc capita conſolationis reſpicere. Primùm cogitet pius in ſe peccatum puniri, vnde excitetur ad pœnitentiam. Secundò, finis intueatur, cur Deus vult Eccleſiam ſub cruce eſſe. Tertiò, hiſtoria piorum, qui cruce probati ſunt, cogitetur: & præcipuè filij DEI. Quartò, cogitetur neceſſitas obedientiæ. Quintò, præſentia Dei erigatur animus, qui dicit: Sum tecum in tribulatione. Sextò, concipiatur fiducia promiſſæ liberationis glorioſæ. Septimò, Conferatur præſens afflictio cum futura gloria. Octauò, Dignitas Crucis attendatur. Nam hac ratione olim glorificandi filij DEI, declarantur conformes imaginis filij Dei vnigeniti.

MAGI-

MAGISTRA-
TVS.

VIA & Solomon dicit abſq; 1.
Magiſtratu ruere populum, ibiq; ſalutem eſſe vbi multa ſunt onſilia: & experientia docet fieri non oſſe vt incolumis ſit humana ſocietas ſie Magiſtratu: decet profectò omnes, quius pietas eſt cordi, rectè de Magiſtratu entire, ne cum profanis hominibus, in conemtum ordinationis diuinæ obripiantur, n contumeliam DEI, & in propriam cororum & animarum perniciem.

Vt autem hanc de Magiſtratu do- 2.
ctrinam diſtinctiùs explicemus, quinq; nois excutienda videntur: quorum primum ſt, vnde & quid ſit Magiſtratus. Secundum, quænam ſint conditiones legiimi Magiſtratus. Tertium, quod officium, quiq; fines adminiſtrationis politicæ. Quartum quodnam ius Magiſtratus in ſubditos,

ditos, & in illorum bona. Quintum quidnam Magistratui debeant subditi.

3. Tota Scriptura docet, & Paulus disertis verbis affirmat Magistratum à Deo esse. Non est, inquit, potestas nisi à Deo. Quæ verò sunt potestates, à DEO sunt ordinatæ.

4. Hæc diui Pauli assertio, quæ cum tota Scriptura consentit, de imperio ipso Magistratúsq; dignitate intelligenda est, non autem de confusione, quæ sæpè in Imperijs propter scelera hominum exoritur.

5. Etsi igitur Deus, Neronis imperium constituit: Tamen eius scelera abominatur & punit.

6. Cùm scitur quod Magistratus sit à Deo, definitio quoq; Apostolica est tenenda: videlicet, quòd Magistratus sit ordinatio Dei, subditis in bonum, hoc est, vt honorentur boni, & puniantur mali, pro delictorum ratione: idq; in hunc finem, vt quieta sit & tranquilla humana societas, Deo seruiens.

Secun-

SECVNDVM partitionis nostræ membrum, est de conditionibus legitimi Magistratus, quæ Exodi 12. quatuor recensentur, quæ sunt: Pietas, Sapientia, Veracitas, & Odium auaritiæ. Vbi enim hæ conditiones in magistratu inueniuntur, salutaris est gubernatio. Contrà, vbi vel omnes, vel aliquæ desiderantur, molesta & infelix est administratio. 7.

Impia igitur vox fuit profani Tyranni: Sanctitas, Pietas, Fides, priuata bona sunt, quâ iuuat Reges eant. 8.

Pietas quæ requiritur in Magistratu, caput est felicis gubernationis. Monet enim vt magistratus in omnibus caußis ad Deum respiciat, caueátq; ne quid committat, quo illum offendat. 9.

Hinc est quòd Ieremias de Iosia loquens, dixerit ipsum pauperis caußam iudicasse, eò quòd Dominum cognouerit. 10.

Sapientia in pio principe gubernat actiones, ne sophistica vsitata in iudicijs 11.

circumuentus, peruertat iudicium, ac iniuſtitiæ Iuſtitiæ laruam induat. Præterea etiam Sapientia efficit, vt iudex flectat legem ad cauſſam, non cauſſam ad legem.

12. Veracitas efficit ne Magiſtratus iudicaturus, falſas legum interpretationes admittat, quæ poſtea in præiudicia raptæ, paulatim omnem æquitatem peruertunt.

13. Odium auaritiæ ſynceritatem in iudicando confirmat. Vbi enim iudices ſunt nummarij, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nulli ſit æquitati locus: profectò auaritia efficit, vt iudex potiùs perſonam, quàm cauſſam intueatur.

14. Vbicunq; itaq; hæ quatuor conditiones in gubernatoribꝰ incorruptè adſũt, adminiſtratur regnũ in ſanctitate, vt Sapiens loquitur.

15. TERTIVM membrum, quod in partitione propoſuimus, eſt, de officio Magiſtratus. Hoc Magiſtratus officium in genere, eſt, vt ſit cuſtos Legis vtriuſq; videlicet, diuinæ et humanæ.

Le-

Legis diuinæ custos est, Primùm, 16.
quando exemplo Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ,
Theodosij, Iohannis Friderici ducis Saxo-
niæ, Christiani III, Regis Daniæ, &c,
tollit idololatriam et idololatriæ occasiones.
Secundò, quando veram religionem propo-
nit, conseruat, & propagat. Tertiò, quando
Scholas erigit, docentes et discentes fouet.
Quartò, cùm alijs ipse pietatis norma est.
Rectè enim à Claudiano dictum est: Re-
gis ad exemplum, totus componitur orbis.
Quintò, cùm religiosa disciplina cauet, ne
quis pateat aditus ad corrumpendam do-
ctrinam, & ad inficiendos mores.

Custos legis humanæ est, quando iu- 17.
dicia diligenter exercet, disciplinam gra-
uiter tuetur, populi vtilitatibus consulit,
Statuum omnium & ordinum iustam har-
moniam conseruat, & foris fortiter de-
pellit hostes.

Etsi autem arduum opus est, custo- 18.
dem esse vtriusq; legis, Diuinæ et humanæ:

tamen cùm fides prælucet, & verus affectus sentitur erga omnia Reipublicæ membra, difficultas non erit maxima.

19. *Nam vt fides rectà ad Deum oculos conuertit in omni necessitate, vnde omnis felicitas in gubernatione dependet: ita verus affectus erga Rempublicam facit, vt quæ grauissima per se sunt, facilia æstimentur.*

20. *Qualis autem affectus esse debeat principis erga suos, monet Homerus, cum principem appellat* ἤπιον πατέρα, *Et Xenophon in Hierone particulatim idem explicat, hisce verbis.* Νόμιζε τὴν μὲν πατρίδα οἶκον, τοὺς δὲ πολίτας ἑταίρους, τοὺς δὲ φίλους τέκνα σεαυτοῦ, τοὺς δὲ παῖδας ὥσπερ τὴν σὴν ψυχὴν, καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾶν εὖ ποιῶν.

21. *QVARtum partitionis nostræ membrum quærit de Iure Magistratus, cùm in subditos ipsos, tùm in subditorum bona. Nam hîc etiam frequenter grauia errata incidunt.*

22. *Quid autem de hoc iure sentiendum sit*

ſit ſine errore, & vſitata adulatione τῶν κερκόπων *ex regula Xenophontis ſciri poteſt* Μέτρον δ' αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὁ νόμος ἐςί.

Ex hac regula concludo tantum Iuris Magiſtratum habere in ſubditos & ſubditorum bona, quantum Leges conſentientes Decalogo & legi naturæ, illi tribuunt. 23.

Quantum igitur ad ſubditos attinet, ius Magiſtratus eſt iuxta quartum Decalogi præceptum, imperare ſubditis neceſſaria officia, cùm ad publicam incolumitatem, tùm ad ſingulorum commoda facientia. 24.

Cùm itaq; publica incolumitas conſeruari non poteſt, ſine defenſione ab externis hoſtibus, habet Magiſtratus ius vocandi ſubditos ad bella, vt armis tranquillitas paretur, & defendatur. 25.

Et quia corpus integrum nequaquam conſiſtere poteſt, niſi ſingula membra ſuum munus fideliter obeant: Magiſtratus ius habet, cogendi quemlibet in ſuo ordine 26.

& ſtatu, vt officium faciat, & puniendi eos qui contumaces inueniuntur.

27. *Quantum autem ad bona ſubditorum attinet, Magiſtratus non habet ius ſimpliciter inuolandi nec in publica, nec in Eccleſiaſtica, nec in priuata bona.*

28. *Si ad publica bona reſpicis, nefas eſt vt vnus ad ſe rapiat, quod eſt commune multis. Si ad Eccleſiaſtica, ſacrilegium eſt tranſferre ad pompam & voluptates, quod deſtinatum eſt pietati, hoc eſt, docentibus, diſcentibus, pijs, pauperibus, ſtructuræ templorum & aliarum domorum ſpectantium ad Eccleſiaſticam Rempub. Si ad priuata, manifeſtum latrocinium eſt, & rapina, quæ non erit inulta: ſicuti clarè docet hiſtoria Achab & Naboth.*

29. *Etſi autem Ius in bona ſubditorum non habet Magiſtratus ſimpliciter: tamen ius habet exigendi tributa: ordinaria quidem, ſemper: extra ordinaria verò,*

quando

quando hoc postulat ingruens aliqua necessitas.

Sæpè enim accidit vt propter maiora 30.
pericula deuitanda, propter hostes externos arcendos, & alias quascunque necessitates, extraordinarijs tributis indigeat Magistratus: quæ vt ipse exigendi ius habet: ita diuino mandato obligantur subditi, ad soluendum.

RELIQVVM est postremum no- 31.
stræ patitionis membrum, de analogo officio subditorum erga Magistratum: quod sanè vna voce honoris in Decalogo signatur.

Quia autem hic honor non debet pug- 32.
nare cum præceptis Dei, rectè dicit Polycarpus: Magistratui honor tribuendus est, qui non est religioni contrarius.

Porrò partes legitimi honoris Ma- 33.
gistratui debiti sunt plures, quarum prima est statuere statum Superiorum, diuinam ordinationem esse, quam DEVS vult nos magnifacere. Secunda, libenter se subijcere

potestati maiorum iuxta regulam. Tertia, vera storga Superiores complecti. Quarta, reuereri eos tanquam vicarios DEI, ipsius imaginem gestantes. Quinta, obedire in honestis & licitis, hoc est, in omnibus quæ non faciunt subditos impios. Vt si Magistratus iuberet te auream statuam adorare. Tum enim exemplum Danielis sequi deberes. Idem est de similibus iudicium. Sexta, gratitudinem & beneuolentiam omni officiorum genere declarare. Septima, errata maiorum, vel pia ἐπιεικείᾳ *tegere vel prudenti dissimulatione præterire, vel moderatis consilijs et admonitionibus corrigere. Octaua, ex consilio Pauli pro ipsis orare*

LEGES ET
IVDICIA.

I. *AGNÆ SVNT LAVdes legum ciuilium etiam apud Philosophos et oratores. Vt cor-*

pora

pora nostra (ait Cicero) sine mente : sic ciuitas sine Lege suis partibus, vt neruis, sanguine, & membris, vti non potest.

Fieri enim nequit, vt societas humana 2.
incolumis conseruetur, nisi sint gubernatores & rectores disciplinæ politicæ. Hæc autem disciplina vt exerceatur iuxta certas legum regulas, necesse est.

Vt enim nulla familia salua esse po- 3.
test, sine Oeconomica disciplina: ita politica societas prorsus collabitur, sine imperandi & prohibendi autoritate, quæ honestarum Legum executrix est.

Vt autem Leges rectè & sine errore 4.
constituantur, duo in ipsis requiruntur, videlicet, Ratio & Autoritas.

Ratio hæc, aliunde peti non debet, 5.
quàm ex duobus, videlicet, ex naturæ Lege (cuius Epitome est Decalogus) & ex fine Legis.

In natura ipsa, sunt semina quædam 6.
iusti & honesti, præterea iudicium, quo iu-

ſta & honeſta iniuſtis & turpibus præfe-rantur. Hæc ſemina & hoc iudicium con-firmantur voce Dei, hoc eſt, Decalogo.

7. Finis Legis eſſe debet, vt iuſtitiæ nor-ma homines retineantur in officio, & inter ſe iuſtitiæ neruis veluti colligantur: Vt & incolumis ſit ſocietas, & DEVS in ſocietate ſancta & iuſta colatur. Atq; hoc eſt quod Cicero ait: Salus populi ſupre-ma Lex eſto.

8. Nam tum demùm eſt Reſpublica, & bona hominum inter ſe ſocietas, cùm benè ac iuſtè geritur. Geritur autem benè & iuſtè, cùm iuxta iuſtitiæ normas, hoc eſt, Leges viuitur, quarum vltimus ſcopus eſt ſalus populi & gloria Dei.

9. Autoritas, quam in Legum ſanctione requiro, etiam in duobus conſiſtit, videlicet, vt Lex feratur à legitimo magiſtratu, ac publico approbetur conſenſu.

10. Cùm Leges hoc pacto extruuntur è Lege naturæ, & feruntur à legitimo ma-

giſtra-

giſtratu, & approbantur publico conſenſu, obligant conſcientias ſubditorum, vel ad obedientiam vel ad pœnam: idq́; non ſolùm apud homines, ſed etiam coram Dei tribunali.

Verùm ſi Leges aberrant à ratione, & non ordinantur ad verum finem, vim Legum non habent, ſed vincula potiùs Tyrannica ſunt cenſenda. 11.

Sunt autem huiuſmodi Tyrannica vincula duplicia: Aut enim ſunt onera iniuſta, quibus premuntur ſubditi immodicè: Aut ſunt decreta impia quibus mandatur aliquid fieri contra honeſtatem naturæ & DEVM. In illis obedientiam debemus, in his minimè. Nam hîc autoritas ſuperioris Magiſtratus, videlicet, DEI, excuſat. Oportet enim magis DEO obedire quam hominibus. Quemadmodum Socrates ex Philoſophia, & Petrus ex verbo Dei, rectè reſponderunt. 12.

Vt autem honeſtæ Leges legitimè latæ, 13.
ſint

ſint ſalutares Reipublicæ & diuturnæ futuræ, requiruntur duo, videlicet, vt ipſi Legumlatores et principes ſint veluti viuæ quædam Leges. vt, qui vita exprimant, quod Legibus ſtatuerunt. Nam vt cupiditatibus principum & vitÿs infici ſolet ciuitas: ſic emendari & corrigi continentia. Vt & Claudianus teſtatur cùm ait: Regis ad exemplum totus componitur orbis. Deinde requiritur vt ſint νομοφύλακες, *qui facta hominum obſeruant & ad Leges reuocant, vt boni honorentur & mali puniantur.*

14. *Lycurgus ideò, rectè affirmat, non ſatis eſſe Leges eſſe bonas, & eſſe iudices ordinatos, niſi etiam ſint qui hominum facta ad Leges reuocant, vt nocentes iuxta Leges plectantur, & alÿ ſint incolumes.*

15. *Apud Græcos igitur hoc officium fuit* νομοφυλάκων, *vt Leges quæ per* νομοθέτας *poſitæ erant, conſeruarent diſciplina iuſta.*

16. *Nam vbi Legum non fit executio,*

veni-

veniunt et Legumlatores in contemtum, & Leges vilescunt, & scelera augentur, iuxta illud Solomonis: Quia non citò fiunt iudicia contra malefacta, æstuant hominum corda ad scelerateè faciendum.

Atq; ideò rectè dictum est à Zaleuco Locrensium Legislatore: Leges eße similes aranearum telis, vbi cura seruandarum legum deest, in quibus musca & culex hæreat, sed vespa, dißipata tela, auolet. 17.

Porrò in hac νομοφυλακίᾳ æqualitas, æquitas, maturitas, spectentur. 18.

Æqualitas facit ne det veniam coruo & vexet censura columbum. Hæc enim æqualitas postulat vt sit proportio pœnæ & commißi contra Leges, eáq; Arithmetica sine respectu personarum. 19.

Porrò hæc æqualitas partim in facti qualitate, partim in personæ conditione posita est. Fraus à plebeio homine, & à persona constituta in dignitate, fungentiq; præcla- 20.

præclaro munere, commiſsa, Si qualitatem facti respicis, similis ratio est: Verùm quia conditio personarum est diuersa, quæ vel extenuat vel exaggerat scelus, æqualitas postulat, vt plebeius mitiùs: in dignitate constitutus, grauiùs puniatur.

21. *Neq; tamen hîc personarum fit respectus simpliciter: sed grauitatis caußæ ratio habetur, quam prudens iudex perspicit.*

22. *Æquitas, quam Græci* ἐπιείκειαν *vocant, est cum propter certas circumstantias à rigore Legis, & non à sententia Legislatoris disceditur.*

23. *Est autem hæc æquitas duplex, videlicet ciuilis, quam ius appellant: & naturalis, quæ ingenita est à natura animis benè sentientium et iudicantium: qua nihil cùm sit meliùs, idcirco bonum nominatur.*

24. *Vt autem iudex non intempestiuè vtatur* ἐπιεικεία *prodest, vt ad hæc tria respiciat, Legem, Sontem, & Populum.*

25. *Cùm Legem respicit, primùm cauebit,*

ne

ne indulgentia intempestiua, Legis autoritas minuatur, eleuetur & vilescat. Deinde prudenter inquirat Legis extremam voluntatem, quæ sanè non vult perniciem ciuium, sed emendationem potiùs, cum conseruatione totius corporis.

In Sonte considerandum est, qualis sit ipse, qualéq; delictum perpetratum, & an nocere possit exemplum. 26.

In Populo duo cauenda sunt. Primum, ne lenitatis exemplum pariat peccato patrocinium. Deinde, ne cum damno & periculo societatis humanæ parcatur reo. Nam tum melius est vt pereat vnus, quàm vnitas. 27.

Ex his concluditur hæc de æquitate regula. Quando Legis voluntas admittit ἐπιείκειαν, & reus emendari sine duriori pœna potest, & populus non redditur deterior exemplo: potest Magistratus clementiori sententia vti, ac reo supplici emendationis spe parcere. 28.

Matu-

29. *Maturitas, & oportunitatem quærit, & moram frangit. Illa facit ne quid intempestiuè & non debito modo fiat: Hæc occurrit initijs, ne vnius flagitium seriùs punitum multis sit occasio petulantis contumaciæ aduersus Leges & iudices.*

30. *Impunitas enim scelerum multos inuitat ad peccandum. Peccantium multitudo, pabulum est omnis generis flagitiorum.*

31. *Cæterùm, quia Anabaptistæ ex nonnullis Scripturæ dictis perperam intellectis, conantur tollere actiones forenses, atq; adeò ipsas Leges & iudices: sciendum est quid pius animus tutò sequi poßit.*

32. *Solomon, Prouerb: 25. ait: Age caußam, de qua est controuersia inter te & proximum tuum, & arcanum alterius noli reuelare, ne contumelia afficiat te auditor, & infamia nunquam à te recedat.*

33. *Hoc dictum Sapientis ostendit litigationem forensem licitam eße, imò præceptam. Verùm quid sit ab ea excluden-*

dum

dum monet, *Vult vt partes inter se discepent de caußa controuersa, sed amotis præstigijs Sophismatum, & Sycophantiarum, Vult frenari cupiditatem & proprium dolorem.*

Nam qui omißa caußa, in aduersarium fertur, limites iusti actoris excedit, ac sibi ipsi infamiam inurit. Siquidem affectibus indulgens, sæpè malè agendo, bonam caußam corrumpit. 34.

Cum hac Solomonis sententia non pugnat Paulus, cùm vult pios potiùs sustinere iniuriam, quàm eam persequi in iudicio. Nam cùm addit, Coram incredulis, significat non malum per se eße persequi suam caußam, sed propter scandalum: Neq; CHristus cum prohibet vindictam. Nam damnat tantùm vltionis cupiditatem, quæ tendit in malum eius, de quo petitur vindicta. 35.

Nam qui eo affectu petit vindictam, vt is qui priuatim offendit pereat, accer- 36.

sit sibi ipsi diuinam vindictam, iuxta dictum Syracidæ: Cupidum vindictæ vltio manet à Domino, & peccata eius sedulò conseruabit.

37. *Distinguatur igitur diligenter & rectè, inter vindictam licitam, et non licitam.*

38. *Qui patitur iniuriam, licitè petit defensionem à Magistratu, tantùm hoc spectans vt quietè sibi viuere liceat. Verùm Magistratus qui exercet iudicium DEI, & non hominis, debet iuxta leges coërcere petulantiam eius qui iniuriam facit. & hæc vindicta dicitur publica, & Dei vindicta.*

39. *Sine hac publica vindicta, actum est de Legibus & tranquillitate societatis humanæ. Quare Paulus Magistratui gladium datum esse dicit, vt sit terrori malis operibus, & vindex ad iram.*

40. *Verùm si exacerbato animo quæris non tam defensionem tui, quàm oppressionem aduersarij, aut etiam si sine legitima*

cogni-

gnitione, tuus ipsius iudex et vindex velis se, tua vindicta illicita est & damnanda.

CONIVGALE IMPERIVM.

CVM omnis Oeconomica administratio cernatur in ijs qui imperant, & in ijs qui parent, necesse est vt hinc petatur differentia oeconomicæ societatis & administrationis. 1.

Nunc autem, vel maritus imperat et 2.
vxor paret, vel pater imperat & liberi parent, vel herus imperat & serui parent.

Hinc concluditur Oeconomicum im- 3.
perium esse triplex, videlicet Coniugale, Patrium, & Herile.

Neq; his obstat, quòd primogenito- 4.
rum ius quoddam & autoritas fuerit olim in reliquos fratres eiusdem familiæ: & procuratorum seu τῶν ἐπιτρόπων sit po-

testas in reliquos eiusdem familiæ seruos.
5. Nam nos hîc loquimur de ea oeconomica administratione, quæ ἀνυπεύθυνος à Platone dicitur, & non continetur sub alia, vt pars eius.
6. PRIMA harum societatum, Coniugalis, est imperium ἀνυπεύθυνον, quo maritus imperat, & vxor paret iuxa rectam rationem, Leges ciuiles & diuinas.
7. Hæc societas coniugalis, omnibus statibus hominum concessa, vniusq; viri & fœminæ legitima copulatio, conseruatur recta imperandi scientia, legitima parendi alacritate, & promtitudine, vtrinq; reddendi τὰ ἴσα seu τὰ αὐτὰ vt Paulus loquitur, hoc est, si analoga officia sibi mutuo præstiterint maritus & vxor.
8. Porrò recta imperandi scientia in marito, posita est in timore Dei, in cogitatione iugi communis, in affectione maritali erga vxorem, iuxta voluntatem DEI, in recta officiorum partitione, in noticia finium coniugalis societatis.

Ti-

Timorem Dei ideò primo loco requi- 9.
ro, non solùm quia est ἀμάχητος, *verume-*
tiam quia vt solus nos in obseruantia man-
datorum Dei, & in omni sancta vocatio-
ne, continet: ita nisi quis se in timore Do-
mini studiosè continuerit, citò euertitur do-
mus eius. Debet ergo summa & prima re-
gula in Oeconomica administratione timor
Dei esse.

Secundò, cogitetur commune iugum, 10.
videlicet, quòd vir & fœmina eodem quasi
iugo iuncti sunt, ex quo hæc societas dici-
tur coniugium, & ipse maritus & vxor
coniuges.

Huius iugi vinculum est, quo coniu- 11.
ges per beneuolentiam & fidem ad omne
vitæ consortium, diuiniq; & humani iuris
communionem consociantur atq; constrin-
guntur.

Hoc qui seriò cogitat, non imperat 12.
vxori vt beluæ, sed vt compari seu συζύγῳ
idq; in timore Dei, qui autor est huius iugi.

13. *Affectio mariti erga vxorem indicatur in coniugij primi institutione, in Sanctorum exemplis, & passim in Propheticis & Apostolicis scriptis: vt taceam pulcherrima dicta Sapientum, extructa ex Lege naturæ.*

14. *Alia animalia fecit Deus duplicia scilicet masculum & fœminam: hominem autem fecit vnum. & ex illo sunt omnes & singuli procreati, vt scilicet, vnitatem pacis & concordiæ commendaret in homine: idq; maximè in coniugio.*

15. *Cùm Adæ parenti nostro non inueniretur adiutor coram eo, immisit Deus soporem in Adam, cúmq; obdormiuisset, tuli vnam de costis eius & repleuit carnem pr ea, & adduxit eam ad Adam, dixítq; Adam, hæc verè os de ossibus meis & car de carne mea, hæc vocabitur ischa, quoniam de viro sumta est: quamobrem relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.*

Hæc

Hæc institutio docet qualis affectus 16.
debeat esse mariti erga vxorem. Maritus
& vxor sunt vna caro, hoc est vnus homo,
non quidem substantiâ, sed affectu. Quare
par est, vt maritus sit affectus erga vxorem
suam, tanquam erga seipsum, &
eam foueat ac diligat, tanquam proprium
corpus.

Sanctorum exempla plurima sunt, 17.
quæ nobis hunc dilectionis affectum mariti
erga vxorem commendant, vt Abrahæ,
Tobiæ, Dauidis & plurimorum aliorum,
quæ decet maritos pios imitari.

Dicta Scripturæ multa commendant 18.
maritis dilectionem erga vxores. Ephe: 6.
Mariti diligite vxores proprias, vt Christus
dilexit Ecclesiam. Item, sic debent diligere
proprias vxores mariti, tanquam
propria corpora. Qui diligit vxorem suam,
seipsum diligit. Col: 3. Mariti diligite
vxores, & ne sitis amari erga ipsas.

Sapientum, vt Philosophorum et Poëta- 19.

rum, dicta prætereo, quale est illud Ho-
meri: Qui bonus & prudens est, is & dili-
git & magnificat propriam coniugem. Et
illud Phocylidis: Dilige vxorem tuam.
Quid enim suauius? quid melius?

20. Hæc dilectio, quam in maritis requi-
ro erga vxores, excludit acerbitatem, tegi
incidentia errata, non violantia & rum-
pentia coniugij fœdus, multa ἐπιεικείᾳ mi-
tigat, sub iugo communi subleuat.

21. Recta officiorum partitio etiam
pars est scientiæ coniugalis. Mariti enin
est iusto labore victum & sibi & vxor
quærere, tueri vxorem, non imperare vxo-
ri labores isti sexui non conuenientes.

22. Fines coniugij plures sunt. Clemen
Alexandrinus duos ponit, ad quos reliqu
referri poßunt: dicit fœminam viro da
tam eße, vt sit βοηθὸς τῆς γεννήσεως κα
τῆς οἰκουρίας.

23. Ex Scripturis hi fines colligi poßunt.
1. procreatio & educatio sobolis. 2. socie-
ta

tas vitæ domestica & mutuum auxilium. 3. Ecclesia domestica. 4. castitas, qua vitatur omnis impuritas contra sextum præceptum. 5. conseruatio Ecclesiæ, politiæ, & familiæ, per succeßionem liberorum in locum parentum, quem finem & Plato, etsi Ethnicus, agnouit.

Si quis huc addit sextum finem, videlicet, quòd coniugium institutum est, vt sit quoddam mysterium arcanæ copulæ & amoris Christi & Ecclesiæ, non repugno, modò inde non faciat Sacramentum noui Testamenti. 24

Deinde conseruatur coniugalis societas legitima parendi alacritate, videlicet, cùm vxores maritis ex dilectione subiectæ sunt, & ea quæ requirit officij ratio præstant. 25

Est enim ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris. Nam natura postulat, vt maiori seruiat minor. 26

Hæc parendi ratio in duobus potißimùm 27

mùm videtur sita, videlicet in ornatu & φιλεργίᾳ.

28. De ornatu Syracides ait: Vxor verecunda & fidelis grata est, duplici commendatione cumulata. Hæc enim duo sunt maxima mulieris ornamenta, verecundia & fides: quarum illa cauet omnem in dictis & factis turpitudinem, in primis autem mariti offensionem: hæc, in rebus commißis creditísque versatur.

29. Paulus commendat in pijs matronis tria ornamenta, Decentem amictum, verecundiam & temperantiam.

30. Amictum decentem seu conuenientem requirit. Vt enim non vult fœminam sordidatam esse: ita nec meretricio cultu, sed eo habitu, qui animum optimè compositum testetur.

31. Verecundia est, qua omne turpe & dictu & factu fugit, ne maritum vlla turpitudine offendat.

32. Temperantia, σωφροσύνη, modestiam,

castita-

castitatem, sobrietatem, & pudicitiam continet.

φιλεργία seu industria, diligentiam adiunctam habet, laborémq; facilè suscipit. 33.

Hæc industria grata est propter opportunitatem rerum domesticarum, in quibus acquirendis, conseruandis, augendis, mulier industria, diligens, & laboriosa, plurimum potest. 34.

Adhæc confirmatur societas coniugalis, promtitudine vtrinq; reddendi τὰ ἴσα, hoc est, si maritus & vxor ritè sibi inuicem præstiterint analoga officia. 35.

Hæc officia tum demùm præstari possunt, quando animi vero timore DEI, & mutuo amore deuincti sunt & copulati. 36.

PATRIVM IMPERIVM.

1. ECVNDVM IMPERIum oeconomicum est patrium, videlicet cum paretes imperant, & liberi parent.

2. In hoc imperio spectandum est quid parentes liberis, & quid vicissim liberi debeant parentibus. Nam mutuis officijs conseruatur hæc parentum & liberorum societas.

3. Paulus Eph: 6. paucis indicat officia parentum erga liberos, cùm inquit: *Vos parentes nolite prouocare ad iram filios vestros, sed educate eos in disciplina & admonitione Domini.*

4. Hoc præceptum Apostoli docet & quid parentes vitare in patrio imperio, & quid suis liberis præstare debeant, modò ritè velint suo fungi officio.

5. Primùm enim cauendum monet, ne

nimis

nimis ſeuerè & aſperè tractent ſuos liberos.
Durior enim tractatio, in qua nulla relu-
cet paterna ſtorga, plurima habet incom-
moda. Nam & liberos reddit puſillani-
mos & ſtupidos, & paulatim odium inſtil-
lat teneris mentibus aduerſus parentes.
Vnde contumacia & rebellio naſcitur, vt
vbi tandem velis lenior eſſe, fruſtrà la-
bores.

At vbi paternum imperium exercetur 6.
rectè, ibi autoritas quidem in timore & ob-
ſequendi ſtudio, ἐυστοργία verò in amore &
alacritate placendi parentibus, pueros re-
tinet.

Rectè quidem dicit Siracides: Qui ſu- 7.
um diligit filium, crebro ei admouet fla-
gella, vt in poſtremis vitæ ſuæ diebus gau-
deat. Sed vult hanc caſtigationem dilectio-
ne temperatam eſſe.

Vt enim blanda patrum ſegnes facit 8.
indulgentia natos: ita prudens educatio
et iuſtum imperium dilectione temperatum,
liberos frugi efficit. Quid

9 Quid autem liberis ſuis debeant præſtare parentes, breuiter monet Apoſtolus, cùm ait: Educate illos in diſciplina & admonitione Domini. Hîc tria requirit Apoſtolus à pijs parentibus, quæ præſtabunt ſuis liberis, videlicet, educationem, diſciplinam & admonitionem.

10. Ad educationem liberorum obligantur parentes, Lege naturæ, mandato Dei, omnium hominum iure communi, & legibus ciuilibus.

11. Deinde requirit diſciplinam, qua vt inſtituuntur nati in rerum piarum & honeſtarum cognitione: ita humani & comes redduntur: quò ipſorum prudens conuerſatio & parentibus ipſis ſit honori, & reipublicæ vtilis.

12. Tertio loco requirit Apoſtolus admonitionem Domini, qua pueris veluti in animum ponunt, & ingerunt quid facto opus ſit. Vult enim Apoſtolus, vt illa teneris mentibus, aßiduis monitionibus, inſtillētur quæ

quæ Domini sunt, hoc est, quæ ad veram pietatem & timorem Domini faciunt. Deinde etiam, vt adhibeantur artibus discendis, ad quas naturâ videantur maximè idonei: idq; vt & sibi victum honestè quærant, & sint vtiles suo loco in Ecclesia & politia.

Parentes qui hæc officia negligunt, in naturam peccant, Deum horribiliter offendunt, (cuius vice funguntur in educandis liberis) liberos proprios perdunt, & in Ecclesiam et politiam sunt crudeles. Quare et maledicti iuxta illud Prophetæ: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter. 13.

Quid vicißim liberi debeant parentibus, idem Paulus docet repetens legem Dei: Honora patrem & matrem tuam, vt benè sit tibi, & sis longæuus in terra. 14.

Syracides 3. ait: Tàm factis, quàm dictis, patrem matrémq; honora, vt ab hominibus ad te benedictio perueniat. Vult Sapiens orationis reuerentiam cum cete- 15.

ris

ris vitæ officijs necessarijs atq; honorificis coniunctam esse, vt liberi ea tum dicant tum faciant, in quibus ipsorum reuerentia erga parentes reluceat.

16. Verùm liberi qui hunc honorem non tribuunt parentibus, in naturam & in Deum horribiliter peccant. Huc illud Siracidæ. Quam infamis est desertor patris, & maledictus à Domino, qui mouet indignationem matri suæ.

HERILE IMPERIVM.

1. ERTIVM IMPERIVM oeconomicum, est herile, in quo herus imperat, & serui parent.

2. Scientiam imperandi seruis tradit Paulus Ebes: 6. hisce verbis: Et vos Domini eadem facite seruis, remittentes minas, scientes quòd & vester ipsorum Do-

minu-

minus est in cœlis, & personarum acceptio apud DEVM non est. Col: 4. Domini quod iustum est & æqualitatem seruis præbete.

Hæc Pauli testimonia quinque conti- 3.
nent spectanda in herili imperio. Horum primum est, quòd liceat homini Christiano vti seruorum operibus. Secundum, quòd Domini Christiani debeant oculis fidei intueri suos seruos, & cogitare se & ipsos esse conseruos DEI. Tertium ex secundo sequitur, quòd debeant placidè illos tractare, non asperè, aut Tyrannicè. Quartum, vt reddant τὰ ἀῦτὰ seu iustum & æqualitatem, hoc est iure analogo compensent mercede & beneficentia illorum labores. Quintùm, cùm dicit apud DEVM personarum acceptionem non esse, monet Dominos de pœnis in quas incurrent, si tyrannicè seruos suos tractauerint.

Idem Apostolus seruis hanc regulam 4.
præscribit. Ephes: 6. Serui obebite domi-

nis vestris carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, tanquam Domino, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed tanquam serui CHRISTI, facientes voluntatem DEI cum beneuolentia seruientes Domino & non hominibus. Col: 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes. Quodcunq; facitis, ex animo operamini tanquam Domino.

5. Hæc Pauli dicta præscribunt seruis iustam parendi dominis suis rationem. Primo loco requirit in seruis timorem DEI, sine quo nullum officium rectè præstari potest, nec à dominis nec à seruis. Secundo, requirit in seruis simplicitatem qua nequitia πανουργία seruilis, contumax rebellio & responsatrix audacia expellitur. Tertiò, requirit obediendi alacritatem in seruilibus officijs. Quartò, regulam obedien-

obedientiæ tradit, cum iubet ſeruos obedire dominis tanquam CHRISTO, Quare vult vt Chriſtiani ſerui in omnibus actionibus ſuis ad mandatum DEI reſpiciant. Poſtremo magnificè ſeruorum obedientiam ornat, cùm ipſam DEO præſtari pronunciat.

Verùm ſerui qui hanc ſuam parendi 6.
regulam negligunt, plerunq; puniuntur ægeſtate in ſenectute, vt taceam maledictionē in quam ſua contumacia iuſtè incurrunt.

DIVITIÆ.

IN primis Monachorum error 1.
deteſtandus eſt, qui perfectionem Chriſtianam poſuerunt in mendicitate, & diuites omnes extra perfectionis ſtatum eſſe falſò ſtatuerunt.

Nam neq; diuitiæ, neq; paupertas, per 2.
ſe, aliquem meliorem aut deteriorem faciunt.

ciunt. Quarè rectè ille apud Terentium, diuitias neq; in bonis neq; in malis numerat, sed tales dicit eſſe, quales ſunt ij, qui illis vtuntur. Idem planè iudicium eſt de paupertate ſeu mendicitate.

3. Si quis ergo benè vtitur diuitijs, bonæ cenſentur: Contrà verò, ſi malè, malæ culpa vtentis ſunt.

4. Hinc rectè Plato diuitias cœcas eſſe pronunciat ſine prudentia: acutum autem cernere, cum prudentiam ſequuntur. Et ſapiens: Diuitiæ ſunt bonæ ei, in quo non eſt peccatum, & paupertas mala in ore impij. Et Bernhardus: Crimen non eſt in rebus, ſed in vſu agentis. Item, nec diuiti obſunt opes, ſi eis benè vtatur: nec pauperem ægeſtas commendabilem facit, ſi inter inopiam ſordes peccati non caueat.

5. Proinde conſtanter teneatur hæc regula, Quòd neq; diuitiæ, (loquor autem de terrenis diuitijs) neq; paupertas ſeu mendicitas, per ſe, hominem coram Deo commendabilem reddant.

Cùm

Cùm igitur diuitiæ à Domino dican- 6.
tur ſpinæ, & ab Apoſtolo laqueus, non ad
rerum naturam, ſed ad abuſum referendum
eſt. Nam multi diuites, ſuis diuitijs malè
vtuntur, & inde fiunt petulantes, & ſu-
perbi ac pugnaces, atq; ita in alios con-
tumelioſi & iniurij, iuxta dictum Græco-
rum, πλοῦτος ὕβριν τίκτει.

Ne ergo pijs diuitiæ fiant vel ſpinæ 7.
vel laqueus, ſed inſtrumenta potiùs mul-
tarum virtutum, in gloriam DEI, &
multorum vtilitatem: tria ſunt in diui-
tijs ſpectanda, videlicet, iuſta acquiſitio,
pia poſſeſſio, ac prudens adminiſtratio.
De his tribus ordine dicemus.

Quantum itaq; ad iuſtam ACQVI- 8.
SITIONEM diuitiarum attinet, ſex
ſequentes regulæ teneantur.

Prima, Summa cura & præcipua, 9.
in tota vita, & omni actione noſtra, ſit
ſalutis animæ noſtræ, iuxta Domini dictũ:
Quærite primùm regnum Dei et iuſtitiam
eius.

10. *Secunda, Quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta ordinationem DEI, quæri poſſunt facultates, licétq; ijs quæ ad victum cultúmq; neceſſaria ſunt quærendis operam dare. Hæc regula confirmatur non ſolùm promiſſione diuina. Deus enim piè laborantibus benedictionem promittit: verumetiam multorum Sanctorum exemplis, qui ampliſſimis ſua induſtria partis diuitijs, abundarunt.*

11. *Tertia, Sit labor noſter in legitima vocatione legitimus, vt bona conſcientia gloriari poſſimus, nos in vllius fraudem nihil egiſſe.*

12. *Quarta, Abſint malæ artes, quibus facultates aliorum ad nos auarè trahamus: abſint fallaciæ & fraudes in contractibus.*

13. *Quinta, Omnibus contractib⁹, approbatis à gubernatoribus ſapiẽtibus, liberè vtamur.*

Sexta, Lucrum, quòd proficiſcitur,
14. *nobis laborantibus, ex benedictione DEI,*
capiamus tanquam ex manu DEI, fru-

ctumq;

ctúmq; laboris nostri, tanquam iustam mercedem, percipiamus cum gratiarum actione.

Partas his vijs diuitias, vt PIE POSSIDEAMVS summa cura adhibenda est. Nam nisi piè possederis, quod iustè acquisitum est, tibi ipsi laqueum ad interitum parasti. 15.

Hic proinde regula Dauidis obseruetur. Si diuitiæ affluant, nolite cor apponere, hoc est, nolite fiduciam collocare in diuitijs, sunt enim incertæ. 16.

Hæc regula Dauidis vult, vt animus noster non sit affixus diuitijs: vult vt non metiamur felicitatem fallaci diuitiarum mensura: vult vt non efferamur superbè aduersus tenuiores. 17.

Quicūq; ergo pius esse velit, abijciat fiduciam diuitiarū: ne sibi in laqueos vertātur: ne sibi intercludant aditum regni cœlorum. Sit spes firma in solo Deo, siue augeātur, siue minuantur, siue auferantur diuitiæ. Retineatur verus thesaurus Iesus Christus. Qui 18.

enim hunc habet, verè diues eſt, etiamſi cum Lazaro mendicet panem.

19. *Hic affectus in Paulo Apoſtolo fuit, qui ita de ſe ait: noui & humilis eſſe, & abundare, hoc eſt, paupertate, contemtu, & ærumnis preſſus, non frangor animo, ſed ſubmitto me voluntati DEI, & conſtanter perfero aduerſæ fortunæ ſeuitiam: In felici rerum ſucceſſu minimè ſuperbio, ſed in timore DEI, cum gratiarum actione, præſentibus bonis vtor.*

20. *Hoc ſuum exemplum vult omnibus pijs commendatum Apoſtolus. Nam ſumma ars piorum eſt, nec aduerſis frangi, nec proſperis efferri.*

21. *Verùm huius artis principia duo ſunt, videlicet, viua fides, & verus timor Dei. fides enim facit, ne in aduerſis ſuccumbamus. Timor DEI nos reprimit, ne in proſperis efferamur. Vtrumq; principium inuocatione Dei fulcitur & conſeruatur.*

22. *Cùm in hunc modum animus diuitis*

compositus est, debet de PRVDENTI ADMINISTRATIONE suarum diuitiarum cogitare, vt rectus & legitimus sit diuitiarum vsus.

Etsi autem laudanda est sententia Xenophontis, qui vsum diuitiarum triplicem facit: (Primam enim partem cultui diuino tribuit. Secundam amicis indigentibus. Tertiam conseruationi & ornamento Reipublicæ, in qua quis viuit) tamen nos verbo Dei edocti, distinctiùs paulò & clariùs ostendemus pium et verum diuitiarum vsum, qui in quatuor positus est. 23.

PRIMVS ergo & principalis diuitiarum vsus esse debet, vt seruiant conseruandæ religioni, & propagandæ gloriæ Dei. 24.

Hic vsus confirmatur, ex fine hominis. Homo enim primùm conditus, & deinde regenitus est per Spiritum sanctum, vt Deum glorificet: Proinde quicquid bonorum habet homo, ad istum suæ creatio- 25.

ationis et reparationis finem referre debet.
26. Hîc multi, miserè inescati cupiditate habendi, horribiliter peccant. Sunt enim diuites, qui nihil prorsus conferunt ad conseruandum verbi ministerium. Sunt qui rapiunt scelerate, quæ diuino cultui à Maioribus nostris destinata sunt. Sunt qui diuitijs suis augent potentiam Tyrannorum ad opprimendam Ecclesiam, & abolendam religionem, quibus præstaret si nunquam nati fuissent. Nam illorum portio, tandem erit cum Diabolo, cuius satellites sunt.
27. Pius ergo cui contigêre facultates in hoc Mundo, intueatur finem creationis & regenerationis suæ: & partem suarum facultatum conferat in hunc vsum, vt DEI gloriam ornet, ac veram religionem suis opibus promoueat.
28. Proponat sibi pius piorum hominum, vt, Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ, Constantini, Theodosij, item multorum honestorum nobilium & ciuium, aliorumq; exempla, quorum

rum hæc præcipua cura fuit, pro ratione facultatum ornare gloriam DEI, iuuare docentes & discentes religionem, conseruare Scholas, & honesta Scholarum priuilegia, defendere Doctores pietatis, contra sæuitiam & iniuriam Tyrannorum, quibus nihil dulcius est, quàm varias artes & vias excogitare, quibus opprimere possunt docentes & discentes. Horum Tyrannorum vicem toto pectore doleo. Nam reproba sua mente magis magisq; se immergunt in gehennam.

SECVNDVS vsus diuitiarum 29.
verus et legitimus esse debet, vt eas respub: in quibus viuimus, iuuemus & ornemus, pro nostrarum facultatum modulo.

Hanc ob caussam tributa imponun- 30.
tur, vt illis tanquam neruis contineatur respublica, hoc est, vt sint ornamenta pacis, subsidia belli legitimi, & premia eorum, qui Reipublicæ præsunt.

Hîc non parum peccant duo hominum 31.
gene-

genera. Sunt enim quidam, qui tametsi abundant facultatibus: tamen cum aliquid erogandum est in vsum Reipublicæ, hoc vafrè reijciunt in miseram plebeculam, quæ vltra vires & facultates conferre quæ petuntur, cogitur. Qui autem hoc faciunt, suo reseruantur iudicio.

32. Sunt etiam fortè, qui non contenti ordinarijs redditibus, nouas exactiones subditis imponunt, qui non tàm furti, quàm sacrilegij rei, coram DEI tribunali, sistuntur.

33. Verùm hoc intelligi cupio prudenter. Nam hîc discerno inter tempora pacis, & belli. Tempore pacis sit contentus Magistratus ordinarijs redditibus, ne in DEum peccet. Tempore belli, corpora & facultates, subditi suo magistratui, debent. Verùm hîc piam prudentiam moderatricem esse oportet.

34. TERTIVS vsus rectus & legitimus diuitiarum est, vt quilibet pro ratione

ne suæ personæ statum suum tueatur, honestè viuat, ac suam familiam alat atq; defendat.

Verùm hîc cauenda sunt duo vitia, sordes & prodigalitas. Sordes sunt indignæ pio homine. Prodigalitas effundit temerè facultates: sæpè in splendorem, statui minimè conuenientem. 35.

Pius nobilis tueatur suum statum, relinquat principibus suā magnificentiam. Honestus ciuis relinquat nobilibus suum splendorem. Doctor pietatis in Scholis & templis, modestè tueatur suum statum, sine thrasonico fastu. Breuiter, quilibet, quod suæ personæ conueniat, cogitet. 36.

QVARTVS & postremus vsus rectus & legitimus diuitiarum sit, vt diuites afficiantur egenorum calamitate, eósq; subleuent suis facultatibus. 37.

Nam hoc consilio Deus absq; omni dubio vult in medio nostri eße pauperes & egenos, vt exploret, & qua simus erga 38.

ipsius

ipsius mandatum obediendi promtitudine, & quo simus affectu erga filij Dei membra.

39. Quare non sine caußa in extremo die prouocabit Dominus ad opera misericordiæ, tanquam ad testes fidei & timoris DEI. Esuriui, inquit, & dedistis mihi cibum, sitiui & dedistis mihi potum, hospes eram & collegistis me.

40. Cur autem tanti faciat opera misericordiæ Dominus, ostendit cùm ait: Amen dico vobis, quatenus fecistis vni ex istis fratribus meis, mihi fecistis, & quatenus non fecistis vni ex istis minimis, nec mihi fecistis.

41. Huiusmodi verum & rectum diuitiarum vsum, duo, præter spiritualia præmia, consequuntur: stabilitas bonorum, & illustris beneficiorum commemoratio in cœtu piorum, quæ est summa gloria. Ita enim Sapiens ait: Itaq; eius bona constabilientur, eiusq; beneficia in cœtu Sanctorum

ctorum commemorabuntur. Et Psalmus: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Hoc est, perpetuò in hominum memoria durat.

At quanta mala concomitantur iniustam acquisitionem, & profanum abusum diuitiarum, nemo oratione explicare poterit. Summa tamen huc redit, quòd conscientia scelerum, & metu iudicij diuini tandem prostrati miserrimè suas opes sint relicturi, vel hæredibus suis in laqueum, vel alienis, & plerunq; hostibus. Atq; ita tandem, suo magno malo, discunt vanam fuisse spem, quam collocarunt in diuitijs, vero & viuo DEO posthabito. 42.

Nam fieri non potest, vt simul & Mammonæ & Deo vero seruias.

CVRA.

1. T nulla maior pestis est veri cultus DEI, quàm ethnica & profana cura & solicitudo: ita summus cultus DEI est, cùm vnusquisque solicitè ambulat coram Deo in vocatione sua.

2. Est itaque operæprecium, vt pij rectè instituantur, ne nimium vel in dexteram partem deflectant, Omnem curam abijcientes: vel in sinistram, ethnica & profana cura tabescentes.

3. Est autem triplex cura. Quædam enim est necessaria & sancta. Quædam ethnica & profana. Quædam ex vtroque genere mixta.

4. Necessaria & sancta solicitudo est pars officij Christiani hominis, quæ nobis & mandato Dei, & multis illustribus exemplis commendatur.

5. Paulus enim Rom: 12. ait: Qui

præs

præeſt, in ſolicitudine præſit. 1. Timot: 5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.

6. Exempla huius ſanctæ curæ, Sacra hiſtoria plurima ſuppeditat, vt Noæ, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moſis, Iudicum, Regum, Ducum, Prophetarum, Sacerdotum, &c.

7. Breuiter, vera pietas conſiſtere nequit, niſi hæc ſancta cura adſit, cùm in communi piorum omnium, tùm in ſingulorum vocatione & officio.

8. Pius proinde rex, pro ſuo regno & ſubditis, pius paterfamilias, pro ſua domo, vxore & liberis, pius Euangelij miniſter, pro commiſſa ſibi Eccleſia, & quilibet pro ſeipſo, ſanctam ſolicitudinem habere debet.

9. Vt autem ſancta hæc cura certis limitibus claudatur, in ea ſpectanda ſunt quatuor, videlicet, mandatum DEI, fides, finis, & modus.

10. Mandatum DEI est quo præcipitur hæc sancta cura. Hoc mandatum iubet, vt DEVM, proximum, & nos ipsos intueamur. Vult enim DEVS, vt coram se solicitè ambulemus, Vult vt proximos pia cura foueamus, Vult vt nostræ salutis & vocationis rationem habeamus.

11. Fides ideo requiritur, quia nihil sine fide rectè fieri aut DEO placere potest. Deinde fides est veluti regula huius sanctæ curæ. Nam nisi ad hanc regulam moderemur curam nostram, sancta esse non potest.

12. Finis principalis debet esse gloria Dei. Cui alÿ plures subordinentur, vt status cuiusq; incolumitas, Conseruatio Oeconomiarum & Politiarum, Ecclesiæ ædificatio. Hi omnes gloriæ Dei destinentur.

13. Modus sanctæ curæ hic esse debet, vt pius in omnibus actionibus se voluntat DEI subÿciat, à quo non solùm successu petendus est, verumetiam, si parum labor

noster

noster votis responderit, ipsius tamen beneplacito nos submittamus.

Quòd autem DEVS non semper sinat, vt votis nostris omnia respondeant (sæpè enim frustrà videmur vel summam curam adhibuisse, sæpè præces nostræ videntur contemni) in caussa est dilectio Dei erga nos. Ea est enim nostra imbecillitas, vt in rebus prosperis facilè vincamur à vana gloria, partem saltem nostri successus nobis ipsis ascribentes: sicut scribitur de Iosia, qui cùm roboratus esset, cor ipsius in interitum eleuatum est: Et Ezechias in afflictione iustus fuit: in prosperitate, à vana gloria est victus. 14.

Episcopi Romani in paupertate & persecutione sanctissimi fuêre: at successores in diuitijs, splendore, & prospero rerum successu, obliti sunt Dei, & ex pastoribus versi sunt in lupos. 15.

Ecclesia sub tyrannis sancta erat: postea ex fauore Imperatorum facta est re- 16.

mißior. Verißimum eſt enim dictum Prophetæ: Afflictio dabit illis intellectum.

17. Quapropter ſingulari arte opus eſt, ne rerum proſperitate abutamur, in noſtram ipſorum perniciem. Atq; ob eam cauſſam, DEVS paterno conſilio, & ſingulari dilectione facit, vt nos interdum aſperioribus flagellis cohibeat, ne ferociores facti, iugum obedientiæ abyciamus. Neſcit enim mens hominis ſeruare modum, rebus ſublata ſecundis.

18. Mala & profana ſolicitudo, quæ & ethnica dicitur, & Matth: 13. ſuffocans: Solicitudo, inquit, ſeculi huius, & ſeductio diuitiarum, ſuffocat ſermonem, vt non ferat fructum.

19. Naſcitur autem hæc profana ſolicitudo ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ diuinæ, & prohibetur ſæpè verbo Dei Matth: 6. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. 1. Pet: 6. Omnem curam proyciente in illum.

Hæc

Hæc profana cura, in cauſſa, in fine, 20.
& in modo, longiſſimè aberrat à ſancta & pia ſolicitudine. In cauſſa: quia oritur à diffidentia & ignorantia. In fine: quia præſentis vitæ ſecuritatem & tranquillitatem tantùm ſpectat. In modo: dum iuſtum modum & menſuram tranſgreditur: mundana cœleſtibus, peritura æternis, ſaluti animæ tranquillitatem corporis, præponens. Non enim ſe ſubijcit voluntati Dei: ſed potiùs fremit aduerſus DEVM, iraſcitur DEO, quando omnia ex voto non ſuccedunt.

Mixta ſolicitudo eſt, qua curamus qui- 21.
dem, quæ officij noſtri ſunt: ſed modum non ſeruamus. Sæpè enim propter innatam in nobis imtemperantiam, in officium Dei ſacrilegè irrumpimus. Vt cùm Paterfamilias, rectè quidem ſecundum mandatum inſtituit familiam, liberos curat, quærit victum, &c: ſed non rectè laborem & curam partitur. Labor quidem, cum ſancta

cura in vocatione requiritur: sed euentus DEO commendandus est, cauendúmq; ne trepidatio aut nimia anxietas ad impatientiam & profanitatem impellat.

22. Quare hîc opus est precatione, aduersus solicitudinis tentationem, qua nostra vota Deo commendemus, vt ipse nos laborantes adiuuet & euentum gubernet.

PERFECTIO
CHRISTIANA.

1.

CVM TOTA SCRIPTVra, teste Apostolo, eò pertinet, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus: huc nonnulla de perfectione Christiana, ad quam omnia quæ hactenus disputauimus, tanquam ad finem seu scopum referenda sunt, adÿciam.

2. Omnium primùm statuendum est discrimen inter perfectionem duplicem piorū.

Nam

Nam alia est perfectio piorum in præsenti vita: alia erit in futura.

Perfectio piorum in præsenti vita, non 3.
æstimanda est ex perfectione seu impletione Legis: sed ex Imputatione diuina, Cordis rectitudine, & Alacritate obediendi DEO, qualis in omnibus verè pijs existit.

Monachi insulsè definiunt perfectio- 4.
nem Christianam esse, abdicare diuitias, & paupertatem spontaneam amplecti.

Etsi autem Dominus Matth: 19. iu- 5.
ueni, à quo interrogatus erat de modo consequendi vitam æternam, dicit: Si vis perfectus esse, vade, vende tuas possessiones & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni & sequere me: tamen non rectè ex personali mandato, constituunt generalem regulam, & ex singulari facto vniuersalem definitionem: præsertim cùm exceptiones sint manifestæ.

6. Nam Noë, Abraham, Dauid, & multi alij, perfecti in Scriptura dicuntur: qui tamen suas facultates non abiecerunt, sed eis, vt plurimarum virtutum instrumentis, rectè vsi sunt.

7. Non ergo dictum Domini ad iuuenem, accommodandum est in specie ad generalem definitionem: sed in genere tantùm. Nam si iuuenis iste secutus fuißet Christum, & anteposuißet obedientiam erga ipsum suis diuitijs, verè fuisset perfectus. Proinde omnis, qui ex fide Christi anteponit obedientiam erga ipsum omnibus rebus carißimis in hac vita, perfectus rectè dicitur.

8. Abraham iustus fide promißionis, iubetur à Domino, filium suum vnigenitum, quem diligebat, Isaac mactare in holocaustum. Hîc quia Abraham anteponit obedientiam erga DEVM filio, quo nihil era illi dulcius in vita, nihil carius, pronunciatur perfectus.

9. Hoc Abrahami exemplum duo docet.

Primùm

Primùm, quæ ſit perfectio perſonæ. Deinde, quæ ſit perfectio operis.

Perfectio perſonæ eſt ex fide Chriſti 10.
obedientiam erga Deum præferre omnibus rebus mundi. Perfectio operis eſt, cùm opus perfectum eſt, non quidem opere operato, vt loquuntur, ſeu operis conſummatione, ſed propoſito operantis, & acceptione diuina.

Abraham enim non perfecit opus man- 11.
datum: ſed quia propoſitum fuit rectum, et voluntas promta, Deus acceptauit opus.

Porrò partes Chriſtianæ perfectionis 12.
ſunt, rectitudo mentis, puritas affectuum, & morum integritas.

Rectitudo mentis eſt rectè ſentire de 13.
DEO, iuxta ipſius verbum. Puritas affectuum agnitione noſtræ infirmitatis, fiducia Mediatoris, & voto pietatis continuandæ æſtimatur. Morum integritas in pietate erga Deum, ſanctimonia vitæ, dilectione erga homines, et ſancta, in vocatione cura.

 Vel

14. *Vel, vt omnia breuiùs dicamus, Perfectio Christiana est retinere fidem & bonam conscientiam.*

15. *Neque perfectionis vox in hoc loco, imperfecto gradibus: sed fucato & mendaci, hoc est, hypocrisi, opponitur.*

16. *Breuiter, Perfectio Christiana in hac vita, in vera pietate, & non fucata consistit.*

17. *Est siquidem pietas vera, fundamentum, principium, dux, & gubernatrix omnium virtutum.*

18. *Fundamentum, quia super ea extruuntur veræ virtutes. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Dux, quia regit eas, & continet intra verbi DEI limites. Gubernatrix, quia dirigit eas, vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet, ad gloriam DEI, ædificationem Ecclesiæ, & vtilitatem proximi.*

19. *Perfectio Christiana in futura vita constabit perfecta regeneratione corporum*

& animarum, & conformitate nostri cum DEO, qua erimus Deo iuncti perfecto amore in omnem æternitatem.

In hac coniunctione nostri cum Deo summo bono, positus est finis bonorum hominis, & vera hominis beatitudo & Salus. Hanc donet nobis pater cœlestis in Christo vnico Mediatore. 20.

STATVS
ANIMÆ POST MORtem corporis.

1574. 28. April.

QVI FINGVNT ANImas post mortem corporum vel interire, vel dormire, seu nihil sentire, siue boni siue mali, contra Scripturam sentiunt: quæ et vitam & sensum tribuit animabus, postquam discesserunt à corporibus, id quod Scripturis confirmabimus. 1.

Primùm enim filius DEI dicit: 2.

Iohan:

Iohan: 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet, hoc est, etiamsi moriatur ad tempus, quoad corpus attinet: tamen anima viuet, quæ est ita creata vt sit immortalis.

3. *Significat ergo Dominus duo. Primum, quòd anima morientis in fide Christi, sit post mortem victura beata: Alterum, quòd anima non credentis, sit victura misera.*

4. *Secundò. Orta dissensione inter Pharisæos & Saducæos de anima post mortem, viuat ne an moriatur: quorum illi & animam viuere post mortem, & corpora aliquando viua proditura ex sepulchris, recte statuerunt: hi autem neutrum crediderunt, Horum ergo falsam opinionem Dominus hoc argumento euertit. DEVS est Deus viuorum. Deus est Deus Abraham, Isaac & Iacob. Ergo Abraham, & Isaac & Iacob viuunt. Non autem nunc corporibus, Igitur animabus: quæ aliquando*

redi

redibunt ad corpora, vt & ipsa viuant.
Tertiò, Dominus dicit discipulis suis, 5.
Matth: 10. Nolite timere eos qui corpus occidunt, & animam non possunt occidere: Sed timete eum potiùs, qui & animam & corpus potest perdere in gehenna. Quid potest clariùs dici de vita animæ post mortem corporis?
Quartò. Solomon claris testatur ver- 6.
bis, quid illi futurum sit, qui moritur in timore Dei. Puluis, inquit, (id est corpus hominis) redibit ad terram, vnde sumtus est. Spiritus autem (id est anima hominis) redibit ad Deum, qui dedit illum.
Quintò. Sap: 3. ita scriptum est: 7.
Iustorum animæ sunt in manu DEI, & non tangit illas tormentum. An non hoc dictum congruit cum Christi & Solomonis dictis, de vita animæ post mortem corporis?
Sextò, Christus proponens histori- 8.
am de diuite & impio Epulone, & de paupere & pio Lazaro, an non apertissimè
affir-

affirmat vtriusq; animam post mortem corporis viuere? Illius quidem, in pœnis miseram: huius verò, in sinu Abrahæ beatam? Quid? An non hoc est animam post mortem corporis viuere & sentire? miseram esse vel beatam?

9. Septimò. Petrus Apostolus clar affirmat verbis, eorum animas detineri i carcere, qui Christi spiritui sonanti in Nohe, & inuitanti ad pœnitentiam non crediderunt. Quare necesse est fateri impiorum animas post mortem corporum, & superesse & viuere & sentire pœnas.

10. Octauò. Sanctus Iohannes, in su reuelatione, dicit Sanctorum Martyrum animas clamare in cœlo, & expetere vindictam eorum, qui sua corpora occiderunt. ergo Sanctorum animæ in cœlo sunt beat cum Deo: vanus est, qui eas vel interiss vel ita sopitas, vt nihil sentiant, statuit.

11. Nonò. Quid audit Latro qui pependit in cruce, & dixit: Domine mement

mei dum veneris in regnum tuum? An non ei respondit Dominus: Hodie eris mecum in Paradiso, hoc est, in loco cœlesti & beato? Quod sanè non de corpore latronis intelligi potest. Quare necesse est vt de anima accipiatur, quæ nunc beata viuit in cœlo, cùm CHRISTO, & multis Sanctorum animabus, & castissimis DEI angelis.

Decimò. Christus moriturus in ara crucis pro peccatis nostris clamauit & dixit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Iam autem ipse dicit: Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Quare vt anima CHristi recepta est in cœlum in manus DEI: ita omnium eorum animæ recipiuntur, qui CHristo per fidem inseruntur. Quod enim in capite præcessit, sequetur in membris. 12.

Vndecimò. Cùm Iudei Stephanum propter CHristi confessionem obruerent lapidibus, vidit Stephanus cœlum apertum, 13.

& fi-

& filium DEI ſtantem ad dexteram Pa-
tris, quem moriturus inuocat & ait: O Do-
mine, accipe Spiritum meum.

14. Hîc videmus Iudæos habuiſſe poteſta-
tem in corpus Stephani, ſed non in animam,
quam filius DEI in cœlum ad ſe recepit,
vt illic beata viuat. Nec aliter ſentiendum,
de aliorum piorum animabus.

15. Duodecimò. Paulus poſt multas mole-
ſtias in Apoſtolico munere, tandem ait: Cu-
pio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Diſſolu-
tio hæc, fuit animæ à corpore ſeparatio
quam animam poſt mortem non dubitaba
manſuram cum CHriſto, corpore in terr
condito.

16. Decimotertiò. Iohannes dicit: bea
mortui qui in Domino moriuntur: requie
cunt à laboribus ſuis, & opera eorum ſe
quuntur eos.

17. Si mortui ſunt beati: certè bea
ſunt reſpectu animarum. Nam corpora an
te reſurrectionem communem, nec bonun

ne

nec malum sentiunt. Si iam animæ sunt beatæ: certè sunt, viuunt, gaudent in cœlo cum angelis DEI.

Omitto Platonis, Ciceronis, Macrobij, 18.
Lucretij, Xenophontis, Senecæ, & aliorum plurimorum Philosophorum sententias, de animarum immortalitate, quæ etsi veræ & præclaræ sunt: tamen, quia quærimus immotam certitudinem, maneamus apud tredecim illas demonstrationes, quas ex verbo Dei infallibili adduximus.

Ex demonstrationibus adductis, hæc 19.
ordine, & absq; omni dubio, concludamus.

Primum, quòd hominum animæ verè 20.
supersunt, viuunt & sentiunt, mortuis & in puluerem redactis, corporibus.

Secundum, quòd omnium impiorum 21.
animæ sint in summis doloribus, & tormentis nunquam finiendis.

Tertium, quòd omnium eorum, qui in 22.
Domino mortui sunt, animæ sint beatæ, absq; omni dolore & tormento: sint apud

DEVM, sint cum Christo: expectent corporum gloriosam resurrectionem, & extremum iudicium, quando redibunt animæ in corpora viua, ac vnà viuant in omnem æternitatem beati. Amen.

RESVRRECTIO MORTVORVM.

1. VONIAM FIDES REsurrectionis mortuorum, in qua boni donabuntur vita æterna, & mali supplicijs nunquam finiendis subijcientur, excedit omnem sensus nostri & rationis mensuram: necesse est, vt firmis fundamentis nostram fidem confirmemus: ne cum Epicureis & maxima colluuie generis humani, vel de hoc Articulo dubitemus, vel prorsus fidem eius abijciamus.

2. Duo ergo hîc faciemus. Primùm ia-

ciemus solida fidei nostræ fundamenta, quò sit immota fides nostra, de hoc Articulo. Vt enim quod faciliùs sculpitur faciliùs aboletur: ita citiùs venit in dubium, quod velociùs fuerit persuasum. Non ergo leuia, sed solidissima argumenta proferemus, quibus fides huius articuli nitatur. Deinde reddemus rationem, cur filius Dei non dicat credentes, sed eos qui bona fecerunt, prodituros in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij.

Cogitantes itaq; de hoc Articulo, 3.
PRIMVM omnium veniet nobis in mentem, qua certitudine nitatur vniuersa Scriptura Prophetica & Apostolica, quam cùm constiterit esse infallibilem et immotam, animus non ampliùs de vlla promissione Dei dubitabit, quantumuis illi videantur sensus et ratio, adeóq; tota natura contraria esse. Nam vt ratio & sensus non se extendunt vltra naturæ limites: ita fides promissionũ diui-

diuinarum prorumpit cœlum, non dubitans de vlla promißione Dei. Nam DEVM potentem, iustum, veracem, statuit.

4. Deinde regnum Meßiæ, quod habet perpetuum Scripturæ consensum de perpetuitate, intueamur. Hoc regnum Christi, quod est vitæ æternæ, opponitur regno mortis & tenebrarum, quod Diabolo tribuitur. Semen, inquit Scriptura, Mulieris conteret caput Serpentis, hoc est, destruet opera Diaboli, id est, peccatum & peccati stipendium mortem abolebit. Id autem fieri non potest nisi resuscitatis mortuis. Necesse est igitur vt resurgant mortui. Siquidem rex noster Christus mortuus & sepultus est, & nostram carnem tanquam primitias, cùm è sepulchro prodiret, è terra reduxit, vt sciamus nos virtute ipsius in lucem prodituros.

5. Pendet ergo resurrectio nostri à resurrectione Christi regis nostri, Is primo dierum surrexit: nos in nouißimo die re-

sur-

ſurgemus. Ideo Paulus Chriſtum primitijs confert: nos verò maturæ meſſi. Eſt enim, vt ipſe Dominus teſtatur, conſummatio ſeculi tempus meſsis. Cùm ergo ſcimus Chriſtum reſurrexiſſe, ſciamus & nos eius virtute reſurrecturos.

SECVNDO. Patres ante Moſen 6.
cùm non dum Prophetica & Apoſtolica extarent Scripta, quinq; futuræ reſurrectionis poſt mortem habuêre argumenta.

Primum à forma hominis erecta. 7.
Eſt enim hæc forma Symbolum naturæ hominis, videlicet, quòd ſit compoſita ex terreſtri, & cœleſti natura. Siquidem homo conditus eſt ex limo terræ, & ſpiraculo Dei. Dicere autem hanc tam nobilem naturam & ſingulare Dei opificium conditum eſſe ad certum interitum, nimis abſurdum fuerit. Hinc coniecturam duxerunt Patres de corporum reſurrectione.

Secundum ab imagine DEI, ex qua 8.
& finis hominis intelligitur, & vitæ perpetui-

petuitas significatur. Nam vt imago Cæsaris in nummo, monet quid debeatur Cæsari: ita imago DEI in homine, docet quid homo debeat Deo, videlicet, perpetuum cultum, ad quem præstandum perpetuitas vitæ requiritur. Præterea absurdum est cogitare Deum velle suam imaginem perpetuo interitu obscurari & opprimi.

9. Tertium à loco, in quo, homo creatus, collocatus est. Ideò enim DEVS hominem conditum in Paradiso collocauit, vt significaret statum hominis fœlicem fore, modò obediret. Iam autem cùm sit sapientis, non frustrari fine instituti opificij sui: Patres rectè ratiocinabantur, hominem aliquando suo pristino statui restitutum iri. Quod fieri non potest sine resurrectione mortuorum.

10. Quartum à semine promisso, quod omnium euidentißimum & maximum resurrectionis futuræ argumentum est. Sciuerunt enim Patres, Semen Mulieris promissum

missum esse, vt contereret caput Serpentis, hoc est, vt destrueret opera Diaboli, seu regnum Satanæ, quod est peccati & mortis. Hinc Patres absq; omni dubitatione, fidem resurrectionis extruxerunt.

Quintum, à perpetuitate fœderis : 11.
Inijt Deus pactum sempiternum cum Abrahamo, videlicet, quòd velit esse Deus ipsius & seminis eius post eum in sempiternum. Hoc fœdus non potest esse ratum, nisi homines à morte resurgant, postea perpetuò victuri. Alioqui Deus ipsorum Deus dici non posset : cùm Deus non sit mortuorum, sed viuorum: Atq; ita Patres à forma hominis, naturam : ab imagine Dei, finem: à loco, statum : à semine, reparationem post lapsum : à fœderis qualitate, perpetuitatem reparationis : & ab his simul, resurrectionem hominis à morte, ratiocinabantur.

TERTIO. Demonstratio resurre- 12.
ctionis firma sumitur à iustitia Dei. Nam cùm Deus iustus sit : necesse est vt virtuti præmi-

præmium, & vitio supplicium reddat. Quod cùm non fit in hac vita: (Nam ideò hoc differt Deus vt extet testimonium futuræ resurrectionis) necesse est, vt homines boni & mali resurgant: & vnusquisq; reportet mercedem, secundum ea, quæ gessit in corpore.

13. Neq; enim hîc satis erit dicere, animabus præmia & supplicia rependi pro factis in hac vita. Nam cum omnis vitæ nostræ vsus, in corporis animæq; consortio est: necesse est præmia virtutum & supplicia scelerum non corpori seorsim, nec animæ seorsim, sed homini constanti ex corpore & anima deberi. Proinde animas redituras esse in eadem corpora, vt homines resurgant, necesse est.

14. Interea vt corpora mortuorum, cùm bonorum tùm malorum, vermibus hîc obnoxia sunt: ita animæ, piorum quidem, cum gaudio, expectant resurrectionis diem: Impiorum verò, vermibus & igni conscien-

tiæ

tiæ torquentur, metuentes iram in die re-
surrectionis, in quo tradentur, cum corpo-
ribus, in quæ redierint, æternis cruciatibus.
QVARTO. Clara Scripturæ testimo- 15.
nia de hoc articulo colligenda sunt, qualia
sunt hæc inter multa. Esaiæ 26. Viuent
mortui tui, et interfecti tui resurgent. Eze:
37. Ecce ego aperiam tumulos vestros, &
educam de sepulchris vos, popule meus,
& dabo vobis spiritum & viuetis. Hîc
Propheta liberationem populi Israëlitici
à captiuitate Babylonica, figuram esse fu-
turæ resurrectionis mortuorum, signifi-
cat: Atq; ita Prophetico spiritu vtrumq;
videt & complectitur, videlicet liberatio-
nem populi à captiuitate, & resurrectio-
nem mortuorũ vniuersalem, cum qua illam
confert. Iob: 19. Et ego scio quod redem-
tor meus viuit, & in nouissimo (scilicet
die) stabit super terram, (scilicet iudica-
turus) & postquam cum pelle mea exca-
uauerint (scilicet vermes) hoc, (scilicet

corpus meum) etiam in carne mea videbo DEVM, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, non alienus, Hoc est, ego ipse proprietate personæ, & vtriusq; substantiæ veritate, resurgam.

16. Daniel: 12. Multi qui domiunt, euigilabunt: alij, ad vitam æternam: alij, ad opprobria & contemtum sempiternum.

17. In nouo Testamento Christus contra Sadducæos probat resurrectionem mortuorum: Matth: 22. Item, Matth: 25. resurrectionem & iudicium simul prædicit Dominus.

18. Christus ait: Veniet hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & prodibunt qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

19. Omnes præterea Apostoli resurrectionis futuræ testes sunt. Quid enim aliud est prædicatio Euangelij, quàm testimonium resurrectionis? iuxta illud: Qui

crediderit & baptizatus fuerit saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Hæc manifestè vniuersalem hominum resurrectionem concludunt. Paulus Apostolus potissimùm hisce rationibus articulum resurrectionis fulsit, videlicet, Prædicatione Euangelij, Exemplo CHristi resurgentis, 1. Tessal: 4. Potentia Christi saluatoris, Philip: 3. Arrhabone Spiritus sancti, ad Eph: 1. Signis in natura impressis, 1. Cor: 15 & Perpetuitate regni Christi, 1. Cor: 15.

QVINTO. Baptismus & Cœna 20.
Domini resurrectionis futuræ visibilia sunt testimonia. Sicut enim verbum menti: ita hæc sensibus de resurrectione futura testantur. Vt igitur Baptismus duplicis resurrectionis nostri est Symbolum, videlicet animæ à peccato, & corporis ex terra: ita Cœna Domini, perpetuæ in Christo obtinendæ vitæ, indicium certissimum est.

SEXtò. Signa in natura expressa fu- 21.
turã resurrectionem adumbrant. Ieronymus,

Ambrosius & Augustinus dicunt resurrectionem futuram in Phœnice aue signatam esse, de qua scribitur, quòd cùm in cineres redacta fuerit, mox post irrigationem viua prodeat.

22. Præterea, experientia docet, multas auiculas, vt Vpupas, Sturnos, Hirundines, tempore hyberno in profundis paludibus, tanquam sepultas mortuasq; delitescere: quæ verno tempore rursus viuæ prodeunt.

23. Granum coniectum in terram & mortuum, & postea renatum, etiam resurrectionis futuræ, teste Apostolo, symbolum quoddam est.

24. Est quoq; vnusquisq; dies imago vitæ, cui succedit nox & somnus, quo nihil morti est similius. Itaq; reducti à somno ad vigiliam, veluti à morte reuocamur ad vitam: quæ res resurrectionis futuræ quotidiana est admonitio. Prætereo Lunam quæ post defectum & veluti mortem quandam, noua prodit.

SEPtimò. Præmonitiones consideren- 25.
tur in veteri populo. Enoch ante diluuium, viuus translatus est. Ita enim scribitur, Genes: 5. Ambulauit Enoch cum DEO, & non comparuit: quia tulit eum Deus. Hoc facto Deus voluit (abolita iam penè doctrina de victoria super Serpente) proponere communem omnibus doctrinam, videlicet quòd pij aliquando plenam super serpente consequerentur victoriam, ne spem suam huius mortalis vitæ finibus inclusam haberent.

De Elia scribitur, quòd cum iam ma- 26.
xima pars adhæreret Baaliticis sacerdotibus, oppreßa vera doctrina, sit in cœlum receptus: vt Deus isto facto rursus doctrinam de æterna vita commendaret hominibus. Ita enim textus habet: Aquis Iordanis diuisis, Ecce currus igneus et equi ignei diuiserunt vtrumq;, scilicet Eliam & Eliseum: & ascendit Elias per turbinem in cœlum. Hoc facto voluit Deus hominibus

istius

iſtius ſeculi, commendare ſpem futuræ reſurrectionis, in qua pij ab omnibus malis & perſecutionibus liberentur, oppreſsis eorum hoſtibus igne gehennæ.

27. Etſi autem Enoch & Elias in cœlum ſubuecti ſunt, in teſtimonium victoriæ futuræ ſuper Serpente: tamen in gloriam illam cœleſtem & plenam, quæ eſt conſtituta electis & percipienda in extremo die, non ſunt recepti, ſed tantùm miſerijs huius vitæ ſoluti, expectant plenam gloriam cum toto Chriſti corpore.

28. OCTAVO. Symbola futuræ reſurrectionis in nouo Teſtamento ſunt, ſuſcitationes mortuorum, vt filiæ principis Mat: 9. Filij viduæ. Luc: 7, & Lazari Ioh: 11. Nam vt hæ ſuſcitationes à morte corporis, fuêre externa ſymbola ſuſcitationis animarum eorum, qui credunt Euangelio: ita etiam haud obſcurè figurabant plenam liberationem, quæ fiet in extremo die reſuſcitatis corporibus.

NONO

NONO. Chirographum Dei in cordibus hominum de præmijs bonorum & pœnis malorum, euidens testimonium est resurrectionis futuræ: præsertim, cùm imminente iam morte, magis sentitur conscientiæ morsus, magísq; torquetur animus cogitatione malè transactæ vitæ: ídq; in ijs qui ad DEVM per fidem non sunt conuersi. Nam alij, hoc est, pij vehementer in spiritu exultant, quòd tandem in portum optatum & tranquillum, postquam varijs calamitatum & miseriarum in hoc mundo iactati sunt procellis, perueniant. Siquidem Spiritum sanctum promissæ hæreditatis arrabonem in pectoribus inclusum habent, qui facit vt minùs mortem perhorrescant. 29.

DECIMO & vltimò, Consentientia Sanctorum omnium temporum suffragia, fidem futuræ resurrectionis comprobant. quæ quia plura sunt quàm numerari possint, ea omitto. 30.

Marty-

31. *Martyres præterea infiniti, omnibus penè temporibus, nunquam tam forti animo grauiſsima ſuſtinuiſſent ſupplicia, niſi ſuæ confeſsionis præmia in futura vita, reſuſcitatis corporibus, ſperaſſent.*

32. *Hiſce teſtimonijs, quorum alia infallibiter probant, alia probabiliter confirmant, alia venuſtè pingunt reſurrectionis futuræ myſterium, contenti ſimus.*

33. *Neq; moremur Epicureorum voces, ſiue ioco, ſiue ſeriò dicantur. Infidelitas, ait Ambroſius, non poteſt claram fidem reſurrectionis habere. Quia, ſicut carbo cinere ſuo coopertus obcæcatur: ita hi perfidia ſua erroris tenebris circumdati, luce carebunt.*

34. *Poſtquam ergo conſtat nobis, de veritate immota, ſciamus hanc vnam ſatis refutare Saducæorum & ſimilium vanitatem, qui ignorantes ſapientiam potentiamq; DEI, & Scripturas de voluntate ipſius ex menſura ſenſus humani, & ex Rationi.*

nis regula suum extruxerunt, & extruunt, errorem.

Sed nos ab illis quæramus, Cur pu- 35.
tent mortuos non resurrecturos? Nam si, vt illi dicunt, mortui non resurgent: necesse est vt id fiat: vel, quia DEVS non potest: vel, quia non vult mortuos excitare. Si non potest: vel, ignorat modum suscitandi mortuos: vel, si norit, imbecillior est, quàm vt valeat. Nunc autem, quia sapientissimus est, ignorare non potest: & quia potentissimus, (vt patet ex creatione rerum ex nihilo, & earundem perpetua gubernatione) non potest imbecillior dici, quàm vt valeat. Huc illud Augustini: Absit vt ad resuscitanda corpora vitæq; reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumsit, vel in puluerem cinerémue collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum: Absit vt sinus vllus secretumq; naturæ, ita recipiat ali-

quid subtractum sensibus nostris, vt omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem.

36. His Augustini verbis, Viues addit hanc similitudinem: Diligenti et acuto patrifamilias in promtu est, & velut ad manum, ac ante oculos, vbi quidq; in quamlibet amplis suis ædibus, sit reconditum: & DEum aliquid putabimus in hoc mundo latere, cuius infinita sapientia minor est hic totus mundus, quam cuiusuis nostrum angustissima & minima capsula.

37. Quòd autem velit DEVS suscitare mortuos, iam multis immotis rationibus demonstratum est: adeò vt de voluntate DEI nemo sanus dubitare possit. Hanc proinde immotam veritatem opponamus omnibus, quæ huic veritati opponi possunt. Et hoc Pauli dictum, tanquam Clypeum, opponamus & nostræ rationi atq; sensibus, & aliorum argutijs: Qui promisit, potest etiam præstare. In hoc dicto acquiescamus, expe-

expectemusq; è cœlis venturum esse Saluatorem, qui transformabit nostra contemtemta corpora, vt fiant conformia suo glorioso corpori: idq; ea potentia, qua potest sibi omnia subycere.

Quantum autem ad qualitatem corporum resuscitandorum attinet, sciendum est, quid habeant commune corpora iustorum et iniustorum, et quid peculiare per se. 38.

Corpora vtrorumq;, hoc est, iustorum & peccatorum, tria habent communia, videlicet, eandem carnis naturam cum personalibus proprietatibus, absq; mole craßa, superflua & inutili: Incorruptibilitatem, qua fit, vt corrumpi & in nihilum redigi, aut in auras resolui non poßint: & Immortalitatem, qua perpetuò supererunt sine victu & alys præsidys, quorum vsus erat ipsis sustentandis in hac vita mortali, neceßarius. Huius rei caußam exponit Ieronymus cùm ait: Erit corpus quod resurget incorruptibile & immortale, non solùm iu- 39.

ſtorum: ſed etiam peccatorum. Iuſtorum quidem, vt ſemper poßint permanere cum Chriſto: Peccatorum verò, vt abſq; interitione ſua, debitas luant pœnas.

40. Diſcrimina autem inter corpora iuſtorum & peccatorum hæc erunt præcipua. Corpora iuſtorum erunt in gloria, in compenſationem ignominiæ, quam hîc ſuſtinuerunt: Peccatorum verò in confuſione, quæ erit contumaciæ pœna. Iuſtorum corpora, perpetuis delectationibus in DEO oblectabuntur, pro momentanea huius vitæ afflictione: Peccatorum nunquam finiendis tormentis ſubijcientur, cùm propter tranſgreßionem Legis diuinæ, tùm propter contemtum filij. Iuſtorum corpora, in cœlo erunt conformia Chriſti corpori glorioſo, cui in hac vita ſub cruce erant ſimilia: Peccatorum autem, in inferno, opprobrio ſempiterno obruentur. Iuſtorum corpora lumine diuino, tanquam pallio, veſtientur: Peccatorum autem tenebris infernalibus

oppre-

oppressa, à fruitione vultus DEI excludentur. Atq; hæc exclusio à fruitione vultus DEI, æterna mors dicitur: sicuti contrà, æterna vita est, in omnem æternitatem iucundissimo Dei aspectu frui.

Sed Paulum Apostolum de Sancto- 41.
rum corporibus differentem audiamus, 1. Corinth: 15. Sunt corpora, inquit, cœlestia, & sunt corpora terrestria. Sed alia quidem cœlestium gloria: alia, terrestrium: alia gloria Solis: & alia Lunæ: & alia gloria Stellarum. Stella siquidem à stella differt in gloria: ita & erit resurrectio mortuorum. His verbis Paulus significat, quanta futura sit corporum iustorum subtilitas post resurrectionem, nimirum, quod sint futura purissima, defecatissima, subtilissima.

Huius rei admonebit nos claritas 42.
corporum cœlestium, quæ Paulus hîc proponit, tanquam symbola gloriæ corporum nostrorum post resurrectionem.

43. *Hinc facile eſt intelligere, quod ſuprà dixi, videlicet quòd corpora iuſtorum, ſint purgata ab omni mole craſſa, obſcura, ponderoſa & inutili, clarificatis Spiritibus & Carne, vt proximè accedant ad ſpiritualē naturam. Vnde ſequitur in Paulo: Seminatur corpus corruptibile, ſuſcitatur incorruptum: ſeminatur ignominioſum, ſuſcitatur glorioſum: ſeminatur infirmum, ſuſcitatur potens: ſeminatur corpus animale, ſuſcitatur corpus ſpirituale. Et paulò poſt: Sicut geſtauimus imaginem terreni: (id eſt Adam in hac vita, in quo dominabatur anima viuens, vnde animalis dicebatur) ita geſtabimus imaginem cœleſtis, hoc eſt Chriſti reſurgentis, vt in nobis ſpiritus dominetur, vnde corpora noſtra ſpiritualia dicuntur.*

44. *Et idem Apoſtolus ad Philippen: 3. affirmat CHRISTVM transfiguraturum noſtra contemta corpora, vt ſint futura conformia ipſius glorioſo corpori: idq;*

per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

Horum, quæ iam dicta sunt, de gloria corporum iustorum, vsus est, vt nos inde consolationem petamus, dum corpora nostra in hac vita, varijs morbis, contemtu, & morte affliguntur: vt Sanctorum corpora habeamus in honore: vt ea honorificè sepeliamus: vt munda seruemus ea loca, in quibus Sanctorum corpora sepeliuntur, & quasi consopita delitescunt, donec tuba archangeli excitabuntur. 45.

Sed cur dicit Dominus eos, qui bona fecêre, prodituros in resurrectionem vitæ; qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij? Num ergo bona opera, vt Papistæ hinc colligunt, merentur vitam, vt mala condemnationem? Nequaquam. Firma enim sunt hæc veritatis testimonia: Stipendium peccati mors, donum autem DEI est vita æterna per IESVM CHRIstum, Rom: 6. Si est donum, gratìs datur. 46.

Si gratìs datur, non redditur pro merito. Gratia enim, vt ait Augustinus, est nullo modo, quæ non est gratuita omni modo. Deinde solus CHristus est, qui remittit peccatum, qui iustificat, qui sanctificat, qui homines Patri reconciliat. Ergo solus Christus meretur suis, id est, in se credentibus, vitam æternam.

47. Cur igitur hìc Dominus affirmat eos, qui bona fecêre, prodituros in resurrectionem vitæ, videlicet, vt resuscitati viuant beatam & immortalem vitam: & qui mala fecerunt, prodituros in resurrectionem iudicij, hoc est, vt suscitati æternam mortem luant? Vt ex signo perspicuo discernat inter hæredes vitæ æternæ, & damnandos: vt omnes creaturæ, & potissimùm sancti angeli, filios DEI ex qualitatibus proprijs agnoscant: vt nemo se spectro fidei & hypocrisi fallat. Non ergo hìc opera, vitæ æternæ merita facit CHristus, quod esset seipsum mediato-

ris gloria ſpoliare: ſed indicia fidei non fucatæ.

Vt enim vera & viua fides efficax 48.
eſt per Caritatem, & cernitur in operibus Caritatis: ita ſpectrum fidei, vanitate & hypocriſi delectatur.

Verè ergo Bernhardus ſentit, cùm 49.
ait: Bona opera non ſunt cauſſa regnandi, ſed via regni. Cuius autem generis hæc opera potiſſimùm eſſe oporteat, docet CHriſtus, Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et Matth: 25. Eſuriui & dediſtis mihi cibum, ſitiui & dediſtis mihi potum, peregrinus eram & collegiſtis me, nudus eram & cooperuiſtis me, infirmus eram & viſitaſtis me, in carcere eram & veniſtis ad me. Et Matth: 5. CHRISTVS pauperes Spiritu, mites, lugentes, eſurientes & ſitientes iuſtitiam, pacificos, mundos corde, patientes perſecutionem, pronun-

ciat beatos, hoc est, liberos ab æterna miseria, quam ipsi suis peccatis meruerant, & hæredes vitæ æternæ, quam ex dono Dei per Christum habent.

50. Ex his locis promtum est colligere, Primùm, quòd non loquatur Dominus nisi de ijs, qui filij DEI per fidem sunt facti. Deinde, quòd ea opera, quæ sunt germani fidei fructus intelligat: qualia sunt mortificatio carnis, patientia, studium benefaciendi hominibus, misericordia erga afflictos, facultatibus iuuare egenos. Huiusmodi operibus, tanquam hostijs quibusdam, delectatur Deus: & sunt propriæ filiorum Dei notæ, & veræ fidei germani fructus, qui non magis à fide, affectu saltem, separari possunt, quàm calor ab igni.

51. Secundò quæritur, Cum multa genera sint bonorum operum, quæ Dominus sua Lege requirit: cur vnius certi generis tantùm Dominus, Matth: 25. in sententia iudiciaria meminit? Meminit autem solius bene-

beneficentiæ erga proximos, neq; erga quosuis proximos, ſed erga proximos miſerè afflictos, videlicet, Eſurientes, ſitientes, nudos, vagos, incarceratos. Huius rei duas eſſe cauſsas ſciendum eſt.

Vnam, quia in hoc genere operum 52.
magis cernitur caritas erga proximum carere omni fuco, quæ ſanè Caritas, ſancti timoris DEI, & viuæ cordis fiduciæ, certiſsimum & infallibile eſt indicium. Eſt proinde hoc genus bonorum operum, luculentum teſtimonium filiorum Dei, qui hæredes vitæ æternæ ſcripti ſunt.

Alteram, quòd in hoc genere operum 53.
manifeſtior eſt imitatio filij DEI, cuius membra ſunt hæredes vitæ æternæ. Nam cùm filium Dei, hoc operum genere proximè imitantur homines, haud obſcurè teſtantur, ſe verè filios DEI eſſe per Chriſtum, cuius Spiritu mouentur ad beneficentiam miſerè afflictis præſtandam. Cùm igitur & adoptionis noſtri in CHriſto,

& vi-

& viuæ fidei, timorisq; DEI, testimonium sit perspicuum hoc genus operum, non mirum est, Christum eius potissimùm meminisse in sententia, quam ipse iustus iudex pronunciabit in die iudicij.

54. His tertiam caussam non ineptè addiderimus. Dominus ipse misericordiam anteponit sacrificio, & ceremoniali cultui. Proinde hoc genus operum præcipuè requirit, vt sciamus cum eo reliqua placere, & sine eo nihil, si non præstetur, modò posſit. Nam deficiente faclutate præstandi, Deus affectum pium & promtam voluntatem loco facti reputat.

55. Tertiò, quæritur de illis, qui maximam ætatis suæ partem transegerunt in sordibus suis, sine vera pœnitentia, & tandem vel in mortis articulo conuertuntur. Respondeo, Peccata eorum qui conuertuntur in obliuionem venire apud Deum, qui apud Esaiam ait: Ego sum, Ego sum ipse, qui de deleo iniquitates tuas prop-

propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Qui enim in Filio est per fidem, habet remißionem peccatorum, habet iustitiam CHRISTI, qua apparebit iustus in die iudicij, & habet propositum benefaciendi, quòd DEO pro facto est, quando negatur præstandi facultas.

Præterea de horum conuersione & 56.
inuocatione, qua in mortis articulo se committunt fidei filij DEI, testabuntur angeli eorum in die iudicij. Sed rem illustremus exemplis.

Lazarus fuit filius DEI, & hæ- 57.
res vitæ æternæ, sic & Latro in cruce, & Cornelius aulicus, de quo Lucas in actis. Lazarus & Latro affectu hæc opera habuére, non externo facto. Ille enim paupertate: hic temporis breuitate post conuersionem impediebatur, quô minus affectus sui externa testimonia ederet. At Cornelius qui à conuersione diutius vixit, testimonia suæ fidei, & pij affectus luculenta

culenta edidit: adeò quòd ipſius Eleemo-ſynæ & præces cœlum penetraſſe à Luca commemorentur.

58. *Hæc quæ diximus & neceſsitatem benefaciendi concludunt, & beneficium Mediatoris eſſe gratuitum oſtendunt, & inter olim iudicandos cla-riſsimè diſcernunt.*

ASSER-

ASSERTIONES QVIBVS LEGES DECALOGI EXPLIcantur, Propositæ & disputatæ in Academia Hafniensi, ab anno Domini 1567. vsq; ad hunc currentem annum 1574. Autore

Nicolao Hemmingio.

PROOEMIVM DEcalogi.

Locutusq; est DEVS cunctos sermones hos. Ego sum Dominus DEVS tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis.

DVPLEX PROOEMIVM 1.
legi Dei præfigitur, Exod: 20.
Vnum Mosis, quo populum excitat & præparat ad audiendas Leges diuinas. Alterum Dei, quo populus docetur quis sit Deus, & quid sit à Deo expectandum.

2. *MOSIS autem hoc eſt prooemium:* Et locutus eſt DEVS omnia hæc verba.

3. *Hoc prooemium meritò omnium hominum animis ita infixum eſſe deberet, vt eius nunquam caperentur obliuione.*

4. *Eſt enim vnum ex illis principijs, quæ immota tenere oportet omnes eos, qui in ſchola CHriſti proficere in ſalutem cupiunt.*

5. *Sunt autem quatuor hæc principia tenenda Chriſti diſcipulis. Primum, quòd vnus ſit Deus, conditor omnium rerum & conſeruator. Secundum, quòd hic verus DEVS certo verbo hominibus ſuam voluntatem patefecerit. Tertium, quòd hoc verbum ſit comprehenſum in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, in quibus ipſe Deus loquitur. Quartum, quòd vt quicquid eſt præter hoc verbum non ſit ad ſalutem neceſſarium: ita quicquid pugnat cum hoc verbo, ſit tanquam venenum Diaboli fugiendum.*

Inter

Inter hæc, tertium est quod Moses hîc nobis commendat, cum ait: Et locutus est Deus omnia verba hæc. 6.

Mens enim pia cupiens se DEO approbare, ac iuxta ipsius voluntatem & credere & viuere, certa non est, priusquam intelligat ea quæ audit hoc niti principio. 7.

Hinc est quòd Prophetæ hanc vocem toties repetant: Hæc dicit Dominus: Os Domini locutum est: Hæc dicit Dominus Zebaoth. Hinc est quòd ipse filius DEI sermonem Patris se loqui testatur. Et Paulus eandem ob caußam titulum Apostolatus sui aduersarijs obijcit. 8.

Hoc verbum Dei infallibile in se, Deus propter humanam ignorantiam & multiplicem cæcitatem, varijs modis, suum esse, & non alicuius creaturæ, testatus est. 9.

Et quoniam mensura rationis, hoc est demonstratione, capi non potest, testimonia addidit admodum congruentia. 10.

Vt igitur quæ lumine mentis percipi 11.

possunt demonstrationibus innotescunt: ita quæ aciem humanæ mentis excedunt, cœlestibus et diuinis testimonijs confirmantur.

12\. *Huius generis testimonia sunt & externa & interna. Externa, vt patefactiones diuinæ, miracula, prophetiæ, consensus Mosis, Prophetarum, Christi & Apostolorum, duratio & conseruatio Ecclesiæ, & cruenta confeßio infinitorum Martyrum omnibus seculis. Interna sunt Spiritus sancti obsignationes in cordibus fidelium.*

13\. *Huius verbi diuini vera & non fluctuans persuasio & fides, fundamentum est omnis fiduciæ, pietatis & virtutis, quibus DEO coniungimur, & assequimur finem nostræ creationis.*

14\. *Quod enim radix est arbori, quod oculus corpori, quodq; telis contexendis ipsa sunt stamina, vt rectè ait Theodoretus, hoc perficiendis animis est veritatis cognitio, stabilisq; rerum diuinarum fides.*

Admo-

Admoneamur igitur hoc Moſaico pro- 15.
œmio, de certiſsimo & indubitato princi-
pio Theologiæ veræ, quod eſt ipſum ver-
bum Domini, in libris Propheticis et Apo-
ſtolicis comprehenſum, & quòd omnia quæ
pugnant cum hoc verbo, ſint venena Dia-
boli inſidiantis ſaluti humani generis.

ALTERVM procemium eſt ipſius 16.
DEI: Ego ſum Iehouah DEVS tuus, qui
eduxi te de terra Ægypti, &c.

Pauca ſunt quidem hæc verba, ſed quæ 17.
nulla ſapientia humana exhauriri poſſunt.

Omnium PRIMVM procemium hoc 18.
Domini proponit modum cognoſcendi De-
um, videlicet, Verbum & Teſtimonium
verbo additum.

Tametſi autem Paulus dicit: τὸ γνω- 19.
σὸν τοῦ θεοῦ *fuiſſe hominibus manifeſtum ex*
rerum creatione & conſeruatione: tamen
cognitio hæc non fuit eis ſalutaris, imò per-
nitioſa magis idq; ipſorum culpa.

Nam quò magis quæſiuerunt Deum 20.

 natu-

naturali lumine, eò magis vanitate mens, tenebris intelligentia, & cor obduratione oppressa sunt.

21. Siquidem nihil ex illa noticia concluserunt, quàm horrendas idololatrias, quas infinita scelera, vt Paulus testatur, secuta sunt.

22. Salutaris proinde cognitio DEI, ex verbo & testimonio simul petenda est.

23. Quare vt nihil præter & contra verbum de DEO sentiendum & cogitandum est vel loquendum, sed illud solùm de Deo credendum, quod ipse de se testatur, iuxta dictum. Esse Deum credas, quod de se prædicat ipse: ita testimonia verbo addita, ipsius bonitatem nobis commendant, & fidem & inuocationem accendunt, quibus nos seiungimus ab omnibus alijs cœtibus in mundo, & adhæremus Ecclesiæ Dei, quæ est societas Sanctorum.

24 SECVNDO, etsi obscurius docemur hoc proœmio de essentia Dei & per-

sonis

ſonis in vna diuina natura: tamen vnitas eſſentiæ diuinæ, & pluralitas perſonarum in vna eſſentia hîc indicantur.

Prima enim vox Iehouah ſingularis 25.
numeri, ſignificat eſſentiam illam diuinam, ſimpliciſsimam et vnicam eſſe, hoc eſt, quòd vnus ſit Deus in eſſentia.

Secunda vox Hebræis eſt pluralis nu- 26.
meri, qua ſignificatur pluralitas perſonarum ſubſiſtentium in vna diuina natura.

Hoc myſterium primùm propoſitum 27.
eſt in Libro creationis, vbi dicitur: In principio creauit Elohim Cœlum & Terram. Vbi plurali numero, propter perſonarum diſtinctionem vtitur Moſes, cui adiungit ſingulare verbum, propter eſſentiæ & naturæ vnitatem.

Hoc ipſum deinde in Prophetis repe- 28.
titum eſt, & poſtea clariùs in nouo Teſtamento patefactum, vbi & patefecerunt ſe tres perſonæ in diuinitate, et nominantur, Pater, Λόγος ſeu Filius, & Spiritus ſanctus.

29. De hoc arcano ita loquitur Bernhardus: Sacramentum hoc magnum est & quidem venerandum, non scrutandum, quo pluralitas in vnitate, ac ipsa vnitas sit in pluralitate, Scrutari hoc temeritas est, credere pietas est, nosse vero vita est æterna.

30. TERTIO, cum dicitur, DEVS tuus, significatur bonitas Dei, φιλανθρωπία erga homines, & requiritur fides in hominibus, qua hanc bonitatem sibi applicant, quod fieri non potest sine Mediatoris noticia.

31. Hanc vocem cùm audiret populus Israël, non omnes fundamentum bonitatis Dei erga homines cogitarunt, nec veram fidem adhibuerunt huic verbo.

32. Qui pij inter eos fuerunt, vt Moses, Calib & quidam alij, vt seriò cogitarunt suam indignitatem: ita ardenti fide in promissum Mulieris semen recubuerunt.

33. Reliqui, vt hypocritæ, sua dignitate putabant se hunc honorem adeptos, quòd Deus

Deus ipsos suum populum vocauerit, & segregauerit ab alijs omnibus nationibus.

Moses ergo & qui cum illo erant pij, 34.
hac sola fide, & iustificati sunt, & placuerunt Deo, per obedientiam Legis, etsi eam perfectè non præstiterint. Cæteri autem Legis damnatoria sententia oppreßi, in suis peccatis perierunt.

Atq; ita hoc procemium concio fuit 35.
Euangelij. Nam Deus se nemini communicat nisi per prædicationem, qua offertur fauor & gratia Dei in Christo Iesu, omnibus credentibus.

Et tametsi Mediatoris mentio non fit 36.
expreßè: tamen includitur in promißionis verbo, Deus tuus, ex eóq; intelligitur, vt ab effectu caussa.

Nam cùm certißimum sit neminem 37.
placere DEO, nisi per Christum et in Christo, consequitur hanc bonitatis & misericordiæ promißionem fundari in illo dicto: Semen Mulieris conteret caput Serpentis.

38. *QVARTO, continet hoc Domini procœmium confirmationem autoritatis Legis diuinæ, eamq; triplicem.*

39. *Prima ſumitur à poteſtate, qua ſibi Dominus ius imperij vendicat, cum dicit:* EGO ſum Iehouah. *Eſt enim hoc nomen Dei proprium, quo eſſentia, potentia & maieſtas ipſius ſignificatur. Potentia enim & maieſtas* τῇ αὐτοφυείᾳ *diuinæ neceſſario coniunctæ ſunt.*

40. *Secunda, ſumitur à promiſſione diuina, cùm inquit:* DEVS tuus & Dominus tuus.

41. *Tertia ſumitur à beneficio, cùm inquit:* Qui eduxi te è terra Ægypti, *Quo admonet populum totius Hiſtoriæ eductionis de Ægypto, in qua cum præcipuum ſit liberatio, per aſperſionem ſanguinis in poſtes domorum, fides requirebatur in agnum DEI Ieſum Chriſtum, cuius ſanguinem adumbrabat ſanguis agni aſperſus.*

42. *Pij proinde cum hoc dictum audiuerunt,*

runt, reuocarunt in memoriam promissionem agni illius immaculati, qui tolleret peccata mundi.

QVINTO, cùm dicit: Ego sum Iehouah Devs tuus, significat se & creatorem esse omnium, & conseruatorem, atq; adeò suæ prouidentiæ omnia subijcere. 43.

Non enim vt faber, relicta naue à se extructa, discedit: sed vt Pater, prouidentia omnia vel minima dirigit atq; gubernat, prout maximè suæ gloriæ expedire videtur. 44.

Detestandi igitur sunt furores Græcorum, qui tollunt prouidentiam, & negant Deum vel posse, vel velle rerum à se conditarum curam habere. 45.

SEXTO, inuitat nos hoc proœmium & ad gratitudinem erga DEVM, à quo tanta bona habemus, ab ipso conditi & creati: & ad studium obediendi ipsius præceptis. 46.

Est proinde hoc proœmium, veluti fun- 47.

fundamentum & caussa Legum, quas Dominus humano generi imposuit, non quidem sui caussa, qui nostra obedientia non indiget, sed nostri, quibus obedientibus, vt Pater benignissimus, proponit præmia maxima.

48. *Natura enim hanc Legem omnibus posuit, vt sint grati erga benemeritos, & maximè erga optimè meritos.*

49. *Si igitur parentibus debemus gratiam, qui nos genuerunt & aluerunt, multo magis gratos nos esse oportet DEO, à quo parentes habemus, in quo sumus, viuimus & mouemur, ac tanta prouidentia conseruamur, vt tandem optatam beatitudinem, ad quam conditi sumus, consequamur.*

50. *Dolendum est proinde vehementer, quòd tantus veternus occupet humanas mentes, vt non immensa bonitate moti, gloriam quam debent DEO reddant.*

CAPI-

CAPITA PRIMA DECALOGI.

DECEM LEGIS MORALIS *præcepta Dominus ad duas theses reuocat, tanquam ad summa capita seu fontes, ex quibus dependent & manant.* 1.

Harum theseon prior est: Diliges Dominum DEVM tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua. *Posterior:* Diliges proximum tuum sicut teipsum. 2.

Harum θέσεων *ratio quidem est. Deus summum bonum est, & autor omnis boni in natura. Finis verò, vt Deo coniuncti, in eo tanquam summo bono acquiescamus, quod sanè summa felicitas est, adeóq; finis hominis proprius & vltimus, si statum hominis perfectißimum spectemus.* 3.

Quoniam autem omne bonum naturaliter amatur, & ipsa boni ratio, modum amori imponit, necesse est, vt Deus cum sit sum- 4.

mum

mum bonum, præ omnibus, ante omnia, & supra omnia diligatur.

5. *Et quia dilectionis vocabulo omnis notitia dilectionem neceßariò antecedens, omnis affectus dilectioni necessariò coniunctus, atq; omnis actio dilectionem neceßariò consequens, intelligitur. Lex in Mose sapientißimè ista tria coniungit, cùm ait:* Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, *vt in corde, id est mente, sit vera lux, seu notitia de DEO (quæ dilectionem Dei neceßariò antecedit) In anima, purißimi affectus, fides, timor Dei, spes, &c. (Qui cum dilectione Dei quasi quodam naturæ pacto connexi sunt) In virtute, conatus sufficiens ad agendum ea quæ Deus imperat, qui sanè conatus neceßariò dilectionem Dei comitatur.*

6 *In hac enim re consistit rectitudo hominis, vt corpus animæ, anima menti & mens DEO pareat & obsequatur, atq;*

ita

ita ei fide iungatur, atq; amore veluti vnum cum eo fiat.

Etsi autem Moses tria tantùm requirit, nempe totum Cor, siue mentem plenam 7.
noticia Dei, totam Animã purißimis affectibus ornatam, & totam Virtutem, qua perfectißimum præstatur obsequium: tamẽ ab eo non discrepant Euangelistæ Marcus & Lucas, qui quatuor, nempe cor, animam, διάνοιαν καὶ ἰσχὺν *ponunt. Nam quod Moses sub genere virtutis seu validitatis, vt ita dicam, intelligit, Euangelistæ per species explicant, vt sciamus & mentis virtutem, quæ est* διάνοια, *& corporis robur, quod est* ἰσχὺς, *ad præstandum Deo obsequium, requiri.*

Cùm hanc Legem, qua nos obligat, 8.
vel ad obedientiam perfectam, vel ad pœnas æternas, intuemur sine Christo, deprehendimus eam in se quidem esse iustam & sanctam, sed nobis fieri ministerium mortis, vt qui eam non præstemus.

9. *Nam cum ſententiam Legis audimus: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſunt ſcripta in libro Legis, ſiſtimur veluti coram tribunali DEI, nos damnantis propter Legis tranſgreßionem, quam damnationem conſcientia noſtra agnoſcit iuſtißimam eſſe. Siquidem nemo eſt mortalium, qui non longißimè abeſt à Legis huius perfectione.*

10. *IDEM omninò ſentiendum eſſe de ſecundo Legis capite, indicat Dominus, cùm ait:* Secundum eſt ſimile primo. *Hoc enim dicto vult Dominus corrigere errorem Phariſaicum. Phariſæi enim non putarunt ita difficilem eſſe obedientiam ſecundi præcepti atq; primi, præſertìm cùm ſcriptum ſit: Odio habebis inimicum tuum, Nec obedientiam ſecundi tam neceſſariam, nec pœnam violati tam grauem, nec impediri poſſe primi obſeruationem, etiamſi quis in ſecundo fuerit negligentior. Hunc errorem vt taxat Dominus, ait: Secundum*

ſimile eſt primo. Nam ſiue facultatem præſtandi reſpicis, vtrùmq; peræq; difficile eſt: ſiue debitum, ad vtrùmq; obligamur mandato: ſiue obligationem ad pœnam tranſgreſsionis, vtrùmq; ad pœnas æternas obligat: ſiue deniq; ad connexionem obedientiæ, vtriùſq; obedientia connexa eſt, ita vt altera ſine altera ſtare nequeat. Qui enim Deum diligit, diligit & proximum, & qui proximum, multò magis DEum. Hanc rationem poſtremam ſimilitudinis primi & ſecundi, vidit Theophylactus.

Quid ergo hîc faciendum eſt? Dam- 11.
natoria Legis ſententia, vel te ad deſperationem adiget, vel ad quærendum Chriſtum te compellet, vt in eo inuenias, quod ipſe non habes, videlicet obedientiam Legis.

Nam ſi in CHriſtum credideris, 12.
obedientia quæ propria eſt Chriſti, fit tua ex imputatione, vt Lex non amplius habeat quod in te condemnet. Chriſtus enim eſt finis Legis, in iuſtitiam omni credenti, hoc

est, omnis qui credit, habet quod Lex vt vltimum requirit, nempe iustitiam. Si iustitiam, & vitam, adeóq; salutem & fœlicitatem, quæ est finis hominis. Hinc illa gloriatio Apostoli: Christus est qui iustificat, quis est qui condemnet?

13. Cùm ergo iustificati sumus fide, & habemus pacem cum Deo, per Dominum nostrum Iesum Christum, non sumus ampliùs sub Lege, sed sub Gratia.

14. Sed quid contra hæc ignari scientiæ salutis & remißionis peccatorum, per viscera misericordiæ Dei nostri? Nónne idem nobis obijciunt, quod præconi fidei, Paulo, magno illi Theologo, obiecerunt Romani? Quid, inquiunt, peccabimus, quia non sumus sub Lege, sed sub Gratia?

15. Hæc obiectio necesse est vt proficiscatur, vel à craßißima ignorantia Euangelij, vel ab improba libidine deformandi Euangelium.

16. Tantum enim abest, vt valeat hæc

con

consequentia, Iustificamur gratis fide absq; operibus, Ergo bonis operibus incumbere non est necesse, vt nihil validius concludi posit, quàm contrarium eius quod illi volunt, hoc modo. Iustificamur, id est, absoluimur à peccatis, & donamur iustitia Christi ex fide absq; operibus. Igitur nunc summo studio bonis operibus inuigilandum est.

Nam Paulus opera bona & necessarium fructum iustitiæ esse scribit, & iu- 17.
stificationis finem proximum facit, & obsequium Deo debitum prædicat, & ex efficacia mortis & resurrectionis CHristi in nobis fieri contendit,

Accuratè proinde distinguendum est, 18.
primùm inter beneficium DEI gratuitum, & hominis iustificati debitum obsequium. Beneficium DEI est gratia in iustificationem, hoc est, iustificatio hominis gratuita, quæ non ex operibus est, sed ex fide: qua sola gratia iustificans apprehendi-

henditur. Obsequium debitum hominis iustificati est, vt homo ea sequatur & faciat, quæ DEO placitura ex regula voluntatis ipsius nouit. Nam iustificati fide, debitores sumus DEO, vt membra nostra præbeamus arma iustitiæ.

19. Deinde distinguendum est inter Legis officium in non conuersis, & in conuersis. In non conuersis est ministerium mortis. Nam illi sunt sub Lege. In conuersis non est ministerium mortis sed norma vitæ iustißima. Hi enim sunt sub Gratia, rigore Legis vindicati.

20. Vt ergo Lex hæc, de dilectione Dei & proximi, obligat non conuersos ad pœnas æternas, cùm ab ijs requirit perfectam & perpetuam obedientiam, quam præstare non possunt: ita conuersis, & absolutis à iure Legis, est regula vitæ, ad quam conabuntur vitam suam componere, quod quia non faciunt hypocritæ sunt fide vacui.

Tertiò.

Tertiò, Præterea distinguendum est 21.
inter obedientiam Legis in non renatis & iustificatis. In illis non placet, quia est impura, imò nulla potiùs: In his placet etsi imperfecta, inchoata tamen. Nam vt iustificati fide placent propter iustitiam Christi, quæ illis imputata est: ita etiam conatus illorum, donec retinent fidem & bonam conscientiam, propter Christum acceptus est, & est Deo gratum sacrificium.

His iactis veluti fundamentis, videa- 22.
mus quomodo hæc Lex dilectionis inchoari poßit à nobis. Nam dilectio vt summè necessaria obedientia à nobis requiritur, sine qua cætera nihil, vt Paulus testatur.

Cùm Paulus dicit: Finis Legis est 23.
dilectio, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, monstrat & vnde manat dilectio Dei atq; hominis, & quod nemo poßit eam præstare sine notitia Euangelij, & fiducia viua in Christum.

Nam vt puritas cordis & conscientiæ 24.

 boni-

bonitas sunt ex fide vera & viua, cuius fundamentũ est notitia Euangelij: (Fides enim ex cognito verbo DEI concipitur) ita dilectio DEI est affectus cordis purus, ex fide per spiritum Christi creatus: ex quo fit, vt nihil cognitioni DEI & erga ipsum obedientiæ anteponamus, vtq; præ omnibus, ante omnia, & supra omnia ipsum amemus, adeò vt cupiamus illi iungi, vnùmq; cum eo fieri.

25. Hic dilectionis affectus erga Deum, tanquam flabellis quibusdam spiritualibus, cogitatione dilectionis Dei, qua nos prius dilexit, meditatione beneficiorum Christi erga nos, fiducia & spe promissorum bonorum, atq; ardenti Dei inuocatione, excitandus est, ne fonte impuro carnis obrutus, extinguatur.

26. Ex hac dilectione DEI manat dilectio proximi, qui gestat imaginem DEI. Quare & ipsum propter Deum diligere debemus. Vnde Augustinus: Dilectio est

rectißima animi affectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum.

Forma & modus dilectionis proximi additur in Lege, cùm dicitur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Proinde amor quo nos ipsos amamus, debet esse regula, ad quam diligendus est proximus. 27.

Verùm vt hoc rectè accipiatur, duo obseruanda sunt. Primùm discernendum est inter duplicem amorem nostri, videlicet vitiosum et laudabilem. Deinde cauendum est, ne vitia cum subiectis eorum confundamus. 28.

Duplex est amor sui. Vnus qui sequitur sensum carnis, cœcus, inconsultus, ferus & perniciosius sibi & alijs. Hic cum vitiosus sit, non debet esse regula puri amoris, quo diligendus est proximus. Alter est laudabilis, qui sequitur Spiritus impetum, quo cupit animus in illis rebus occupari, quæ Deo sunt gratæ & sibi salutares. Hic amor sui, quia est purus & sanctus, 29.

debet esse mensura dilectionis proximi: vnde fit vt cupiamus proximo omnia, quæ ad ipsius incolumitatem & salutem facere videbuntur. Ac simul consilio, opere, precatione, ipsius commoda procuremus atq; adiuuemus, & amoliamur ab eo pro nostris viribus, quicquid ipsi verè noxium esse deprehenderimus.

30. CHristus Dominus nouam dilectionis proximi formam nobis commendat, cùm ait: Diligite vos inuicem, sicuti ego dilexi vos, propter quam caußam nouum etiam mandatum vocat. Sicut igitur Christus dilexit nos intimè: ita et nos ipsius exemplo, nos inuicem diligere debemus.

31. Alterum, quod obseruandum est in dilectione proximi, est, vt caueamus ne vitia cum subiectis confundamus. Vnde Augustinus: Vnusquisq; iniquus homo, in quantum iniquus est, odio habendus est, in quantum autem homo est, diligendus est, vt illud quod in eo rectè odimus, arguamus, id est vitium, quo poßit illud quod in eo

rectè diligimus, id est, humana natura, ipso emendato vitio, liberari.

Etsi autem neutra dilectio, nec Dei, 32.
nec proximi perfecta esse poterit in hac vita, sed tantum inchoatur et crescit pro mensura fidei: tamen cùm non sit simulata, sed ex viua fide, conscientia bona, & puro corde proficiscatur, placet Deo, & hæc inchoata dilectio est testimonium plenæ regenerationis nostri, quam expectamus, quaq; perficietur dilectio & Dei & proximi.

PRIMA LEX
DECALOGI.

Non habebis Deos alienos coram me.

T proœmium Decalogi modum 1.
notitiæ Dei monstrat, videlicet, per Verbum, & Testimonium verbo additum: ita Decalogus ipse, quo cultu Deus coli velit, ostendit.

2. Tametſi autem obedientia Decalogi ne incoari quidem poteſt, ſine notitia Euangelij: tamen Deus iuſtiſſimus iuſtè requirit ab homine, quod ſibi iure debetur: & talem Legem præſcribit, cui obedientia integra præſtari potuiſſet, ſi homo in ea integritate perſtitiſſet, in qua creatus fuit.

3. Atq; ideò hoc facit Deus, vt agnito morbo, quæramus medicum, hoc eſt, vt agnito iuſto iudicio Dei in nos, confugiamus ad Chriſtum, qui eſt conſummatio Legis, in iuſtitiam omni credenti, Atq; ita demùm obedientiam erga Legem incoëmus in hac vita, quæ perficitur in beata illa vita, quam ex fide expectamus.

4. Debemus proinde Legem conſiderare quadrupliciter. Primùm, vt ſumus creati in Adamo in perfectionis ſtatu. Secundò, vt ſumus poſt creationem lapſi. Tertiò, quatenus ſumus de nouo creati, & per Chriſtum erecti. Quartò & vltimò, in beatitudinis ſtatu, reſuſcitatis mortuis.

His

His ita iactis fundamentis, primum præceptum perpendamus, à quo & reliqua pendent omnia, & sine quo nulla erga alia obedientia præstari potest. 5.

Est autem hoc primum præceptum: 6.
Non habebis DEOS alienos coram me. *Hoc est, Me solum Deum tuum habebis, & non alienos Deos.*

Vt huius Legis ratio est, quòd Deus conditor rerum, solus sit omnium bonorum fons, id quod significatur cùm dicitur: Ego sum Dominus Deus tuus: ita finis Legis est, vt omni idololatria & impietate abiecta, solus habeatur Deus noster, & solus à nobis colatur, & non alius. 7.

Vt hæc Lex prima requirit cultum vnius Dei, agniti per Verbum et Testimonium: ita docet non licere vllum cultum Dei instituere, sine mandato Dei. Est enim solius Dei opus cultum ordinare, iuxta dictum, Psal: 25. Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus meus. 8.

9. *Porrò, habere Deum, eſt Deum mente, affectu, voluntate, adeóq; omnibus viribus complecti, ſeu, vt ipſe Deus ſe interpretatur, Diligere Deum ex tota mente, ex tota anima, & ex totis viribus.*

10. *Mente habetur Deus, quando vera notitia Dei in mente lucet: videlicet, quòd ſit vnus æternus & verus Deus, Pater, &* λόγος, *& Spiritus ſanctus: quòd hic Deus ſit creator & conſeruator rerum omniũ: quod ſit fons omnis boni: quòd ſuas creaturas amet, gubernet, conſeruet: quòd ad ſe confugientes iuuet, & contrà contumaces puniat.*

11. *Hæc in genere eſt vera Dei notitia, quæ in duas formas diuiditur: Vt alia ſit notitia Dei Legalis, alia Euangelica.*

12. *Affectu habetur Deus, quando ex vera Dei notitia concipitur vera dilectio, verus timor, conſtans fiducia, & ſpes minimè vacillans.*

13. *Voluntate habetur Deus, cùm ex mentis*

tis recto iudicio, & puro animi affectu, nascitur voluntatis alacritas, ad imperandum omnibus viribus, vt Deo perfectam & perpetuam obedientiam præstent.

Viribus omnibus habetur Deus, cùm 14.
ipsæ vires, interiores & exteriores, voluntati alacriter imperanti, quæ mens rectè indicat, et affectus purè suadent, obsequuntur & imperata faciunt.

Contrà verò alienos Deos habet, qui- 15.
cunq; mente, affectu, voluntate & viribus, vllam rem creatam vel fictam complectitur, sine vero timore Dei, vt ab ea pendeat, auxilium speret contra ordinationem diuinam. Hinc Scriptura diuitias, cùm illis fiditur, inter alienos Deos numerat. Et Paulus Auaritiam idololatriam esse pronunciat.

Ex his promptum erit colligere opera 16.
primi præcepti, quæ sunt. 1. Amor verbi Dei, et consideratio creaturæ totius. 2. Notitia Dei ex verbo & creatura. 3. Dilectio quæ ipsam notitiã excipit. 4. Timor verus

5. Fides

5. *Fides.* 6. *Alacris voluntas.* 7. *Conatus omnium virium ad obediendum DEO.* 8. *Spes, ex qua patientia.*

17. *Hæc opera in hoc præcepto requiruntur perfecta & perpetua, qualia Adam & Eua præstitissent, si in sua integritate mansissent, qua conditi erant ad imaginem Dei. Post lapsum primorum parentum nullus fuit, neq; erit, præter vnum Iesum Christum, qui hanc Legem impleuit.*

18. *Porrò Fides, quam requirit per se primum præceptum, versatur circa promissionem additam primo præcepto: Videlicet,* Faciam misericordiam in millia ijs, qui diligunt me (*scilicet ex toto corde, tota anima, & totis viribus*) & custodiunt præcepta mea.

19. *Et tametsi homo non potest hanc obedientiam præstare: tamen Deus iustißimè illam requirit vt debitum, ad quod soluendum obligatus est omnis homo, in primo parente Adam.*

Quare

Quare autem hoc debitum requirat 20.
Deus, exponit Christus, Matth: 18. Vbi proponit parabolam de homine rege, & seruo qui debebat decem millia talenta. Sicut enim ille seruus, intellecta debiti magnitudine, confugit ad misericordiam regis sui, & impetrauit totius debiti condonationem : ita lex Dei requirit perfectam obedientiam, vt homo in sese descendens, & agnoscens suum peccatum, iustámq; Legis sententiam, ad promißionem quæ Decalogi præcepta præcedit, redeat, videlicet, Ego sum Dominus Devs tuus, *Quæ promißio est pars fœderis initi cum Abrahamo & semine eius, de gratuita iustificatione, & pendet ex prima promißione: Semen Mulieris conteret caput Serpentis.*

Vt autem fide huius promißionis 21.
iustificatus est Abraham : ita omnis qui credit iustificatur, imputata sibi perfecta Legis iustitia, quam Christus præstitit, & homini credenti imputat.

Nam

22. Nam quoniam Christus legi Dei perfectam obedientiam præstitit, iustus est ex Lege, & quia sub Lege factus est, vt eos qui sub Lege erant redimeret, Iustitia ipsius credentibus imputatur, vt iusti sint & viuant.

23. Quoniam autem Christus non solùm est homo, sed etiam verus & æternus Deus, fit vt eius iustitia, quam præstitit in sua sanctissima humanitate, sit infinita, vt sufficiat omni credenti in iustitiam, Atq; hoc est quod Paulus ait: CHristus est consummatio Legis, in iustitiam omni credenti.

24. Hic proinde cùm huius primi præcepti, tùm aliorum sequentium, vsus erit, vt examines conscientiam tuam ad normam Legis, & sententiam Legis recolas hoc ordine.

25. Primùm in hoc conscientiæ examine ad regulam Legis, cùm deprehendis te Lege Dei non satisfecisse, agnosce te Legis diuinæ transgressorem esse, agnosce magnitudi-

tudinem & turpitudinem peccati tui. Secundò agnosce sententiam Legis, aduersus te latam, iustam esse. Tertiò, expauesce ad iram Dei, & dole quod Deum tuo peccato offenderis. Quartò, confugito ad promissionem Fœderis noui, & viua fide recumbe in Christum expiatorem peccati, & ardenter pete remissionem peccatorum, donec responsum Spiritus in corde tuo acceperis, de impetrata Gratia, & imputata Christi iustitia. Quintò, nactus remissionem peccatorum, fide Christi, qui nostra delicta sua delicta fecit, vt suam iustitiam nostram iustitiam faceret, redi ad Legem, & iuxta illam vitam tuam, quantum quidem id fieri potest, componito.

Et tametsi adhuc hærent reliquiæ 26.
peccati in natura (Vnde fit vt obedientia nostra sit imperfecta) tamen placet propter CHristum, quia non sumus sub Lege, sed sub Gratia.

27. *Atq; ita Notitia Dei, Amor Dei, Fiducia, Spes & aliæ virtutes, quas requirit Lex, fiunt sacrificium Deo longè gratissimum & acceptissimum.*

28. *Porrò peccata pugnantia cum primo præcepto, ex antithesi facilè intelliguntur. Cum vero Deo, pugnant alieni Dij, quorum nomine intelligitur, quicquid loco veri Dei haberi hominibus profanis solet. Cum amore verbi, pugnat odium verbi. Cum notitia Dei, pugnat ignoratio Dei, & omnis falsa persuasio de Deo. Cum timore, pugnat profana securitas. Cum fide, diffidentia. Cum spe, desperatio & impatientia. Cum alacritate voluntatis, pugnat auersio voluntatis. Cum virium promptitudine ad obediendum, ignauia & torpor, & quæ Græcis dicitur* ἀκηδία.

29. *Præmia huius Legis incoatæ à fidelibus sunt multiplicia, spiritualia & corporalia: vt fauor & misericordia &c. iuxta promißionem Legi additam.*

Hæc

Hæc promißio planè irrita eſt ſine 30.
Chriſto, quare Chriſtum iutuetur, qui vt
Legi ſatiſfecit: ita huius promißionis eſt
particeps, idq; in mille generationes eorum
qui ex ſe per fidem & Spiritum ſanctum
naſcuntur.

Si ergo in Chriſto es per fidem, ſta- 31.
tue te in fauore Dei & miſericordia eſſe,
iuxta Legis promißionem. Nam vt Chri-
ſtus eſt finis Legis, in iuſtitiam omni cre-
denti: ita etiam omni credenti benedicti-
onem Legis confert, & promißionem Le-
gis in eo complet.

Pœnæ violatæ huius Legis in non 32.
conuerſis eſt, maledictio & damnatio, &
viſitatio iniquitatis in tertiam & quar-
tam generationem.

Hoſeas 4. cap: meminit ſpecialis 33.
cuiuſdam pœnæ violati huius præcepti,
cùm ait: Quia oblitus es Legis Dei
tui, obliuiſcar & ego filiorum
tuorum.

SECVNDA LEX DECALOGI.

Non facies tibi sculptile, &c.

1\. LEx Domini Exo: 20. *hæc est:* Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desupèr, & quæ est in terra deorsùm, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea. Ego sum enim Dominus DEVS tuus.

2\. *Tria hac Lege prohibentur. Primum, ne Deum vlla effigie exprimere tentemus. Effigies enim Dei manu hominis expressa, cedit in contumeliam diuinæ maiestatis. Nam cùm Deus sit expers corporis, inuisibilis & infinitus: & effigies omnis ex materia corporea sit, visibilis, & terminis clausa: fieri non potest sine contumelia Dei, effigiem Dei manu exprimere.*

3\. *Secundum, quod prohibetur est, ne incuruemus nos coram vllo idolo religionis caussa. Nam cùm ex duplici natura compo-*

sit

siti sumus, Anima & Corpore, vtrumq; debemus DEO, videlicet cultum interiorem Animæ, & exteriorem Corporis

Qui ergo corpore prosternit se coram idolis, religionis ergô, inuertit naturæ ordinem, subijciens se infra creaturas. Deindè sacrilegium committit, tribuens creaturæ cultum, qui soli creatori debetur. 4.

Tertium, quod hac Lege prohibetur, est, ne animo fingas tibi Deum, qui non est Deus, & ne animo neges esse Deum, qui reuera est Deus. Id quod & Ethnici fecerunt, qui multitudinem Deorum introduxerunt, & Hæretici, qui siue circa diuinitatis essentiam, siue circa personarum distinctionem, siue circa voluntatem diuinæ maiestatis errauerunt. 5.

Cur autem Diabolus inuexerit idola in mundum, & quæ fuerit eorum prima occasio, Sapien: 14. exponitur. Ita enim ait Sapiens. 6.

In opificio DEI ad abominationem 7.

 sunt

sunt deformata Simulachra, ad offensionem animis hominum, ad laqueum pedibus insipientum iniiciendum.

8. Initium enim scortationis, (id est idololatriæ) excogitatio simulachrorum est, atq; eorundem inuentio, vitæ corruptela. Neq; enim ab initio erant, neq; in æternum erunt. Quippe hominum ambitione in mundum sunt introducta.

9. Cùm his consentiunt multæ Prophetarum conciones, quæ abominationem idolorum extremè damnant, vt quæ homines paulatim à vero DEO abducant.

10. Quid dico de Prophetis? Imo & Ethnici saniores simulachra Deorum abominati sunt.

11. Numa (vt Plutarchus refert) prohibuit Romanos existimare imaginem Dei aut hominis speciem, aut animalis habere formam, propterea nefas asse putabat deterioribus meliora assimulare, nec aliter posse Deum percipi quàm intelligentia.

Varro

Varro acutißimus atq; doctißimus 12.
autor (teste Aug:) dicit antiquos Romanos plusquam annos 170. Deos sine simulachro coluisse. Quod si adhuc, inquit, mansisset, castius Dij obseruarentur. Cuius sententiæ suæ adhibet inter cætera gentem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat: Qui primi simulachra Deorum populis posuerunt, eos ciuitatibus suis & metum demsisse, & errorem addidisse.

Ante annum Domini 427. Sancti 13.
Patres qui doctrinam sine pontificijs corruptelis retinuerunt, nulla planè Simulachra in templis Christianorum esse permiserunt. Sciuerunt quanti damni occasionem olim præbuissent Simulachra.

Verùm posterior ætas, paulatim de- 14.
ficiens à puritate doctrinæ, imagines & Simulachra inuexit in Ecclesiam, non sine magna, & Imperiorum ruina, & veræ Religionis iactura.

15. *Etsi autem consilium eorum, qui primùm pinxerunt imagines in templis Christianorum, non fuit pessimum: tamen procedente tempore, error auctus est, & idololatria, per Romanos pontifices, contra Græcos est defensa.*

16. *Et tandem eò perducta est res, quòd præcipua pars cultus diuini, collocata fuerit in cultura simulachrorum: Id quod in regno Antichristi videre est.*

17. *Porrò, ne quis artem pingendi & sculpendi, probibitione imaginum & idolorum damnari existimet, conferat Legem probibitionis cum alijs præceptis & exemplis Scripturæ, quibus aliquæ imagines & simulachra approbantur.*

18. *Mandatum Dei est, Exod: 25. Duos Cherubim aureos facies ex vtraq; parte propiciatorij. Fuerunt autem Cherubim alatæ imagines, in quibus hominis species præualebat. Hos postea Solomon in suo templo curauit fieri, ad exemplar eorum qui fuerunt in tabernaculo.*

Solo-

Solomon in fabrica templi boues ſculpi 19.
mandauerat. Ita enim legimus, 2. Paralip:
4. Similitudo quoq; boum erat ſubter illud.
Item: Duo ordines erant boum fuſorum.

Ex hoc mandato Dei & exemplo So- 20.
lomonis efficitur, quòd imagines et Simula-
chra non prohibeantur ἁπλῶς et ſimpliciter,
Sed ſecundũ quid, vt loquuntur in ſcholis.

Prohibentur ergo tribus de cauſsis. 21.
Prima, cùm rem non tantùm non repræſen-
tant, ſed eius maieſtatem lædunt. Vt cùm
Deus pater pingitur, cana barba, in capite
gerens triplicatam coronam, more paparũ:
Secunda, cùm proſtituuntur cultus ac vene-
rationis cauſſa, vt in Papatu, quem vſum
Prophetæ paſsim damnant. Tertia, ne ſint
idololatriæ occaſiones, obſcurata tempore
doctrina, quemadmodum fieri conſueuit.

Porrò, cùm ex ijs quæ dicta ſunt mani- 22.
feſtum ſit, non ſimpliciter prohiberi et dam-
nari ſimulachra, quæritur, an poſsit aliquis
eſſe non impius Simulachrorum vſus?

23. *Triplex eſt in vniuerſum imaginum & ſimulachrorum vſus, videlicet, Superſtitioſus, typicus, & politicus.*

24. *Superſtitioſus, vt contumelioſus in Deum & eius creaturas, ſolus damnatur verbo Dei.*

25. *Typicus vſus in veteri Teſtamento fuit, vt rem aliquam diuinam, ſub imagine rei incurrentis in oculos, adumbraret. Veluti æneus Serpens ſuſpenſus in deſerto, adumbrabat Chriſtum, Iohan: 3. Hic vſus tantiſper fuit licitus, donec populus Ægyptio more eum adorare cæpit. Quod cùm videret Ezechias rex pius (haud dubiè admonitus à ſanctis Dei Prophetis, quorum officium erat voce damnare iſtam idolomaniam,) illum confregit, relinquens omnibus Regibus & principibus exemplum, vt & ipſi tollant inſtrumenta idololatriæ, ne impediatur verus Dei cultus, & caueant, ne poſteris inſtrumenta relinquant impietatis.*

Poli-

*Politicus vsus imaginum & simula- 26.
chrorum est, cùm sine superstitione pin-
guntur imagines, aut fiunt simulachra ali-
cuius vtilitatis gratia.*

*Est autem hic politicus vsus triplex, 27.
videlicet, Historicus, Symbolicus, & or-
natus caussa inuentus. Hi donec manse-
rint intra suos limites, nullo iure damnari
possunt.*

*Historicus vsus est, qui Historijs ser- 28.
uit, hoc est, qui ad intelligendas rectius
rerum descriptiones, & ad memoriam re-
rum conseruandam facit. Hic vsus & in
libris & alibi licitus est.*

*Symbolicus vsus est, qui de re alia, 29.
quæ significatur imagine, tanquam Sym-
bolo intuentes admonet. Vt imago in mo-
neta Cæsaris, admonebat Iudæos, quòd Cæ-
sari essent subiecti. Vnde Christus infert:
Date ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Est
& hic vsus licitus, si non contaminatur
aliundè.*

30. *Ornatus cauſſa inuentus vſus, eſt, qui ornandi gratia ſine ſuperſtitione adhibetur. Hic etiam conceſſus eſt, dummodò nulla ſuperſtitio acceſſerit.*

LEX TERTIA DECALOGI.

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1. *VT RATIO HVIVS LEgis eſt. Deus conditor rerum, ſolus omnium bonorum fons eſt & dator: ita Finis eſt, vt maieſtas nominis Dei inter homines habeatur ſacroſancta.*

2. *Huc pertinent verba Pſalmi 72. Benedictus Dominus DEVS Iſraël, qui fecit mirabilia ſolus, Benedictum nomen maieſtatis eius in ſeculum, replebitur maieſtate eius vniuerſa terra.*

3. *Huius maieſtatis fundamentum eſt*

ipſa

ipsa diuina essentia simplicissima, personarum trinitas, potentia immensa, summa bonitas, sapientia infinita, misericordia ineffabilis, missio Filij, vt homo fieret & victima pro peccato, amplitudo imperij, cum alijs virtutibus Deo dignis.

Terminus est, A creatura rationali, 4.
id est ab hominibus & angelis, sentiri, agnosci & prædicari, cum summa subiectione, reuerentia & cultu.

Reciprocus respectus fundamenti & 5.
termini est ipsa maiestas, summusq; honor, qui Deo, sapientissimo, potentissimo, iustissimo, & misericordissimo debetur.

Est quoq; sciendum, quod Maiestatis 6
vox, interdū pro solo fundamento ponitur, vt in illo: Scrutator Maiestatis opprimetur à gloria: interdum pro termino, vt in Psal: Replebitur Maiestate eius vniuersa terra.

Est proinde Maiestas, magnificus ille 7.
splendor gloriæ, qui comitatur honorem summum, & reuerentiam, quæ præstantur

Deo,

DEO optimo, potentißimo, ob summa beneficia, merita & virtutes.

8. *Hinc iam promtum est colligere, quid per nomen Dei significetur in hac Lege:* Non assumes nomen DEI tui in vanum, *videlicet, quod nomen DEI sit, cùm ipse Deus, tùm quicquid de eo digne dici potest, vtpote omne quod in eius notitiam, famam & gloriam vergat.*

9 *Hoc Dei nomen legitimè vsurpat, qui cum summa subiectione illud sacrosanctum habet, cauétq; vt nec sentiat nec dicat quod vel minimũ Maiestati ipsius deroget.*

10. *Vt ergo opera omnia in hac Lege præcipiuntur, quæ ad nomen DEI illustrandum & prædicandum inter homines facere videntur: ita ea omnia prohibentur, quæ præceptis operibus quouis modo aduersantur.*

11. *Nos autem exempli gratia quædam* ὑπαλλήλους *recitabimus, ad quæ reliqua non difficilè referri poterunt.*

Primum

Primum locum inuocationi vnius 12.
Dei tribuamus, quæ inuocatio est eleuatio mentis ad Deum, aliquid ab eo petentis vel deprecantis. Huic opponuntur omnia quæ pugnant cum vera inuocatione Dei, vt inuocatio Sanctorum, battologiæ, magicæ precationes, exorcismi creaturarum, sine fide inuocare, &c.

Secundum opus huius Legis sit, pre- 13.
dicatio operum Dei, potentiæ, Sapientiæ, iustitiæ, misericordiæ, veritatis, &c. Huic opponitur quicquid detrahit aliquid, vel potentiæ, vel sapientiæ, vel iustitiæ, vel misericordiæ, vel veritati Dei.

Tertium opus sit gratiarum actio, 14.
qua & agnoscimus DEI beneficia, & ea cum summa reuerentia prædicamus, gratias pro omnibus agentes per Iesum Christum. Huic opponitur hypocrisis, cùm ore sine mente Deo agimus gratias, vt Pharisæus fecit, et qui in templis Psalmos decantant pro mercede. Hi enim potiùs suo ventri quam Deo seruiunt.

Quar-

15. *Quartum opus ſit, glorificatio DEI, videlicet, mente rectè de DEO ſentimus, ore prædicamus, vita & moribus, quod rectè ſentimus, exprimimus. Huic opponitur omnis hæreſis, ſcandala, ſchiſmata, contentiones inutiles, iurationes temerariæ, flagitioſi mores, quibus nomen Dei apud hoſtes Religionis blaſphematur.*

16. *Quintum huius Legis opus ſit, confeſſio veræ Religionis, publica & priuata. Publica cernitur in cœtu piorum, quando cum alijs pijs conuenimus, cum ijs ſimul precamur, et Sacramentis communicamus. Priuata conſiſtit in fortitudine animi inuicta, cùm interrogati ab hoſtibus, palàm teſtamur fidem noſtram. Nam vt corde creditur ad iuſtitiam: ita ore fit confeſsio ad ſalutem. Huic opponitur abnegatio Dei, quæ fit vel voce, vel ſigno, vel moribus.*

17. *Sextum opus ſit huius Legis, cultus iuriſiurandi, cui opponuntur peierationes, execrationes, temeraria iuramenta, de quibus aliâs.*

IVRAMENTVM.

RECTE INSTITVI PIos de iurisiurandi Religione, valdè necessarium est, ne vel cum Manichæis & Anabaptistis omnia iuramenta impiè aboleant: vel cum promiscua hominum multitudine, temerè iuramentis assuescant. 1.

Vtrumq; sanè valdè est pernitiosum. 2.
Nam vt religione iuramentorum sublata, sublata & fides est iustitiæ fundamentum, & sine qua omnis vitæ humanæ ratio periclitatur: ita temerarÿs friuolisq; iuramentis & periurÿs polluitur nomen Dei. Vndè horrendæ pœnæ & in familÿs & in rebuspublicis sæpè conspiciuntur.

Non enim frustra hæc comminatio 3.
Legi addita est: Non habebit DEVS insontem, qui assumserit nomen DEI sui in vanum. Et Sapiens ait: Vir multum iurans,

replebitur iniquitate, & non discedat plaga de domo eius.

4. Taceo Papistarum commentum, qui tametsi fatentur quædam iuramenta Christianis licita esse: tamen perfectis, quos fingunt, omnem iurisiurandi vsum adimunt.

5. Vt autem ordine iusto procedamus: Primùm, quid sit iuramentum dicemus, notatis præcipuis generibus. Deindè, quæ in legitimo iuramento requiruntur, expendemus. Tùm, regulas colligemus, quibus regi conuenit iuramenta. Postremò, illicitorum iuramentorum, & dirarum, execrationum & deuotionum, abominationem & pœnam, indicabimus.

6. IVRAMENTVM itaq; propriè est inuocatio et attestatio Dei, super re, sub conditione pœnæ, si fallimus. Vulgo autem sic: Iuramentum est affirmatio vel negatio sacræ rei attestatione firmata. Sed prior definitio, ex verbo DEI: posterior, ex consuetudine iurantium desumta est.

Est

Eſt autem duplex iuramentum. Simplex, vt inter priuatos. Solenne ſeu publicum: vt inter populos diuerſarum nationum: vt inter principem & populum. Vtrumq; eſt aut aſſertorium de re præſenti vel præterita: aut promiſſorium, quum promittitur aliquid, Sacramento iuriſiurandi interpoſito. 7.

Iurans autem duo petit: Primum, vt Deus ſit teſtis eorum, quæ iuramento affirmantur vel negantur. Alterum, vt ſit vltor ſi fefellerit. Cùm ergo quis dicit: Teſtis eſt mihi Deus: vel, iuro per Deum, ſenſus eſt: Deum, quem inuoco, in teſtem voco, & ab eo peto, vt ſi fallam, me puniat iuxta comminationem: Non habebit Deus inſontem, quiſquis vanè vſurpauerit nomen eius. 8.

VT ITAQVE iurans ſit cautior, cogitet ordine hæc quinq;: Præſentiam DEI, omniſcientiam, veritatem, iuſtitiam, & potentiam. 9.

10. *Præſentiæ DEI cogitatio, accendet in iurante timorem Dei, & reuerentiam erga diuinam Maieſtatem, vnde fiet, vt coram tanta Maieſtate nihil temerè effutiat, aſſeueret, aut promittat.*

11. *Cogitatio omniſcientiæ, tribuet Deo hanc laudem, quòd, vt omnia nouit, vel occultiſſima: ita omnium, quæ dicuntur & fiunt, locupletiſſimus teſtis eſſe poſſit.*

12. *Veritatis præterea laudem Deo tribuet, qua ipſe mendacia, tanquam Diaboli hoſtis ſui ſigna, auerſatur & odit, & ea quæ vera ſunt, tanquam ſua tuetur et amat.*

13. *Cogitatio iuſtitiæ Diuinæ monet, quòd Deus & pium iuramenti vſum præmijs ornare, & contrà, periuros horrendis pœnis punire velit.*

14. *Ne autem quis putet, vel præmijs cariturum, ſi piè & ſanctè iurauerit: vel pœnas euaſurum, ſi vanè nomen Dei ſumſerit: potentia Dei cogitanda eſt, qua poteſt omnia quæ vult, & vult omnia quæ Verbo ſuo promiſit.*

IAM

IAM, VT SECVNDO loco pro- 15.
posuimus, expendamus quæ ad legitimum & necessarium iuramentum requiruntur. Ieremias tria ponit, cùm inquit: Iurabis in Veritate, & in Iudicio & in Iustitia.

Veritas est, non fluctuans opinio, sed 16.
firma & solida noticia eius rei, super qua iuratio fiet. Nam qui incertus est aut dubius, & nihilominus iurat: is & Deum contemnit, & se vanitatis periculo apud homines exponit.

Iudicium est, deliberatio & consulta- 17.
tio in mente iurantis, quo vt Deum, quem testem adhibet, in conspectu habet: ita caueat, ne tempestate affectuum, aut incogitantia abripiatur, ad iurandum id, cuius postea ipsum pœnitebit.

Hoc ergo iudicium, quod timore Dei 18.
regitur, facit vt nec in re falsa quis iuret, Nam hoc esset Deum mendacem testem producere: nec in re leui, quod esset Deum contemnere, et ipsius sanctum nomen paruifacere:

facere : nec in re, cui facilè fides adhiberi poßit, vel sui euidentia, vel grauitate & autoritate dicentis. Nam hoc esset planè superuacaneum : nec in re, quæ humano testimonio confirmari sine iurisiurandi religione poßit. Nam hoc esset repudiare testimonium diuinitus oblatum : nec in re turpi, impia, iniusta, impoßibili, si promissorium iuramentum petitur. Nam hoc manifestè contra legem Naturæ, & contra mandata DEI esset.

19. *Iustitia, caussas iurationis iustas esse vult. Vt enim Iudicium, incautum: Veritas, falsum : ita Iustitia, illicitum iuramentum repudiat.*

20. *Isocrates duas caußas iustas numerat, in quibus iuramentum delatum suscipere possumus, videlicet, cùm aut de nostra fama & existimatione agitur, aut de salute amicorum, videlicet, vt aut liberemus nos ipsos turpi crimine, aut amicos periculo. Non vult honestos, probos & mode-*

modestos, iusiurandum postulare: ne in aliquam auaritiæ, aut priuati commodi suspicionem veniant.

21. Hæc Isocratis hominis Ethnici sententia, monet quanta religio iurisiurandi olim fuerit, etiam apud homines ignaros Euangelij: quæ profectò res meritò multos, qui Christiani dici volunt, extremæ vanitatis accusat, qui sola leuitate adducti, singula ferè verba, singulis iuramentis, in contumeliam Dei polluunt.

22. Etsi autem Isocratis sententiam, vt in Ethnico, probo: tamen clariùs explicandum iudico, quæ nam iustæ caußæ sint iurationis apud Christianos.

23. QVATVOR proinde caußas neceßarias & pias liciti iuramenti, in exemplis approbatis inuenio. Quarum prima est, cùm agitur gloria DEI. Secunda, cum salus & existimatio proximi in discrimen venit. Tertia, quoties de propria iurantis neceßitate disceptatur. Quarta, cùm à ma-

 gistra-

gistratu iustis de caussis, postulatur testimonium, sub iurisiurandi religione.

24. *Vbi autem nulla harum quatuor caussarum, necessariò requirens iuramentum, subsit, iusta ira Dei prouocatur in iurantem, vt in eum qui nomen Domini sacrilegè polluat.*

25. *Porrò, quia contingit vt homines aliquando iurent, vel coacti metu, vel errore decepti, vel affectibus abrepti: tenendæ sunt regulæ, quibus huiusmodi iuramenta regi oportet.*

26. *PRIMA REGVLA. Quicquid iuratum fuerit, siue Deo, siue homini, quod cum gratia Dei & sine peccato præstari potest, omnino præstandum est.*

27. *Vbi ergo tantùm de nostra vita & fortunis agitur, nomen DEI præferemus nostræ incolumitati.*

28. *Ex hac regula sequitur, quòd pius ne hosti quidem fidem, quam iureiurando confirmauit, fallere debeat, ne in periurij crimen incidat.* Iure

Iure proinde M. Regulus in hoc lau- 29.
datur, quòd potiùs mortem oppetere volue-
rit, quàm fidem hosti datam non seruare.

Puniti diuinitus violati iurisiurandi 30.
ab hoste, insigne apud Horosium, lib: 5.
cap: 18. habemus exemplum, vbi dicit po-
pulum quendam Romanorum legiones, qui-
bus sese dedidit, & per iuramentum pa-
cem cum ijs inijt, subita perfidia ex inspe-
rato occidisse. Vnde statim in vltionem tan-
ti periurij, panem fractum apud populum
illum sanguine manasse: animantia quoq;
domestica ab hominibus ad syluas discessis-
se, balatibus, mugitibus & latratibus cœ-
lum repleuisse. Tandem populum illum à
Lucio Pompeio esse victum, & planè ex-
tinctum, &c. Vsq; adeò ira DEI exarsit
in fœdifragos & periuros.

SECVNDA. Si cum mandatis 31.
Dei pugnat, ad quod se aliquis iureiuran-
do astrinxit, nequaquam præstandum est.
Nã quod Deo displicet, non debet pius velle

Quare illud nec iuratus nec iniuratus præstabit. Siquidem cum non ſit ſui iuris, non licet vt contra voluntatem Dei, ſe obliget.

32. *Monachus proinde & Monacha errore ſeducti, poſtquam rectiùs inſtituti fuerint, poßunt votum iureiurando firmatum violare.*

33. *Cùm enim ſcriptum eſt à Propheta, & à Chriſto pronunciatum, vt decretum Dei inuiolabile, Fruſtra me colunt doctrinis & mandatis hominum: contra Deum peccant, qui, vel ob votum, vel bonam alioqui intentionem, hoc DEI decretum tranſgrediuntur.*

34. *Hac regula excuſatur Dauid, qui non interfecit Nabal, qui tamen ſe eum occiſurum religione iuriſiurandi aſtrinxit. Scriptum eſt enim: Non occides. Saul autem, qui ſe magis dilexit quàm Deum, potiùs voluit impium & iniuſtum iuramentum præſtare, quàm videri aliquid contra iuramentum facere, adeò quòd filium vi-*

um virum sanctum, ne videretur periurus, de medio tollere voluerit. Sic & Herodes, duplicauit peccatum sæuiens in innocentem Iohannem, propter stultum & temerarium iuramentum.

35. Etsi autem is, qui vel errore deceptus, vel affectibus abreptus iurat, iurando peccat: tamen non est duplicandum peccatum, si contra voluntatem Dei fuerit, quod iuratum est.

36. Huc dictum Isidori pertinet: In malis promißis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum: quod incautè vouisti, ne facias. Impia est enim promißio, quæ cum scelere adimpletur.

37. TERTIA REGVLA. Iuramenta quæ vel implicitam vel expressam habent conditionem annexam, haud obligant, non seruata conditione: Sed iuratus, iudicio & sententia iudicis absolui debet.

38. Cum his nequaquam pugnat præceptum Domini, Matth: 5. Ego dico vobis,

ne omninò iuretis, sed sit sermo vester: Est, est: Non, non.

39. *Nam Christus non ibi tollit Patris Legem: videlicet, Per nomen meum iurabis, Sed leuitatem Iudæorum in iurando, iurandi formas & periurium damnat, quibus polluitur nomen DEI, quod sacrosanctum ab omnibus haberi conuenit.*

40. *Quicunq; enim ex leuitate iurant, periurij periculo obnoxij sunt, & rei polluti nominis Diuini. Qui per creaturas iurant, violant iurisiurandi Legem, videlicet, Per nomen meum iurabis. Qui peierant, maledictioni & vindictæ diuinæ se subijciunt.*

41. *Etsi autem per creaturas iurare non licet: tamen res nobis caras in medium adducere, tanquam pignora & creaturas Dei, tanquam gloriæ diuinæ symbola, licet. Paulus DEVM testem inuocat in animam suam. Moses testes inuocat, cœlum & terram ipsius opificis intuitu. Sic cum iuramus per DEVM, & sanctum Euange-*

lium,

lium, Deum quidem testem dictorum facimus: nobis verò pœnam imprecamur, si fallimus, quæ est priuatio fructus Euangelij, adeóq; beneficiorum Christi.

Augustinus proinde rectè ait: Iuratio falsa: est pernitiosa vera, periculosa: nulla, secura. 42.

Porrò, cùm tantum sceleris sit in temerarijs iuramentis & periurijs, quis poterit oratione explicare, quantum sit abominationis in vsitatis vulgò diris, execrationibus, & deuotionibus? 43.

Audire est enim multos, qui non solum temerè iurant, per mortem & vulnera Dei: verumetiam morte & vulneribus Dei abutuntur, ad horrendas execrationes & diras deuotiones, ad quas absq; omni dubio contremiscunt angeli Dei, cùm audiunt maledictioni & perniciei hominum, accommodari mortem et vulnera Dei: vnde benedictio & salus hominum effluxit. 44.

Hanc horrendam blasphemiam olim 45.

apud

apud nonnullas gentes pius Magistratus puniuit: interdum mutilatione membrorum, vt digitorum, aurium, narium: interdum exectione linguæ: nonnunquam submersione in proxima flumina.

46. *Scribitur Ludouicus rex Galliarum, ciuem quendam Parrhisiensem, propter huiusmodi diras, per mortem & vulnera DEI, deuotiones puniuisse: admoto labijs ipsius candente ferro, vt in ijs per quæ peccârat, puniretur, in terrorem & exemplum aliorum.*

47. *Verùm, cùm hoc quidam ex Satrapis iudicarent crudelius, adeunt Regem, improbant factum: quibus sanctus Rex respondet: Optarem mihi tale stigma inuri labijs, toto vitæ meæ tempore portandum: modò possim blasphemiam istam de meo regno tollere.*

48. *Præclara vox, & digna verè Christianissimo rege, cuius exemplum si multi imitarentur, minùs prouocaretur ira Dei, & san-*

& sanctior esset & priuata & publica disciplina.

Sed, proh dolor, ita inualuit deierandi et execrandi consuetudo, in omnibus statibus hominum : vt faciliùs inueteratam lepram, quàm hoc malum curaueris. 49.

Huius mali rei sunt, Primùm parentes, qui suos domesticos exemplo docent abuti nomine diuino. Deindè ministri Euangelij, qui eos, quos norunt singulis ferè verbis iuramenta adhibere, non admonent in priuato colloquio, ante vsum cœnæ Dominicæ. Postremò, magistratus, qui Legem non statuit in profanatores nominis diuini: cùm tamen sit custos vtriusq; tabulæ. 50.

MAGIA.

QVoniam Deus seriò vult suum Nomen inter homines sacrosanctum haberi, & requirit ab omni- 1.

omnibus hominibus notitiam, fidem, ſpem, gratiarum actionem, iuxta Verbi regulam: damnat omnem abuſum Nominis & Verbi ſui: quorum profanatoribus æternas pœnas comminatur.

2. Verùm quia Diabolus hoſtis Eccleſiæ eſt, nihil magis in votis habet, quàm vt indies magis magiſq; creſcat inter homines profanatio Nominis & Verbi Dei. Nam huiuſmodi profanatione, tanquam machina quadam bellica, muros Eccleſiæ ſubruere nititur.

3. Hinc fit quòd Diabolus adeò obſequentem ſe præbeat ſtultis hominibus, qui Nomine Dei, & ſacroſancto eius Verbo ad magicas ſuperſtitiones, figuras & ſacrilegas adiurationes abutuntur.

4. Etſi autem horrendum eſt, cogitare tantam tyrannidem exerceri à Sathana in humanum genus: tamen magis horrendum eſt, iuſtiſsimam iram DEI, permittentis Diobolo hanc tyrannidem, cogitare.

CAV-

CAVSSA autem huius permiſſio- 5.
nis exponitur ab Apoſtolo Paulo, 2. Theſ:
2. Mittet (inquit) DEVS efficacem illu-
ſionem, vt credant mendacio, Vt damnen-
tur omnes, qui non crediderunt veritati,
ſed conſenſêre iniquitati.

Hæc efficax Satanæ illuſio, conti- 6.
net omnes artes & vias, quibus ipſe, vel
Verbum Dei corrumpit, vel eo abutitur
in contumeliam Dei, & in damnationem
eorum, qui à Satana ſeducuntur.

Hic nominis & verbi DEI abuſus 7.
turpiſſimus, indigniſſimus, & maximè ſa-
crilegus, cernitur in magicis incantationi-
bus, ſignationibus et impijs adiurationibus.

Etſi autem Satan nec incantationi- 8.
bus, nec ſignationibus, nec conceptis ad-
iurationibus reuera cogi poteſt: tamen
iſte impoſtor Spiritus fingit ſe cogi, ſæpè
etiam inuitum, ad faciendum ea, quæ illi
à Magis & incantatoribus, imperan-
tur.

Habet

9. Habet autem Satan eas, suæ obedientiæ erga Magos & incantatores, caussas, quæ meritò omnes homines reprimerent, ne se Diabolo tam fatuè subijcerent, in contumeliam DEI.

10. PRIMA caussa est, quòd Diabolus optimè sciat, nulla re magis profanari nomen & verbum DEI, quàm Magica impietate.

11. Secunda, Pulchrum spectaculum Satanæ est, quòd videat, homines à se doctos & seductos, contemnere apertum Dei interdictum, abnegare fidem. Nam cùm verbum DEI sit regula fidei, fieri non potest, vt fides consistat, vbi eius regula amittitur, vel ad impiam profanitatem transfertur.

12. Tertia, Matth: 4. indicatur, quòd Diabolus expetat, vt homines alia media quærant incolumitatis & gloriæ, quàm diuinitus ordinata, Hoc est, impellit homines, vt audeant corrigere ordinationem di-

uinam. Quæ ſanè horrenda tentatio DEI eſt.

Eſt autem ordinatio diuina, vt nomen 13.
& verbum DEI ſeruiant Chriſti regno erigendo, & ſaluti hominibus parandæ. Contra hanc ordinationem apertè faciunt, qui nomine et verbo Dei abutuntur ad magicas ſuperſtitiones, quibus erigitur, fulcitur, ſtabilitur et propagatur regnum Diaboli. Quid quæſo Diabolo magis gratum eſſe poterit?

Taceo Ethnicum furorem, taceo dam- 14.
natam ſuperſtitionem, taceo pactionem cum Diabolo, taceo cultum & venerationem Diaboli: quibus cùm inprimis delectatur Satan, non mirum eſt eum ſe adeò obſequẽtem præbere aniculis, maleficis ac Magis.

Vt autem hanc profanitatem auerte- 15.
ret Deus à ſuo populo, qui Ethnica profanitate corruptus erat in Ægypto: Legem ſtatuit de maleficis & incantatoribus tollendis è medio. Et laudandæ ſunt Leges

Imperatoriæ & Pontificiæ, latæ in istam horrendam blasphemiam.

16. *Nullo enim pacto ferendi sunt inter homines, qui ad incantationes magicas abutuntur nomine & verbo Dei: vt qui putent nos talem Deum habere, qui patrocinetur impietati à se damnatæ.*

17 *GENERA & formas antiquæ magiæ ideò omitto: quia laudabilius est illa ignorare, quàm scire, & in lucem proferre.*

18. *Certum est Diabolum, tanquam simiam, DEVM imitari in erigendo & stabiliendo suo regno. Nam vt DEVS Verbo, Sacramentis, Miraculis & Spiritu suo erigit suum regnum & propagat: ita Satan suo verbo, (cùm verbum Dei suum facit abusu) suis Sacramentis, (id est characteribus, figuris, fabis, pilis, & nescio quibus alijs nugis) suis præstigijs (loco miraculorum) & suo Spiritu (quo efficax est in voce magorum, incantantium & adiurantium).*

Ne

Ne quis autem ambiguitate vocis 19.
ADIVRATIONIS *decipiatur, ſciat verbum adiurandi, plura habere ſignificata.*

Primùm enim ſignificat idem, quod 20.
ſimplex verbum Iurare, niſi quod AD *particula* ἐπίτασιν *&* αὔξησιν *notat.*

Secundò, Adiurare ſignificat facere 21.
vt aliquis iuret, & iureiurando interpoſito, aliquid promittat.

Tertiò, ad genus tranſfertur, & ſig- 22.
nificat, nunc imperare aliquid, interpoſita diuini nominis autoritate, nunc rogare aliquem, vt ob religionem & metum DEI *aliquid agat, vel non agat.*

Hinc Adiuratio, Quæ ſi fuerit Dæmo- 23.
niorum, nititur fide miraculorum adiurantis: At ſi hominum fuerit, pendet vel ab autoritate, vel obteſtatione adiurantis.

Quartò, Magicis impoſtoribus, Adiu- 24
rare, eſt virtute pronunciationis conceptorum verborū, additis nunc certis characteribus, nunc neſcio quibus aliis nugis, & cæ-

remonijs, adigere Diabolum, vel alias creaturas, ad imperata facienda.

25. Porrò, vt sciatur, nos non omnem Adiurationem damnare, obseruetur quòd triplex sit adiuratio, Diuina, Magica & Adiaphora.

26. DIVINAM voco, per quam, interposito iureiurando et inuocato nomine Christi, Dæmonia eijciebantur in primitiua Ecclesia, fiducia Christi. Hoc enim faciebat tum temporis, ad commendandam hominibus potentiam Christi, & ad confirmandam certitudinem Euangelij Christi.

27. Huiusmodi tamen Adiuratio nec Christo, nec Apostolis vsitata fuit: Sed alijs quibusdam pijs, minoris autoritatis & gradus. Nam vt Christus, sua autoritate propria: ita Apostoli, autoritate Christi, simpliciter præceperunt Diabolis, vt exiren de hominibus.

28. Paulus in actis ait: Præcipio tibi pe nomen Iesu, vt exeas ab ea. At Exorcist

si

sic dixisset: Adiuro te per nomen Iesu, vt exeas ab ea, hoc est, præcipio tibi autoritate Christi & metu potentiæ eius, ac si ipse Christus tibi præciperet, vt exeas, &c.

MAGICA adiuratio est, quando verborum efficacia & verbis conceptis, & nescio quibus ceremonijs, putant exorcistæ se Dæmones cogere, aut alias creaturas, ad aliquid faciendum. Vt cùm serpentes adiurati & incantati, venena retinent, & non lædunt gestatorem: sed videntur cum illo quasi colludere. Sed malignus Spiritus dum corpus hominis illæsum seruat, veneno pessimo animum interficit. 29.

ADIAPHORAM adiurationem appello, qua quis & benè & malè vti poterit, Qualem iudico eam quæ in nostris Ecclesijs adhibetur, in Baptismo infantium. 30.

Nam si adhibetur tantùm ad significandum, qualis sit conditio hominis extra Christi gratiam, et qualis efficitur per Christi gratiam: nemo eam iustè improbare poterit. 31.

terit. *Siquidem admonet & de ſententia Legis in non reconciliatos, & de gratia Euangelij in eos, qui Chriſto inſeruntur per Baptiſmum.*

32. *At ſi adhibetur, vt in Papatu, cum inſufflatione & Chriſmate, ad expellendum Diabolum, actu habitantem in homine: non caret manifeſta impietate et ſtultitia. Nam nec Diabolus in infantibus Chriſtianorum parentum habitat, Sunt enim participes fœderis initi inter Deum & Abrahamum patrem noſtrum: Nec miraculis clarent miniſtri Eccleſiæ hoc tempore. Nam miracula ad tempus tantùm durare debebant.*

33. *Eſt etiam Adiaphora adiuratio, quando homo hominem adiurat. Nam bona quidem eſt, ſi è cauſſa bona procedit, & ad bonum finem tendit. Vt cùm Paulus adiurat Theſſalonicenſes, vt Epiſtola ijs ſcripta legatur coram omnibus fratribus. Mala verò erit, ſi temerariè fit, leuem ob cauſſam. Tum enim, vt iuramentum leue, damnatur.*

PRÆ-

PRÆDICTIONES FVTVRORVM.

NECESSE EST ECCLEsiam rectè institui, de vtilibus & perniciosis prædictionibus futurorum euentuum, ne vel securè contemnat vtiles & laudabiles prædictiones, vel superstitiosè inuoluatur perniciosis prænunciationibus, in contumeliam Dei, & in propriam perniciem. 1.

Vt autem rectè discernamus inter vtiles & pernitiosas prædictiones: caussas earum inprimis obseruare oportet, vnde iudicium pendet & certitudo. 2.

OMNIS proinde prognosis, seu futurorum euentuum prænunciatio, vel oritur à prima caußa immediatè, vel à secundis caußis Naturalibus, vel aliunde, hoc est, vel à Diabolo, vel ab homine. 3.

Prognosis, siue præcognitio, oritur à PRIMA CAVSSA, cùm Deus per 4.

inspirationem, siue quocunq; alio modo reuelat hominibus futuros euentus. Et hæc præcognitio dicitur Prophetica.

5. Est autem hæc præcognitio Prophetica, ideò certissima, & dignissima cui fides habeatur, quia autorem habet Deum, qui omnia futura, tanquam præsentia, in suo æterno videt.

6 Huius Propheticæ prædictionis vsus est maximus: vt quæ certitudinem doctrinæ Ecclesiæ humanis mentibus obsignet.

7. Nam cùm vident homines, euentus longissimè antea signatos, respondere prædictionibus Prophetarum, confirmantur de autore Deo, & doctrinam, quam Prophetæ proponunt, diuinam esse statuunt: præsertim cùm eandem multiplices patefactiones diuinæ, miracula plurima, consensus Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum, conseruatio Ecclesiæ in tantis furoribus Diabolorum & hominum, et obsignatio veritatis in cordibus Sanctorum per Spiritū sanctum, confirment. Pro-

Prognoſis ſiue præcognitio, quæ pendet à SECVNDIS CAVSSIS, quas Naturales vocamus, Prognoſticis quibuſdam nititur, hoc eſt, ſignis futurorum euentuum. 8.

Hæc autem Prognoſtica & ſigna futurorum euentuum, ſunt triplicia, (pro quorum varietate certitudo etiam variat) videlicet τεκμήρια, εἰκαῖα, & erratica. 9.

Τεκμήρια demonſtrationem & ſcientiam pariunt, Et ſunt cauſſæ, quæ neceſſitate phyſica agunt, & conſtanter & ſemper ſuos effectus producunt. 10.

Hæc prognoſis, propter conſtantiam cauſſarum, Apodictica dicitur. Hac Mathematici prædicunt ſine errore Eccliſpſes futuras. Vnde patet quanta laus ſit Mathematicæ doctrinæ, quando intra ſuos terminos manet. 11.

Huius Apodicticæ præcognitionis vſus eſt, vt cognoſcamus totius Vniuerſi autorem Deum eſſe, qui certis legibus guber- 12.

nat hanc cœli pulchritudinem, vt illum agnoſcamus, agnitum colamus ac prædicemus. Quemadmodum Paulus docet, Roman: 1. Ideò in Actis Apoſtolicis de Deo dicitur: οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν.

13. *Signa quæ* εἰκαῖα *dicuntur, nec demonſtrationem, nec ſcientiam pariunt, ſed coniecturam tantùm, vt plurimum tamen veram. Nam ſunt cauſſæ, quæ producunt ſuos effectus non neceſſariò & ſemper. Vnde fit, quòd interdum fruſtrentur ſuis effectibus, impedientibus occultis cauſſis. Dicitur autem hæc præcognitio, probabilis.*

14. *Hac probabili coniectura freti Mathematici, pluuias, ſiccitates, tempeſtates, graſſaturos morbos, interitus animantium, frugum, vini, & aliarum rerum copiam vel defectum prædicunt, non ſine magna ſuæ artis commendatione.*

15. *Huius probabilis præcognitionis vſus eſt, vt homines ſuas operas rectè diſtribuant: ne tempeſtate imminente, nauta*

ſoluat:

ſoluat: ne agricola faciat, inſtante pluuia, quod requirit ſiccitatem: Et morbos imminentes aptis præſeruatiuis anteuertamus.

Erratica ſigna ſunt, quæ nec demon- 16.
ſtrationem pariunt, nec veram coniecturam faciunt, nec cauſſæ ſunt propriæ actionum humanarum aut euentuum proſperorum vel aduerſorum, & errant vt plurimum. Et quia rarò, idq; caſu, euentus reſpondet, deceptionem & vanam ſpem hominibus credulis inijciunt.

Hinc erronea illa prognoſis GE- 17.
NETHLIACORVM naſcitur, qui gloriantur ſe fortunas hominum & euentus, ex horoſcopis, prædicere poſſe.

Hi tametſi vera interdum prædi- 18.
cunt: tamen ipſa prædictio fallaciam perniciosam habet annexam. Nam homines qui iſtis nugis fidem adhibent, paulatim abducuntur à verbo DEI: promiſſionibus & comminationibus diuinis diffidunt: varijs implicantur erroribus: donec laqueis

Satanæ

Satanæ impediti, religioni ipsi renuncient, etsi non apertè & verbis, occultè tamen & animo.

19. *Hoc periculum animaduertentes pij gubernatores Politiarum & Ecclesiarum, legibus cauerunt & pœnis, ne quis esset, qui hanc deceptoriam artem profiteretur, quæ corruptela est morum, pugnans cum verbo Dei & professione Christiana.*

20. *Fuerunt quoq; inter Ethnicos, sapientes homines, qui hanc vanitatem in suas Respublicas non admiserunt. Et Gellius acuto Dilemmate eam exagitat. Ita enim ait: Aut aduersa euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt: miser fies frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur: miser fies frustra timendo. Si vera respondent, eaq; sunt non prospera: iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fies. Si felicia promittunt, eaq; euentura sunt: tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum*

spensum fagitabit, & futurum gaudij fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus.

Etsi autem corporum & humorum 21.
affectiones, ex tempore conceptionis & ortus, coniectare interdum possunt Genethliaci: tamen cum caussæ propriæ euentuum humanorum, quoad successum prosperum & aduersum in negotijs & vita attinet, non pendent à tempore conceptionis et ortus: decipiunt stultos homines Genethliaci, qui illorum fortunas astris subijciunt.

Nam cum caussæ futurorum euentu- 22.
um in hominibus sunt duæ, videlicet prouidentia diuina, & voluntas humana, & neutra subijcitur imperio astrorum: profectò stultum fuerit & perniciosum, ex vna particulari caussa, eáq; inferiore, impotentiore, ne dicam erronea, determinatè colligere effectum, repugnantibus caussis principalibus, proprijs, prædominantibus, et vnà agentibus efficaciter. In-

23. *Infiniti homines concipiuntur eodem tempore, & in hanc lucem eduntur, maximè dißimiles & fortunâ & moribus.*

24. *Iacob & Esau vnà concipiuntur, qui tamen, nec fortunâ, nec moribus fuêre similes.*

25. *In eodem sæpè prælio multa hominum millia cadunt: in eodem naufragio ingens multitudo hominum perit: Quibus aptare eundem horoscopum, quid quæso stultius esse poterit?*

26. *Pius ergo homo, cogitans de futuris sibi vel prosperis vel aduersis, intueatur primùm prouidentiam Dei, quæ nunquam pugnat cum promißionibus & comminationibus diuinis.*

27. *Hæc prouidentia postulat plura. Primùm, vt nos totos DEO commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. Deindè, vt securè contemnamus quicquid nobis Mundus vel Satanæ mancipia, minantur. Tertiò, vt respiciamus ad ipsius promißi-*

promißiones & minas. Promittit enim prospera, qui se diligunt: minatur aduersa, se non diligentibus. Impij, ait Solomon, non dimidiabunt dies suos.

Has promißiones & comminationes 28.
diuinas euertunt, quantum in se est, qui euentus hominum suis horoscopis subijciunt.

Neq; est quòd voluntatem hominis 29.
subijciant astris. Nam hoc esset opus Dei destruere, DEVM autorem peccati facere, proæresin tollere, verbum Dei negare, Spiritum sanctum legibus Genethliacorum subijcere.

Huic Genethliacorum vanitati affi- 30.
nis est DIVINATIO, lege Dei damnata, videlicet, cùm homines Enthusiastæ, se plenos diuinitate simulant, & astutia quadam Satanica, interdum futura coniectant.

Fit autem hæc perniciosa diuinatio mul- 31.
tis modis, videlicet, per exta pecudum, auguria, sortes, colloquia cum dæmonibus &c

Nam

32. *Nam Dæmones aliquando prædicunt, quæ ipsi facere decreuerunt : interdum ambiguitate ludunt : nonnunquam ex signis Naturalibus breui futura coniectant. Fieri etiam potest, vt aliquando prædictiones Prophetarum sequantur, & vt suas proponant. Vnde fit, quòd euentus sæpè respondeat.*

33. *Sed caueat sibi Christianus, ne se sinat à Satana illudi, Quod promtissimum erit, si vel minimum deflexerit à verbo Dei, ad vanitatem diuinatoriam.*

QVARTA
LEX DECALOGI.

Memento vt diem Sabbati sanctifices.

1.
OMINVS de Sabbato hanc Legem tulit: Memento vt diem Sabbati sanctifices.

2. *Vt huius Legis ratio est, quòd Deus* solus

solus sit & rerum conditor, & fons omnium bonorum datórq; : ita eius finis est, vt proprijs operibus emortui, veram sanctificationem, operibus à Deo mandatis, meditemur, & sinamus nos à Deo sanctificari.

In huius Legis explicatione hæc ordine sunt spectanda, Quid Sabbatum : quid sanctificare : quid sabbatum sanctificare: quatenus abrogatum sit sabbatum : Symbolica sabbati significatio : opera Sabbati : & Hypocritarum Pharisæorúmq; de Sabbato error, cum defensione facti Domini sanantis ægrotos Sabbatis. 3.

ΣΑΒΒΑΤΟΝ propriè quietem seu cessationem significat, vnde transfertur ad diem septimum, in quo Dominus cessauit ab opere creationis, quod consummauit sex diebus. Vnde Gen: 2. scriptum est : Et benedixit DEVS diei septimæ, & sanctificauit eam, quia in ea cessauit ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret. Et hoc Sabbatum dierum dicitur. Et per Syn- 4.

cebdochen, integra hebdomas dierum, sabbatum dicitur: vt in illo: Ieiuno bis in sabbato.

5. Præter hoc dierum Sabbatum apud Iudæos, fuit Sabbatum annorum, & sabbatum magnum, & Sabbatum primum, & δευτερόπρωτον.

6 Sabbatum annorum est septimus quisq; annus. Leuit: 25. Numerabis tibi septem Sabbata annorum, id est, septem annos, septem vicibus. Qui dies septem Sabbatorum annorum, efficient quadraginta nouem annos. Vt autem septimo quoq; anno quieuit terra: ita quinquagesimo quieuit seruitus, & reddebatur libertas cum possessionibus.

Sabbatum magnum, quod in Scriptura Sabbatum sabbati dicitur, fuit sabbatum incidens in solenne festum, Magnum dictum, quia præ reliquis festi diebus sanctum habebatur.

Vt sabbatum primum fuit primus dies in festo plurium dierum, vt primus

dies festi azymorum, & tabernaculorum: ita δευτερόπρωτον, secundoprimum, dictus est à Luca vltimus dies claudens festum plurium dierum: sic appellatum, quòd pari honore, paríq; prorsus religione, cum primo celebraretur: Vnde propter similem religionem, quasi primum erat secundariò repetitum.

SANCTIFICARE in genere est aliquid segregare à communi & profano vsu, purum seruare, & diuino cultui & sacro vsui destinare & applicare. 9.

Hinc SANTIFICARE SABBATVM, est diem, quam Sabbatum nominamus, ab vsu communi et profano segregare, eum purum et incontaminatum seruando, accommodare vsui sacro, hoc est, religioni seu operibus, quibus Deus immediatè colitur. 10.

HOC Iudaicum Sabbatum abrogatum est quoad circumstantiam diei certæ attinet: idq; propter duas caussas: harum prior est, quòd fuerit typus quietis CHristi 11.

in sepulchro. Vmbra proinde cessare debuit exhibita veritate. Posterior, vt hæc abrogatio sit testimonium liberationis credentium, à iugo legis Mosaicæ.

12. *Etsi autem hoc Sabbatum Iudaicum nos in specie non obligat: tamen, quantum ad genus attinet, ipsa pietas postulat, vt in singulis septimanis vnum aliquem diem segregemus à profano vsu, ac illum diuino cultui destinemus. Quare piè factum est ab Apostolis, qui primam septimanæ diem, in memoriam resurrectionis Domini à mortuis, in locum vltimæ subrogarunt, quam vocarunt ab euentu,* κυριακήν.

13. *QVANTVM autem ad Symbolicam significationem & typum attinet, sciendum est, quòd pro triplicis temporis ratione spectetur.*

14. *Nam si præteritum tempus respicis, sabbatum fuit institutum in Memoriam quietis Dei post rerum creationem. Vnde* μνημόσυνον *rerum creatarum fuit. Deinde*

adum-

adumbrabat, requiem populi DEI in terra Canaan, post multos in Ægypto & deserto exhaustos labores, Quemadmodum ex Psalmo, Epistola ad Hebræos indicat. Præterea Sabbatum fuit typus sabbatißimi Domini quiescentis in sepulchro, peractis nostræ redemtionis laboribus.

15. Si præsens tempus respicimus, Sabbatum fuit typus quietis conscientiarum à peccatorum procellis, post liberationem à regno Diaboli, per Christum ducem. Deinde signum fuit quòd Deus sit qui hominem sanctificet: iuxta illud: Sabbata mea dedi eis, vt essent signum inter me & eos, vt scirent quòd sim Iehouah, qui sanctifico eos. Præterea monet vitam Sanctorum perpetuò in meditatione quietis cœlestis transigendam esse.

16. Huc Augustini dictum pertinet: Est autem sacramentum Sabbati antiquis nostris Patribus præceptum, quod nos Christiani spiritualiter obseruamus, vt ab omni

seruili opere, & ab omni peccato (quia Dominus ait: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati) abstineamus nos, & habeamus quietem in corde nostro, id est, tranquillitatem spiritualem: & quamuis hoc seculo id conemur: ad eam tamen requiem perfectam non perueniemus, nisi cùm de hac vita exierimus.

17. *Si tempus futurum respicimus, Sabbatum fuit typus consummationis Mundi. Quemadmodum enim sex dies creationis rerum, adumbrabant sex annorum millia, iuxta dictum domus Eliæ: ita Sabbatum significat æternitatem quietis in cœlo, & Sabbatismum illum beatorum, perpetuò duraturum, quem Sancti expectant.*

18. *OBEDIENTIA vera Sabbati apud Iudæos, sita erat in vacatione ab operibus seruilibus, in ceremoniarum & sacrificiorum obseruatione, in tractatione & meditatione doctrinæ cœlestis, in fidei & Caritatis exercitiis.*

Cæterùm vt Hypocritæ semper hæ- 19.
rent in cortice Scripturæ : ita etiam Sab-
bati, non intelligentes quantam fecerit ista
sanatio ad veri Sabbati meditationem.
Primùm enim illa sanatio non fuit seruile
opus Lege interdictum, sed diuinum planè,
quo gloria DEI illustrabatur inter homi-
nes, multò præstantiùs omnibus ceremo-
nijs & sacrificijs : quo Meßiæ, in quem
tota lex Mosis respiciebat, præsentia si-
gnificabatur : quo doctrina CHRISTI
confirmabatur : quo fides in multis accen-
debatur : quo Caritas erga proximos af-
flictos declarabatur : Deniq; quo vera Sab-
batismi ratio indicabatur.

Hactenus de Sabbato Iudaico : nunc 21.
quædam adijciemus, de festis nostris &
ceremonijs.

NOSTRA FESTA triplicia 22.
sunt, videlicet, Dominicus dies, festa Sal-
uatoris, memoriæ Sanctorum.

Dominicus dies exemplo Apostolorum 23.

à nobis, non superstitionis, sed ministerij, ordinis, disciplinæ, & exercendæ pietatis caussa obseruatur.

24 Festa Saluatoris ideò in Ecclesia seruantur, vt ordine discatur historia, vt sigillatim beneficia Mediatoris spectentur, vt beneficijs eiusdem rectè vtamur, in gloriam Dei & nostram salutem.

25. Memoriæ Sanctorum hos fines habent vtiles: vt cognoscatur Ecclesiæ historia: vt cogitentur beneficia DEI erga membra Ecclesiæ: vt gratiæ Deo, pro ipsis agantur: vt varij Sanctorum casus perpendantur: vt Sanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeßione, constantia, patientia, & alijs virtutibus: vt pijs supperijs expetamus Sanctorum consortium.

26. Hi fines omnes seruiunt gloriæ Dei & saluti nostræ. Fines autem festorum Ethnicos & Papisticos execramur, vt indignos quorum vel mentio fiat inter Christianos.

Ethni-

Ethnicorum festa non animabus pie- 27.
tate & virtute exhilarandis, sed corpori-
bus explendis destinata erant, Vnde Græ-
cis ebrietas μέθη dicitur, eo quòd peractis
sacris, ingurgitationi vacabant, Qua re
putabant se suis Dijs, hoc est, Dæmonibus
rem gratam facere: & dies mox à festo
sequens ἐπίβδα aspera dicebatur, eò quod
ex crapula post festum laborabant. Vtinam
multi qui Christiani censeri volunt, Ethni-
cos græcos in potandi certamine, idq; præ-
cipuè in festis, non superarent.

Papistarum festa, potissimùm de San- 28.
ctis, destinantur turpissimæ idololatriæ,
videlicet, inuocationi Sanctorum, quam
Diabolus in mundum inuexit, potissimùm
propter tres caussas, videlicet, vt CHri-
stum vnicum Mediatorem suo honore spo-
liaret, vt ignominia afficeret demortuos
Sanctos, vt perderet idololatras qui San-
ctos inuocant, haberétq; ipsos socios æter-
narum pœnarum.

29. *Quantum autem ad ceremonias attinet, distinguamus inter diuinitus ordinatas & humana autoritate introductas: illas perpetuò retinendas iudicamus propter autoritatem instituentis, & eas suæ commendantis Ecclesiæ: has, quatenus seruiunt decoro & ordini, retinemus: nec offendimur, si aliæ Nationes à nobis in ceremonijs hisce variant. Nam scimus Ecclesiam Dei esse omnem cœtum, qui iuxta verbum Dei Deum colit, etsi magna est dissimilitudo ceremoniarum.*

30. *Augustinus & Ambrosius non offenduntur ex eo, quòd aliæ Romæ, aliæ Mediolani essent ceremoniæ. Nam inter se iunguntur pij, spiritu CHristi, non humanis ceremonijs.*

31. *Vt pios gubernatores Ecclesiarum, velim magno studio cauere, ne ceremoniæ scandalo sint infirmis: ita priuatos nolim quicquam mutare in ceremonijs, graui autoritate à maioribus institutis et approbatis.*

Neq; est quòd exactissima ratio singularum ceremoniarum inquiratur, modò non manifestam superstitionem & impietatem redoleant. 32.

Quidam offenduntur ceremonijs nostris, quas clamitant Papisticas esse: dicunt nos habere sacerdotes, altaria, vestes, candelas, imagines, exorcismos, signationes crucis, planè Papistico more. His ego respondeo, Ecclesiam veram à falsa distinguendam esse doctrina & cultu, non ceremonijs quæ per se adiaphoræ sunt. 33.

Neq; enim ceremonias adiaphoras tanti momenti esse iudicamus, vt propter illas schismata moueantur in Ecclesia. Retineatur doctrinæ sinceritas: retineatur purus DEI cultus. Alia seruiant partim tranquillitati, partim infirmitati hominum, Et relinquamus prudentiæ gubernatorum, vt de his rebus dispiciant. 34.

QVIN.

QVINTA LEX DECALOGI.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram.

1. *VT SVPERIORA PRÆcepta ſub dilectione Dei, tanquam capite: ita ſequentia ſub dilectione proximi continentur. Quare vt dilectio Dei, moderatrix eſt omnium actionum, interiorum & exteriorum primæ tabulæ: ita dilectio proximi, moderabitur ea, quæ debemus proximis, & præſcribuntur in ſecunda tabula.*

2. *Hinc fit, quòd quicquid facit ad caritatem proximis exhibendam, contineatur in ſecunda tabula, etiamſi verbis expreſſum non ſit: & contrà, quicquid non eſt contra dilectionem proximi in ſecunda tabula, nequaquam prohibeatur. Huius regulæ obſeruatio, multis quæſtionibus diluendis ſeruiet.*

Cùm

Cùm autem dilectionis proximi sunt 3.
plures gradus, & inter hos primus est parentum: meritò primum præceptum secundæ tabulæ est, de liberorum officio erga parentes, quod ex dilectione nascitur.

Est autem hæc Lex: Honora Pa- 4.
trem tuum & Matrem tuam, vt sis longæuus, & benè sit tibi super terram.

Quoniam autem hæc Lex latissimè 5.
patet, nec possunt omnia simul commodè explicari: visum est nobis in hac collatione, tria exponere.

Horum Primum, est debitum offi- 6.
cium: Secundum, præmium præstiti officij: Tertium, enormitas reatus neglecti officij, & eiusdem iusta pœna. Vsum Legis prætereo, qui vnus et idem est omnium Legum, & à nobis traditur in assertionibus de prima Lege scriptis.

PRIMVM ergo debitum officium 7.
liberorum erga parentes quærendum est, & quo iure obligantur liberi ad officium præstandum. Est

8. Est autem hoc officium liberorum erga parentes (quod per Synecdochen honoris vocabulo continetur) in duobus positum, videlicet, in honore parentum, & in præmio nutricationis illis reddendo. Quorum prius dignitati, posterius necessitati parentum tribuendum est.

9. Etsi autem honor parentibus debitus manat ex caritatis fonte: tamen caussas hîc concurrentes videre vtile est: quæ quatuor numerari possunt, videlicet, Agnitio ordinationis diuinæ, timor Domini, naturalis ratio, & στοργὴ diuinitus homini ingenita.

10. Primùm itaq; inuitabit liberos ad honorem exhibendum parentibus, quòd illorum autoritas & eminentia sit ordinatio diuina. Nihil enim voce Dei honorabile dici potest, nisi idem à Deo profectum sit & ordinatum. Adhæc, consideranda est diuinæ maiestatis similitudo quædam in parentibus, nempe quod filijs sint caussa vitæ gene-

generando, vt Deus creando, Quæ res monet, vt non tam quales, quàm quòd parentes habeamus, æstimemus.

11. Secunda honoris parentum caussa est, timor Domini præcipientis hunc honorem. Qui timet (ait Syracides) Dominum, honorat parentes. Proinde, qui non honorat parentes, Dei maiestatem contemnit.

12. Tertia honoris parentum caussa est, naturalis ratio, quæ dictat, quòd inferiora debeant subiectionem & honorem superioribus, tanquam dignioribus, præsertim benemeritis. Qui ergo hunc ordinem perturbat, legem naturæ pro nihilo habet, conferendus viperinæ soboli.

13. Quarta honoris parentum caussa est, ϛοργή diuinitus homini ingenita, quæ in multis Ethnicis, item in brutis, vt in aquilis, gruibus & ciconijs, agnoscitur.

14. Caußis honoris parentum cognitis, videamus in quibus rebus legitimus parentum honor consistit: vt explicatè intel-

ligatur,

ligatur, quàm latè pateat vis honoris erga parentes.

15. Etſi autem alij aliter de gradibus huius honoris ſtatuunt: ego tamen ſeparans cauſſas ab affectis, tres præcipuos gradus facio, non eos reijciens qui vel plures vel pauciores numerant.

16. Sint ergo nobis hi gradus. Primus, pia reuerentia. Secundus, caſtus timor. Tertius, promta obedientia. Reuerentiâ, eminentiam & ordinem diuinum agnoſcimus: timore offenſam cauemus: obedientiâ, debita præſtamus obſequia, quæ ſimul dilectionis, à qua naſcuntur, ἀκόλουθα ſunt.

17. Pia reuerentia eſt externa teſtificatio, vt qua veneramur parentum dignitatem & eminentiam quam ſuſtinent, & humiliatio quædam, qua nos illis ſubmittimus, tanquam dignioribus, non ſine admiratione ordinis diuini. Nam omnis reuerentia admirationem coniunctam habet.

Hæc

Hæc externa reuerentia significatur 18.
non eodem modo vbiq;, sed pro nationum
diuersitate variat. In genere autem con-
tinetur tribus, videlicet, gestibus corporis,
verbis, & obsequijs, non imperatis sed spon-
taneis. Hæc enim tria testantur de animo
rectè sentientis de alicuius virtute & dig-
nitate.

Castus timor filiorum, ex persuasio- 19.
ne amoris parentum erga se natus, facit,
vt caueamus parentes offendere vllo vel
facto, vel dicto, vel signo.

Prompta obedientia erga parentes ter- 20.
tium honoris gradum obtinet, quæ est man-
datorum, quæ nobis imperantur à paren-
tibus, prompta & debita executio.

Hîc tenendum est discrimen inter o- 21.
bedientiam, quam Deus postulat, & quam
parentes requirunt: Illa caret omni exce-
ptione: hæc certis terminis clauditur.

Nam si parentes aliquid iußerint, 22.
vel contra Deum, vel contra salutem fili-

orum, vel contra Naturam, vel contra Leges patriæ iustas, vel contra legitimum magistratum: nequaquam illis obtemperandum est. Magis enim DEO, quàm homini obtemperare oportet.

23. Hîc locum habet dictum Domini, Luc: 9: Si quis venit ad me, & non odit Patrem & Matrem, sorores, & filios, & fratres, præterea etiam animam suam, non potest meus esse discipulus.

24. Hîc, odisse parentes, non est parentibus malè velle, sed ijs qui impiè imperant, aduersari, atq; ea fugere, non secus atq; pestem animarum. Sic multæ sanctissimæ virgines olim fecerunt, quæ potiùs vitam amittere, quàm impia parentum imperata facere, non dubitarunt.

25. Hactenus de ea parte officij liberorum erga parentes, quæ ad illorum dignitatem pertinet dictum sit: nunc pauca adijciamus de præmio nutricationis. Quæ pars necessitati ipsorum seruiet, et est synceri honoris effectus.

Cùm

Cùm nulla sit ingratitudo crudelior, nulla nequior, nulla diuina vindicta dignior, quàm ingratorum liberorum in parentes: postulat natura, lex DEI præcipit, omnes Leges humanæ exigunt, & multorum beatorum exempla confirmant, atq; adeò ipsa iustitia clamat, vt liberi indigentibus, infirmis, senibus parentibus præmia nutricationis reddant. 26.

Nam cùm humana natura & in ortu & occasu, hoc est, in infantia & senectute sit debilis, opus habet aliunde subsidio, refugio & solatio. Vt ergo infantia opus habet parentum subsidio, refugio, consilio, alioqui peritura: ita senectus opus habet liberorum subleuatione, vt ipsi τὰ θρεπτήρια *soluant, idq; iure analogo. Qui autem hæc non persoluunt, immemores sunt beneficiorum olim à parentibus præstitorum.* 27.

Verùm hæc θρεπτήρια *seu nutricationis præmia, in tribus potißimùm posita esse videntur: Si alis egentes: si ministras infir-* 28.

infirmis: ſi pia ἐπιείκεια ſenectutis ſordes & errata tegis.

29. *Qui alit parentes indigentes, naturam ſequitur ducem, quæ iubet ſimili beneficio beneficium compenſare, Id quod & brutis quibuſdam Natura impreſſit.*

30. *Ambroſius & Baſilius Ciconiarum exemplum proponunt, quas afirmant parentes ſenio confectos in nidis alere, nudatos pennis tegmine alarum dulciter fouere, & ſi quado volandi neceſſitas incumbit, ſupponere corpora ſua volantium parentum corporibus, ne in terram decidant & grauiùs impingant. Hinc ἀντιπελαργεῖν eſt more Ciconiarum gratiam referre parentibus, eóſque piè colere & fouere.*

31. *De miniſterio parentibus infirmis debito, loquitur Syracides, cap: 3. Qui timet Dominum, ſeruiet ijs qui ſe genuerunt, in omni opere & ſermone, & in omni patientia. Item: Fili, ſubleua Patrem tuum in ſenectute, neque in vita tua moleſtia eum afficias.*

De ἐπιεικείᾳ idem Syracides ait: Si 32.
ſenſu deſtituatur ignoſce illi, & ne ſpernas eum in virtute tua, hoc eſt, cùm tu ſis forti & bona valetudine, ne contemnas parentes παλίμπαιδας, ſordidos & imbecilles.

Vult ergo Sapiens, vt liberi, cum pa- 33.
rentes vitio ætatis repueraſcunt, hanc ætatis imbecillitatem & deformitatem moderatè ferant ac tegant.

His officijs liberorum erga parentes 34.
accedat ſeria liberorum precatio pro parentibus, vt Deus illis largiatur patientiam, confirmet fidem, ac tandem exitum pium de hac vita concedat.

SECVNDVM, quod propoſuimus 35.
eſt, de præmio officij parentibus piè præſtiti. Lex ipſa, longæuam & proſperam vitam, præmium honoris parentum facit: idq; valde congruè. Promittitur vita longæua & proſpera, ob gratitudinem erga eos, à quibus vitam habemus: vt præmium officio reſpondeat.

36. *Porrò, huius prosperitatis seu felicitatis promissæ pietati erga parentes, plures sunt partes, videlicet, gratia spiritualis, successus in negotijs vitæ felix, honestum nomen, fausta precatio, promissio letitiæ ex liberis.*

37. *De gratia spirituali loquitur Sapiens, cùm ait: Qui honorat patrem, veniam peccatorum impetrat, atq; in die precationis suæ exaudietur. Item, tributa patri benignitas non tradetur obliuioni, aduersus peccata tibi propugnaculum extruetur.*

38. *De successu in negotijs vitæ felici, ipsa Lex potissimùm loquitur, cùm ait: vt tibi benè sit super terram. Item, Syracides: Bona patris precatio domos liberorum stabilit.*

39. *Honesti nominis, bonæ famæ, & gloriæ, meminit idem Sapiens: Gloria hominis honore patris comparatur, hoc est, qui patrem honorat, famam bonam & gloriam apud homines sibi comparat.*

Piæ

Piæ precationis & voti hominum, videntium liberos, suos parentes dulciter amplecti & fouere, meminit idem Syracides, cùm inquit: Tam dictis quàm factis patrem matrémq; honora: vt ab hominibus benedictio ad te perueniat. 40.

Promißio lætitiæ ex liberis proprijs, qui suos honorant parentes, hæc est eiusdem Sapientis: Qui honorat patrem, lætabitur in filijs, hoc est, Vt quis honorauerit patrem suum: ita vicißim à filijs honorabitur, Iuxta regulam: Par pari referendum, Item: Eâdem mensura, &c. 41.

His enumeratis præmij eorum, qui honorant parentes, partibus, addo bonam conscientiam, quæ dulcißima nutrix erit aduentantis senectutis. Quæ vel sola, ad honorandos parentes, natos inuitare deberet. 42.

TERTIVM quod proposuimus, est, de enormitate reatus eorum, qui sunt contumaces erga parentes, & de pœna eorundem. 43.

44. *Quantus ſit reatus eorum, qui Legem de honorandis parentibus violant, facilè eſt iudicare. Nam quicquid honori parentum & eius partibus, quas recitauimus, aduerſatur, Legem violat, & tranſgreſſores reos peragit coram iudicio DEI.*

45. *Nam ſiue in corde latet, ſiue ore profertur, ſiue geſtibus aut ſignis ſignificatur, ſiue opere probatur aliquid, quo dignitas parentum aliquo modo læditur: reus es violatæ huius Legis.*

46. *Quantus autem ſit hic reatus, ex pœnis patet: Primùm enim immorigeris filijs à diuina maieſtate denunciatur maledictio, Qua pœna nulla maior, nulla triſtior eſſe poteſt. Deut: 27. Maledictus qui non honorat patrem ſuum & matrem ſuam, & dicet omnis populus amen.*

47. *Cum hac maledictione, ilias, vt ita dicam, malorum coniuncta eſt, quæ ex antitheſi præmiorum intelligi poſſunt, vt ſunt ira Dei, infelix in rebus ſucceſſus, mala*

fama, imprecatio ab hominibus, in proprijs liberis ignominia, & horrenda conſcientiæ carnificina, quæ ipſa morte grauior eſt, Quæ mala tandem excipiet deſperatio, niſi ſuccuratur per Euangelium.

SEXTA LEX
DECALOGI.

Non occides.

Vm hoc ſit conſilium Legislato- 1.
ris Dei, vt cum vnum præcipit, contrarium vetet, et contrà cum vnum vetat, contrarium præcipiat: ſit, vt ſingularum legum Decalogi ſint duæ hypotheſes, Vna affirmatiua, Negatiua altera.

Sunt ergo huius ſextæ legis duæ hy- 2.
potheſes: Negatiua, Non occides, hoc eſt, tu homo non occides, ſcilicet quemuis hominem. Affirmatiua, Vitam proximi fouebis, conſeruabis, tueberis.

3. Ratio huius Legis ex creatione hominis intelligitur & clarè exprimitur, Gen: 9. videlicet, quia homo est conditus ad imaginem & similitudinem Dei.

4. Finis autem huius Legis est, vt mutuis officijs, ex mutua beneuolentia societas hominum inter sese coalescat & conseruetur, vt de Deo rectè doceri possint homines, vtq; viuant tranquillè, quietè, honestè & piè in hac vita.

5. Quicquid ergo ad hunc finem facit, hac sexta Lege præcipitur: & quicquid vel huic fini aduersatur, vel quouis modo eum impedit, vetatur.

6. Hinc manifestum est, non solùm externum homicidium prohiberi hac Lege: verumetiam omnia, quæ quouis modo gradus esse possunt ad homicidium, & quæ humanam societatem, quò minus suauis sit & tranquilla, impediunt.

7. Hæc simul requiri, etiam manifestum est ex generali Lege secundæ tabulæ, quæ

est: *Diliges proximum tuum, vt teipsum.*

SVNT autem gradus ad externũ homicidiũ plures: vt, cogitata, affectus, dicta et facta pugnantia cum dilectione proximi. 8.

Ex cogitatione de proximo praua, affectus feri nascuntur: vt, impatientia, fastidium, maleuolentia, contemtus, ἐπιχαιρεκακία, ira, odium, inuidia, indignatio, vindictæ cupiditas, & multi alij. 9.

Hinc, hoc est, ex effectibus, proruunt dicta contra proximum: vt, conuicia, probra, obtrectationes, *Quæ quouis gladio sunt acutiora, magísq; animum proximi vulnerant, quàm gladius, corpus.* 10.

Facta consequuntur dicta: vt, iurgium, insultatio, prouocatio, pulsatio, et huiusmodi multa, quæ in generibus enumeratis continentur. 11.

Hos gradus sæpe excipit externum homicidium, quod est horrenda imaginis Dei destructio. Ita enim Moses ait: Gen: 9: *Qui effuderit sanguinem hominis, per hominem* 12.

nem effundetur ſanguis eius: quia ad imaginem Dei fecit hominem.

13. Porrò ab huius Legis ſententia multi aberrarunt, non attendentes legitimos huius Legis limites & fines, quos inprimis in omnibus legibus conſiderare oportet.

14. PRIMVS error eſt Manichæorum, qui iuſtos limites tranſgreßi, Legem hanc de non occidendo, interpretabantur, hoc modo: Non occides, ſcilicet vlla viuentia. Sed horum errorem confutat non ſolùm rerum conditarum conditio: verumetiam theſis, ſub qua continetur hæc hypotheſis.

15. Secundus error eorum eſt, qui putarunt hîc prohiberi ſolummodo, ne quis alium hominem occidat, non autem vetari, ſi quis ſe ipſum occiderit, vt Samſon, Iudas, Empedocles, Cato, Lucretia, Seneca, Raſias.

16. Tertiò, hîc errant, qui ſe à crimine homicidij alienos eſſe putant, ſi rogati, volentem occiderint. Nam hîc & qui petit

ſe

ſe occidi, & is qui occidit, Lege homicidij tenentur.

Quartò, aberrant & illi ab huius Legis mente, qui exiſtimant ſibi licere hoſtes Religionis, vt Mahometiſtas & alios in Chriſtum blaſphemos priuato arbitrio occidere. Nam poteſtatem alienam ſibi vſurpant, quod Sacrilegij quoddam genus eſt. 17

Quintò, aberrant quoque illi à ſcopo huius Legis, qui hoc præceptum contra publicam iuſtitiam interpretantur, non diſcernentes inter hominis factum, & Dei iudicium, quod exercetur per hominem. Quare cùm ſimpliciter Lex ait, non occides, concludunt nullo pacto licere vllum hominem occidere, nec publica nec priuata autoritate. 18.

Verùm cùm iſta ſententia, pugnat et cum capite legis, & cum iuſtitia, & cum manifeſto verbo DEI, eam fugiamus vt falſam, & humanæ ſocietatis peſtem. 19.

Manifeſta eſt Lex de vindicta homi- 20.

cidij, Gen: 9. Item, Exod: 23. Maleficum non patieris viuere super terram.

21. Vt enim è re corporis humani est, putridum membrum maturè abscindere, ne pars syncera trahatur: ita salutis societatis humanæ interest, noxios & perniciosos ciues è medio tollere, ne malum vnius paulatim serpat in totum societatis corpus.

22. Sextus error Papistarum est, qui hoc præceptum manum cohibere dicunt, & non animum: quorum vanitas manifestior est, quàm vt refutanda sit.

23. Septimò, aberrant quoq; illi à mente huius Legis, qui nullam vindictam licitè, & sine peccato expeti posse putant. Etsi enim Magistratui permittunt ius gladij, vt Dei ministro, ad iram ei qui, quod malum est, fecerit: tamen pios qui perfectionis laudem quærunt, alienos esse ab omni expetitione vindictæ debere, contendunt. Atq; ea de caussa prohibitionem vindictæ inter Consilia numerant, in illa, falsa distinctio-

stinctione, qua dicunt Christum alia præcepisse, alia consuluisse: & hæc posteriora ad perfectionem pertinere: illa ad promiscuam Christianorum turbam.

24. In huius suæ sententiæ defensionem, dicta Domini, Matth: 5: Ne resistatis malo. Item: Benefacite ijs, qui oderunt vos. Et illud Pauli: Noli vinci à malo, sed vince bono malum. Item illud: Mihi vindicta & ego retribuam, Et huiusmodi multa alia adferunt.

25. Verùm, cùm ex his dictis & similibus conantur omnem vindictam tollere, non distinguunt inter ea quæ simpliciter, & ea quæ ex parte dicuntur, qualia sunt ea omnia, quæ ad tollendam omnem vindictam torquent.

26. Natus est autem hic error, ex eo, quod omnis hæreseos fons est, videlicet, cùm de re aliqua agitur, eam æstimant imprudẽtes, ex vno Scripturæ loco non rectè intellecto, et non circumferunt animũ, vt par esset

per

per vniuersam Scripturam, dicta omnia de re proposita conferentes, Quam diligentiam Epiphanius theoriam vocat: sine qua nemo Scripturam rectè interpretari poterit.

27. Est siquidem hæc doctorum apud Hebræos sententia verissima: Qui non aduertit quod suprà & infrà in libris scribitur, peruertit verba Dei viuentis.

28. Nos ergo animum per totam Scripturam circumferentes, deprehendimus quadruplicem vindictam, videlicet, Diuinam, heroicam, ordinatam & temerariam: quarum sola postrema damnatur verbo Dei.

29. DIVIna vindicta est, qua ipse Deus immediatè vlciscitur offensam, qua ipsius maiestas læsa est. Hanc vindictam & occultè & manifestè exercet similiter in hac vita & postea, & est supra omnem legem.

30. Hæc semper iustissima est, vt quæ ab optimo Deo proficiscatur: tametsi eius rationem non satis intelligimus. Vlciscitur sæpè peccata parentum in liberis, Magistra-
tus

tus scelera in subditis, subditorum in capite, vnius flagitium in multis: idq; iustissimè, quia iustissimus.

Hîc Dei vindicantis scrutari iudicia, temerarium est. Sunt enim iudicia Dei abyssus multa: adeò vt mensura sensus nostri & rationis capi non possint. Adoremus ergo hic Dei iudicia, ac ipsum timeamus, ne in nos ira ipsius effundatur. 31.

Heroica vindicta est, quæ zelo diuino accensa, vltionem sumit de hostibus Dei. Huius heroicæ vindictæ exempla habemus in Samsone, qui euersione domus, hostes DEI oppreßit: In Elia, sacerdotes Baalim, & duos quinquagenarios cum suis militibus, occidente: In Helisæo conuicium non ferente puerorum: In Iudith, sanctissima fœmina, obtruncante Holofernem: In CHristo eijciente ementes & vendentes è templo, flagello: In Petro, qui mentientem Ananiam verbo occidit. 32.

Hæc heroica vindicta præter legem 33.

fit communem. Quare huius rationem non in Lege quæramus, sed Deo illam relinquamus, qui hunc zelum vindictæ in quibusdam excitat, in testimonium suæ iustitiæ.

34. *Ordinata vindicta & legitima est, quæ sub Lege continetur, & ex ordinatione Dei, vel secundum rectam rationem, vel iuxta Legem politicam, vel ad præscriptum verbi Dei exercetur ab eo, cui eius potestas à Deo est concessa. Hanc ordinatam voco quia oritur à bona caussa, & procedit, per legitima media, ad bonum aliquem finem.*

35. *Hac Pater contumaciam filij punit: hac pædagogus rebellionem discipuli castigat: hac minister Euangelij eum, qui scandalo offendit, reprimit: hac magistratus noxios ciues è medio tollit: hac latrones, fures, aliósq; hostes Rector reipublicæ coërcet.*

36. *Sine hac vindicta nec domus, nec ciuitas, nec Ecclesia, nec Regnum, nec vlla humana societas, incolumis esse potest.*

Porrò,

Porrò, ne hæc vindicta excedat iustos 37.
limites, duo considerentur: Vnum de eo qui petit vindictam, Quo sit animo, quem finem sibi proponat, quidq; eum ad vindictæ petitionem excitet. Alterum de ministro iustitiæ, cui vindicandi potestas à Deo data est, quo sit affectu, ad quem scopum respiciat, & quid illi liceat, & quid non.

Qui petit vindictam sit alienus ab 38.
omni odio, in timore DEI confugiat ad remedium diuinitus ordinatum, nihil magis in votis habeat, quàm salutem eius qui offendit. Atq; ita à ministro iustitiæ petat defensionem, & correctionem eius qui læsit, ac intueatur iustos vindictæ fines, videlicet, cohibitionem scelerum, pacem, & quietem societatis humanæ, æquitatis & iustitiæ conseruationem, amotionem scandali, destructionem regni Satanæ, regni Christi propagationem, & gloriam Dei.

Hos fines qui dignè æstimat, non solùm 39.
iniuriā sibi illatam puniri petit, verumetiam

magno zelo fertur ad vindictam petendam de ijs qui vitæ turpitudine, morum leuitate & scandalo, faciunt, vt dostrina Euangelij audiat malè apud aduersarios.

40. Ideò Dominus mandat, vt si quis peccauerit, te conscio, vt illum primùm admoneas ipse: deinde idem facias adhibito fratre aliquo: tandem, si nihil effeceris, vt dicas Ecclesiæ.

41. Paulus obiurgat Corinthios conscios sceleris eius, qui nouercam in vxorem duxit, quòd ad tantum scelus tacuerint, & hominem, qui tanti scandali autor fuit, non coram Ecclesia accusauerint.

42. Verùm si sceleris commissi ratio talis fuerit, quòd accusatus in vitæ discrimen incurrat, sequenda est regula Bernhardi: Meliùs est vt pereat vnus quàm vnitas. Nec pugnat cum dilectione proximi, pœnam petere de flagitioso. Est enim tota societas humana magis diligenda, quàm vnus incorrigibilis.

Mini-

Minister iustitiæ, cui vindicandi potestas commissa est, eosdem fines sibi proponat, quos dixi accusatorem debere aspicere. Deinde sit animo incorrupto. Tertiò sciat se non suam vindictam exercere, sed DEI: non licere sibi vel parcere cuiquam, vel aliquem absoluere, nisi quem mens Legis excipit. Scriptum est enim: Qui condemnat iustum, & iustificat impium, vterq; est abominatio coram DEO. Verùm hîc magna prudentia in iudice requiritur. 43.

Temeraria vindicta sola damnatur 44.
verbo Dei, (vt diximus) videlicet, cùm vel is qui accusat, cupiditate vindictæ ardeat, et principaliter quærit pœnam eius qui offendit & interitum: vel cum is qui iudicat, Legem affectibus prauis contaminat, & lætatur malo eius, de quo sumit vindictam, Quod cùm fit, vterq; homicida coram Dei tribunali iudicatur.

Est & temeraria vindicta, omnibus 45.
modis damnanda, quando læsus, iniuriam

ſibi allatam, per ſe vlciſci molitur. Nam quòd Dei eſt proprium, ipſe ſceleratè ſibi vendicat, ſed excipio defenſionis ἐμ ἀντοφώρῳ neceſſitatem. Ibi enim locum habet: vim vi repellere licet.

46. Eſt & illa cenſenda temeraria vindicta, quæ cùm exercetur à miniſtro iuſtitiæ, plus tamen mali adfert quàm boni. Nulla enim vindicta, cuius finis malus eſt, à pijs eſt expetenda, aut exercenda. Beluarum enim potiùs eſt, quàm hominum, talis vindicta.

OPERA SEXTÆ LEGIS.

1 VT OPERA BONA SEXtæ Legis, à ſyncera dilectione proximi manant: ita ad iuſtam et legitimam perſonæ proximi conſeruationem, & ſocietatis humanæ incolumitatem, referuntur.

Dilectio

Dilectio ergo proximi & eiusdem conservatio (vnde pendet incolumitas Societatis humanæ) limites sunt, intra quos opera huius præcepti proximo debita, claudentur. 2.

Hac constituta regula facilius erit & promptius colligere, quæ opera DEVS à nobis hac sexta lege requirat. 3.

Verùm quia opera illa, certarum virtutum sunt actiones, quæ virtutes rectrices & moderatrices actionum sunt, iuxta rectam rationem: de virtutibus ipsis huius Legis proprijs, earúmque actionibus agemus. 4.

Etsi autem alij aliter virtutes huius Legis digerunt, quorum quidem diligentiam laudo: tamen vt nos intra limites à nobis positos contineamur, omnes virtutes huius sextæ Legis sub beneuolentia & beneficentia concludamus. Nihil enim hæc Lex requirit, quod non alterutra harum virtutum contineatur. 5.

DE BENEVOLEN-TIA.

6 *Beneuolentia eſt veluti primus riuu-lus, manans à dilectionis fonte. Nam ei quem diligimus, hoc eſt, carum habemus, benè quoq; velimus neceſſe eſt.*

7. *Hanc beneuolentiam, tanquam* ἀκόλουθα *excipiunt hæ virtutes, Candor, amicitia, humanitas, concordia.*

8. *Candor, ſinceritas & puritas quædam animi eſt, quæ vt non admittit vllas ſiniſtras ſuſpiciones de perſona proximi ſine euidenti probatione: ita vituperabilia in proximo non virtutum larua induit, ſed vitia eſſe vitia iudicat. Quod qui non facit, non ſolùm Deo & naturæ Legi aduerſatur: verumetiam ſano iudicio deſtitutus eſſe cenſendus eſt.*

9. *Quid enim turpius eſſe poteſt, quàm ſcapham ligonem, & ligonem ſcapham appellare, hoc eſt, vitia larua virtutum ornare, & virtutes vitiorum cœno deformare?*

Amicitia, reciproca bonorum inter se 10.
beneuolentia est, & voluntas sibi inuicem
benefaciendi, ex vera pietate et virtute ma-
nans.

Amicitia enim illa, quæ vel ἐκ ἁδονᾶς, 11.
vel ἐκ παροχᾶς *(vt Hippodamus loquitur)*
ortum habet, deficiente voluptate, et cessan-
tibus beneficijs reciprocis intermoritur.

Vera proinde & homine digna ami- 12.
citia, pietate & virtute conciliata, comita-
te conditur, grauitate firmatur, constantia
& fide conseruatur, συμπαθείᾳ *probatur,*
& mutuis officijs continuatur.

Humanitas latiùs se extendit, quæ 13.
& naturæ facilitatem, & morum suaui-
tatem complectitur.

Hæc maximè sibi animos hominum 14.
conciliare solet, facilè ignoscit, communem
fragilitatem cogitat: vnde comicum illud:
Homo sum, humani à me nihil alienũ puto.

Græcè admodum significante vocabu- 15.
lo dicitur φιλανθρωπία, *quam Plato definit*

ἕξιν εὐεργητικὴν τῶν ἀνθρώπων. Hanc Paulus Tito ſcribens, Deo tribuit. Digna propterea homine, vt qui & homo ſit, & ad Dei imaginem conditus, vt ipſum imitetur.

16. Concordia, ſiue à citharæ chordis, ſiue à plurium cordium vinculo dicitur, laudatiſſima virtus eſt, qua, vt quidam rectè ait, paruæ res creſcunt.

17. Hæc virtus vt mutuam beneuolentiam fouet: ita maiores, pares, minores reſpicit, & συμφωνίᾳ quadam ordinum & omnium ſtatuum inter ſe, tanquam omnium dulciſſima muſica, ſummè delectatur. Nam vt citharæ ſonus tum demùm iucundus eſt, quando ita intenduntur & remittuntur chordæ, & arte trahuntur ad harmoniæ regulam, vt vnum iuſtum & ſuauem concentum efficiant: ita animi bonorum, concordia mutua delectantur, vnde apud Græcos nomen accepit ὁμονοίας, quo ſignificatur animorum ſummus conſenſus.

DE BENEFICENTIA.

Beneficentia id præstat opere, quod beneuolentia animo concepit. Hanc dicunt coniunctam esse cum iustitia. Per hanc enim iustitia suum munus exequitur. 18.

Siquidem iustitia, vt præclarè dicit Bernhardus, Maioribus reuerentiam & obedientiam, æqualibus consilium & auxilium, inferioribus custodiam & disciplinam, Hoc est, singulis τὰ καθήκοντα, reddit. 19.

Etsi autem hæc verè dicuntur: tamen vt magis sit nobis vis beneficentiæ perspecta, quam hæc sexta Lex postulat: subijciam beueficentiæ, vt ἀκόλουθα quædam, Mansuetudinem, ἐπιείκειαν, fortitudinem zelum, liberalitatem & misericordiam. 20.

Mansuetudine benefacit proximo, qui iniuria affectus, iræ ruentis ad vindictam impetum ita retinet, vt crudelitate, in proximum, qui offendit, non sæuiat, & aliquid indignum iustitia, temerè committat. 21.

Etsi

22. *Etsi autem ira naturalis affectus est, insurgens aduersus ea, quæ virtuti aduersantur, & ea propugnans quæ à ratione monstrantur esse bona & laudabilia: tamen in vitio est, quando rectam rationem non sequitur, sed ruit cœco impetu in eum qui offendit, extra iustitiæ limites.*

23. *Sed illa demùm ira laudabilis est, quæ ex bona caußa procedit, & tendit moderatè & iustè in bonum aliquem finem. Talis ira & motus animi ad coërcenda peccata insurgentis, fuit in Mose, Elia, CHristo, Paulo, absq; vitio.*

24. Ἐπιείκεια *summum ius moderatur, & cedit, ob caußæ circumstantias, seueræ iustitiæ. Dicitur autem* ἐπιείκεια *quasi* ἐπί τινος εἴκουσα τῷ νομικῷ.

25. *Est autem hæc* ἐπιείκεια *duplex, Publica & Priuata: illa, iudicis personam sustinentis: hæc, hominis cuiusuis priuatim agentis est.*

26. *Publica* ἐπιείκεια *est qua iudex flectit*

Legem

Legem ad caussam, & non caußam ad legem. Vt enim figura lapidis in structura lesbia mutata, mutatur & norma: ita caußa, pro circumstantiarum conditione, variante, variat & mens Legis, ἐπιείκεια.

Flectitur ergo Lex ad caußam, quando non spectatur τὸ ἀκριβοδίκαιον, Sed mens & voluntas Legis accommodatur caussæ. Contrà vero caussa ad Legem flectitur, quando retinetur in iudicando τὸ ἀκριβοδίκαιον, & nulla ἐπιείκεια propter circumstantias admittitur: & tunc summum ius fit summa iniuria. 27.

Priuata ἐπιείκεια tolerat infirmitatem proximi, tegit arcana errata, sanat manifesta delicta, doctrina, consilio, admonitione, fraterna obiurgatione. 28.

Fortitudo proximo commodans, etiam duplex est, videlicet publica & priuata: illa, magistratus: hæc, singulorum priuatim. 29.

Fortitudo in magistratu, iustitiæ pro- 30.

pugna-

pugnatrix, ratione ad vindictam properat, & finem habet conseruationem humanæ societatis : idq; per defensionem veræ religionis, veræq; virtutis, & oppugnationem falsæ religionis, & vitiorum grassantium repreßionem.

31. Fortitudo priuata est, cùm singuli inuicto animo potiùs ferunt iniuriam, quàm vt iniustè se vlciscantur de proximo. Hæc etiam patientia dicitur.

32. Zelus etsi in genere est cuiusuis affectus vehementior æstuatio: tamen hîc solùmmodo de eo zelo agimus, quæ beneficentiæ erga proximum vt pars quædam, subijcitur.

33. Est ergo hic zelus affectus vehemens, quo iustè indignamur aduersus contumaciam in atrocibus sceleribus : quò contumacia repreßa, alij tranquillè viuant, & vnitas societatis conseruetur.

34. Hic zelus tum demùm est laudabilis, quando excitatus ab Heroico motu, in magistratu vindice scelerũ, vel à Spiritu sancto ortus,

ortus, ſecundum ſcientiam tempeſtiuè exercetur in gloriam Dei, qualis conſpicitur in Moſe, in Phinee, Elia, in Chriſto, in Paulo.

Liberalitas quæ ἐλευθεριότης græcè dicitur, eſt munificentia, propriè magnorum 35.
& liberorum hominum, qua iuuant & ornant ordines & ſtatus hominum ſuis facultatibus, vt bene mereri videantur de ſocietate humana. Huic cùm prælucet pietas vera, vt in Salomone, Dauide, Ioſia, laudabilis eſt. Contrà verò, ſi ab animo inanis gloriæ cupido proficiſcitur, in vitio eſt.

Miſericordia erga proximum, affe- 36.
ctus homine digniſſimus, eſt συμπάθεια, qua tangimur aliena miſeria tanquam noſtra propria, quáque eius miſeriæ noſtris bonis ſuccurrimus. Breuiter, miſericordia eſt affectus ipſe miſerendi: & quicquid officij ex hoc affectu miſeris & afflictis piè iuſtéque præſtatur. Et dicitur in Scripturis interdum δικαιοσύνη, vt ſciamus eleemoſynam non eſſe liberum beneficium, ſed debitum officium.

Con-

37. Consistit autem hæc misericordia in duobus, scilicet in remittendo & dando.

38. Misericordia in remittendo posita, est quæ vel pauperi debitum quod non est soluendo, nisi attrahat sibi miseriam, condonat: vel ei qui offendit, veniámq; precatur, offensam remittit, modò id piè & vtiliter fieri poßit.

39. Misericordia quæ in dando cernitur, ignoranti communicat doctrinam, aberranti correctionem, dubitanti consilium, tristi consolationem, esurienti cibum, sitiente potum, nudo vestes, vago domum. Breuiter, Omni misero & afflicto, quantum potest, succurrit.

40. Hanc Dominus, ex Oseæ 6, testimonium adducens, anteponit sacrificio, cùm ait: Profecti discite quid sit: Misericordiam volo & non sacrificium.

41. Autor Epistolæ ad Hebræos eleemosynam valdè placere DEO testatur, cùm inquit: Beneficentiæ & communicationis

ne ob-

ne obliuiscamini. Talibus enim victimis delectatur DEVS.

Verùm hoc accipiendum est, de eleemosyna, quæ præstatur à Publicano, & non à Pharisæo, id est, quæ præstatur à pÿs ad Deum conuersis, & non ab impÿs hypocritis. Nam horum eleemosyna, etsi vsu valet: cultu tamen est vitiosa & abominabilis coram Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum est: vtpote profectum ab ÿs, quorum & mens & conscientia polluta est, & aberrans à debito fine. 42.

SEPTIMA
LEX DECALOGI.

Non Mœchaberis.

VT SVB ADVLTERII nomine, omne intemperantiæ, id est, impuritatis & impudicitiæ genus, quo anima vel corpus hominis pollui- 1.

 tur,

tur, vetatur: ita omne temperantiæ genus impuritati animæ & corporis repugnans, præcipitur.

2. *Duæ sunt ergo huius Legis hypotheses generales: vna affirmatiua, Temperantiam sectator: Altera negatiua, Intemperantiam ne sectare. De affirmatiua, hac vice dicendum erit.*

3. *Temperantiæ bonum nemo satis laudauerit. Est enim Temperantia veluti naturæ custos fidelissimus, quam qui verè sectatur, tranquillum naturæ statum sentit.*

4. *Hoc græca appellatione pulcherrimè significatur. Dicitur enim temperantia græcis* σωφροσύνη *quasi* σώζουσα φρόνησις, *hoc est, conseruans prudentiam.*

5. *Huius ratio ex appellatione Latina peti potest. Dicitur enim temperantia Latinis à temperie, hoc est,* εὐκρασία *affectuum & actionum temperata ad rectam rationem.*

6. *Definitur autem temperantia in hunc modum.*

modum. Temperantia est rationis in libidinem, atq; alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio.

Hæc ergo facit vt nihil appetas, cuius te pœniteat: vt in nullo Legem moderationis excedas: vt sub iugo rectæ rationis cupiditatem frenes. 7.

Cernitur autem hæc virtus, (quantum quidem ad nostrum institutum facit) in quatuor partibus, quæ sunt, abstinentia, sobrietas, castitas, pudicitia, quæ aptissimo ordine ad finem Legis huius referuntur. 8.

Abstinentia gulæ aduersatur, vt quæ vsum potus cibiq; iuxta rectæ rationis iudicium moderetur, ab iisq; abstineat, quibus caro ad vllam impuritatem natura hominis indignam, irritari potest. 9

Huic ieiunium subiicio, quo caro ferocior facta, tanquam freno, coërcetur & domatur, quoties aduersus Spiritum importuniùs insurgit. 10.

11. Et quia nemo meliùs nouit propriæ carnis petulantiam, quam is qui ferocientem sentit: nemo ieiunando tempus aut modum rectiùs præscripserit, quàm ipse.

12. Sobrietas duplex est: Vna, animi: Corporis, altera. Vtraq; vt rarißima: ita maximè laudabilis.

13. Sobrietas animi est & rectus vsus rationis, & suauis affectuum moderatio. Huius caussa est mens piè rectéq; edocta, et assuefactio ad moderationem seruandam in omnibus rebus. Ex quo fit, vt hac præditus consilia & actiones prudenter gubernet, ne quid turpe aut indecorum in vita committat.

14. Sobrietas corporis est in potu potißimùm temperantia, ne eius sit immoderatus vsus, vnde inflammantur impuri affectus. Hæc vt à sobrietate animi venit: ita sanitatem corporis, virium incolumitatem, & vitæ puritatem conseruat.

15. Castitas puritas mentis est, quæ etiam in

in corpus dimanat, qua fit vt ab omni impuritate & contagio abhorreamus, impuram Venerem fugientes.

Neq; enim vera castitas corporis esse potest, nisi quæ à casto proficiscatur animo: id quod Aristoteles intellexit, dum diceret Philosopho cuidam, castis manibus reddenti vrinam: ἁγναὶ μὲν χεῖρες, φρὴν δὲ ἔχει μιάσματα. 16.

Quod autem Papistæ laudem castitatis suis impuris, Sacrificulis, Monachis, & Monialibus vendicant, impurum est commentum, cum recta ratione & verbo DEI pugnans. 17.

Nam castitas omnium hominum est, qui à vetita libidine se puros & integros seruant, siue sint virgines, siue celibes, siue coniuges. 18.

Nam cum Paulus pronunciat piorum coniugium thorum honorabilem esse vt sanctum & impullutum, quis castitatis laudem piis coniugibus adimere audebit? 19.

20. *Damnandus eſt proinde & error eorum, qui ad certos hominum ordines caſtitatem alligarunt, & commentum eorum, qui virginitatem celibatu, celibatum coniugio meliorem tradunt, ac inter opera perfectionis, & conſilia Euangelica numerant.*

21. *Quod autem Paulus, 1. Cor: 7. videtur virginitatem præferre coniugio, dextrè iuxta mentem Pauli accipiendum eſt. Non enim ſimpliciter & omnino anteponit coniugio virginitatem, vt meliorem, Sed* κατὰ *ob certas ſcilicet circumſtantias.*

22. *Siquidem non bonitate operis, ſed vſu, non merito perfectionis, ſed actionis commoditate, virginitas & celibatus anteponuntur coniugio: Non tamen ſemper, neq; in omnibus, ſed tempore neceſſitatis, & in ijs qui donum fortè habent perpetuæ continentiæ.*

23. *Nam illi qui perpetuum continentiæ donum non habent, regulam Apoſtolicam teneant: Propter fornicationem (ſcilicet vitanam)*

tandam) vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum maritum habeat.

Tametsi autem hæc Lex non mandat 24.
coniugium simpliciter, sed castitatem animi & corporis ab omnibus sine discrimine requirit: tamen sub conditione, omnes ad coniugium obligat, qui donum perpetuæ continentiæ non habent: adeò vt qui contrà faciunt Deum tentare videantur.

Pudicitia virtus animi est, quæ se 25.
in vita & moribus contemplandam exhibet. Hæc enim facit vt nos pudeat vel audire, vel videre, vel loqui, vel vllis gestibus ostendere aliquid à vera castitate alienum. Hæc vt à pudore nomen habet: ita pudore conseruatur.

Huius pudicitiæ indoles est, vt si quis 26.
ea præditus, casu vel viderit, vel audierit, vel fecerit quod parum castum videtur, mox erubescat, & rubore vultus pudicitiam animi testetur.

Huc pertinet comicum illud: Erubuit, 27.

saluares est. Et vir quidam Sapiens adolescenti in rubore dixit: Confide fili, iste est color virtutis.

28. Cyprianus scribit pudicitiam non in sola carnis integritate consistere, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter & pudore.

29. Hactenus de temperantia & eius partibus: Nunc autem vt in eius amorem accendamur magis, caussas eius veras recitabimus.

30. PRIMA. Mandatum Dei. Is enim seriò nobis hanc virtutem in sua Lege præcipit. Hoc DEI mandatum meritò nobis esse deberet vice mille demonstrationum. Sola enim, ad dictorum confirmationem, rerum sufficit demonstratio, quando probatio in autoritate dicentis est.

31. SECVNDA. Conditio fidei, Quam, vt indiuiduus comes, timor Dei purus & castus comitatur, qui sine hac temperantia consistere nequit

TERTIA. Cùm temperantia ſit naturæ cuſtos, naturam effrenem facit, qui temperantiam non maximo ſectatur ſtudio. 32.

QVARTA. Vocatio noſtra. Vocati enim ſumus ad Sanctitatem, cuius præcipua pars eſt pia temperantia. 33.

QVINTA. Precandi forma Chriſtianorum, qua iubentur petere voluntatem Dei fieri in terra, quemadmodum in cœlo fit. Nunc autem cum angeli Dei ſint maximè temperantes & caſti: petimus conformes illis fieri in temperantia & caſtitate. 34.

SEXTA. Exemplum Chriſti, à quo Chriſtiani dicimur. Cùm ergo is fuit temperantiſsimus, cuius omnis actio noſtri eſt inſtructio, decet profectò, modò ipſius diſcipuli eſse velimus, imitari ipſius temperantiã 35.

SEPTIMA. Ipſa temperantia eſt per ſe virtus amabilis, vtpote optima & pulcherrima, vt quæ ſua bonitate & pulchritudine meritò nos in ſui amorem alliciat. 36.

37. *OCTAVA. Turpitudo & pœna, quibus inuoluuntur omnes qui temperantiæ immemores, sese in omne intemperantiæ cœnum fœdißimè immergunt.*

INTEMPERANTIA.

1. *Quemadmodum temperantia virtus est, sub qua continetur, & cum qua coniunctum est, quicquid Dominus sua septima Lege requirit: ita intemperantia, & quæ ab ea nascuntur infelices proles, hac eadem Lege interdicuntur, accusantur, damnantur.*

2. *Est autem intemperantia, quam græci aptißimo vocabulo* ἀκρασίαν *nominant, vitium Deo inuisum, naturæ inimicum, & hominis excellentia indignißimum.*

3. *Per hanc intelligo omnem impuritatem animi & corporis, cum vera castitate et temperantia pugnantem.*

Etsi

Etſi autem Auguſtinus in libro de 4.
agone Chriſtiano ait: Inter omnia Chri-ſtianorum certamina duriora ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, & rara victoria: tamen qui verè à Spiritu ſancto regitur, flammas libidinis, etſi non prorſus extinguere, tamen reprimere poteſt, ſi gradus, occaſiones, cauſſas vitauerit: Si remedia aduerſus eas monſtrata verbo Dei arripuerit: ſi pœnas, quæ libidines ſequuntur & in hac vita & in futura, rectè cogitauerit: deniq; ſi præmia diuinitus caſtis promiſſa, ante oculos habuerit.

Gradus ad obſcœnus voluptates ſunt 5.
plures, videlicet cogitatio, affectus, conſenſus, ὁρμή, Quæ vt concupiſcentiæ vocabulo intelliguntur: ita à concupiſcentia innata pullulant, & altas radices agent, & partus infelices producent, niſi mox vt inceperint, ſuffocentur.

Cogitatio enim ἐμπαθὴς ſi morã traxerit, 6.
affectus mouetur: ſi hic non ſtatim repreſ-

ſus

ſus fuerit inflammatur : inflammatus affectus voluntatem ad conſenſum impellit: conſenſum excipit factum. Hoc ſæpiùs iteratum veluti in naturam vertitur, vt poſtea reuocare pedem non poßis, ſed cogaris contra etiam conſilium mentis ruere. Huc querela illa Medeæ: θύμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων. Quare qui ſapit obtemperet Poëtæ, qui ait: Principijs obſta, ſerò medicina paratur, Cum mala per longas conualuêre moras.

7. Occaſiones multæ offeruntur, partim à Diabolo, partim ab hominibus, vt prauum ſodalitium, ſicuti Medea de ſe teſtatur: Frequentes acceſſus malarum fœminarum me perdiderunt. Huc viſum impudicum, geſtus venereos, et colloquia obſcæna refero.

8. Cauſſæ ſunt concupiſcentia innata, hæc fouetur crapula, ebrietate, comeſſationibus & id genus alijs Veneris inſtrumentis.

9. Nam poſtquam vino ſeu largiori potatione ſanguis calere inceperit, bruta pars

animæ

animæ sanguine, calidiore veluti fermentata, furores feruentes & concupiscentias ardentes excitat.

Hos gradus, has occasiones & caussas sciamus prohibitas esse hac septima Lege. Quare quibus salus animæ curæ est, tempestiuè se aduersus hæc mala muniant: ne tempore naturam æquent, ex quo quædam peccandi necessitas comparatur. 10.

Præter ea quæ diximus, Theologi ex verbo DEI quatuor (præter castum coniugium) remedia aduersus malum damnatæ Veneris numerant, ac omnibus pijs commendant, quæ sunt, assidua inuocatio ex fide, lectio sacra, ieiunium, & fuga ocij, seu labor honestus. 11.

De oratione habemus promissionem, quòd Deus ex vera fiducia inuocantes velit exaudire, modò summa nostra oblectatio & voluptas in Domino fuerit radicata, iuxta illud: Delectare in Domino, & ipse dabit tibi petitiones cordis tui. 12.

Sacra

13. *Sacra lectio mentem hominis sursum eleuat, vt homo brutæ voluptatis obliuiscatur. Quare Dauid verbi diuini meditationem nobis diurnam & nocturnam commendat. Cum hac coniungo pios Hymnos & cantilenas, quibus anima hominis mirificè in sublime tollitur, & veris voluptatibus perfruitur.*

14. *Ieiunio pabulum Veneri adimitur, & Spiritus hominis pij excitatur, vt insurgat aduersus Veneris æstum, eúmq; extinguat. Redduntur enim preces ardentiores spiritu Dominante. Nec alia de caussa laudatur ieiunium. Nam Monachorum figmentum de ieiunij laudibus, quasi per se esset meritorium & cultus DEI, ad Papatum remittimus.*

15. *Ocij quoq; fugam & honestum laborem, remedium esse Veneris vetitæ, etiam profani Scriptores intellexrunt, vt ille: Ocia si tollas, periêre cupidinis arcus. Item, Nihil agendo malè agere discimus.*

Hæc

Hæc quatuor remedia hoc disticho 16.
complecti soleo:

Ores, casta legas, ieiunes, ocia vites,
Si seruare cupis corpora casta DEO.

Pœnæ quæ comitantur κυπρομανίαν *sunt* 17.
horrendæ, & plures quàm quæ cogitari possint, ne dum numerari: inter quas præcipuæ sunt, cæcitas mentis, obduratio cordis, infamia vitæ, donorum Dei fœda contaminatio, pœnæ corporales, supplicia æterna.

Cæcitas mentis, quam Paulus ἀδόκι- 18.
μον νοῦν *nominat, facit, vt amans putet se videre quod non videt, iudicet mala bona, & bona mala. Breuiter, Quid deceat, non videt vllus amans.*

Obduratio cordis, quo malo nullum 19.
est magis triste, Hæc à Paulo etiam dicitur ἀμετανόητος καρδία, ἀπαλγησία, *qua conscientia hominis tanquam cauterio vsta, planè* ἀναίσθητος *efficitur.*

Infamia vitæ, quæ non solùm in ipsis 20.
Veneris mancipijs hæret: verum etiam vni-

uersam

uersam familiam & posteritatem fœdat.

21. *Donorum DEI fœda contaminatio, Veneris damnatæ quoq; stipendium est. Vt enim fumus rem obiectam fœdat et offuscat fuligine sua: ita obscœnus ille Veneris vsus dona Dei, quibus homo alioqui ornatus erat, fœtore polluit, vt nulli sint vsui.*

22. *Pœnæ in corpore sæpè hærent, vt lues Venerea & alij morbi, quibus qui non corripiuntur, maius iudicij Dei aduersus se testimonium habent. Videtur enim Deus eos tanquam inemendabiles abiecisse.*

23. *Supplicia æterna, hæc enumerata mala excipient in omnibus ijs, qui non ante mortem conuertuntur. Nam DEI misericordiæ in infinitum excedunt omnes omnium hominum miserias.*

24. *Sed cur tantæ pœnæ, & tam multiplices vni Veneri debentur? Quia mandatũ Dei contumaciter violatur, dignitas humanæ naturæ per libidinem effrenem calcatur, Spiritus sanctus contristatur, templum DEI*

DEI profanatur, inuocatio impeditur, Breuiter, Nullus locus relinquitur aut pietati, aut vlli virtuti, sed homo se totum imperio Satanæ subijcit in contumeliam Creatoris.

Postremo loco proposuimus de præmijs frenatæ libidinis, quæ maxima sunt, & omnia continentur hoc Domini dicto: Beati mundi corde, quoniam ipsi DEVM videbunt. 25.

Etsi autem cor hominis nunquam ita in hoc Mundo mundari potest, quin reliquiæ flammarum Veneris interdum excitentur, vtut fuerint sopitæ, & irritentur concupiscentiæ turpes: tamen quando penes Spiritum manet victoria, & non superatur homo flammis libidinum, conatus hic apud Deum pro mundicia cordis acceptatur, vt non imputet nobis nostras sordes, quibus purgandis damus operam. 26.

Genera Veneris vetitæ plurima sunt 27.
vt fornicatio, stuprum, raptus, incestus, adulte-

adulterium, τὸ ἄῤῥητον βδέλυγμα, & multa alia, quæ accuratè recitant Monachi: vt qui ea vel in priuatis confeßionibus didicerint, vel ipsi Sodomitarum progenies, inuenerint & auxerint.

28. *Si quis contraxerit cum ea, cum qua turpiter consueuit, viuente marito, tametsi Papistæ contractum istum continuatum adulterium statuunt: tamen ego istud simpliciter affirmare non audeo, sed distinctione opus esse iudico, in hunc modum.*

29. *Aut turpitudo præcedens fuit publicè nota, vel saltem iustè suspecta: aut fuit sine omni suspitione. Si turpitudo fuit publicè nota, contractus sequens peccat scandalo, nec potest vnquam probari: nisi publicè nota pœnitentia, vt in Dauide, præcesserit. At si turpitudo sequens, nec publicè nota, nec iustè suspecta fuit, doctus & prudens pastor potest conscientias eorum, qui contraxerunt, sic sanare, vt vsus eius coniugij fiat sanctus.*

Verùm

Verùm, quoniam raro benè succedit 30.
ijs qui sic contrahunt, hortarer omnes qui Christiani dici & esse volunt, vt id non tentent, de quo iusta poßit esse dubitatio, & ex quo insuauis conuersationis poßit imminere periculum, & insanabile scandalum.

Antichristus quædam mentitur con- 31.
tra hanc Legem fieri, vt sunt Sacerdotum, Monachorum et Monialium coniugia. Præterea spiritualem cognationem impiè incestui comparat.

Nam cum Sacerdotibus Papa inter- 32.
dicit coniugia, legi Dei, Naturæ, & laudatis exemplis aduersatur, & patrocinatur nefandis illis sceleribus, propter quæ DEVS multas gentes deleuit.

Cùm votum Monachorum & Mona- 33.
charum putat impedire coniugium, sacrilegè facit: vt qui probet vota, quæ Deus improbat.

Si spiritualis cognatio, quam Papa 34.

definit eſſe eorum, qui pueris baptizandis vnà teſtes adſunt, impedit coniugium: profectò nulla inter Chriſtianos coniugia erunt licita: cùm multò ſit arctior cognatio per Spiritum eiuſdem Chriſti, quo coaleſcunt in vnum corpus (cuius caput eſt Chriſtus) fideles omnes, quàm per externam baptiſmi teſtificationem.

OCTAVA
LEX DECALOGI.

Non furtum facies.

1. VT IN OMNI HONESTA Lege, duo ſpectanda ſunt, Ratio & Finis: ita etiam huius octauæ Legis & rectiſſima ratio eſt, & vtiliſſimus finis.

2. Ratio quidem hæc eſt: Deus cùm ſit iuſtiſſimus, vult vt ad normam ſuæ iuſtitiæ ſuum cuiq; tribuatur. Finis verò, vt homines

mines sua sorte contenti, suúmq; cuiq; tribuentes, humanam societatem communibus officijs foueant, iuuent, tueantur.

Hac ratione & hoc fine Legis inter se collatis, facile est videre, & quid hac Lege præcipiatur, & quid vetetur. 3.

Vt enim omnia ista hac Lege præcipiuntur, quæ ordine iusto à ratione ad finem eius assequendum tendunt: ita omnia quæ & à ratione deflectunt, & ad finem non rectè feruntur, prohibentur. Vt enim illa ex caritatis fonte manant: ita hæc eandem perturbant. 4.

His iactis veluti fundamentis, distinctiùs huius Legis amplitudinem consideremus, videamúsq; quæ particulares Leges sub hac communi contineantur. 5.

Sunt autem potißimùm quinq; Leges particulares, quas hæc communis complectitur. Prima, de rerum distinctis dominijs. Secunda, de alienis contra iustitiam non contrectandis. Tertia, de iustè quæren- 6.

 dis

dis proprijs. Quarta, de recto vsu quæsitorum. Quinta, de soluendis debitis, quæ vel naturá, vel lege alijs debentur. Hæc enim omnia cum ratione & fine Legis propositis conueniunt, de quibus ordine dicemus.

7. Prima Lex particularis, sub communi comprehensa, est, de distinctis rerum dominijs. Nam cùm furtum prohibetur, discrimen traditur inter meum & tuum. Nam si mihi tuo, & tibi meo vti ex æquo liceret, furtum non committeretur, sed rerum communio æqualis statueretur.

8. Iam si rerum communio esset æqualis, plerique omnes segniores & negligentiores in præstandis officijs efficerentur. Ex qua re humana societas non solùm maxima detrimenta acciperet: verumetiam paulatim litibus solueretur, & tandem miserè aboleretur.

9 Hæc detrimenta, solutio & abolitio humanæ societatis, cùm manifestè pugnant cum Lege naturæ: (quæ dictat humanam socie-

ſocietatem conſeruandam eſſe) ſequitur eorum cauſſam, nempe rerum communionem æqualem, cum lege naturæ pugnare. Quid enim magis cum natura pugnat, quàm quod naturam deſtruit?

Hinc planiſſimè ſequitur quod pro- 10.
poſuimus, videlicet, rerum diſtinctionem commendari & eſſe iuris naturalis: vt quæ faciat ad conſeruandam naturam humanam, qualis nunc eſt in hac vita poſt lapſum primorum parentum.

Huc Leges pertinent humanæ, qui- 11.
bus diſtincta rerum dominia approbantur: huc iudicia forenſia: huc gladius, (quem magiſtratus à DEO accepit) quo rerum proprietates contra fures & latrones defenduntur.

Verùm quia DEVS voluit homines 12.
ſocietate coniungi, ſapienter diſtribuit ſua dona. Non enim vni contulit omnia, ſed alijs alia, vt tu meis & ego tuis indigerem, ex quo nata eſt iuſtitia commutatiua,

quæ, vt in commutatione rerum seruat æqualitatem: ita maximè facit ad assequendum finem Legis, de quo agimus.

13. Cum hac pugnat iniustitia, quæ in rerum permutatione æqualitatem non seruat pro temporum & locorum ratione. Neq; enim similis semper æqualitas essè potest in specie, etsi in genere æqualitatem semper esse oporteat. De qua æqualitate gubernatorum Rerumpublicarum est iudicare. Possunt enim gubernatores pro commodo societatis humanæ, hîc quædam permittere, & quædam Legibus stabilire.

14. Vt autem hæc æqualitas commodiùs inter homines seruari poßit, sapienter nummus inuentus est, qui quidem vsum suum non naturâ, sed hominum arbitrio, instituto, ac Lege, tenet. Nummus enim quasi νόμος dictus est.

15. Quapropter de nummo non tam ex materia & valore eius in se, quàm ex Lege, vsu, & fine iudicandum est.

Secunda

Secunda particularis lex, quæ sub generali continetur, est, ne quis aliena contra Legem contrectet. Est enim furtum rei alienæ iniusta contrectatio. Ita enim ratio Legis postulat, vt furti appellationem latiùs quàm iurisconsulti accipiamus. 16.

Sunt autem furti genera duo, videlicet clancularia surreptio, & rapina. 17.

Clanculariæ surreptioni (cum qua pugnat virtus rarissima αὐτάρκεια*) tribuunt Iurisconsulti nomen furti, quam interdum necessitate et iure belli excusari disputatur à nonnullis, quorum sententiam tùm demùm approbabo, cùm eam cum capite Legis,* Dilige proximum tuum vt teipsum, *non pugnare monstrauerint. Quod tametsi aliquando fiere posse non nego: tamen quia de ea communis regula statui vix potest, volo hîc omnia potiùs ad caritatis legem reuocari.* 18.

Rapina duplex est. Vna manifesta, Altera iuris prætextu palliata. 19.

Mannifesta rapina est, quæ per violen- 20.

 tiam

tiam exercetur, qualis est latronum, piratarũ, & omnium qui violenta manu iniustè alienas possessiones rapiunt, & auferunt.

21. Rapina palliata prætextu iuris, est, cùm potentiores non coacti necessitate, contra Legem & longo tempore confirmatam consuetudinem, suorum subditorum facultates ad se transferunt, vt habeant instrumenta, non quibus conseruare societatem humanam poßint, sed quibus suæ superbiæ & libidinibus satis faciant.

22. Etsi autem huius generis rapina sæpè committitur: tamen nolim hic subditos sibi de hoc genere sumere iudicium. Nam hoc tempore plura ornamenta pacis, firmiora subsidia belli, et nerui reipublicæ maiores requiruntur, quàm olim. Quare & neceßariò grauiora onera imponi subditis necesse est, quæ subditi æquo animo ferre debent, modò contra Deum arma sumere noluerint.

23. Potentiores tamen vellem cogitare, non tàm quid libeat, quàm quid liceat. Quod tum

tùm demùm facerent ſi Deum timerent, ſubditos tanquam liberos proprios diligerent, Quod profanus Cyrus à Xenophonte feciſſe ſcribitur.

Tertia particularis Lex, quæ ſub 24.
communi continetur, eſt vt iuſtè quiſq; quærat propria. Nam ſi diſtinctio rerum ſancitur lege Dei, & contrectatio rerum ad nos non pertinentium damnatur à DEO: certè aut iubemur propria iuſtè quærere, aut nos ipſos iniuſtè de medio tollere. Horum poſterius, cùm ſit contra Deum & naturam: profectò & Deus & ipſa Natura volunt, vt quilibet ſua quærat, & de iuſtè partis viuat.

Iuſtè parta voco, quæ vel ex hæredi- 25.
tate iuſta quis poſſidet, vel iuſto labore in legitima vocatione acquiſiuit.

Legitimam vocationem definio, cùm 26.
vtrumq; coniungitur, hoc eſt, cùm & opus functionis ſit legitimum, & perſona operans legitimè ad opus faciendum ſit ordinat-

Cùm

27. *Cùm hæc duo concurrunt, officium dicitur vocationis opus. Siquidem officium est, quod quilibet facere debet ex vocationis suæ conditione.*

28. *Sed in officij ratione duo spectanda sunt, videlicet genus officij & muneris executio.*

29. *De genere officij tenenda est hæc regula: Omne officium faciens ad conseruandos & ornandos status à Deo ordinatos, videlicet, Oeconomicum, Polititicum, & Ecclesiasticum, prima, quinta, & hac Lege mandatur.*

30. *In muneris executione fides & caritas regulæ esse debent. Fides quidem cauet, ne quis DEVM offendat, suadet vt omnia ad gloriam Dei referat, continet operantem in timore DEI. Caritas verò cauet, ne cui iniuria inferatur, suadet vt proximi commodis seruiatur, continetq́; operantem in amore proximi.*

31. *Ex his concluditur, quòd vt Segnities et impostura hîc damnantur: ita sedulitas*

& diligentia & candor in præstando officio commendatur.

Quarta particularis Lex, quæ sub communi continetur, requirit, vt legitimè quæsitis vtamur in gloriam Dei, in ministerij diuini conseruationem, in reipublicæ commodum, in sustentationem nostri & familiæ, in eleemosynam, qua subleuantur tenuiores. 32.

Vt huic legitimo vsui seruiunt virtutes, liberalitas, misericordia, & iustitia: ita cum eo pugnant profusio, tenacitas, auaritia, immisericordia, iniustitia. 33.

Postrema Lex, quæ sub hac communi continetur, iubet soluere quæcunq; alijs naturâ vel Lege debentur. 34.

Qui enim non reddit quod debet, alienum detinet contra iustitiam, quæ tribuit vnicuiq; quod suum est. Quare & furti coram tribunali Dei, peragitur. Rectè enim Augustinus ait: Omne quod malè poßidetur alienũ est. Si alienum, furtum coram Deo iudicat. 35.

36. *Huc ergo pertinet præceptum Pauli: Reddite omnibus debita. Item: Nemini quicquam debeatis niſi hoc, vt inuicem diligatis. Hîc Paulus & præcipit ſoluenda eſſe debita, & diſtinguit debitorum genera.*

37. *Quorum vnum ita ſolui vult, vt nemini quicquam debeamus. Alterum perpetuò quidem ſoluendo poſtulat, quod tamen nunquam ita perſoluitur, quin adhuc debeatur aliquid.*

38. *Prius illud debetur Lege ciuili, & iuxta Legem ſolui oportet. Poſterius naturâ, Quod quidem iuxta naturam ſoluitur, ſed nunquam perſoluitur. Verùm hæc fortè ita clariùs diſtinguuntur.*

39. *Prius debitum eſt, quòd ciuili obligatione debetur, videlicet, cùm Lege ciuili aliquis ad ſoluendum obligatur, ita vt magiſtratus debitorem cogere poſſit vt ſoluat, & puniat non ſoluentem. Atq; hoc debitum Paulus vult perſolui, cùm ait: Nihil cuiquam debeatis.*

Poſte-

Posterius debitum est, quod naturali 40.
obligatione debetur, videlicet, cùm naturâ aliquis ad soluendum obligatur. Obligamur autem naturâ omnes ad mutuam dilectionem, & ad mutuæ dilectionis officia analoga præstanda.

De hoc debiti genere loquitur Pau- 41.
lus, cum ait: Nisi hoc, vt vos mutuò diligatis, Significans perpetuam obligationem esse, qua nos DEVS & natura obligat ad officia dilectionis.

Neq; huius obligationis ratio obscu- 42.
ra est, vt quæ sit in ipsa natura impressa ab ipso DEO opifice: quod tibi vis fieri alijs præstabis. Qui ergo non diligit, & ex dilectionis Lege benefacit proximo indigenti, contumax est aduersus Deum, & cum natura pugnat, indignus qui bonis naturæ fruatur.

NONA LEX DECALOGI.

Non respondebis falsum testimonium aduersus proximum tuum.

1. IN HAC LEGE, VT in omnibus alijs, duo spectanda sunt, videlicet, ratio & finis. Quæ si rectè æstimentur, facilè apparebit, et quid ea præcipiatur, & quid prohibeatur.

2. Ratio quidem hæc est: Quoniam Deus est verax, vult suam creaturam, amare veritatem & odisse mendacium. Finis verò, vt veritatem sine fuco colentes, sanctiùs & tranquilliùs, & in Ecclesia, & in humana societate, viuamus, imaginem Dei portantes, in veritate & iustitia.

3. Quicquid ergo à ratione hac proficiscitur, et ad hunc finem iusto ordine tendit, hoc præcepto mandatur, & quicquid quouis modo vel à ratione vel à fine deflectit, prohibetur.

Hinc patet, quòd vt veritas omnis in 4.
dictis et factis præcipitur: ita omne mendacij genus in iisdem prohibetur et damnatur.

Sapientes illi qui primi dederunt re- 5.
bus nomina, vt docerent veritatem Lege naturæ requiri, & mendacium esse contra naturam, conceptum mentis & sermonem vno nomine λόγον *nominarunt. Volebant enim hoc modo significare* λόγον *alium fonti, alium riuo similem esse. Fonti quidem, qui mente concipitur, atque ideò* ἐνδιάθετος *cognominatur: Riuo verò qui per os linguamque profluit, ex quo* προφορικός *appellatur.*

Iam verò, vt est secundum naturam, 6.
vt riuus sapiat fontem, à quo profluit: & contra naturam, si fœtidus riuus à dulci promanat fonte: ita secundum naturam est, cum λόγος *externus congruat cum interno: & contra naturam, si ab eo discrepet.*

Porrò, quoniam hæc lex Nona pro- 7.
hibitiua est, vt quæ prohibeat falsum testimonium, quo per Synechdochen omne men-

dacium compræhenditur: dicemus de mendacio, eiúsq; generibus.

8. Est autem mendacium, omne dictum & omne factum cui veritas non subest, quauis caussa, quouis fine, & quauis intentione prolatum aut fictum. Cuius generis sunt plura.

9. Vt autem omne mendacium vel in dictis, vel in factis versatur: ita committitur dupliciter, videlicet in doctrina, & in vita.

10. In doctrina committitur mendacium, cùm vel in religione ab analogia fidei disceditur, vel in artibus à principijs certò perceptis aberratur.

11. Mendacium in religione commissum, si est contra analogiam fidei seu fundamentum, omnium perniciosissimum est, sub quo mendacio omnes hæreses continentur.

12. In artibus mendacium leuius est, videlicet, cùm non rectè applicatur rebus in Philosophia iudicandis demonstratio, quæ amussis Philosophica dicitur. Nam vt fabri

bri suam amußim sequuntur, ne in ædificã-
do peccent: ita Philosophi in Artibus nihil
sine demonstratione, vt immotũ, admittant.
Hîc fœdißimè lapsus est Epicurus, qui 13.
contemta amußi philosophica, errores mul-
tos in Philosophiam inuexit, & inter alios,
finem hominis esse voluptatem, Quod sanè
potiùs in haris porcorum, quàm in Scholis
Philosophorum didicisse putandus est.
In vita committitur mendacium plu- 14.
ribus modis, Qui tametsi vix numerari pos-
sunt: tamen eos omnes sub certis generibus
compræhendere conabimur. Statuamus ergo
huius mendacij, quod in vita committitur,
quatuor genera.
Primum, cùm quis sola mentiendi li- 15.
bidine, non spectans suum vel aliorum com-
modum aut incommodum, mentitur. Hoc
genus mendacij ab Augustino merum men-
dacium dicitur, vt quod nulla opinione com-
modi vel incommodi mixtum sit.
Secundum, cùm quis sua ipsius gratia 16.
 menti-

mentitur, ſiue id fiat dictis, ſiue factis, Quales ſunt arrogantes hypocritæ, diſſimulatores, à quibus vitijs alienus, ἀυθέκαςος à Philoſopho dicitur, hoc eſt, qui dictis & factis ſuis ſibi per omnia ſimilis eſt, nec quicquam fingit, ἀλλ᾽ ἑκάςοτε ὁ ἀυτός manet.

17 Tertium cùm quis propter alios mentitur. Atq; huius generis quatuor ſunt gradus.

18. Primus gradus eſt, cùm ſolummodo voluptas auditorum ſpectatur, & vocatur græcis εὐτραπελία, quam Ariſtoteles virtutibus, Paulus verò vitijs annumerat. Hoc quidam iocoſum mendacium nominant.

19. Secundus gradus, cùm tantum commodū aliquod ſpectatur, ſine alicuius damno. Hoc interdum verum occultatur quod dici oportuit, & falſum dicitur quod non oportuit. Hoc nonnulli officioſum mendacium appellant: cùm tamen contra officium pij hominis eſt, vllam ob cauſſam mentiri.

Tertius

Tertius gradus est, cùm solummodo 20.
damnum spectatur eius, de quo quis loquitur. Huic gradui subijciuntur detractio, contumelia, derisio, susurratio, quæ in hunc modum distinguuntur.
Detractio est, qua absentis vita aper- 21.
tè roditur, quæ ab odio vel inuidia nata, tendit in eius infamiam cui detrahitur.
Contumelia est, qua præsentis hono- 22.
ri aliquid dictis, vel factis iniustè detrahitur, quáq; indignus ignominia afficitur.
Derisio est, qua alicuius dictum aut 23.
factum, contemtus caussa, in risum iocúmq; trahitur iniustè.
Susurratio est occulta & insidiosa 24.
oratio de absente, cuius finis est discordiam inter amicos seminare.
Quartus gradus est, cùm vtrumque 25.
spectatur, videlicet commodum & damnum. Hoc est, cùm quis mentitur, vt prosit vni, & noceat alteri. Huic gradui fraudem & dolum subijcio.

26. *Quartum, cùm quis contra alios mentitur aut falſum dicit, ídq; in iudicio. Superiora enim omnia, vt fiunt extra iudicium, accipimus. Hoc autem quartum genus præcipuè hac Lege nona interdicitur, cùm cætera ad ſuperiores quoq; Leges referuntur.*

27. *Hoc genus committitur in iudicio, nunc accuſatione falſa, nunc teſtimonio falſo, nunc inficiatione falſa, nunc defenſione falſa, nunc ſententia falſa.*

28. *Reus eſt igitur violatæ huius Legis, & qui falſò fictéq; accuſat, & qui falſum teſtimonium dicit, & qui verum negat, & qui defendit iniuſta, & qui iudicat malè. Huic mendacij generi ſubijcitur* συκοφαντία.

29. *Eſt autem* συκοφαντία, *calumnia qua quis vel fictè accuſat, vel vera crimina celat, vel tergiuerſatur, quò ſententiam iudicis eludat.*

30. *Atq; hactenus de generibus mendaciorum*

rum dictum sit, quibus omnibus veritas opponitur, quae in omni re, honesta & laudabilis est, quemadmodum mendacium malum viciosúmque semper existit.

Est autem veritas, cùm dictum aut factum cum re consentit, vel subiecta vel significata: cuius cùm firma sit προαίρεσις in voluntate, maxima virtus est, qua homo constanter amplectitur veras sententias, dicit vera, seruat pacta in sermone et gestu, vitat insidiosas occultationes. 31.

Veritati ancillantur amor veritatis, candor, docilitas, vera gloria, modestia, temperantia linguae, & multae aliae virtutes, quae vitijs in mendacij generibus enumeratis opponuntur. 32.

Porrò quoniam mendacium est quiddam ἀκατάληπτον, (vt loquuntur) nulla, quae aliquid veri significant sub dictis vel factis qualibuscunque, mendacia sunt dicenda, sed schemata sermonis, sub quibus veritas continetur. 33.

34. *CHristus ergo cùm apparet in forma peregrini, non committitur mendaciũ. Nam illa forma peregrinantis significat CHristum in suis membris peregrinari in hoc mundo, & non habiturum stabilem mansionem. Nec quòd finxit se longius ire, mendacium erat. Nam ista fictione significat se discessurum ab illis, qui se docentem fide non recipiunt.*

35. *Similiter multa Prophetica dicta & facta, mendacijs similia sunt: sed cùm referuntur ad eas res, ob quas significandas ita vel dicta vel facta sunt, reperiuntur significationes esse veraces, atq; ideò nullo modo mendacia esse dicenda.*

36. *Similiter tropi, vt metaphora, metonymia, allegoria,* εἰρωνία, *hyberbolæ, &c. Item parabolæ, apologi, fabulæ, & quibus non falsa significantur: non mendacia, sed veritatis instrumenta sunt iudicanda.*

DECI-

LEX DECALOGI.

Non concupiſces rem proximi.

VT ratio huius Legis, Non concupiſces, &c. hæc eſt: Deus ſanctus & purus, & ab omni mala concupiſcentia alienus, vult nos puritati & ſanctitati ſtudere: ita finis eius eſt, vt nulla cupiditas, cum caritate DEI & proximi pugnans, humanos animos perturbet, & à recto auocet. 1.

2. Etſi autem hanc Legem vetitæ concupiſcentiæ in ſuperioribus legibus includi non eſt dubium: tamen peculiarem legem de ea ferri, multis de cauſsis vtile erat.

3. Prima, vt errorem corrigat eorum, qui peccatum definiunt opus cum voluntate coniunctum, negantes inclinationem & voluntatem malam, ſine perpetratione operis, eſſe peccatum. Quod ergo in ſuperiori-

bus Legibus implicitè, idem hîc expreßè prohibetur, vt primum peccati fontem monstret, prauam concupiscentiam.

4. *Secunda, vt discernat inter leges politicas & diuinas : quarum illæ contentæ sunt externa disciplina: hæ puritatem cordis ante omnia postulant.*

5. *Tertia, vt hypocrisin damnet eorum qui externa legis disciplina se iustos putãt, cùm interim cor ardeat prauis cupiditatibus lege Dei damnatis. Ex quo fit vt homo in hac vita legẽ Dei nunquam implere poßit.*

6. *Hîc cogitandum est quanta sit* ἀταξία *in toto homine lapsum primorum parentum secuta. Homini integro adstructa fuit concupiscentia, vt quod bonum sibi esse crederet, expeteret, sequeretúrq; : adeptus verò, retineret & conseruaret. Bonum autem hominis verum & solidum est DEVS. Itaq; hominis concupiscentia recta est, vt Deum tanquam summum bonum sectetur, ei adhæreat amore perfecto, & in eo solo*

acquiescat. Verùm postquam homo in peccatum lapsus est, & auersus à Deo, concupiscentia hominis deprauata est, vt quæ feratur in res probibitas contra naturæ ordinem & DEI voluntatem.

Et vt homo in fruitione DEI summas habiturus erat delicias & voluptates, si mansisset in perfectionis statu: ita factum est, vt auersus à Deo quærat delicias & voluptates, quibus tamen nunquam expleri potest, in signum, quòd vero & solido exciderit bono, quod solum sufficit ad explendum hominis desiderium. 7.

Neq; tamen omnem concupiscentiam, quæ est in homine post lapsum, peccatũ esse definimus, sed tantùm eam, qua id quod non licet, libet, & quia libet, appetitur. 8.

Nam vt naturalis concupiscentia, qua appetimus ea quæ faciunt ad conseruationem nostri & naturæ, ordinatis medijs, ac recto rationis iudicio, bona & necessaria est: ita renatorum concupiscentia reparatio 9

ratio est concupiscẽtiæ eius quæ fuit in homine ante peccatũ, ideóq; sancta et laudabilis.

10. Non ergo simpliciter damnamus omnem concupiscentiam, sed vetitam solummodo, quæ à Deo ad creaturas hominem auertit, quæ hoc modo rectè definiri potest.

11. Concupiscentia, lege Dei vetita, est ἀταξία, infirmitas, & inclinatio in homine, pugnans cum lege Dei, damnata à DEO & rea æternæ pœnæ, donec fiat remißio.

12. Monachorum somnium damno, qui ex natura huius concupiscentiæ petunt discrimen, vt alia sit peccatum veniale, alia mortale. Nam omne quod est, vel fit ab homine, pugnans cum lege Dei, per se consideratum, infert meritum mortis.

13. Verùm si quis hoc referat ad subiecta, in quibus sunt concupiscentiæ, discrimen admitti potest. Nam concupiscentia Pauli veniale peccatum erat, non naturâ sed gratiâ. In Nerone verò omnis concupiscentia siue inchoata tantùm, siue deliberata, siue con-

consummata, peccatum erat mortale, & naturâ & Legis sententiâ.

Est autem vetita concupiscentia duplex, videlicet, Originalis, quæ & inuoluntaria, & passiua dicitur: Et actualis, quæ & voluntaria, & actiua nominatur. De his duobus generibus ordine dicendum est. 14.

Originalis concupiscentia est ἀταξία omnium virium hominis contra Deum, cuius si ortum attendas, caussam habet vetitum fructum et persuasionem Diaboli. At si nos respicis, traducta est cum natura ab vno Adam in omnem Adæ posteritatem. Nam vt naturam ab Adam trahimus: ita naturæ vitium. 15.

Hæc originalis concupiscentia, verè peccatum damnans est, in omnibus qui sunt extra fœdus gratiæ in CHristo IEsu. In ijs autem qui sunt in gratia remittitur, non vt non sit, sed vt non imputetur. Atq; ideò veniale peccatum dicitur. 16.

De hac concupiscentia Paulus loquitur 17.

cùm

cùm ait: Concupiſcentiam neſcirem eſſe peccatum, niſi Lex diceret: non concupiſces.

18. Quoniam autem huius originalis concupiſcentiæ, motus quidam ſeu παθήματα, vt Paulus loquitur, ſentiuntur in omnibus Sanctis, vocat eam Legem peccati, cùm ait: Mente ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati. Eſt enim hæc concupiſcentia vt quidam ait: πάσης κακίας πηγή.

19. Actualis concupiſcentia, quæ à Platone θηρίου πολυκέφαλου dicitur, eſt qua actu hoc vel illud lege Dei vetitum, libet et appetitur, & hæc habet plures cauſſas.

20. Prima eſt originalis coucupiſcentia, ex qua omnes aliæ actuales ſunt, veluti riuuli ex fonte, & fumus ex igni. Quaſi enim ignis concupiſcentia exardeſcit, vt Sapiens ait.

21. Secunda, Senſus externus. Hinc Auguſtinus dicit, mortem per quinq; ſenſus, tanquam per feneſtras, in animam noſtram ingredi: non quòd ibi antea non fuerit,

rit, ſed quia noua peccatorum acceſsione,
mortis æternæ meritum augetur.

Hinc eſt quòd alius quidam dicat, 22.
concupiſcentias prauas eſſe portas mortis.
Sunt enim acceſsus ad conſenſum & opera=
tionem, per quæ duo peccatum in homine re=
gnat, vnde mors æterna. Decipiunt ergo
hominem concupiſcentiæ prauæ, & decep=
tum occidunt.

Tertia eſt temperamentum. Tempera= 23.
mentum enim aliud ad alia vitia flectit, vt
& Phyſici & Medici agnoſcunt, & expe=
rientia conuincit. Vnde de Diogene fertur,
quòd cum videret ſtupidum & deſipien=
tem adoleſcentem dixerit, νεανίσκε ὁ πατὴρ=
σου οἰνωθεὶς σε ἔσπειρε.

Quarta, Diabolus, qui cùm nouit homi= 24.
nis complexionē, poteſt occultè adhibere ea
quibus inclinationes prauæ magis inflam=
mantur. Nihil enim inſidiarum omittit, ſed
quærit ſemper, quos ſuis laqueis conſtringat

Quinta, conuerſatio cum malis et peruer= 25.
ſis

sis hominibus, qui impuris sermonibus commouent in auditoribus concupiscentias prauas. Vnde dictum Menandri quod & Paulus vsurpat: φθείρουσι ἤθη χρησθ' ὁμιλίαι κακαί.

26. *Sexta ocium, quod ideo dicitur puluinar Diaboli, quia in ociosis faciliùs & quasi sine labore facit quod vult, hoc est, decipit & interficit. Hoc etiam agnouit Poëta, cùm diceret:*

Quæritur Aegistus quare sit factus adulter
In promtu caussa est, desidiosus erat.

27. *His causis addi potest memoria, quæ sæpè irritat concupiscentias prauas. Vt impurus adulter cogitans de suo facto, concupiscentia in eo irritatur & inflammatur magis magísq;.*

28. *Neque cum ijs quæ hactenus diximus de caussis concupiscentiarum prauarum pugnat, quòd quidam statuunt inordinatum amorem sui esse omnium prauarum cupiditatum caussam. Nam istum in-*

ordinatum amorem ſub concupiſcentia originali concludimus.

Concupiſcentiam tribus gradibus 29.
conſtare dicunt, videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, idq; rectè. Iacobus ei duo tribuit, videlicet, quòd cogitationem hominis à bono abſtrahat, & quòd ineſcet hominis affectus, vt incautum obruat.

Porrò, quoniam tria ſunt, quæ maximè 30.
deſiderant homines, videlicet, voluptates, opes, honores, Iohannes Apoſtolus tria concupiſcentiarum genera facit, cùm ait: Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis, et concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ.

Etſi autem hæc tria genera, videlicet, 31.
concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & concupiſcentia honoris, vno nomine à Paulo dicuntur concupiſcentiæ carnis: tamen Iohannes, vt monſtret pleniùs fontes omnis mali in mundo, petit differentias à principijs motiuis.

Concupiſcentia carnis iuxta Iohannis 32.

ſententiam eſt cuius principium eſt internum, videlicet, caro ipſa, hoc eſt, vitioſitas carnis, quæ fertur in ea quæ carni ſunt ſuauia, vt voluptates in cibo, potu, rebus Venereis.

33. *Concupiſcentia oculorum eſt, cuius principium motiuum eſt extra hominem, & incurrit in oculos. Concupiſcentia ergo, quæ ex rerum intuitu & admiratione concipitur, concupiſcentia oculorum dicitur. Hinc auaritia, & multæ fraudes.*

34. *Tertia concupiſcentia Iohanni eſt faſtus vitæ & appetitus honoris & inanis gloriæ.*

35. *Porrò, cùm pœna regnantis peccati per concupiſcentias corporis ſit mors, iuxta illud: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: Omnibus modis prauis concupiſcentijs eſt reſiſtendum.*

36. *Etſi autem nec Fons malarum concupiſcentiarum intercludi, nec ebullitio coërceri omnino poteſt: tamen riuuli ſunt cohibendi, ne malæ concupiſcentiæ excurrant*

in

in consensum, & ex consensu in operationem, per quæ duo diximus peccatum in homine regnare.

Iuuerit autem ad horum riuulorum cohibitionem, si Christum fide amplectaris, 37.
Nam in Christum fides, est iuxta Iohannem, victoria mundi: si diligenter ores: si occasiones fugias: si labores: si ieiunes: si ocia vites: si Christi crucem semper in corde geras: si lectionibus sacris incumbas, pijsq; exercitijs delecteris.

Cùm Paulus iubet nos offerre corpora nostra Deo in hostiam placentem, respicit ad morem Sacerdotum, qui bestias mactandas ligabant ad aram & occidebant. 38.
Quare cùm nos volumus nostra corpora offerre Deo, debemus concupiscentiam, bestiam nostram, ligare singulari arte, vt tandem interficiatur.

Ligamus ergo hanc bestiam, quando eam cruci Christi affigimus, vt illi affixa non sit ad operandum efficax. 39.

40. *Etsi autem in fidelibus ligatur hæc concupiscentia, dum virtute crucis Christi non faciunt quod illa imperat: tamen mortificari prorsus in ipsis non potest, priusquam hanc vitã morte commutauerint. Semper enim eius vim sentiunt sancti, quòd Paulus de se testatur.*

41. *Porrò, quoniam opera, quæ ex antithesi vetitæ concupiscentiæ concludi possunt, hoc præcepto mandata in superioribus Legibus sunt enumerata, hîc omittenda duximus.*

42. *Vsus huius Legis est, vt agnita infirmitate nostra & corruptione, confugiamus ad Christum medicum, & ab eo petamus veniam peccati & conseruationem in sui timore, qui fons est omnis sapientiæ, puritatis & virtutis.*

INDEX RERVM ET VERborum memorabilium, in hoc Syntagmate explicatorum.

Chri-

Conſci-

cultus

D

Deus

Errorum taxationes &
refutationes.

 iusti-

Promis-

R

Regnum

Spiritus

FINIS.

IMPRESSVM

*HAFNIÆ, TYPIS MAT-
thiæ Vinitoris.*

Anno

M. D. LXXIIII.

*Impensis honesti viri Balthazari
Kaus, Ciuis & Bibliopolæ
Haffniensis.*

In huius Bibliopolio prostat.

Confessio D. Nic. Hemmingii de Coena Domini.

Ego Nicolaus Hemmingius Professor Theologiae in Regia Academia Hafniensi, subscriptam de Coena Dominica Confessionem, ad Mandatum Serenissimi Regis Daniae Friderici 2di, a me scriptam, Evangelii Ministris Notam esse volo cupio.

Etsi articulos fidei de vera humanitate Christi amplector, Universos et singulos, atque quod Filius Dei aeternus, propter nos homines et propter nostram salutem assumserit humanam naturam in utero virginis in unionem personalem, natus sit homo, passus, crucifixus, mortuus et sepultus, quod descenderit ad inferos, Tertia die resurrexerit a mortuis, et ascenderit in coelum, sedeat ad dextram Dei patris omnipotentis et inde eadem natura assumta venturus sit judicare vivos et mortuos: Tamen quia credo verbis et factis Christi instituentis Coenam suam, constanter et firmiter credo, Totum Christum Deum et Hominem substantialiter adesse praesentem in Coena sua, ubicunque celebretur juxta ipsius ordinem, illum offerre et exhibere communicantibus dignis et indignis suum verum Corpus, et verum suum sanguinem, quem effudit pro nobis in remissionem peccatorum. Atque hoc ipsum corpus et suum sanguinem vere et Realiter a communicantibus sumi cum pane et vino suum, ita ut verus Cibus et verus potus sit, quo homo pascitur, reficitur et vivificatur ad vitam aeternam.

Et quia,

Et quia haec mea Confessio congruit cum Augustana confessione, et cum parvo Catechismo D. Martini Lutheri, et cum Corpore Doctrinae Ecclesiarum Saxonicarum, veram et approbatam esse judico, ex qua sententia de Sacra Coena Domini in hoc regno viginti fere annos extiti. Cum autem in Syntagmate meo scripserim juxta sententiam Ioannis Calvini de re Sacramentaria, quo Ecclesiae nostrae offensae sunt, et quod cum hac mea confessione pugnat, id quod est, in universum revoco, et hoc meo scripto revocatum esse volo.

Praeterea ut alia mea scripta ea non communicata cum Professoribus, et collegis [illegible] et tamen edita sunt, ita Syntagma illis inscijs a me editum esse fateor.

Quare et Clementissimum Regem et alios omnes, qui isto meo scripto offensi sunt, rogo, ut mihi clementer et benigne ignoscant, praesertim cum nec in Ecclesijs nostris, nec scholis aliter doceatur; et doctores ut maneant constanter posthac sicuti hactenus in vera sententia, quae breviter expressa est in Praefatione, quae in Ecclesijs nostris ante Communionem recitari solet.

N. H.

m. p.

Pasqllus In Veteratorem, Versipellem, Fanfastricum quendam Calvinistarum applausorem N.H. (Authoris incerti d(omi)nus eruditi.) A° 1574.

Vertice Thersites, oculis Aesopus, et ore
Marcolphus, barba versicolore Caper.
Silenus vita, Vertumnus moribus, esque
O Hemminge Midas, Scyrus, Sycophanta, Iudas.
Magnatumque blando, subjectis Thraso, colendam
Doctrinam nulli non dubitare tuam.
Quisquis es hunc caveas quem sic natura notavit
Corpore monstroso monstra subesse solent.

24 ß